

William C. Chittick

SUFIJSKI PUT LJUBAVI
Rumijeva duhovna učenja

Naslov izvornika:

William C. Chittick

*THE SUFI PATH OF LOVE - The Spiritual Teachings of Rumi***S engleskog preveo:**

Prof. dr. Rešid Hafizović

Izdavač:

Naučnoistraživački institut

"IBN SINA"

Potok 24, 71000 Sarajevo, BiH;

e-mail. otok@bih.net.ba

www.ibn-sina.net

Za izdavača:

Prof. dr. Abdulreza Jamalzadeh

Lektor:

Sabaheta Tabak

Korektor:

Hajra Polovina

Dizajn:

Tarik Jesenković

Tehničko uređenje:

Aida Mujezin

Štampa:

SABAH PRINT

Tiraž: 1.000

Sarajevo, 2005. godine

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

141. 336

CHITTICK, William C.

Sufijski put ljubavi: Rumijeva duhovna učenja

/William C. Chittick; s engleskog preveo Rešid

Hafizović. - Sarajevo: Naučnoistraživački
institut "Ibn Sina", 2005. - 429 str.; 24 cm

Prijevod djela: The Sufi path of love. -

Bibliografija: str. [423] - 425

ISBN 9958-9572-3-X

COBISS. BH - ID 14521094

William C. Chittick

SUFIJSKI
PUT LJUBAVI
RUMIJEVA DUHOVNA UČENJA

S engleskog preveo: prof. dr. Rešid Hafizović

Naučnoistraživački institut "IBN SINA"
Sarajevo, 2005. godine

*Ako si izgubio srce
na Putu Ljubavi,
potrči mi bez oklijevanja,
jer ja sam nevidljiva utvrda.*

(Rumi, *Diwan-i Shams-i Tabrizi*, 17925)

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	11
PREDGOVOR BOSANSKOM PRIJEVODU	13
UVOD.....	19
Život	19
Djela	23
Učenja	26
Tri dimenzije sufizma.....	29
Plan knjige.....	32
Prijevodi	33
Dio I	
TEORIJA	37
A. MOTRITI STVARI KAKVE JESU.....	39
1. Forma i značenje	39
2. Postojanje i nepostojanje.....	43
3. Pričin podvajanja	45
4. “Znanje o religijama”.....	45
B. DUŠA, SRCE I UM.....	47
1. Duša	47
2. Razine duše	50
3. Jastvo i um.....	53

4. Univerzalni um i djelomični um	55
5. Srce	57
6. Međuodnosi	61
C. BOG I SVIJET	63
1. Bit, svojstva i djela	63
2. Nježnost i okrutnost	66
3. Razlog stvaranja	69
4. Suprotnosti	70
5. Dobro i zlo	75
7. Nesmotrenost i postojanje svijeta	80
D. ČOVJEK	83
1. Istina	83
2. Svrha stvaranja i um	88
3. Savez Alast	91
4. Silazak i ponovni uzlazak duše	95
5. Adem i Iblis	106
6. Čovjekovo mjesto među stvorenjima	109
7. Melek nasuprot šejtana: um nasuprot jastva	111
8. Povratak Bogu	116
9. Srodnost	119
10. Kamenje kušnje	124
11. Smrt i ponovno proživljenje	126
Dio II	
PRAKSA	133
A. SUMNJIČITELJI I PORICATELJI	135
1. Sljepoća poricatelja	136
2. Fatalizam i slobodni izbor	137
B. POSLANICI I EVLIJE	145
1. Potreba za vodičem	147
2. Imitativno znanje i ozbiljeno znanje	152
3. Uloga evlija	162
4. Šejh	164
5. Ogledalo Božije	166
6. Odbacivanje poslanika i evlija	170
7. Lažni učitelji	172

C. DISCIPLINA PUTA	175
1. Duhovno vojevanje	177
2. Prisjećanje na Boga	185
3. Čovjekovo pregnuće i Božija milost	188
4. Muškarci i žene	191
Dio III	
DOSEZANJE BOGA	199
A. SLABLJENJE JASTVA	201
1. Osobnost i sebičnost	201
2. Postojanje i nepostojanje	203
3. Utrnuće i ponovno opstajanje	207
4. Posvjedočenje i poricanje: shahādah	210
5. Smrt i ponovno rađanje	212
6. Siromaštvo, sufizam i dervišтво	216
7. “Ja sam Bog”	221
B. LJUBAV	225
1. Bog kao Ljubav i s onu stranu Ljubavi	227
2. Svijet kao ono po Ljubavi stvoreno	229
3. Svijet kao ono Ljubavlju uzdržavano	230
4. Ljubav i ljepota: izvorno i izvedeno	232
5. Potreba i težnja	239
6. Religija ljubavi	245
7. Ljubav i um	254
8. Smetenost i ludilo	261
C. ODVOJENOST I SJEDINJENJE	267
1. Odvojenost i trpljenje	271
2. Sjedinjenje i duhovna radost	282
D. IMAGINACIJA I MIŠLJENJE	285
1. Imaginacija i stvoreni poredak	287
2. Umicanje imaginaciji	293
3. Paslika je sve	299
4. S onu stranu Paslike	304
E. POEZIJA I SLIKOVITI GOVOR	307
1. Stvaranje i govor	308
2. Vrijednost poezije	309

3. Razumijevanje poezije i govora.....	312
4. Tumačenje slikovita govora	319
F. PROLJETNI VRT.....	321
G. VOLJENI KOJI SRCE KRADE.....	329
1. Svjedok.....	331
2. Gledanje Lica	338
a) <i>Vizija</i>	338
b) <i>Lice</i>	341
c) <i>Uvojci</i>	345
d) <i>Poljubac</i>	348
3. Ljubomora	349
a) <i>Rušenje idola</i>	351
b) <i>Zadržavanje velova</i>	353
H. PIJENJE VINA I LUMPOVANJE	357
1. Vino.....	357
a) <i>Pehar</i>	360
b) <i>Saki</i>	361
c) <i>Razvaline</i>	362
d) <i>Mejhanska družina</i>	362
e) <i>Talog</i>	363
2. Pijanstvo i trijeznost	364
3. Mahmurluk.....	371
4. Samâ'	373
5. Duhovno lumpovanje.....	377
I. LJUBLJENI LJUBLJENOG.....	383
1. Zov ljubavi.....	383
2. Glasonoša ljubavi	390
POGOVOR	399
BILJEŠKE	407
Uvod.....	407
Dio I: Teorija	409
Dio II: Praksa.....	413
Dio III: Dosezanje Boga	416
Pogovor.....	421
IZABRANA LITERATURA	423
INDEKS IMENA I POJMOVA	427

SKRAĆENICE

Slijedeće skraćénice su korištene kako bi naznačile izvore navoda iz Rumijevih djela.

- D *Dîwân-i Shams-i Tabrîzî*. Brojevi pisani kurzivom označavaju broj gazela koji je preveden u svojoj cjelovitosti; rimski brojevi označavaju stihove djelomično prevedene poeme.
- F *Fîhi mâ fîhi (Rumijevi govori)*. Prvi broj označava stranicu perzijskog teksta, drugi Arberryjev prijevod.
- M *Mathnawî*. Naznačavani su i knjiga i stihovi.
- MK *Maktûbât*. Najprije je dat broj pisma, potom stranica na kojima se ono nalazi u istanbulskom i teheranskom izdanju.
- MS *Majalis-i sab'ah*. Dopusnjeni su brojevi stranica.
- R *Ruba'iyat*. Pridodat je broj poeme.

PREDGOVOR BOSANSKOM PRIJEVODU

Bosnu i Hercegovinu sam prvi put posjetio u julu 2004. i bio obradovan kada sam čuo da dr. Hafizović prevodi moju knjigu *The Sufi Path of Love*. Sretan sam da mogu udovoljiti njegovoj molbi da napišem predgovor za bosanski prijevod te knjige. Boravio sam u Sarajevu i Mostaru, i bio sam duboko dojmjen ljepotom te zemlje i ljubaznošću ljudi. Ono što je za mene bilo posebno zanimljivo jest opseg unutar kojeg su bili vidljivi tragovi perzijskog islama u raznovrsnim aspektima nacionalne baštine. Bio sam zapanjen kada sam čuo da ondje još postoje starci koji podučavaju Rumijevoj *Mesneviji* na osnovu perzijskog teksta, ali sam također bio ožalošćen kada sam saznao da je ta tradicija zamalo iščezla među mladim ljudima. Prijevod ove knjige će, možda, pomoći ljudima da uvide zašto je Rumi imao golem značaj za njihove pretke i zašto je upravo danas značajan kao što je bio i u predmodernim vremenima.

Ovu knjigu sam napisao prije dvadeset i dvije godine, domalo nakon povratka sa višegodišnjeg studija perzijskog i arapskog jezika i duhovnog predanja islama u Iranu. Najviše pažnje sam posvetio filozofski usmjerenim verzijama sufizma vezanim uz ime Ibn 'Arabija, ali sam u velikoj mjeri učio i o Rumiju. Njegove spise sam počeo izučavati u prijevodu kao student 1965., a svoju posljednju godinu na koledžu sam proveo u najvećoj mjeri usredsređen na njegova učenja. To istraživanje je, konačno, rezultiralo knjigom objelodanjenom u Iranu 1973: *The Sufi Doctrine of Rumi: An Introduction* (koju sam

morao iznova objaviti naredne godine u Sjedinjenim Državama). Kada sam se vratio u Ameriku, međutim, morao sam potpuno iznova pročitati sva Rumijeva djela, a potom napisati ovu studiju, u nastojanju da predstavim njegova učenja njegovim vlastitim riječima.

Dobro je poznato da je Rumi tokom posljednjih godina bio najprodavaniji pjesnik u Americi. To je neobična pojava, a ja ne znam kako da to objasnim. Zacijelo su u to uključeni brojni činioci. Jedan od njih je, jednostavno, taj što su neki nadareni američki pjesnici posvetili svoje talente predstavljanju Rumijevih djela u jednoj suvremenoj verziji. Većina njih, zapravo, nije prevodila Rumija, ali su prerađivali prijevode drugih ljudi, posebice sjajnih britanskih znanstvenika R. A. Nicholsona i A. J. Arberryja. Neki su surađivali sa ljudima kojima je perzijski maternji jezik, mada njihovi izvori informacija, često, nisu bili upoznati sa Rumijevim duhovnim i kulturnim kontekstom. Niko od novih prevoditelja, u svakom slučaju, nije imao bilo kakvog interesa za smještanjem Rumija u njegov vlastiti intelektualni i duhovni kontekst. Oni su radije nastojali unijeti ga u temeljni tok duhovnosti New Agea. U tome su na izvanredan način uspjeli.

Malo toga bi se trebalo reći o pokretu New Agea. Svaki onaj ko je upoznat sa Sjevernom Amerikom zna da postoji golem interes za nezapadnjačke religije i za raznovrsne dimenzije zapadnjačke religije koja se usredsređuje na samoozbiljenje i postizanje mira sa sobom i sa svijetom. Mnogi ljudi su aktivno uključeni u raznovrsne inačice zena, tibetanskog budizma, yoge, kabale, kršćanskog misticizma i sufizma. To, katkada, znači da su oni postali ozbiljni upražnjavatelji tradicionalnih disciplina koje su prenijeli osposobljeni učitelji. U svemu tome, ipak, najčešće, prevladuje američki karakter sa onim svojim stavom: "učini to na vlastiti način". Pokreti New Agea skrbe se za one koji odbacuju institucionaliziranu religiju i koji osjećaju da "duhovnost" cvjeta izvan okvira onoga što nam je do danas preneseno u ime kršćanstva, hinduizma i drugih religija.

Mnogi pristupi duhovnosti danas bujaju u malim skupinama diljem Sjeverne Amerike, posebice na Zapadnoj obali. Svaki veći grad ima jedan ili dva centra u kojima se nudi ogromna raznovrsnost učenja i praksi za opće javno usvajanje. Bilo ko za nekoliko dolara može priuštiti sebi tečaj iz sufijskog plesa, kabalističke ili taoističke meditacije, tibetanskih tehnika vizualizacije, šamaničkih ekstaza ili jednostavnog duhovnog samoozbiljenja. Učitelji, katkada, imaju genijalne veze sa tradicionalnim religijama, ali oni najčešće ne očituju takve sadržaje. Mnogi od njih su preporučili

usvajanje eklektičkih učenja i praksi, oslobođenih doktrine i obreda, i uzimanje onog najboljeg iz raznih religija. Neki drugi tvrde kako su otkrili svoje vlastite puteve do unutarnjeg mira izvan bilo kojeg religijskog okvira. Pretežna većina učitelja, povezanih sa pristupom New Agea, tvrdi kako je nadišla religijsku dogmu i potragu za duhovnim samoozbiljenjem uključila u modernu znanost.

Golema Rumijeva popularnost u Sjevernoj Americi mora se razumijevati u kontekstu ovog općeg zanosa prema svim formama duhovnosti. Ali se, također, mora shvatiti da najveći broj pokreta New Agea odbacuje ideju kako doktrinu i praksu moraju prenositi drevni učitelji – poslanici, mudraci, budhe, avatari. Oni smatraju nevažnim to što su ti drevni učitelji tražili od svojih pristalica da steknu snažno razumijevanje, ispravno vjerovanje i moralnu čistotu, kao i da vrše sustavne obrede. Mi moderni ljudi, misle oni, posjedujemo naprednu znanost koja nam je podarila osebjune uvide u univerzum i ljudsku psihi, i koja nam dopušta da se oslobodimo svake vrste praznovjerne prirasti uz onu istinsku duhovnost.

U najvećem broju slučajeva ljudi koji su čitali Rumijevu poeziju na engleskom nemaju nikakvog znanja o islamu (osim onoga što čuju iz medija), niti imaju ikakva znanja o nekoj drugoj predmodernoj formi religije. Mnogi su, zapravo, uvjereni da je Rumi jednostavno pjesnik ljubavi i pojedinačnog duhovnog samoozbiljenja, istrgnut iz bilo kakvog konteksta nečeg drugog doli iz američkog narcizma dvanaestog stoljeća. Većina misli da sufizam nema ničeg zajedničkog sa islamom. Međutim, golemo oduševljenje Rumijem i raznovrsnim formama duhovnosti, bile one izvorne ili ne, otkriva duboku žeđ u zapadnjačkoj psihi, posebice u Sjevernoj Americi. Mnogi ljudi su zgađeni ispraznošću potrošačkog mentaliteta i indoktrinacije izazvane medijima masovnog komuniciranja i oni na to dvoje gledaju kao na dvije moderne verzije “hljeba i igara” koje su zaokupljale rimski narod prije pada Rimske imperije.

Literatura o Rumiju je naglo počela rasti otkako sam objavio svoju prvu knjigu o njemu prije trideset godina. Neka djela su utemeljena na izuzetnoj učenosti, kao što je knjiga Annemarie Schimmel *Triumphal Sun* (1978) i knjiga Franklina Lewisa *Rumi: Past and Present, East and West* (2000). Pretežan dio te literature nastoji Rumijevu poeziju utisnuti u engleski idiom. Neznatan dio nje poklanja dužnu pažnju onom univerzalnom svjetopogledu koji nadahnjuje njegovu poeziju – njegovoj teologiji, metafizici, kozmologiji i psihologiji. To, na akademskoj razini, može imati nečeg zajedničkog sa

činjenicom da sam ja potpuno pokrio to polje u knjizi *The Sufi Path of Love*, ali ja mislim da je to tako, uglavnom, i zato što znanstvenici općenito imaju malo interesa za religijom i duhovnošću *per se*.

Što se tiče pjesnika, čini se da su oni jedino zainteresirani za duhovnost istrgnutu iz njenog konteksta i univerzaliziranu na način da ona nikako ne postavlja pitanje u vezi sa modernim pretpostavkama o ljudskoj prirodi i društvu. Duhovnost je, posebice, shvaćena kao osobna, iskustvena domena, koja ima malo utjecaja na naše razumijevanje svijeta i duše. Istinsko znanje se smatra nečim što je dospjelo iz znanstvenih, socijalnih i humanističkih disciplina. Duhovnost je, nasuprot tome, obzorje ljubavi, osjećanja i osjećajnosti, a sve to skupa stoji u vezi sa osobnim uvjerenjima o Bogu i univerzumu, prije negoli sa “faktima”. Ideja da istinsko znanje o Bogu, univerzumu i ljudskoj duši mora biti preduvjet za istinsku duhovnost je strana većini ljudi – mada je ona središnja, posebno kod Rumija, ali i općenito u islamskoj tradiciji (kao i za većinu drugih formi predmoderne religije).

Moj cilj kod pisanja knjige *The Sufi Path of Love* je bio taj da smjestim Rumija u kontekst islamskog učenja. To učenje se smatralo onim što mi nazivamo “znanjem” kao najmanje važnom formom znanja. Za Rumija i za većinu njegovih učenih suvremenika samo istinsko i svrhovito znanje je ono koje nam dariva uvid u zbiljnost Krajnje Zbilje, koja se razlijeva ispod površne stvarnosti zvane “svijet”. Ova vrsta znanja dolazi iz onih temeljnih vrela od kojih je najznačajnije otkrovenje, to jest Kur’an. To je najvažnije vrelo, jer ono priskrbljuje ključeve koji otvaraju kapije druga dva obzorja, to jest kapiju univerzuma i kapiju ljudske duše.

Ova tri kraljevstva – objava, univerzum i duša – daruju nam znanje o postanku, kozmologiji i duhovnoj psihologiji, a ovo troje potonje su temeljne teme u svim formama islamske učenosti (i, zacijelo, u svakom predmodernom naučavanju). Uvijek se smatralo kako objava priskrbljuje ključ za ono drugo dvoje; bez toga su ljudi izgubljeni. U jednom momentu objava donosi “znakove” (āyāt) o Bogu kako bi se ona druga dva obzorja mogla preobraziti iz datosti mišljenja u kraljevstva izvjesnosti. Univerzum i duša mogu postati mjesta na kojima se znakovi i tragovi Božiji pojavljuju oku koje razlučuje stvari. Ukratko, izučavanje ova tri kraljevstva za ovu tradiciju je bio put stjecanja istinskog znanja o istinskom i izvornom znanju o Bogu, univerzumu i ljudskoj duši. Odvajanje bilo kojeg od ovih kraljevstava od ona druga dva donosi prikraćeno ili prijeverno znanje. Ako

istražujemo univerzum, naprimjer, bez preciznog razumijevanja kako nam on otkriva znakove Božije, možemo steći znanje o tome kako “kontrolirati” i “poboljšati” naš okoliš. Ali ćemo ostati potpune neznalice o prirodi Zbilje koja određuje naš okoliš, i nećemo imati nikakvog pristupa razumijevanju i mudrosti potrebnim da bi se živjelo ispravno, pošteno i skladno sa drugim ljudima i sa svijetom prirode.

Svako zna da je Rumi pjesnik ljubavi, a ova knjiga je naslovljena kao *The Sufi Path of Love* (Sufijski put Ljubavi). Zašto ja, onda, naglašavam ulogu znanja? Zato što je ljubav u kulturi Zapada morala biti razdružena od racionalnosti, srce od razuma, a mudrost od znanja. Svi mi smo spremni staviti ljubav na jednu, a naše razumijevanje svijeta i društva na drugu stranu. Smatramo jednostavnim da “ljubav” bude smještena u jedan odjel našega uma, a “razbor” i “znanje” u neki drugi odjeljak našega uma. Mi svoje profesionalno znanje odvajamo od religijskih uvjerenja i praksi. Sa Rumijeva gledišta motreno, to je duboko pogibeljna šizofrenija. Kada bi Rumi bio tu da osmotri našu situaciju, kazao bi nam kako je potraga za znanjem obaveza svakog onog ko želi steći istinski status i podložiti se Bogu, i da niko ne može voljeti Boga bez poznavanja Boga. Ljudi bi, najprije, morali pristupiti učenju osnova svetoga teksta, teologije, prava i filozofije, a potom bi mogli učiti kako da vole.

Moj cilj kod pisanja ove knjige je, ukratko, da objasnim temelje – ne svojim jezikom, već onim Rumijevim. Jedan od razloga Rumijeva univerzalnog poziva je taj što se on nije obraćao znanstvenicima, nego radije običnim ljudima svoga vremena. On je, jamačno, imao mnogo obrazovanih učenika, ali su većina njegovih pristalica bili obični ljudi uključeni u svakidašnji životni tok. On koristi jezik kuhinje, bazara i sela kako bi objasnio prirodu stvari i posavjetovao svoje čitatelje kako mogu postati istinska ljudska bića. Preciznije govoreći, zato što je njegova poruka, uglavnom, izražena jednostavnim jezikom, lahko je ignorirati širi kontekst, posebice ukoliko želimo – kako je to većina prevoditelja činila – izbrisati one dijelove njegove poezije koji su duboko ukorijenjeni u islamski svjetonazor i koji nas pozivaju da nastavimo potragu za znanjem o pravim stvarima, a ne o iluzornim stvarima koje nas zaokupljaju u ovim modernim vremenima.

William C. Chittick
Mt. Sinai, NY
21. novembar, 2004.

UVOD

Život

Jalal al-Din Rumi je rođen u Balkhu, u današnjem Afganistanu 604/1207.¹ Njegov otac Baha' Walad je bio veoma poznati propovjednik, pravnik i sufija koji je vukao svoje duhovno rodoslovlje od Ahmada Ghazalija, brata poznatijeg Muhammada Ghazalija i učitelja toliko poznatog sufije kakav je 'Ayn al-Qudat Hamadani. Kao pravnik i sufija, Baha' Walad je bio autoritet u egzoterijskim naukama povezanim sa Šerijatom ili Božijim zakonom, i u ezoterijskim naukama povezanim sa Tariqatom ili duhovnim Putom. U prvotnim sadržajima on je upućivao svakidašnje muslimane u njihove religijske dužnosti, a u potonjim je vodio izabranu skupinu učenika putem samoočišćenja i duhovnog usavršenja.

Baha' Walad je pisac djela *Ma'arif* (Božanske znanosti), relativno opsežnog kompendijuma duhovnog učenja sa kojim je Rumi bio temeljito upoznat, a čiji utjecaj stila i sadržaja na njegova djela biva odmah uočljiv. Baha' Walad u djelu *Ma'arif* pokazuje svoju čvrstu uvjerenost u islamsku objavu i poduzima otvorenu odbranu njenog duhovnog naučavanja i ezoterijskih učenja tako suprotstavljenih slijepom legalizmu tolikih njegovih suvremenika. On u brojnim primjerima poteže mač umskog i duhovnog lučenja protiv lukavstava i mišljenja takvih ljudi kakav je Muhammad Khwarazmshah, vladar tog vremena, koji je ponekad prisustvovao njegovim propovijedima, i Fakhra al-Dina Razija, čuvenog teologa i pisca nekoliko klasičnih djela islamskoga mišljenja, koji je također živio u Balkhu.

Oko godine 616/1219. Mongoli su se do tada najbliže primakli Balkhu. Baha' Walad je napustio grad sa svojom obitelji i mnogim pristalicama, hodočasteći Mekku i znajući da se, možda, neće više nikada vratiti. Pripovijeda se da se Baha' Walad zaustavio u Nishapuru, gdje je 'Attar već bio starac, priznati učitelj u izlaganju sufijskih učenja u stihu. 'Attar se predstavio primjerkom svog djela *Asrarnamah* (*Knjiga tajanstava*), govoreći mu: "Tvoj sin će uskoro biti potpirujući plamen u svekolikom svijetu zaljubljenika Božijih."

Poslije hodočašća Baha' Walad je krenuo prema Maloj Aziji gdje je toplo primljen u Konji (današnja Turska) od seldžučkog kralja 'Ala al-Dina Kaykubada i njegova učenog vezira Mu'ina al-Dina Parwanaha, koji je kasnije postao jedan od Rumijevih najutjecajnijih poštovalaca. Baha' Walad je ubrzo zauzeo visoki položaj među gradskim učenjacima i podaren mu je naslov *sultan al-'ulama'* (sultan mudrih ljudi).

Po tradiciji svojih predaka, Rumi je u ranoj dobi započeo izučavati egzoterijske nauke. One su uključivale arapsku gramatiku, prozodiju, Kur'an, pravo (nauka o Šerijatu), načela pravne nauke, Hadis (Poslanikovi pravorijeci), tumačenje Kur'ana, povijest, dogmatiku, teologiju, logiku, filozofiju, matematiku i astronomiju. U vrijeme kada je njegov otac umro 628/1231. Rumi je bio priznati učitelj u tim oblastima. Njegovo ime se nalazilo u starim izvorima među imenima učitelja Zakona koji pripadaju hanefijskoj pravnoj školi. Zahvaljujući njegovoj erudiciji, ne iznenađuje što je u mladoj dobi od dvadeset i četiri godine bio zamoljen da preuzme dužnosti svoga oca kao propovjednik i pravnik.

Kada je Rumi preuzeo položaj svoga oca, morao je već biti dobro upoznat sa duhovnim tehnikama i ezoterijskim znanostima sufizma. Pošto je već bio izvikani sufijski učitelj, teško je mogao izbjeći upoznavanje sa sufizmom, kojemu je, čak, bio i sklon. Bilo kako bilo, pretežan broj izvora drži kako je njegovo formalno obrazovanje u sufizmu započelo onda kada je Burhan al-Din Tirmidhi, visoko rangirani učenik Rumijeva oca, došao u Konju 629/1232. Sve do Tirmidhijeve smrti 638/1240. Rumi je upražnjavao disciplinu duhovnoga puta pod njegovim vođstvom.

Nakon Tirmidhijeve smrti, Rumi se, uglavnom, posvetio propovijedanju kako bi upućivao pravim putem narod Konje. Posvuda se proćuo kao jedan od najpoštovanijih učitelja Zakona, dok je nastavljao svoje duhovne prakse kao sufijski sljedbenik. Kao što je S. H. Nasr istaknuo, Rumi je vremenom već bio postao sufijskim učiteljem.² Drugim riječima,

on je prošao duhovne postaje sufijskoga puta i ozbiljio izravnu i neposrednu viziju Boga, o kojoj tako ustrajno raspravlja u svojim stihovima. Ali, unatoč svojim duhovnim postignućima, Rumijev izvanjski život je ostao isti kakav je i bio. On je zadržao uobičajene aktivnosti i pompu ozbiljnog i poštovanog učitelja Zakona. On bi, katkada, u svojim propovijedima raspravljao o duhovnim tajnama, ali nije nikada ponudio izvanjski znak o tome da je drukčiji od ostalih pravnika i kadija koje je poznao. Potom je 642/1244. zagonetni lik Shamsa al-Dina iz Tabriza prispio u Konju i Rumi se promijenio.

*Bijah trezveni gradski asketa, naviknut sa ćursa poučavati
– ali me sudbina jednim od Tvojih gorljivih zaljubljenika
učini. (D 22784)³*

*Moje ruke bijahu navikle stalno držati Kur'an, ali sada
one drže ljubavni pehar.*

*Moja usta bijahu slavljem ispunjena, ali sada samo
pjevuše poezijom i kajdama. (D 24875-76)*

*Ljubav prema Voljenom me otrgnula od učenosti i
učenja Kur'ana, sve dok ne postah, kakav i jesam, poput
ludaka i opsjenara.*

*Slijedih put serdžade i džamije posve iskreno i uz preg-
nuće. Kako bih umnožio dobra djela, nosih biljege ispos-
ničke.*

*Ljubav mi u džamiju kroči i reče: 'Bajni učitelju! Pokidaj
okove postojanja. Zašto si vezan uz serdžadu?*

*Neka ti srce ne drhti pred zamasma moje sablje! Želiš
li preći put od znanja do vizije? Tad položi svoju glavu
dolje!*

*Ako si pokvarenjak i hulja, pravedno postupi prema
kavgadžiji! Ako si divan i čestit, zašto skriven iza vela
si?' (D 26404-08)*

Utjecaj Shamsa iz Tabriza na Rumija bio je od odsudne važnosti, jer je on izvana bio preobražen od trijeznog pravnika u opijenog slavitelja tajanstava božanske Ljubavi. Moglo bi se kazati da bez Shamsa ne bi bilo Rumija. Pa, ipak, ne smije se precijeniti uloga koju je Shams odigrao, pošto je Rumi već bio odnjegovani sljedbenik kada je Shams stupio na scenu. Istina je da ga je Shams uspio uputiti prema ozbiljenju nekih duhovnih

postaja usavršenja do kojih on nije bio još prispio. Ali, sve u svemu, valja se prikloniti onom Nasrovom tumačenju:

“Čini se da je Shams bio božanski poslani duhovni upliv koji je u određenom smislu “ospoljio” Rumijeva unutarnja kontemplativna stanja u formu poezije, i potaknuo okean njegova bića na gibanje koje je izazvalo goleme talase koji su preobrazili povijest perzijske literature.”⁴

Nakon razdoblja od jedne ili dvije godine, tokom kojega je Shams bio stalni Rumijev pratilac, Shams je iznenada napustio Konju, na Rumijevu golemu zapanjenost. Rumi je uspio uvjeriti ga da se vrati, ali kratko poslije toga, oko 645/1247. godine, on ponovo nestaje i nikada više nije viđen. Prema nekim kazivanjima, ubijen je od jednog ljubomornog poštovaoca. Ma kako bilo, on je ostao da živi u Rumijevu srcu i postao je predmetom brojnih gazela ili “ljubavnih poema” u *Diwanu* koji nosi njegovo ime. Posebice su bolne poeme koje pjevaju o razdvojenosti od Shamsa. Ali, u tim stihovima, kao i u cijeloj Rumijevoj poeziji, ubrzo postaje jasno da je izvanjska forma samo veo preko unutarnjeg značenja. Odvojenost od Shamsa al-Dina, “Sunca religije”, bila je samo privid; odvojenost od božanski Voljenog, odvojenost “Sunca od Sunca” bila je stvarnost.

Za razliku od većine sufijskih pjesnika – ili perzijskih pjesnika općenito – Rumi praktično nikada jedan gazel ne završava svojim vlastitim imenom, već ili nikoga ne spominje ili ukazuje na Shamsa, ili na neke druge likove.⁵ U većini ovih stihova Shams predstavlja lik božanski Voljenog, sliku božanskog Sunca kako je odsjevnuto u savršenom svetom čovjeku. Ali se čini da je Rumi često zamjenjivao Shamsovo ime svojim vlastitim u smislu čina poniznosti i priznavanja Shamsove odlučujuće uloge u njegovu vlastitom preobraženju. U tim stihovima, makar on pjeva o Shamsovom savršenstvu, on, zapravo, očituje tajanstva svog vlastitog povezivanja s Bogom i ono uzvišeno duhovno stanje koje to povezivanje podrazumijeva.

*Zacijelo, Shams-i Tabriz-i samo razlog je – jer ja sam
onaj koji otkriva da sam ljepota ljupkosti Božije!” (D
16533)*

O toj povezanosti slijedi anegdota iz jedne od najstarijih i najmjero-davnijih Rumijevih biografija, koju vrijedi citirati.

Jednog dana smo bili u vrtu Husama al-Dina Chalabija sa Mawlanom (“našim učiteljem”, Rumijem). On oba svoja blagoslovljena stopala bijaše stavio u potok, pripovijedajući o božanskim znanostima. Usred njegovih

riječi on započne hvaliti odlike kralja ubogih Mawlane Shamsa al-Dina Tabrizija. Učitelj Badr al-Din Walad, jedan od najsajajnijih i najsavršenijih učenika, uzdahnu i reče: “Kakve li sramote! Kakvog li gubitka!”

Mawlana ga upita: “Zašto je to gubitak? Zašto je to sramota? Šta sve misliš pod tim gubitkom? Šta je taj gubitak prouzročio? Kakve on ima veze s nama?”

Badr al-Din se zbuni i pogleda u zemlju. Potom reče: “Jadao sam se stoga što nikada nisam susreo Shamsa al-Dina Tabrizija i nisam se nikada okoristio njegovim svijetlim prisustvom. Otuda dolazi sva moja sjeta i tuga.”

Mawlana se preda dugoj šutnji. A onda reče: “Tako ti nisi doživio prisustvo Mawlane Shamsa al-Dina – neka Bog uzvisi sjećanje na njega – po svetom duhu moga oca, doživio si prisustvo nekoga na čijoj svakoj dlaci visi po stotinu hiljada Shamsa Tabrizija, od kojih je svaki smeten pred širinom razumijevanja tajanstva njegove tajne.”⁶

Nakon Shamsovog iščeznuća, Rumi nije nastavio svoje propovijedanje širem slušateljstvu, nego je svu svoju pozornost poklonio podučavanju sufijskih novaka. Od tada pa sve do kraja svoga života 672/1273. nastavio je svoje izobilno izlijevanje nadahnute poezije.

Djela

Glavna Rumijeva djela su: *Diwan-i Shams-i Tabrizi*, djelo koje se sastoji iz 40.000 stihova i *Mathnawi* (“Mesnevija”), koja se sastoji od oko 25.000 stihova. K tome, sačuvane su tri zbirke njegovih govora i pisama.

Diwan (sabrane poeme) sadrži nekih 3.230 gazela od ukupno 35.000 stihova; 44 *tarji'ata*, tipa poeme sastavljene iz dva ili više gazela, ukupno 1.700 stihova; 2.000 *rubaiyyata* ili “četverostiha.” *Diwan* sadrži svu Rumijevu poeziju drukčiju od *Mesnevije*. On obuhvaća stihove pisane u razdoblju od skoro trideset godina, nekako od trenutka nakon Shamsova prispjeća u Konju do Rumijeve smrti. To je značajan podatak, jer se često zaboravlja da je izvjesni dio *Diwana* bio sastavljan istodobno sa *Mesnevijom*, tokom posljednjih dvanaest ili četrnaest godina Rumijeva života.

Mada su trećina poema iz *Diwana* isključivo posvećene Shamsu, većina njih ne spominje bilo koju osobu, često završavajući frazama kao što je ova: “Budi tih!”; nekolicina poema slavi takve likove kao što su

Salah al-Din Zarkub i Husam al-Din Chalabi.⁷ Onaj prvi je, poput samog Rumija, prvotno bio učenik Burhana al-Dina Tirmidhija, ali se kasnije priključio krugu Rumijevih poštovalaca. Chalabi je bio Rumijev učenik i postao je neposrednim razlogom sastavljanja *Mesnevi*. Oba ova lika u *Diwanu* igraju ulogu sličnu ulozi Shamsa: oni su ogledala u kojima Rumi kontemplira božanski Ljubljenoga.

Mesnevi ("Kupleti") obuhvaća šest knjiga poezije u didaktičkom stilu, ređajući se u dužini od 3.810 do 4.915 stihova. Dok *Diwan* sadrži Rumijeve pojedinačne gazele i druge mješovite poeme sastavljene prema ritmičnom obrascu, *Mesnevi* predstavlja jedinstveno djelo koje je bilo sastavljeno u svom postojećem poretku.

Biografi smatraju da je Rumi započeo pisati *Mesnevi* na molbu svog najdražeg učenika Husama al-Dina Chalabija, koji je uočio da mnogi Rumijevi poštovaoci provode dobar dio vremena čitajući didaktičnu poeziju Sana'ija i 'Attara, dvojice majstora te vrste poezije prije Rumija. Takva djela predstavljaju sufijska učenja u lahko prijemljivoj i lahko pamtljivoj formi. Ona su mnogo više odgovarala toplini i bratstvu sufijskih krugova negoli klasični priručnici o istovjetnim sadržajima, koji su često pisani suhoparnim i uštogljenim jezikom. Takvu poeziju je mogao čitati i uživati u njoj bilo ko vičan govoru i sa izvjesnim osjećanjem duhovnog ili neposrednog "kušanja" (*dhawq*), dok su priručnike mogli izučavati samo oni sa formalnim obrazovanjem u religijskim znanostima.

Chalabi je jednog dana preporučio Rumiju da napiše djelo u didaktičnom stilu Sana'ija i 'Attara, kako bi upotpunio ostalu svoju poeziju. Rumi je odmah izvadio komadić papira na kojemu je već bilo napisano prvih osamnaest stihova *Mesnevi*. Od tog časa i nadalje su se Rumi i Chalabi redovito susretali. Rumi će sastavljati poeziju, a Chalabi će je prepisivati, a potom mu je iznova čitati. Njihov rad je započeo negdje oko 658/1260. ili 659/1261. i nastaviće se, uz stanovito zakašnjenje, sve do Rumijeve smrti. Pošto se šest knjiga ovoga djela završava usred priče, čini se da je Rumi umro prije njegova upotpunjenja.

Nalik drugim dugačkim didaktičnim poemama nastalim prije ove, *Mesnevi* je jedna opširna zbirka anegdota i pripovijesti izvedenih iz izuzetne raznolikosti vrela, od Kur'ana do svakidašnjeg narodnog humora. Svaka priča je ispričana kako bi istaknula određenu poruku, a njena pouka je raspravljana do krajnjih pojedinosti. Suština anegdota i, još osobitije,

suština odstupnica nosi cjelokupni sukus islamske mudrosti, sa posebnim naglaskom na unutarnjem ili sufijskom tumačenju.

Za većinu pojedinačnih poema iz *Diwana* se može kazati da predstavljaju posebna duhovna stanja ili iskustva, kao što je sjedinjenje s Bogom ili razdvajanje nakon sjedinjenja, opisana u prikladnim slikama i simbolima. Premda *Diwan* sadrži brojne kratke didaktične odlomke, u cjelini uzevši, on se pokazuje kao zbirka pojedinačnih i odvojenih kristalizacija i konkretizacija duhovnih stanja iskušanih na putu prema Bogu. Ukupno "osjećanje" *Diwana* predstavlja svojevrsnu duhovnu opijenost i ekstatičnu ljubav.

Nasuprot *Diwanu*, *Mesnevija* je relativno umjerena. Ona predstavlja promišljeno i odmjereno nastojanje da se objasne raznovrsne dimenzije duhovnoga života i prakse učenicima koji su naumili slijediti Put. Općenitije kazavši, ona je napisana za bilo koga ko ima vremena da sjedi i promišlja smisao života i postojanja.

Moglo bi se, u određenom smislu, kazati da *Diwan* sadrži toliko promplamsaja i svjetlucanja iz unutarnjih dimenzija Rumijeva duhovnog života. Svaka poema je simbolična slika jednog mističnog stanja kojeg je on iskusio na putu prema Bogu ili nakon dosezanja Cilja. Ali, *Mesnevija* je komentar na ta mistična stanja i duhovne postaje. Ona ih postavlja u sveukupni kontekst islamskih i sufijskih učenja i prakse. Ona ispravlja onaj pogrešni utisak koji se može primiti izučavanjem različitih poema u *Diwanu*, odvajajući ih i udaljujući ih od šireg konteksta sufizma i islama.

Odveć slično *Mesneviji* u stilu i sadržaju je prozno djelo *Fihi ma fihi* (*U onom jeste to što jest u onome*), također napisano tokom posljednjih nekoliko godina Rumijeva života. To djelo, zapravo, predstavlja prijepise govora koje je Rumi kazivao raznovrsnim učenicima. Ovo djelo je, poput *Mesnevije*, odveć didaktično djelo, koje do pojedinosti i kroz sjajnu raznovrsnost usporedbi i analogija objašnjava različite dimenzije sufijskih učenja.

Drugo prozno djelo je *Majalis-i sab'ah* (*Sedam sjedeljki*). Ovo relativno kratko djelo sadrži određeni broj propovijedi očigledno održanih slušateljstvu koje nije obuhvaćalo samo sufije, nego i širi auditorij. Stil i činjenica da Rumi ne navodi ništa od svoje poezije smještaju ovo djelo u rano razdoblje njegova života, prije susreta sa Shamsom. Jedan od najvećih poznavalaca Rumija smatra da je on održao te propovijedi prije smrti svoga oca, kada je bio u svojim ranim dvadesetim.⁸ Ako je to tako, njegovi sadržaji ilustriraju činjenicu da je on bio potpuno prožet sufijskim učenjima od svoje

mladosti. To potkrepljuje mišljenje da je uloga Shamsa iz Tabriza bila uloga ispoljavanja njegova unutarnjeg znanja i duhovnih stanja u formi poezije.

Najzad, postoje Rumijevi *Makatib* ili “Pisma”, 145 dokumenata u prosjeku od jedne ili dvije stranice. Većina tih pisama je adresirana raznovrsnim prinčevima i uglednicima iz Konje, i to su, zapravo, pisma preporuke ili zamolbe za raznovrsne usluge, pisane u ime učenika ili prijatelja. Jer, većina tih pisama se ne bavi Rumijevim duhovnim učenjima, osim usputno; glavnina ulomaka koji bacaju svjetlo na njegova učenja prevedena je ovdje. Nasuprot mnogim zbirkama pisama sufijskih učitelja, *Makatib* sadrže samo jedno pismo posebice adresirano na nekoga ko se raspitivao za duhovni savjet (broj 68, djelomice prevedeno u odjeljku II, B, 1).

Učenja

Rumijeva opsežna djela predstavljaju kaleidoskopsku sliku Boga, čovjeka, svijeta i međuodnosa ove tri realnosti. Ali, unatoč često zbunjujućoj složenosti slike koju Rumi slika, sva njegova izlaganja i objašnjenja su tako natopljena svagdanjom aromom i tako su skladna da se gotovo može suglasiti sa onima koji tvrde kako su sva ona svodiva na jednu sentencu ili frazu. Mada njegova učenja, vjerojatno, nikada ne mogu biti potpuno opsegnuta bilo kakvim sustavnim izlaganjem, sva ona, jamačno, izražavaju jedincatu zbilju, najvažniju zbilju Rumijeva postojanja i samoga islama: ”Samo Bog zbiljski postoji.”

Koliko samo svijet sadrži riječi! Ali sve imaju jedno značenje. Kada porazbijaš krčage, tad jedna voda je.
(D 32108)

Rumi nikada nije planirao pisati organizirani priručnik o sufizmu ili ponuditi iscrpno objašnjenje djelomičnog ili cjelokupnog njegova učenja. Neki njegovi suvremenici su čak prigovarali njegovu nesustavnom i anegdotskom stilu, pitajući se zašto ondje nema ni spomena “metafizičkim raspravama i uzvišenim tajanstvima” (M III 4234). Mnoge velike sufije njegova vremena su pisali učene i sustavne rasprave o sufijskom učenju. Ali, za razliku od njih, Rumi nije “opisivao i definirao pojedinačno stanje i postaje kojima se mistik uspinje k Bogu” (M III 4236). Rumi odgovara svojim klevetnicima na način koji jasno izražava njegovu vlastitu ulogu, kako ju je on shvatio:

Kada je Kur'an objavljen, nevjernici su ga na isti način kritizirali.

– To su samo izmišljotine i priče prijezira vrijedne - oni su govorili.

Ne postoji nikakvo duboko istraživanje ili uzvišeno propitivanje. I mala djeca to znaju. On je samo zbir naloga o tome što je dopušteno i što zabranjeno je'. (M III 4237-39)

Drugim riječima, *Vi možete, ako želite, kritizirati riječi moje, ali vi znati morate da, poput samih Božijih riječi, poruka spasenja ljudskome rodu su one.*

U mnogim odjeljcima Rumi jasno tvrdi da njegov cilj u prvome redu nije da objašnjava, već da upućuje. Njegova svrha je u sastavljanju poezije i u govorenju svojim slušateljima, a ne u davanju znanstvenog ili učenog tumačenja o ovom ili onom pitanju islamskog učenja. Niti je njegova svrha u tome da im objašnjava šta sve sufizam, ona unutarnja dimenzija islama, znači. On jedino želi da oni spoznaju da su, kao ljudska bića, određeni samom svojom prirodom da se okrenu prema Bogu i da Mu se potpuno posvete.⁹

O Rumiju, zapravo, možemo kazati ono što možemo kazati o brojnim drugim likovima u povijesti islamskoga mišljenja: on prihvaća načelo "ispovijedanja Božije jedinosti" (*tawhid*) kao takvo i objašnjava šta sve to načelo podrazumijeva za nas kao ljudska bića u pojmovima naših ideja, naših aktivnosti i našeg postojanja. Ali ovo jednostavno stajalište nam ne može govoriti zašto je Rumi u tolikoj mjeri privlačio pozornost od vremena svoga življenja do danas. Mora se vidjeti ne toliko *šta* on govori nego *kako* govori o tome. Čim se Rumijeva poruka odvoji od njegova načina izražavanja te poruke, ona nekako postaje suhoparna i nenadahnjujuća. To je glavni nedostatak knjiga o Rumiju – koje, razdvajanjem njegove poezije od mišljenja, gube iz vida njegovo srce i dušu. Vrednovati Rumija u svim njegovim dimenzijama znači čitati Rumija samoga, a ne učene tumače.

Ali zapadni čitatelj se susreće sa brojnim zaprekama kod čitanja i razumijevanja Rumijevih djela. Ostavljajući po strani dobro poznate zapreke prijevoda uopće, ondje preostaju stalna ukazivanja na islamska učenja sa kojima čitatelj ne može biti upoznat. Rumijev univerzum je oblikovan Kur'anom, Poslanikom i muslimanskim svetim ljudima, baš kao

što je i Dante bio oblikovan snagom Krista, Biblije i Crkve. Ali, Rumijeva je poruka, nasreću, tako univerzalna i on je tako liberalan u svome korištenju slikovita govora izvučenog iz vrela zajedničkih sveukupnom ljudskom iskustvu, tako da te prepreke ne predstavljaju temeljnu zapreku. One mogu biti prevladane pažljivim odabirom tekstova. Kao rezultat mogu biti predstavljena njegova suštinska učenja uz golemu raskošnost simbolizma i slikovita govora još neopterećenih dugim objašnjenjima nepoznatih pitanja, ma kako korisna ta objašnjenja mogla biti u svom vlastitom skladu.

Jednu drugu zapreku je teže prevladati negoli onu prvu: temeljito razumijevanje gotovo bilo kojeg odlomka Rumijevih djela pretpostavlja upoznavanje sa cjelokupnim opsegom njegovih učenja. Rumi nikada ne započinje jednostavnim, a potom postupnim uvođenjem čitatelja, kroz postaje, u temelje sufijskog učenja. Njegov *Diwan* unaprijed isključuje takvu proceduru po samoj svojoj prirodi. Ali, čak i *Mesnevija*, koja je od početka bila didaktično djelo i koja zadržava svoju prvobitnu formu, nikako ne nastoji redati sadržaj u smislu stupnjeva poteškoće ili složenosti. Rumi prvim stihom aludira na jedno cjelovito razastiranje sufijske teorije i prakse.

K tome još, Rumijeva učenja su uzajamno povezana na bezbroj načina. Svaki stih njegove poezije bi, praktički, mogao djelovati kao polazište za izlaganje cjelokupnog obujma njegovih učenja. Kada se Rumijeva poezija uči u tradicionalnim krugovima u islamskom svijetu, nije neuobičajeno za jednog učitelja da provede mjesec dana na jednoj kratkoj anegdoti iz *Mesnevije* ili na jednom gazelu iz *Diwana*. Na kraju učenja tokom nekoliko godina, učenik može otkriti kako je čitao samo jedan mali postotak Rumijevih stihova. Ali, temeljito izučavajući te stihove, on će biti upoznat sa ukupnim sadržinskim opsegom Rumijevih duhovnih učenja i bit će kadar čitati ostatak njegove poezije sa dostatnim razumijevanjem, i to bez učitelja. To, naravno, ne znači da će i sam nužno postati učiteljem Rumijeva stiha. Kao što svaki istraživač Rumija zna, njegovi stihovi su jedan neiscrpni okean i, u krajnjoj liniji, razumijevanja jednog istraživača će ovisiti o njegovoj vlastitoj sposobnosti.

Okean u krčag saspeš li, kako će ga samo jedan dan zadržati? (M I 20)

Prozor određuje koliko svjetlosti u kuću ulazi, pa makar istok i zapad Mjesečevi zraci obasjavali. (D 9911)

Ukratko, kroz razumijevanje bilo kojeg Rumijeva učenja povlači se stanoviti stupanj razumijevanja svih ostalih njegovih učenja. Čitatelj samo do određene mjere može izvući korist iz Rumijeve poezije koja je već u bliskoj vezi sa učenjima koja ona sadrži – ili, trebalo bi dodati: samo do određene mjere njegov duh ih priziva i “prikuplja”. Stoga, glavna svrha ove knjige jest da u glavnim crtama izloži i ukratko objasni, koliko je to moguće Rumijevim vlastitim riječima, središnje teme njegovih djela.

Tri dimenzije sufizma

Sufijska učenja se mogu podijeliti u tri velike kategorije. Prve dvije kategorije se mogu odnositi na “mudrost” i “metodu”, ili, u pojmovima uobičajenije korištenim u kontekstu islama, na “znanje” (*ilm*) i “postupke” (*amal*), to jest na “teoriju” i “praksu”. Prema Poslanikovu učenju, “znanje bez djela je poput drveta bez ploda”. Ovdje je “znanje”, naravno, isto ono na šta je Poslanik ukazivao u mnogim drugim pravorijecima kao što su ovi: “Potraga za znanjem je dužnost svakog muslimana”; “Tražite znanje, čak i u Kini”; “Znanje je svjetlost koju Bog spušta na srce svakog ko tu svjetlost želi.” To je znanje o samome Bogu i čovjekovom konačnom svršetku. Za muslimane je znanje otkriveno Kur’anom. U takvoj perspektivi “postupci” znače primjenjivanje tog znanja na svačiji svakidašnji život. Za muslimane to označava praksu islama.

U kontekstu ovog islamskog poimanja znanja i djela sufije naglašavaju i treći element koji nije tako izričito zapisan u Kur’anu i Hadisu: duhovno ozbiljenje ili uzdižuća stanja ljudskog usavršavanja koja rezultiraju približavanjem Bogu. Sufije stalno navode jedan Poslanikov pravorijek: “Zakon su moje riječi, Put su moja djela, a Istina su moja unutarnja stanja.” Sufije ovdje razumijevaju “Zakon” ili *Šerijat* u njegovu najširem značenju, obuhvatajući “znanje” i sva teorijska učenja islama. “Put” ili *Tariqah* je, potom, metoda dovođenja Zakona u praksu. A Zbilja ili *Haqiqah* predstavlja unutarnja stanja i postaje koje je duhovni putnik postigao na svom putovanju prema Bogu i u Bogu.

Zakon je poput svjetiljke: ona put pokazuje. Ne možeš kročiti naprijed bez svjetiljke. Kada stupiš na stazu, tvoj hod Put je. A kada dosegneš cilj, on Istina je.

Zakon se može usporediti sa učenjem teorije iz medicine. Put uključuje izbjegavanje neke hrane i uzimanje nekih lijekova na temelju te teorije. Potom, Istina znači pronalazjenje trajnoga zdravlja i dalje potrebe za teorijom i praksom prestajanje.

Kada čovjek umire u životu ovoga svijeta, Zakon i Put bivaju odvojeni od njega, a samo će Istina ostati... Zakon je znanje, Put su djela, a Istina je dosezanje Boga. (M V, Proslav).

Ovo su, naime, tri dimenzije sufijskoga učenja: Zakon, Put i Istina; ili znanje, djela i dosezanje Boga; ili teorija, praksa i duhovno ozbiljenje.

Znanje o Bogu, čovjeku i svijetu u konačnici se izvodi iz samoga Boga, najprije značenjima objave, to jest – u kontekstu islama – značenjima Kur'ana i Poslanikova Hadisa; a potom značenjima nadahnuća ili “otkrivanja”, to jest duhovne vizije svetih ljudi ili duhovno ozbiljenih sufija. Znanje priskrbljuje prosvjetljenje, tako da čovjek može vidjeti sve u svom vlastitom prostoru.

Stoga “znanje” ili teorijska dimenzija religije, koja se kodificira u formi božanskog Zakona, smješta čovjeka u totalni univerzum, definirajući njegovu prirodu i odgovornosti kao ljudskog bića. Znanje i teorija pronalaze svoju upotpunjujuću dimenziju u praksi ili Putu, koji se određuje “djelima” ili Poslanikovim sunnetom, normom za svaku Bogom usmjerenu ljudsku aktivnost. Slijediti sufijski put znači podlagati se nalogima i zabranama Božijim sukladno onom urneku priskrbljenom od Božijeg Poslanika: “Vi imate dobar primjer u Božijem Poslaniku, svak ko god vjeruje u Boga i Posljednji dan, i ko se često sjeća Boga” (Kur'an XXXIII, 21). “Kaži (o Muhammede): ‘Ako volite Boga, mene slijedite, a Bog će zavoljeti vas i grijeha vam vaše oprostiti’” (III, 31). Sufijski put je, još osobitije govoreći, slijeđenje modela koji je priskrbljen od Poslanikovih zastupnika na Zemlji, svetih ljudi, koji su *šejhovi* ili duhovni učitelji.

Stupivši jednom na Put, učenik počinje proživljavati proces unutarnje preobrazbe. Ukoliko je on među onima kojima je dosuđeno da dosegnu duhovno savršenstvo, on će se uspeti uspravno postavljenim ljestvama koje se protežu do neba i s onu stranu nebesa; alhemija Puta će preobraziti bakarnu osnovicu njegove supstance u čisto i plemenito zlato. Istina ili “dosezanje Boga” nije jednostavan proces jednog koraka. Može se reći da se ova treća dimenzija sufijskog učenja bavi sveukupnim unutarnjim

iskustvima koja proživi duhovni putnik na njegovu putovanju. Ona se skrbi za sve "vrline" (*akhlaq*) koje sufija mora steći, pridržavajući se Poslanikova pravorijeka: "Poprimite vrline Božije!" Ako stjecanje vrlina znači "zadobivanje Boga", to je tako stoga što vrline ne pripadaju čovjeku. Učenik Puta, privezan uz Božiju milost i uputu, postiže proces očišćenja tako da se veo ljudske prirode postepeno pomjera sa ogledala prvobitne ljudske supstance, načinjene na sliku Božiju, ili, Poslanikovim riječima kazano, "na sliku Svemilosnoga." Svako savršenstvo koje postigne čovjek jest Božije savršenstvo odraženo unutar njega.

U klasičnim priručnicima ova treća dimenzija sufijskog učenja je razmatrana, uglavnom, pod naslovom "duhovnih postaja" (*maqamat*) i "duhovnih stanja" (*ahwal*). Mi sa određenog stajališta možemo ovu dimenziju nazvati "sufijskom psihologijom" – ukoliko pojam "psyche" razumijevamo u najširem mogućem značenju, kao ekvivalenta "duhu" u Rumijevoj terminologiji. Sufijska psihologija bi mogla, potom, biti definirana kao "znanost o preobrazbama proživljenim snagom duše na njenom putovanju prema Bogu". Valja se, međutim, prisjetiti da ta znanost nema nikakve sličnosti sa "psihologijom" kakvom je ona danas poznata na Zapadu. Jer u Rumijevoj terminologiji moderna psihologija se potpuno temelji na istraživanju samoga jastva. Ali "jastvo" (*nafs*) je najniža dimenzija čovjekove unutarnje egzistencije, njegova životinjska i sotonska narav. Samo Bog ili duša mogu poznavati dušu, koja je čovjekova najuzvišenija ili anđeoska priroda. Jastvo, u krajnjoj liniji, ne može, čak, spoznati sebe bez potpuno izvrnutog gledišta, jer sve od svoje pozitivne zbilje ono prima od duše koja počiva iznad i s onu stranu jastva. Samo duša, koja obuhvaća i obgrljuje jastvo, može spoznati jastvo. I samo su sveti ljudi dosegнули ono stanje u kojemu je njihova svijest o zbilji usredsređena na njihove duše ili na Boga.

Za "duhovne postaje" se u sufijskoj psihologiji kaže da su duhovna i moralna savršenstva ili "vrline" koje je duhovni putnik polučio na stazi prema Bogu. Jednom ozbiljivši probuđenost, naprimjer, duhovni putnik se kreće prema pokajanju i, potom, prema samopreispitivanju; ili, jednom postigavši pokornost, on se uspinje prema duhovnom viteštvu i, potom, prema širenju. Djelo poput Ansarijevog *Manazil al-sa'irin*, iz kojega su uzeti ovi primjeri, klasificira duhovne postaje u deset odjeljaka sukladno stotini različitih podjela.¹⁰ Ostale sufije su upotrijebili potpuno drukčije sheme i klasificirali su duhovne postaje u većem ili manjem broju podjela.

Ali, općenita ideja svih klasifikacija je ista: uzlazna ljestvica duhovnih savršenstava koju čovjek mora savladati.

Što se tiče “duhovnih stanja”, za njih se obično kaže da se sastoje od duhovnih milosti koje su izravno podarene od Boga i izvan su ljudske moći stjecanja. Za razliku od duhovnih postaja, duhovna stanja se ne motre kao kretanje u jednoj uzlaznoj hijerarhiji, već, radije, kao nešto što dolazi i odlazi po božanskoj volji.

Bilo kako bilo, Rumi izričito ne razmatra “duhovne postaje i duhovna stanja”, niti ih razmatra kao takve. Ali on razmatra unutarnja duhovna iskustva koja duhovni putnik doživljava u velikoj mjeri, kao i stajališta i duhovne postaje koje čovjek mora nastojati postići. Kao što je ranije naznačeno, brojne poeme u *Diwanu* se mogu smatrati poetičnim izrazima osebnih duhovnih stanja i iskustava.

Ukratko, Rumi priskrbuje temeljito razjašnjenje sufijske psihologije, ali ne u pojmovima sustavnih shema koje se nalaze u klasičnim priručnicima. Stoga, istraživač njegovih djela mora i sam priskrbiti okvir unutar kojega se ta učenja mogu razmatrati.

Plan knjige

Ovo djelo je podijeljeno u tri dijela prema upravo razmotrenoj shemi: znanje ili teorija, postupci ili praksa i dosezanje Boga ili “duhovna psihologija”. Rumi priskrbuje temelje za tu razdiobu u naprijed navedenom odlomku, ali ja ne tvrdim da je cijela ova shema išta drugo doli moje vlastito nesavršeno razumijevanje i ponovna preraspodjela Rumijevih učenja. Mnoge druge sheme bi, nesumnjivo, mogle biti razmotrene. U svakom slučaju, još se valja složiti sa onima koji kažu da ni sam Rumi nije predstavio svoja učenja kao jedan “sustav” i da, stoga, nastojati ih sistematizirati znači rizikovati da ih se pogrešno protumači. Zacijelo, bilo ko da traži da objašnjava i tumači Rumijeva učenja treba unaprijed upozoriti čitatelja na poteškoće uključene u takav poduhvat i treba ga podsjetiti na onaj poznati stih sa početka *Mesnevi*:

Svak ima postati mojim prijateljem prema vlastitom mišljenju svome. On ne smije tražiti moja tajanstva izvan mene. (M I 6)

Moguće bi bilo potpunije sistematizirati i rasporediti Rumijeve ideje unutar ovog ovlašnog prikaza negoli se tome pristupilo u ovome radu. Međutim, to bi osujetilo moju nakanu da dopustim Rumiju da predstavi svoja učenja svojim vlastitim riječima. Što se više analiziraju njegova djela, to se ona više pokazuju kao “filozofija” ili, možda, kao zbir ideja punovažnih jedino za povijest mišljenja, prije negoli kao živa duhovna poruka koju nam je on naumio.

Bilo kako bilo, ja sam nastojao zadržati Rumijeve vlastite riječi i značenja izražavanja. Moje vlastite zamjedbe samo predstavljaju uvod u ono što Rumi želi kazati, a ne iscrpno objašnjavanje njegovih učenja. Čitatelj će se često susretati sa stanovitim nedosljednostima u navođenim odlomcima ili može uočiti da Rumi upotrebljava jedan pojam u značenju drukčijem od onoga kojeg sam ja razmatrao u mojim uvodnim bilješkama. Premda bi se mogle izgledati te nedosljednosti i upotrebe kroz temeljitije izlaganje teorijskih osnova sufijskih učenja, to bi moglo imati za posljednicu preveliko udaljavanje od arome izvornih odlomaka i od mog postavljenog cilja da dopustim Rumiju da govori sam za sebe. Te nedosljednosti, u svakom slučaju, odražavaju izvorni tekst, a moglo bi se kazati da u izvorniku postoji nešto providnosno u vezi sa tim nedosljednostima. U krajnjoj liniji, one podsjećaju čitatelja na to da svako teorijsko i doslovno tumačenje Rumijevih učenja ne može nikada biti dostatno. Ako čitatelj istinski želi znati o čemu Rumi govori, on mora slijediti njegov savjet i ući unutar “značenja” s onu stranu izvanjske forme njegovih učenja.

*Tu tvrdoglavu formu duhovnim putovanjem rastopi!
Ispod nje ćeš Jedinost nalik riznici pronaći! (M I 683)*

Prijevod

Potrebno je da nešto kažem o mome metodi prevođenja izabranih dijelova iz Rumijevih djela. Pregnuća R. A. Nicholsona i A. J. Arberryja su učinila Rumija najprevođenijom osobom islamske literature i mišljenja. Nicholsonovo monumentalno priređivanje i prijevod *Mesnevi*, skupa sa dva toma njegovih komentara, objelodanjeno prije više od šezdeset godina, za svagda je zadužilo sve istraživače Rumija. Njegov prijevod pedeset poema iz *Diwana* godinama je predstavljao samo ozbiljno istraživanje ovoga djela na engleskom jeziku. Arberryjevi prijevodi djela *Fihi ma fihi*, 400 gazela

i izbor *ruba'iyata* samo su nastavili doprinositi bogatstvu izvornih vrela dostupnih na engleskom jeziku. Oba ova znanstvenika su bili krajnje posvećeni brižljivom prevođenju sa perzijskog izvornika.¹¹ Nicholsonovi prijevodi su nadasve tako tačni da je njegov tekst od riječi do riječi sukladan izvorniku. Njegova vjernost je takva da čak dodaci tekstu, koji se jasno razumiju na perzijskom, a nužni su za gramatičke prijevode na engleskom, obično su naznačavani u parentezama.

U mojim vlastitim prijevodima ja sam se držao bliže Arberryjevu metodu u tome da sam izbjegavao parenteze i ostale nepotrebne nezgrapnosti u nastojanju da ponudim čitljiv engleski tekst. Često sam, međutim, išao dalje od Arberryja u svojim literarnim i proznim prijevodima, jer sam bio više naklonjen priskrblijanju ekvivalentnih idiomatskih izraza namjesto tačnog prijevoda; a često sam dodavao objašnjenja u formi jedne ili dviju riječi ili fraza u nastojanju da izbjegnem potrebu za podnožnom napomenom. Pa ipak, prijevodi su potpuno vjerne predstave izvornika. Svi odlomci koje su preveli Nicholson ili Arberry također su pažljivo uspoređeni sa mojim verzijama, a ja sam zadovoljan da su moji vlastiti prijevodi podjednako tačni ili, čak, tačniji.

Potrebno je također istaći da ovaj prijevod posjeduje jednu odliku koja se ne nalazi kod Nicholsona i Arberryja: on zadržava dosljednost kod prevođenja nekih važnih tehničkih termina. Iz Nicholsonovog djela – i iz djela njegovog učenika Arberryja, koji u vezi s tim slijedi svoga učitelja – može se zaključiti da je on osjećao kako je najbolje da se neki termini prevedu na različite načine sukladno kontekstu. U mnogim slučajevima bi se, jamačno, moglo složiti s tim, ali postoji nekoliko termina koji igraju ključnu i središnju ulogu u Rumijevu mišljenju. Makar oni mogli izgledati tako kao da označavaju različita značenja u različitim kontekstima, kada su različito prevedeni, jedna značajna i, čak, temeljna nit dosljednosti, provlačeći se kroz Rumijeva djela, biva izgubljena. Moje vlastito mišljenje je da je bolje zadržati jedan tehnički termin na engleskom i razjasniti poredak značenja koja on obuhvaća kroz definiciju i pokazivanje kako je on upotrijebljen u različitim kontekstima.

Najistaknutiji primjer ovoga tipa tehničkog pojma je riječ *ma'na* (“značenje”) suprotstavljena riječi *surat* (“forma”). Međuigra ova dva pojma igra prvorazrednu ulogu u Rumijevim učenjima, kao što sam i pokušao pokazati u ovome radu. Ali u Nicholsonovim i Arberrijevim prijevodima

suodnos između ova dva termina je potpuno izgubljen zbog nedosljednosti prijevoda riječi *ma'na*.¹²

Trebao bih naglasiti da ja ne želim kritizirati ni Nicholsona niti Arberryja s tim u vezi. Zadaća koju su oni izvršili, istražujući Rumija, neusporediva je; posebice danas niko ne pokušava pisati o Rumiju na engleskom – ili čitati *Mesneviju* na perzijskom – bez priznavanja golemog duga Nicholsonu. Pa ipak, uvijek ima mjesta za poboljšanje pregnuća ranijih znanstvenika, posebice kada se ima u vidu istraživanje pojedinačne dimenzije Rumijevih djela kao zasebne u odnosu na ostale dimenzije.

Moja liberalna upotreba velikih slova može prizivati napomenu. Općenito uzevši, ja koristim velika slova tamo gdje se ona ne bi mogla očekivati stoga jer postoje neke nijanse u značenju koje, inače, može biti izgubljeno. Osebnije govoreći, ja ih koristim za bilo koje ime ili atribut Božiji, bilo teološki ili poetički. Tako je, naprimjer, Bog Milostivi, Živi i Vladar, i On posjeduje Vlast, ali On je također Prijatelj, Skrivena Riznica, Slikar, Mjesec, Okean, Sulejman opstojanja, Ushititelj i, čak, prigodice, Krvolok, Skladištar. Iste riječi u drugim kontekstima ne mogu se odnositi na Boga i, stoga, su upotrijebljena mala slova. Zamjenice koje se odnose na Boga također su pisane velikim slovom. Ja također upotrebljavam velika slova za neke islamske i sufijske termine kako bih naznačio da se oni koriste u tehničkom smislu ili su, praktički, vlastite imenice. Prema tome, kao što je uobičajeno za riječi o islamu, pojmovi poput imena i atributa napisani su velikim slovom kada se odnose na imena i attribute Božije. Ostali primjeri uključuju Drugove (poslanika Muhammeda), Pravi Put (= islam ili sufizam), Put (= sufizam), Vrijeme (= sveukupni ciklus vremena i postojanja), Riba (= mistično biće koje podupire Zemlju), Pero (= Vrhovno Pero kroz koje je Bog stvorio univerzum), Prijestolje (Božije = deveto nebo). Najzad, ja koristim velika slova za neke sufijske termine posebnog značenja koji drugdje ne moraju biti prepoznati; naprimjer, Duh i Oko (= organi mistične vizije), Posjedovatelji Vizije (= sveti ljudi), Muškarci (= sveti ljudi, duhovni ratnici), Pol (= najuzvišeniji svetac vremena koji podupire univerzum), Jezik Ptica (= govor posvećenih ljudskih duša). Ukoliko sam, katkada, bio nedosljedan, možda je to bilo neminovno, jer, ja sam bio, među ostalim stvarima, sučeljen sa problemom gdje da povučem liniju između stvorenog i Nestvorenog, liniju koju će Rumi osobno povlačiti na različitim razinama sukladno pojedinačnom gledištu o kojemu je riječ. Ja istem oprost od onih čitatelja koji su osjetljivi na takve nedosljednosti.

Ondje preostaje metod upotrijebljen u odabiru odlomaka za prevođenje. Čitatelji upoznati sa Rumijevim djelima ipak se mogu pitati zašto sam načinio ovaj a ne neki drugi izbor, pošto su mnogi drugi odlomci mogli ilustrirati moje naglašavanje podjednako dobro ili i bolje. U tom pogledu sam ja bio usmjeravan snagom dva razmatranja. Prvo, ja sam donekle nastojao izbjeći već prevedene odlomke. To je značilo birati manje odlomke iz *Mesnevije* i *Fihi ma fihi* negoli se moglo očekivati, i zanemarivati mnoge profinjene gazele u *Diwanu*. Ali, pošto su Nicholson i Arberry preveli samo oko deset procenata *Diwana*, neprevedeni dijelovi su zadržali neiskorištenu riznicu sufijskog sadržaja koju sam ja nastojao u potpunosti iskoristiti.¹³ Drugo, ova knjiga je bila prvobitno zamišljena kao uvod u jednu reprezentativnu antologiju Rumijevih djela sada već u narastanju. To još znači upotpunjavanje ovoga sveska. Stoga sam ja izbjegao sav sadržaj provizorno odabran za tu antologiju, uključujući nekih tri stotine izabranih gazela.

William C. Chittick
Woodbury, Connecticut
7. august 1981.

Dio I

TEORIJA

A.

MOTRITI STVARI KAKVE JESU

1. Forma i značenje

Rumi nema ništa drugo doli sažaljenja i prijezira za one koji motre na svijet i unutar sebe, a ne shvaćaju da ono što oni gledaju je zastor preko zbilje. Ovaj svijet je san, tamnica, zamka, pjena koju izbacuje more, prašina podignuta galopom konja. Ali on nije ono što se čini da jest.

Ako je sve što nam se pokazuje baš to što nam se pokazuje, tad Poslanik, koji je bio obdaren tako pronicavim gledanjem, prosvjetljenim i prosvjetljujućim, nikada ne bi povikao: "Gospodaru, pokaži nam stvari kakve one jesu!" (F 5/18)

Rumi povlači temeljnu razliku između "forme" (*surat*) i "značenja" (*ma'na*).¹ Forma je izvanjska pojava stvari, a značenje njena unutarnja i nevidljiva zbilja. Najzad, značenje je nešto što je znano samo Bogu. A pošto je Bog s onu stranu bilo koje vrste mnoštva, značenje svih stvari je, u konačnici, Bog. *Forma je sjena, značenje je Sunce.* (M VI 4747)

*Naspram značenja šta je forma? Odveć prijezira vrijedna. U mjestu drži značenje nebesa...
Značenje vjetar na lutanje tjera poput mlinskog točka zatočenog u vodi potoka. (M I 3330, 33)
Znaj da spoljna forma nestaje, ali Svijet Značenja zavijek ostaje.*

*Dokle ćete gladiti oblik krčaga? Odbacite oblik krčaga:
idite vodu tražite!*

*Motreći formu, o značenju vi svijest nemate. Ako ste
pronicali, iz školjke biser zgrabite. (M II 1020-22)*

Svijet je tad forma, ili zbir mirijada formi. Svaka forma po samoj svojoj prirodi očituje svoje vlastito značenje, koje jest njena zbilja s Bogom. Čovjekova je zadaća da ne bude zavarana formom. On mora shvatiti da forma ne postoji poradi sebe same, nego ona očituje značenje iznad i s onu stranu sebe.

*Forme su ulje, značenje je svjetlo – inače, ne bi ustrajno
pitaš zašto.*

*Ako je forma sebe same radi, tad zašto pitaš ‘Zašto?’(...)
Stoga ni mudrost ne može dopustiti da spoljne forme
nebesa i stanovnika Zemlje trebaju samo zato opstojati.
(M IV 2994-95, 98)*

*Segni s onu stranu forme, iz imena seži! Uteci naslovima
i imenima i prema značenju bježi! (M IV 1285)*

“Poslanik je kazao: Motrite formu nebesa i Zemlje, i kroz tu formu izvucite pouku iz onog Univerzalnog Smisla. Jer vi vidite promjene izazvane Točkom nebeskim, kiše iz oblaka u sezoni, ljeto i zimu, i mijene Vremena. Vi vidite da je sve na svome mjestu i u skladu sa mudročću. Najposlije, kako taj oblak bez duše zna da mora poslati kišu u određenom godišnjem dobu? Vi vidite zemlju kako hrani biljke i od jednog načini desetero. Dakle, Neko to izvodi. Pogledajte Ga značenjima ovoga svijeta i uzmite zadovoljštinu od Njega. Baš kao što uzimate zadovoljštinu iz značenja ljudske zbilje kroz tijelo, tako uzmite zadovoljštinu iz značenja svijeta kroz formu svijeta.” (F 39/51)

Dihotomija između značenja i forme je glavno uporište Rumijevih učenja, i ona se mora stalno držati na pameti. On na nju ukazuje u toliko različitih konteksta i kroz golemu raznovrsnost slika i simbola. Ne postoji, zapravo, nikakav glavni razlog da se imenuje temeljna dihotomija unutar zbilje, kao što je ona između “forme i značenja”, osim što ovaj par termina izgleda da je obuhvatniji u primjeni od svih parova koje Rumi upotrebljava, a on na njega, možda, ukazuje češće negoli na bilo koji drugi par. U svakom slučaju, ne smijemo nastojati preveć blisko vezivati Rumija za pitanje terminologije. “Značenje” je po definiciji s onu stranu forme

i njenih ograničenja. Prema tome, svi pokušaji da se ono izrazi riječima moraju donekle biti dvosmisleni. Umjesto da nametnemo strogo filozofske definicije Rumijevoj terminologiji, radije ćemo njemu dopustiti da on za sebe govori dok podstiče čitatelja da prevali s onu stranu definicija i granica ljudskoga jezika.

Rumi često razmatra dihotomiju značenje-forma u pojmovima izvedenim iz filozofskog obrasca, a još češće u slikama i simbolima poezije. Nekolicina pojmova koje on najčešće dovodi u parni odnos su: drugostepeni uzroci (*asbab*) i Prvi Uzrok (*musabbib*), vidljivi (*zahir*) i skriveni (*batin*), prašina i vjetar, pjena i more, slika i slikar, sjena i svjetlo.

Ljudi motre posredne uzroke i misle da sveg bivajućeg su izvorište. Ali je svetima otkriveno da su to tek koprene.
(F 68/80)

Oni su na očima koprene, jer svako oko nije vrijedno vidjeti Njegovo umijeće.

Mora se imati oko koje proseže kroz drugostepene uzroke i razdire sve koprene, do kraja, da bi moglo vidjeti Prvi Uzrok na Ne-mjestu i spoznati da nastojanje, stjecanje i trgovanje su uzaludni.

Svako dobro i zlo dolaze od Prvog Uzroka. O oče, značenja su i drugostepeni uzroci samo duh materijaliziran na glavnoj džadi, kako bi razdoblje budnosti moglo nešto duže potrajati.
(M V 1551-55)

Ko god motri drugostepene uzroke, jamačno je štovalac forme. Ko god motri Prvi Uzrok, taj ima postati svjetlom koje luči Značenje. (D 25048)

Zemlja je vanjski oblik praha, ali su svjetlosni atributi Božiji unutra.

U rat sa svojom nutrinom upustila se vanjšina njezina; njena nutrina je poput bisera, a obični kamen je njena vanjšina.

Njena vanjšina veli: 'Ničeg nema više, samo postojim ja'. Njena nutrina kaže: 'Pogledaj dobro ispred i iza!'

Njena vanjšina poriče, govoreći: 'Nutrina je ništa.'
 – *Pričekaj! Mi ćemo ti pokazati – na to će nutrina.* (M IV 1007-10)

Samo je ovaj dokaz nevjernika: "Osim vanjšine ove ne vidim drugog staništa."

On ne uviđa nikada da tek nudi novosti o skrivenoj mudrosti svaka vanjšina.

Zacijelo, dobitak svake spoljašnje stvari u unutarnjem počiva skrivenom poput u medicini dobara. (M IV 2878-80)

Dočepaj se vanjšine, pa makar ona prijevarno bludi!
Na kraju će ona odvesti nutrini. (M III 526)

On je dobrano uskovitlao svijet poput prašine: skriven u prašini, On poput vjetra je. (D 28600)

Svijet je prašina, a u prašini su skriveni pometać i metla.
 (D 13164)

Postojanje je prašina cijela, od tog Mjeseca dolazi blistavost njena: prašinu ne slijedi, ne okreći Mjesecu leđa!
 (12236)

Dan i noć more na sebi bučkajuću pjenu drži. Vi motrite pjenu a ne to more – ah, čuda li! (M III 1271)

Kako bi se pjenoliki oblik kretao bez valova? Kako se može prašina do vrh neba dići bez vjetra?

Pošto si vidio prašinu forme, sad Vjetar pogledaj! Pošto si vidio pjenu, sad pogledaj stvaralačke moći Okean! (M VI 1459-60)

Pjena na Moru je ovoga svijeta forme. Ako si čovjek čistote, kroči s onu stranu pjene! (D 28722)

Njegova Ljepota je sunce, Njegov veo svijet je: ali, šta slika vidi drugo doli slike i šare? (D 706)

Flautu, tamburin i harfu za uho oni sviraju: ta slika-svijet prst upire ka Slikaru. (D 9312)

Mili, pogledaj Slikara! Zašto piljiš u slike na zidovima hamama? U Sunce i Mjesec zuri! Zašto pogled poklanjaš mjesecolikim djevojkama? (D 24342)

Pred Slikarom i kistom je slika bespomoćna i poput djeteta u utrobi okovana. (M I 611)

Samo iz Slikareva kista slika izvodi svoje kretnje, obujam joj se vrti oko njegove tačke. (D 10955)

Prvi Uzrok je Svjetlo, a svaki drugostepeni uzrok je njegova sjena samo. (D 525)

Ti si Sunce, a sve stvari poput sjena, čas lijevo, čas desno slijede Tebe. (D 21966)

Bog je svjetlo, a svi mi smo tama; ova kuća svoj sjaj od tog Sunca prima.

Ovdje je svjetlo sa sjenom pomiješano – ako želiš svjetlo, izađi iz kuće na krov, na svjetlo. (D 30842-43)

2. Postojanje i nepostojanje

Ukazujući na formu i značenje ili na vanjštinu i nutrinu, Rumi upotrebljava jedan drugi zbir pojmova koji naglašava “negativno” lice značenja u odnosu prema “pozitivnoj” strani forme. S tog stajališta, forma je “mjesto” a značenje je “bezmjesnost”; pjena je “boja” a more je “Bezbojnost”. Jer značenje se suprotstavlja formi i može se postići samo poricanjem forme snagom “bezobličnosti”.

Svak je okrenuo svoje lice negdje, samo ga sveci nisu okrenuli nigdje. (M V 350)

Tamo gdje besputnost vlada, proljeće je svud, u svakom drugom smjeru samo je decembarska stud. (D 20089)

Čini se da je stamen i u kretnji da je, mada On nije ni ovo ni to; očituje se u mjestu, iako mjesta nema, zacijelo. (D 6110)

Ti si iz mjesta, a izvorište ti je bezmjesno: ovdje dućan zatvori, a bazar otvori tamo! (M II 612)

Dokle ćeš davati znake? Umukni! Jer Vrelo znakova tih za te znakove ne mari. (D 7268)

Bezbojnost je korijen boja svakih, mir je korijen bojeva svih. (M VI 59)

Bezbojnost je korijen boja, bezličnost svake slike – gle čuda li tog – bezrječnost korijen je riječi, a rudnik novčića svakog! (D 13925)

Tisuće boja je došlo iz onog Zdenca cijela, kojeg ne dohvaća boja ni plava niti bijela. (D 28249)

Iz Bezličnosti ulazi oblik u cik postojanja, baš kao što se iz ognja dim izvija. (M VI 3712)

Gospode nad gospodarima! Darovaoče oblika, Bezlični! Koji li oblik na mene navlačiš? Ja ne znam, al' to najbolje znaš Ti. (D 14964)

Rumi često povlači razliku između oblika i značenja pojmovima “postojanja” (*hasti, wujud*) i “nepostojanja” (*nisti, 'adam*). Ovaj par pojmova je složeniji negoli mnogi drugi, pošto svaka od dvije riječi ukazuje ili na oblik ili na značenje, ovisno o kontekstu. Sa jednog motrišta, mi ovdašnji svijet gledamo kao nešto opstojeće. Tako je oblik postojanje, dok je značenje bezoblično i nepostojeće. Ali, ako pažljivo motrimo, vidimo da je oblik ili “postojanje” samo prašina na vjetru. U usporedbi sa okeanom, pjena se istinski može nazvati “nepostojanjem”. Tako, sa drugog motrišta gledano, Bog i značenje su postojanje, dok su oblik i svijet nepostojanje. Rumi često suprotstavlja ova dva motrišta u istom stihu, a u drugim prilikama on ukazuje na jedno ili na drugo.

Ovaj postojeći svijet je kao nešto što biva, a onaj svijet Postojanja u cijelosti se skriva.

Prašina na vjetru je to, igra-varka, ona diže veo.

To što izvodi ona samo je puki hir; ljuska je to. Ali ono dolje skrito, jezgra je i vir. (M II 1280-82)

Mi i naše postojanje, to zanemari. Ti si Apsolutno Postojanje, a kao da Si prolazne stvari.

Mi smo lavovi, ali lavovi na bajraku: samo usljed vjetra lepršamo i držimo se u zraku. (M I 602-603)

Čovjek od ovog svijeta misli da nepostojanje je divota. O prijatelju, zašto bi mudar čovjek poklonio život svoj činu neživota?(...)

Zbog tame u očima svojim ti misliš da ništa je nešto. Oči ti mogu ozdraviti i prahom ispred Kraljevih vrata prosvijetljene vješto! (D 11470, 75)

3. Pričin podvajanja

Oblik i značenje su nerazmrsivo povezani: oblik se izvodi iz značenja, a značenje se očituje kao oblik. Pošto su to dvoje vidljivi i nevidljivi vidovi jedincate zbilje, svaki je značajan na svoj vlastiti način. Ali, za većinu ljudi pogibelj počiva u pridavanju pretjerane važnosti formi, ne shvaćajući da ona izvodi svoje postojanje i smislenost iz značenja.

*Omča je za budalu svako parčence svijeta, a smisao
izbavljenja za mudra čovjeka. (M VI 4287)*

*Sjedokosom svijetu rekoh: "Omča si i ukorenje." A on
uzvratitad: "Mada sam učitelj drevni, još sam Njegov
učenik mlad." (D 14988)*

"I oblik posjeduje trenutnu važnost. Štaviše, on je i više od važnosti, jer sudjeluje u jezgri. Baš kao što se ništa bez jezgre ne može učiniti, tako se ništa ne može učiniti ni bez ljuske... Ali značenje je korijen". (F 19/31)

"Kada kažeš da 'je oblik izdanak značenja' ili 'da je oblik zdjela, dok je srce kralj' – oblik i značenje su, nakon svega, odnosni pojmovi. Ti veliš: 'Ovo je izdanak toga'; ako nema izdanka, kako se ono drugo može zvati 'korijenom'? Stoga to postaje korijenom zbog izdanka. Ako ne postoji izdanak, neće biti niti imena." (F 144/153)

4. "Znanje o religijama"

Kao što Rumi stalno pravi razliku između oblika i značenja, on toliko puta također ukazuje na dvije vrste znanja i vizije: jedno znanje razlikuje samo oblik, a drugo seže s onu stranu oblika i raspoznaje značenje. Ono prvo znanje on naziva "znanje o tijelima" (*ilm-i abdan*), kako bi ga razlikovao od znanja o "znanju o religijama" (*ilm-i adyan*); ono prvo znanje obuhvaća sve što mi uobičajeno shvaćamo pod pojmom "nauke" ili "znanja", čak i discipline kao što su teologija i matematika, jer one se izučavaju rutinom i učenjem. Sve dok ta znanja ne provriju iz srca kao rezultat izravne vizije unutarnjih značenja i stvarnosti ili od Boga samoga, ona su puka sjena, a ne svjetlo. Bez izravne i titravo žive vizije značenja, znanje je samo forma. Ona se, jamačno, može preobraziti u istinsko znanje, ali samo nakon dugog duhovnog pregnuća.

Savršeniji učenjak u značenju nazaduje, a u formi napreduje...

Nužno je ono znanje čiji korijen onom stranom roni, jer svaki izdanak svome žilištu vodi.

Svaki povjetarac ne može preletjeti okeana širinu: samo znanje koje od Njega izravno dohodi, može da odvodi Njemu. (M III 1117, 24-25)

“Svako znanje stečeno učenjem i pregnućem u ovome svijetu jest znanje o tijelima. Ali znanje stečeno nakon smrti je ‘znanje o religijama’. Spoznati znanje o onom ‘Ja sam Bog’ je znanje o tijelima, ali postajati onim ‘Ja sam Bog’ je znanje o religijama.² Motriti svjetlo lampe ili oganj je znanje o tijelima, ali biti prisvojen ognjem ili svjetlom ili lampom je znanje o religijama. Ma koja vizija je znanje o religijama, a ma koje znanje je znanje o tijelima.” (F 228/235)

“Oni ljudi koji su učili ili još uče, oni zamišljaju da, ako su ovdje vjerni sljedbenici, tamo će zaboraviti i napustiti sve svoje znanje. Naprotiv, kada ondje dođu, sva njihova znanja će upiti duša. Spoznaje su svekolike slikarije. Kada zadobiju duše, ona su u tom trenu poput beživotna tijela koje prima dušu. Korijen svih tih znanja dolazi iz Ondašnjeg svijeta, ali su iz tog svijeta ona prenesena bez zvukova i slova u svijet glasova i slova.” (F 156/163-164)

B.

DUŠA, SRCE I UM

1. Duša

Vidljivi oblik svijeta i svega što je u njemu očituje skriveno značenje. Ljudska forma nije nikakav izuzetak u tome.

Najprije kupe ili čador podignu, pa onda Turčina k'o gosta dovedu.

Vaša vanjština je, znajte, čador, a Turčin je vaša nutrina: nutrina vam je krmar, a vanjština korablja. (M III, 529-530)

Da je čovjek čovječno biće po svojoj vanjštini, tad bi Muhammed i Abu Jahl³ bili potpuno isti.

Slikanje na zidu čovjekovo je ogledalo. Pogledaj taj oblik! Šta mu je falilo?

Toj divnoj slikariji samo duša fali. Hajde, idi, traži taj biser skupi, mali! (M I 1019-21)

U jednom često navođenom stavku Kur'ana se kaže: "Pitat će te (o Muhammede) o duši. Reci: 'Duša je od zapovijedi Gospodara moga; a znanje kojim ste vi obdareni samo je trun od toga'". (XVII, 85)

Iz onog Reci: "Duša je od zapovijedi Gospodara tvoga"⁴
shvatljivo je, da objašnjenje duše jezikom neizrecivo je.
(D 21284)

*Na nebesima visokim i Zemlji sve što Bog posjeduje,
čovjekova duša najskrovitija je.*

*Sve stvari svježje i bijele pokaza uzvišeni Bog (usp.
Kur'an VI, 59), a tajanstva duše zapečati onim što je od
zapovijedi Gospodara mog. (M VI 2877-78)*

*Pošto je duša od zapovijedi Gospodara mog, stoga je
skrivena. Ma koju analogiju izrekao, bit će joj supro-
tstavljena. (M VI 3310)*

Unatoč takvim uvjeravanjima, Rumi ima golema udjela u kazivanju o tom neiskazanom značenju skrivenom unutar čovjekove forme. Jer on, zacijelo, ne poriče mogućnost spoznavanja duše. Sami Bog, najposlije, nije izvan duhovnog poimanja svetih ljudi. Ali on želi istaći da sve dok čovjek ne prosegne s onu stranu forme i pronikne u značenje, on neće biti kadar dokučiti istinsku prirodu duše. Šta god da se riječima kaže ima provizornu i dvosmisleno odliku. To se ne smije uzeti kao stroga definicija nečega što se, zapravo, ne može definirati. To je samo upiranje prstom prema stvarnosti s onu stranu svih formi i spoljnjih izražaja.

Rumi obično raspravlja o duši sa stajališta njenog odnosa prema drugim stvarnostima. Njegova bezbrojna ukazivanja na povezanost duše sa tijelom dobroano osvjetljavaju narav i jednog i drugog. Dok Rumi upire prste u njih, "Stvari postaju jasne kroz svoje suprotnosti." Baš kao što narav značenja postaje jasna kada se suprotstavi formi, tako se i priroda duše pojašnjava kada se suprotstavi tijelu.

*Tijelo se značenjima duše biva, ali ti ne vidiš dušu: zato
spoznaj dušu dok se tijelo giba! (M IV 155)*

*Ubogo tijelo se gibati neće sve dok se duša ne makne: dok
konj ne jurne naprijed, bisage se ne klata. (D 14355)*

Duše su mora, znaj, a tijela su pjena. (D 33178)

*Duša je kao soko, njen sindžir tijelo, slomljenokrili
stvor! (M V 2280)*

*Nisu li zemljana grumenja – tijela – u život ušla kroz
duševni sjaj? U udivljujuću blistavu svjetlost! Dražesnog
sunca raskošni raj! (D 35280)*

*Ovaj svijet je more, tijelo kit, a duša Junus, od svjetla
zore skrit. (M II 3140)*

Tijelo se drži ljepote i krasote hvalisave, dok je duša skrila svoju blistavost, krila i perjanice kitnjaste.

Duša mu veli: "Gnojište! Ko si ti? Živjelo si dan ili dva od moje svjetlosti." (M I 3267-68)

Ne motri lice tijela gnjilo i istruhlo. Gledaj u duše lice – ono može zauvijek ostati ljupko i dražesno! (D 1893)

U svojoj mudrosti duša je planina, u svojim odlikama tijelo je dolina. Ko je vidio ikada da se planina iz doline izvija? (D 24161)

U jajetu tijela ti si ptić čudesni – pošto si zatočen u jajetu, ti ne možeš letjeti.

Kad bi tjelesna ljuštura pukla, ti bi, dušo, krilima zalepršala i na vrh planine stigla. (D 33567-68)

Čovječe! Ovo te tijelo stavlja na muke. Ptica duše tvoje je zatočena sa pticom druge ruke.

Duša je soko sivi, al' tjelesne navade su vrane. Od vrana i sova je soko stekao mnoge rane. (M V 842-843)

Kada će poletjeti ptica moje duše, prema vrtu, iz krletke? (D 33887)

Neznanje je jedina stvar koja će zatočenu pticu spriječiti da pokaže izbavljenja mar. (M I 1541)

Tako je značenje ili stvarnost čovjekova njegova duša, dok je njegovo tijelo ili forma tamnica iz koje se on mora izbaviti. Ali, ponovimo još jednom, ne smije se pasti u zabludu motrenja temeljne dvojnosti ili podvojenosti, pošto su i tijelo i duša nužni i dobri. Tijelo je, zapravo, samo vidljivo očitovanje duše unutar svijeta. Stoga Rumi može ukazivati na mogućnost da tijelo "postane dušom": tijelo svetih ljudi postaje iznova uklopljeno u svoj duhovni vratak.

O, ti što hranu grabiš sa nebesa i zemlje, dok ti tijelo ne nakvasa...

Prioni uz dušu! Sve druge stvari su šaša.

U poređenju s dušom ja ih zovem "pljeva", ali ne i sa majstorskim djelom njihova Stvoritelja. (M VI 3592, 94-95)

Duša bez tijela ne može da radi, a tijelo bez duše se suši i hladi.

Vidljivo je tvoje tijelo, a duša ti je skrivena: to dvoje sav pos'ò svijeta dovodi do vremena. (M V 3423-24)

Bog učini da tijelo bude locus za naše duše pokus. (M VI 2208)

Stoga to sveti ne rekoše zabadava: postaše tijela čistih, k'o duša neokaljana.

Njihove riječi, duša, njihova spoljašnja forma – sve to posta, bez traga, jedna potpuna norma. (M I 2000-01)

Ništa pronaći nećeš od moga tijela mrtvije. Daruj mu život Svjetlom Tvoje Suštine!

Nek' postane duša cijela – to tijelo moje koje za Te svoj život žrtvuje! (D 19229)

2. Razine duše

Suprotstavljenost između tijela i duše teško da je jednostavna i lagahna, kako bi se to u prvi mah moglo činiti. Vidjeli smo da značenje raspolaže sa više od jedne razine, i da jedino, u krajnjoj analizi, ono može biti poistovječeno sa samim Bogom. Stoga međurazine značenja su uzvišene i “profinjene” (*latif*) u suodnosu sa formama i tijelima, ali su “tmaste” (*kathif*) u suodnosu sa Bogom.

“Baš kao što su ova tijela tmasta u suodnosu sa značenjima ljudi, tako su isto ta neizreciva i profinjena značenja u suodnosu sa Bogom tmasta tijela i forme.” (F 99/110-111)

Duša, na sličan način, može biti razdijeljena na brojne razine, one niže koje se pojavljuju kao forma i tijelo, u odnosu prema onim višim. Rumi razlučuje četiri temeljne razine: životinjska duša, ljudska duša, anđeoska duša ili Džibrilova duša, i muhammedanska duša ili duša svetih ljudi. Iznad posljednje od tih razina je Bog Koji transcendiru dušu, ali na Koje ga se često metaforički ukazuje kao na “Duha”.⁵

Životinjska, prirodna ili ognjena duša je zajednička i ljudima i životinjama i strogo predstavlja ono što ih čini “životinjskim”. Prema tome,

perzijska riječ za “dušu” *jân* često se koristi da označi život u Rumijevim djelima i drugdje; ova dva pojma su, zapravo, posebice nerazdvojni u tradicionalnom islamskom mišljenju. U mnogim prevedenim stihovima u ovome radu “život” će se također prevoditi riječju *jân* ili i preciznije negoli je riječ duša, ali potonji pojam je zadržan poradi dosljednosti. Ako se na pameti ima bliska veza između pojma život i duša, smisao onih stihova će biti još jasniji.

Životinjska duša ulazi u postojanje sa tijelom i, poput tijela, prilazi svome kraju. Ona se odlikuje raznolikošću i rasapom, nasuprot višim razinama duše, koje sve skupa sudjeluju u jedinstvu. Njena hrana je “voda i ilovača”, pošto je ona tako prionula uz tijelo da je gotovo nerazdvojiva od njega. Životinjska duša je povezana sa narednom razinom duše kao forma sa značenjem, ili kao ljuska sa jezgrom.

*Putene odlike, poput samog tijela, posuđene su – nek
srce ne navaljuje na njih, jer kratkotrajne su!*

*I odlike prirodne duše razorenje stresa, stoga traži odlike
duše koja je ponad nebesa. (M IV 1840-41)*

*Divno! Zar te, brate, stid ne vreba, zbog duše koja traži
hljeba? (D 28664)*

*Mnoštvo počiva u duši životinjskoj. “Jedincatost” u onoj
ljudskoj⁶. (M II 188)*

Naredne tri razine duše je teže razlučiti, jer one sudjeluju u jedinstvu i, sa određenog stajališta gledano, one su jedna i ista duša. Pa ipak, može se kazati da je ljudska duša ona dimenzija ljudske stvarnosti koja čovjeka čini drukčijim od životinja, to jest ona je njegovo svojstvo artikuliranog mišljenja i samosvjesnosti. Istaknuto svojstvo ove duše je razlučivanje; a glede činjenice da je duša kadra lučiti istinu od zablude, dobro od zla, apsolutno od relativnog, ljepotu od ružnoće itd., ta moć se naziva “umom” (*ʿaql*). Ali, ljudska duša u svojoj punini može se jedino ozbiljiti kroz prelaženje duhovnog puta. Stoga samo sveti ljudi posjeduju istinsku svijest o tome, dok svijest ostalih ljudi je ovladana životinjskom dušom. Ovo pitanje će biti raspravljano do potankosti u kasnijim poglavljima.

Za ljudsku dušu jednom ozbiljenu u svojoj punini se može kazati da nije drugo doli duša svetosti. Tako, kada Rumi pravi razliku među tri više razine duše, njegov cilj je obično to da istakne kako postoje tri različite

razine samoozbiljenih bića, evlija i poslanika; i da su najviše razine koje čovjek može dosegnuti čak iznad duhovnih stupnjeva anđela.

Kada Rumi kaže: "Tragaj za dušom!", on pod tim podrazumijeva "transcendiranje životinjske prirode i postajanje sjedinjenim sa duhovnim svijetom." On rijetko kad razlučuje koju od tri više razine duše on ima na pameti.

Iskustvo pokazuje da je duša samo svijest. Stoga, ko god je svjesniji, taj je duševniji.

Naša duša je od životinjske uzvišenija. Zašto? Zato jer je svjesnija.

Potom, anđeoska duša je od naše uzvišenija, jer racionalna čula ona transcendiraju.

Onda, još je uzvišenija duša evlija, Posjednika srdaca. Daj okani se svoga snebivanja!

Zato su se meleki prostrli pred Adema (Kur'an II, 34), jer je uzvišenija duša njegova negoli njihova egzistencija.

Pa ipak, prikladno bilo ne bi višnjemu biću zapovijediti da se onom nižem biću pokloni.

Kako je pravda i nježnost Božija dopustila da se ruža pred trnjem običnim prostrla?

Kad duša uzvišenija postane, i mimo svih granica prese-gne, tad duše svih stvari svijeta postanu joj podložne. (M II 3326-33)

O ljudi nedostojni, hljeb, hljeb grabite! O ljudi blaženi, dušu, dušu hvatajte!

Životinju sijeno sebi privlači, ona drugo ne zna. A čovjeka ahati i korali.

Oni vrtovi su zaspali, ali su ovi procvali i kao nagradu Sultanovu palaču dobili.

Ima nezrelih duša koje u zamke padoše, a ima i onih koje su uzletjele i put do Voljenog otkrile.

Postoji i duša neopisiva, iznad nebesa što su se vrtila: žustra, uzvišena i skladna kao Mjesec i Vaga,

I jedna druga, poput ognja, hrapava, svojeglava i jogu-nasta, kratkovječna i nesretna, kao umišljaj vraga.

Prijatelju! Koja duša si ti? Zrela ili zelena? Jesi li ommljenik slatkišima i vinom, il' vitez sa bojnoga polja? (D 21377-83)

Iznad svih razina duše stoji sami Bog. Ali, kako god se Bog može zvati “Značenjem nad značenjima”, On se također može zvati i “Dušom nad dušama”. Premda je On iznad svih ograničenja duše, jer ju je stvorio, Njegov odnos prema duši je, ipak, sličan odnosu duše i tijela.

Pošto je On Duša nad dušama, nema Mu umicanja: ja ne vidjeh da je ijedna duša dušmanin Prijatelja. (D 4655)

Ti si Duša naše duše, Smisao Imena, Postojanje svega, Izvor ljubavnog derta. (D 34134)

O slikarijo, Slikaru si svome otišla! O dušo, Duši duše si odjezdila! (D 29160)

Kad bi se ta Duša duše nad dušama morala pokazati tijelima, moje bi tijelo kroz Njenu Nježnost dušom postalo, moja duša bi se u radosti smijala. (D 26772)

Ti si Vid vida i Zbilja zbilje! Ti si Svjetlo svjetla tajanstava, Duša dušine duše! (D 27041)

Ti si Duša dušine duše iznutra, a Sunce sunca si izvana. (D 28789)

3. Jastvo i um

Rumi često ukazuje na životinjsku dušu pojmom *nafs*, koji se najčešće na engleski prevodi kao “duša” ili “jastvo”. U arapskom i perzijskom pojam *nafs* je, katkada, sinoniman pojmovima *ruh* ili *jân*, to jest “dušom”. I sam Rumi povremeno upotrebljava ovaj pojam kako bi ukazao na više razine duše. Ali, on najčešće koristi pojam *nafs* kako bi ukazao na životinjsku dušu. On je u toj upotrebi nadahnut, barem djelomično, kur’anskim stavkom: “Ja ne pravdam sebe (*nafs*): ta duša je sklona zlu” (II, 53). Sufije i ostali često ukazuju na tu “dušu” kao na *nafsi ammara*, “dušu koja naginje (zlu).” Zbog negativnih konotacija riječi “duša” na engleskom, ja sam izabrao tu riječ prevoditi kao “jastvo”.⁷

*Kada Sulejman napusti palaču, džin preuzme prijesto:
kada strpljenje i razbor odu, jastvo ti nagne na zlo
mjesto.⁸ (5798)*

*Osjećajno jastvo je slijepo i za Boga gluho. (M IV 235)
Sav Kur'an opisuje jastva lomna: uči svetu Knjigu! Gdje
ti je pronicavost bajna? (M VI 4862)*

*Ne zaokupljaj se krađljivim jastvom i njegovim trudom,
što god Božije djelo nije, to je uzaludno, to je uzaludno!
(M II 1063)*

*Slobodi ptice koja zamki svog ega umakne ništa više ne
prijeti i kuda god poželi, leti. (D 7327)*

*Jastvo je poput jeseni u kojoj se vrt krije. Čim proljeće-
duša dopiri, bašča se iznutra zasmije. (D 29958)*

*Napustio si Isaa i magarca njegova, eto, stoga ćeš, poput
magarca, morati ostati iza zastora.*

*Znanje i mudrost su sreća Isaova, tvrdoglavi čovječe...!,
a ne sreća magarčeva.*

*Nek ti je milost nad Isaom, ne nad magarcem! Ne daj da
ti životinjska priroda vlada umom...*

*Kada Poslanik reče: "Ostavite žene zadnje!", mislio je na
tvoje jastvo – zastor.⁹ Jer ono mora biti posljednje, a prvi
tvoj razbor...*

*Razbor tvoj priprosti stekao je ćud magarca. On jedino
razmišlja: "Kako li do suha sijena?" (M II 1850-51, 53,
56-57)*

*Kakve li sramote, magarac mi je otišao. Moj magarac
je krepao iznenada! Hvala Bogu: daleko je od moga
predvorja magareća balega!*

*Smrt magaraca je teška, ali u slučaju mom, bila je to
sreća. Za sada je moj magarac krepao, a Isa je pored
mene ostao.*

*Kako sam iscrpljen i umoran čekajući čabar mekinja!
Smršavio sam i zgrčio se zbog mog smršavjelog magarca!
Šta mi je taj magarac uradio, nijedan opaki vuk mi to ne
bi učinio. Polovica me, tako mi Boga, nestade, u jadu i
čemeru što mi ih on nanese. (D 19072-75)*

Bog je sveznajući, a pošto je duša “od zapovijedi Gospodara moga”, jedna od njenih bitnih odlika je znanje i svjesnost. Ali, jastvo je toliko udaljeno od prosvjetljenosti i čiste svjesnosti duše da, poput tijela, ne može primiti svjetlo koje sija u njegovoj tami.

Duša po samoj svojoj prirodi posjeduje svojstvo razlučivanja, koje je poznato kao “um”. Razlike u duhovnim razinama među ljudskim bićima počinju se izvoditi, u velikoj mjeri, iz različitih stupnjeva do kojih svjetlost uma probija zastor jastva. U bilo kojem pojedinačnom ljudskom biću um i jastvo su u ratu. Kod većine ljudi jastvo dobija bitku stoga što oni ne mogu praviti razliku između istinitog i lažnog, stvarnog i nestvarnog, značenja i forme. Kod poslanika i evlija um pobjeđuje. Kod onih koji ih slijede, “vjerujućih”, um vodi glavnu riječ.

Soko i vrana u istoj krletki tamnuju: rane ih oboje iscrpljuju. (...)

Um i jastvo se svađaju i tuguju u našim prsima, opijani otrgnutošću od svoga Izvora. (D 33508-10)

Stiša li se tvog magarca-jastva revanje, u zovu uma tvoga eto tvoga Mesije. (D 34042)

Um po svojoj prirodi motri šta će donijeti poslovi; jastvo tvoje ne zanimaju ishodi.

Svladan jastvom, um postaje jastvom – Jupiter, svladan Saturnom, postaje zlom sudbom.

Um traži dobro, jer je od svjetlosti. Kako ga onda tama jastva može svladati?

Jastvo je u svom putenom domu, a um tvoj je sasvim sam: pred ulazom svojim pas je strašni lav. (M III 2557-58)

4. Univerzalni um i djelomični um

Jedino umovi poslanika i evlija su istinski svladali jastvo. Kada se jednom oblaci rasprše, sunce nesmetano grane. Um se u svome punom sjaju pokazuje kao “Univerzalni Um” (*‘aqli kulli*) ili “Um povrh uma”. Um na tom stupnju može razlikovati značenje svake forme i “motriti stvari kakve one jesu”. Kod većine ljudskih bića, nije bitno koju vrstu goleme umnosti mogli posjedovati i ma koliko “umni” mogli biti, um je zakriven talogom

jastva. Tako zakriveni umovi se pojavljuju kao “djelomični umovi” (*aqli juz’i*). Prirodno je da postoje različite razine djelomičnog uma. I mada je Univerzalni Um bitno jedna stvarnost, on se ne otkriva svakom evliji i poslaniku u podjednakom stupnju.

Djelomični um treba hranu izvana; posredstvom njega se učenjem i istraživanjem može steći “znanje o tijelima”. Ali, Univerzalni Um je po sebi dostatan. On je izvoriste “znanja o religijama” i nema nikakvu potrebu za bilo kojom vrstom pomoći izvana.

Um je dvovrstan: jedan je stečeni. Učiš ga poput đaka u školi,

iz knjiga ovih, od učitelja, razmišljanjem i trudom, iz pojmova, iz sjajnih i znanja novih.

Tvoj um postaje veći od uma drugih, ali je teško opterećen zbog znanja stečenih. (...)

Drugi um je dar Božiji. Njegov praizvor je u duši.

Kada iz prsa zapjeni, to vrelo znanja nikad ne presuši, ne mijenja boju i ne stari.

Akoli bi put do njegova spoljnog izvora presjekao hir, razloga za brigu nema, jer u kući ne prestaje kvrcati vodeni vir.

Stečeni um je kao potok što u kuću ulazi spolja kao uskok.

Bude li mu presječen tok, pomoć ne traži, jok. Nego u sebi traži vrela tok! (M IV 1960-63, 65-68)

Uoči dobro razlike među ta uma dva, koje se razliježu od Zemlje do nebeskih sfera!

Postoji um kao disk sunčani, i onaj drugi od Venere il’ meteora manji.

Postoji blaženo treperavi um poput fenjera, i onaj drugi poput iskre žara. (...)

Djelomični um prezreo je Uma; a požuda za svijetom čovjeka je lišila njegove žudnje Predmeta. (M V 459-461 i 463)

“Za Muhammeda se ne kaže da je bio “nepismen” (*ummi*) zato što je bio nesposoban pisati ili nije poznao mudrosti. On je nazvan “nepismenim” zato što su njegovo pisanje, spoznaja i mudrost bili urođeni, a

ne stečeni. Treba li osoba koja može napisati slovne znakove na Mjesecu biti nesposobna pisati? Šta je to postojalo na svijetu što on nije znao? Jamačno, svak uči od njega. Koju je to stvar djelomični um mogao posjedovati, a da je nije posjedovao Univerzalni Um? Djelomični um je nesposoban stvoriti bilo šta od sebe što najprije nije vidio.

Ti sklopovi, tehnički poduhvati i građevine koje ljudi podižu nisu novi sklopovi. Vidjevši štošta nalik njima, ljudska bića tome jednostavno prave dodatke. Oni koji istinski po sebi tvore nešto novo jesu Univerzalni Um. Djelomični um se može podučiti; on ima potrebu za učenjem. Ali, Univerzalni Um je učitelj; on za tim nema nikakve potrebe.” (F 142/151)

Filozof je privezan uz pojmove razbora; pravi evlija je uzdignut na Um ponad umova.

Jezgra je Um nad umovima, a tvoj um je ljuska. Trbuh životinja se stalno za ljuskama truska.

Onaj što traži jezgru prema ljusci, ima stotinu prijezira; u očima blaženih evlija samo se jezgra prebira.

Pošto ljuska uma dariva stotinu dokaza, kako bi tek Univerzalni Um bez sigurnosti kročio ikada? (M III 2527-30)

5. Srce

Krajnje središte čovjekove svijesti, njena unutarnja stvarnost, njen “smisao” kakav je znan po Bogu, zove se “srcem” (*dil, qalb*).¹⁰ Glede svjetlosne luče u prsima, ona je sjena ili najspoljašnija ljuska srca. Između ovog i onog srca su beskrajne razine svijesti i samoozbiljenja.

Kao čovjekova najintimnija stvarnost, srce je uvijek s Bogom. Ali, samo poslanici i evlije – koji se nazivaju “Posjednicima srca” – stekli su bogoduhu svijest, tako da su istinski i zbiljski svjesni Boga u središtu svoga bića. Većina ljudi je zastrta bezbrojnim razinama taloga i tame, tako da je praktično središte njihove svijesti ili “srce” njihova životinjska duša ili jastvo.

Zašto je srce stranac u ova dva svijeta? Jer atributi Neprostonosti zaziru od mjesta. (D 28934)

Kad pažljivo gledaš, uviđaš da sva dobra svojstva u srcu stanuju. Sva ona prezrena svojstva iz vode i ilovače se izvijaju. (D 4220)

Ti si svjetlosna voda, ne bacaj ilovaču u nju! Ne taji srce, i srcem ne zovi njegovu koprenu! (D 21567)

Većina ljudi su proždrljivi – ne očekuj sigurnost kad kažu: “Selam tebi!”

Njihova srca su sve same sotonske odaje. Ne prihvaćaj blebetanje te vraške raje! (M II 251-252)

Prema Posjedniku srca djelomična srca su poput tijela, a moj je Posjednik srca. (M II 839)

Dom srca koje ostaje bez sjajnih zraka Uzvišenog Sunca tjeskoban je i mračan kao duša tvrđice koja ne zna za Kraljeve slatke poljupce.

Svjetla Sunca tog u takvom srcu ne sijaju, prostor se u njemu ne širi, kapije se ne otvaraju:

Biće ti prijatniji grob – zato dođi, uskrsni iz groba srca svog! (M II 3129-32)

O srce, dođi do doma svog! Jer se odande otkriti može staza do Voljenog.

Akoli svijet od šest strana nikakvu nema kapiju, tad dojezdi do srca – tu možeš načiniti kapiju.

Uđi u srce, mjesto gdje se promišlja Bog. Mada ono trenutno nije takvo, biće ubrzo. (D 6885-87)

U tebi je Mjesec, takav Mjesec koji čini da Sunce s nebesa cvili: “Ah, ja sam Tvoj rob mili, ja sam Tvoj rob mili!”

Pogledaj Mjesec iz grudi svojih, sličan Musau, alejhi-selam.¹¹ Zagledaj se u svoj prozor i reci: “Selam, selam!” (D 18190-91)

Zatvori kapiju jezika, a pendžer srca otvori! Jer će te Mjesec jedino kroz prozor cjelivati. (D 19863)

U uzanom sokaku Ljubavi diže se povika: “Otvori se pendžer na kući, na domu od srca.”

Šta je ta priča o pendžeru? Jer pošto novo Sunce grane, ni koliko za iglu sjene ne ostane! (D 20085-86)

*Kad jednom ogledalo srca tvoga postane čisto i zasija jače,
vidjet ćeš slike s onu stranu prostora od vode i ilovače,
Ne samo slike, već i Slikara, ne samo ćilim blaženi, nego
i vještog Tkalca. (M II 72-73)*

*Evlije su svoju nutrinu laštile sve dok se zavist, pohota,
škrtošć i mržnja ne uklone.*

*Čisto ogledalo, nesumnjivo, srce je, koje kao primateljka
beskrajnih slika djeluje.*

*Evlija, Musau sličan, u svojim prsima, u srcu-ogledalu,
žudi za beskrajnim, bezličnim, nevidljivim Likom.*

*Šta fali ako taj Lik ne obuhvaćaju nebesa i Prijestolje
Božije, Podnožje ili Riba što Zemlju podupire?*

*Te su stvari potpuno omeđene i određene, samo ogledalo
srca, znaj, ne zna za granice!*

*Tu um mora ostati nijem, il' nas u zabludu povesti,
zacijelo. Jer srce je, odista, s Njim, srce je postalo On.
(M I 3484-89)*

“Kako bi orijenti svjetala Uzvišenog Boga bili sadržani u tom srcu? Pa ipak, kada tražite Njegovo svjetlo, pronalazite ga ondje. Ali to ne znači da je Njegova svjetlost istinski sadržana u njemu. Dakako, pronalaziš je u srcu, baš kao što pronalaziš svoju vlastitu sliku u ogledalu, premda tvoja slika, zacijelo, nije obuhvaćena ogledalom. Ali, kada pogledaš u ogledalo, vidiš sebe.” (F 165-166/174)

Ova posljednja dva odlomka ukazuju na poznati Poslanikov pravorijek u vezi sa srcem: “Bog veli: ‘Moja Zemlja i Moja nebesa Me ne obuhvaćaju.’” Rumi često izravno ili neizravno ukazuje na ovaj *hadis*.

*Kroz savršenu Božiju moć tijela duhovnih ljudi snagu
stekla su, da neizrecivo Svjetlo podnesu...*

*Stoga je prenio Pečat poslanika kazivanje vječnog i
neprolaznog Kralja:*

*“Nisam obuhvaćen prazninom i nebesima, nadnaravnim
umovima i dušama.*

*Pa ipak, ja prebivam kao gost u srcu vjerujućeg, bez
ograničavanja, određivanja ili onog opisujućeg.” (M VI
3066, 71-73)*

*I to, gle, čuda li živa, izvan sedam nebesa, većih od dva
ovdašnja svijeta! Neizrecivo Jedan se u srcu skriva! (D
24544)*

*Tih sedam nebesa za Njega su mali. Kako li se smjeste u
mojoj halji? (D 18348)*

*Kada bi ova dva svijeta u moje srce ušli, bili bi prijezira
vrijedni. Kako li začudno prostranstvo, kroz ljubav, Ti
mome srcu ranjenom podario si! (D 30224)*

Srce evlije “obuhvaća” Boga, dok je srce običnog čovjeka u vodu i ilovaču zablaceno. Stanje čovjekova srca je ono što određuje njegovu vrijednost. Čovjekova je zadaća u ovome svijetu da čisti svoje srce, da ga lašti i, u konačnici, da ga učini savršenim ogledalom u kome se odražava Bog. To čovjek može postići napatkom Posjedovatelja srca.

*O srce! Bog će na te pogledati kada se odlučiš, kao djelić,
cjelini svojoj se vratiti.*

*“Mi motrimo na srce, a ne na formu”, ustrajno ponavlja
Bog, “jer forma je obična voda i zemni talog.”*

*Ali “ja i srce imam,” ustrajno ponavljaš ti, “ono je iznad
Prijestolja Božijeg, nije u dolini!”*

*Zemlja crnica, zacijelo, i vodu sadrži, ali ne vodu kojom
bi se mogao kupati.*

*Iako je voda, nju ilovača savladala je. Stoga ne reci za
svoje srce: ‘Ono srce je.’*

Srce koje je iznad nebesa jest srce evlijansko i poslaničko.

*Čisto, očišćeno od ilovače, naraslo i postalo samodosta-
tno.*

*Napustilo je ilovaču i Moru prispjelo. Oslobođeno tam-
nice ilovačne, sada je Moru pripalo. (...)*

*Ti si uporan, pa veliš: “Srca sam Posjedovatelj. Drugo ne
trebam ništa, jer s Bogom sam sjedinitelj.”*

*Kao uzjogunjena voda si usred ilovače koja zbori: “Ja
sam voda, zašto za pomoć moj tok da žubori?”*

*Zamišljajući srcem tu stvar ublacenu, ti otimaš srce
svoje srca Posjedovatelju.*

*Zar zaista misliš ti da taj predmet, očaran mlijekom i
medom, može srcem postati?*

*Okus mlijeka i meda srce nasluti; slatkoća svake slatke stvari iz srca dolazi.
 Stoga je srce supstanca, a svijet je akcident. Kako bi mogla sjena srca biti srčani selamet?
 Da li je srce zaljubljeno u imetak i čin, i potčinjeno toj crnoj vodi i ilovači?
 Ili je zaljubljeno u sanjarenja, štujući ih u tami poradi isprazna govorenja?
 Srce nije drugo doli Okean Svjetlosti. Ili je mjesto na kome je viđenje Boga, i, potom, organ slijeposti?
 Među stotinama tisuća izabranih i priprostih srce ne postoji: ono je u jednom čovjeku. Koji li je taj? Koji?¹²
 (M III 2243-50, 61-70)*

6. Međuodnosi

Rumi ne povlači jasnu i apsolutnu razliku između srca, duše i uma. Svako od njih pripada čovjekovom značenju suprotstavljenom njegovoj formi. Možemo, možda, kazati da je duša najšira u opsegu, obuhvaćajuću cijelu čovjekovu unutarnju stvarnost; pojam "uma" naglašava sposobnost duše da pravi razliku; a riječ "srce" naglašava svijest i posebice Boga-svijest. Ali, svaki od tih pojmova je, pokatkad, sinonimno upotrijebljen sa jednim od dva preostala pojma, i svaki označava višestepeno složenu stvarnost. Stoga, kada Rumi ukazuje na "um", on tad može ukazivati na bilo koji široki spektar zbilja koje se steru od najnižih razina djelomičnog uma do najuzvišenijih stepena Univerzalnog Uma. Kada spominje "dušu", on možda ukazuje na bilo koju od tri više razine duše, na jastvo ili na Boga. A pojmom "srca" on može podrazumijevati nečije središte svijesti u općenitom značenju riječi, ili srce "Posjedovatelja srca", ili bilo koju mirijadu međurazina. U svakom slučaju, kontekst razmatranja obično posvjećuje koje to značenje on ima na pameti.

Puteni osjet se, prijatelju, za um vezao! A znaj i da se um za dušu vjenčao. (M III 1824)

Tijelo je vidljivo, a nevidljiva je duša; tijelo je rukav, a duša je ruka.

*Um je od duše skriveniji, a osjeti su prema duši oćutniji.
Ti vidiš kretanje i znaš da života ima. Ali ne znaš da je
život prepun uma. (...)*

*Duša poslaničkog otkrovenja s one strane uma dolazi;
od Nevidljivog dolazi i s onu stranu odlazi. (M II 3253-
55-58)*

*Otvori oči svoje! Pogledaj, od puti utekle su duše! Duša
je zdrobila krletku, tijelu je umaklo srce. (D 25039)*

*Duša je postala oslobođena tjelesnog meteža! Ona leti
na krilu srca, bez tjelesnog stopala. (M V 1721)*

*Šta li je duša? Polovina lista od vrta Tvoje Ljepote. Šta
li je srce? Jedan cvijet iz Tvog obilja i Tvoje dobrote. (D
23706)*

*Nesumnjivo se umovi i srca iz božanskog Prijestolja
izvijaju, ali od svjetlosti Prijestolja oni zakriveni ostaju.
(M V 619)*

*Zbog strasti muškarca i žene krv je provrela i spermom
postala. Od te dvije kapljice strast je u zraku čador
podigla.*

*Potom vojska ljudskih jedinki iz svijeta duše dođe: um-
vezir i srce-sultan toj armiji su vođe.*

*Domalo zatim srce se grada duše sjeti. Cijela vojska se
vrati natrag i u svijet Vječnoga sleti. (D 8797-99)*

C.

BOG I SVIJET

1. Bit, svojstva i djela

U islamskoj teologiji i metafizici načinjena je razlika između Boga po Sebi, božanske Biti (*dhat*) i Boga kako se On opisuje u objavi. Tako se Bog u Kur'anu naziva brojnim imenima, kao što su Milostivi, Sveznajući, Živi, Svemoćni. Iz tih imena (*asma'*) shvaćamo da On posjeduje atribute (*sifat*) Milosti, Znanja, Života i Moći. Ali, šta je Bog po Sebi, u samoj Svojoj Biti? To je izvan našeg dosega. Stoga muslimani prave razliku između Božije Biti, s jedne, i Njegovih imena i atributa, s druge strane.

Razlika između Biti i Atributa je čisto pojmovne naravi, u smislu da ne postoji ontološka razlika između toga dvoga. Imena i Atributi nisu drukčiji od Biti u svome postojanju. Bit je Jedna, i svako Ime i Atribut su istovjetni s Biti. Pa ipak, očigledno mora postojati stanovita razlika između Božijeg opraštanja i Njegove srditosti, ili između Njegova vida i Njegova sluha. Ta razlika, međutim, ne očituje se unutar Biti, koja je Jedna u svakom pogledu; ona jedino postaje bjelodana unutar Njegovih “djela” (*af'al*) ili “učinaka” (*athar*), koji se nazivaju “stvorenjima” (*khalq, makhlukat*). U Božijoj Biti su Srdžba i Milost istovjetni, jer na toj razini ne može postojati dualnost bilo koje vrste. Ali, u stvaranju ta dva atributa se mogu očitovati kroz beskonačnu različitost formi, od kojih su dvije najistaknutije: Raj i Pakao.

Stvorenja kao čistu i bistru vodu motri u kojoj se odsijevaju Svemoćnog Atributi.

Njihovo znanje, pravda, ljupkost njihova – sva ona su zvijezde u vodi tekućici odraženog nebeskog svoda.

Kraljevi su mjesto očitovanja Božijeg kraljevstva, učeni su odraz Njegova znanja.

Pokoljenja su prošla, i evo novog naraštaja. Mjesec je isti, samo je voda drugačija.

Pravda je ista, učenost ista, samo su se ljudska bića promijenila.

Naraštaji, prijatelju, za naraštajima su prolazili, ali su se ovi smislovi ustalili i ovjekovječili.

Voda u brzacu se promijenila toliko puta, samo isti odraz Mjeseca i zvijezda nebeskim svodom luta. (...)

Svi naslikani oblici odrazi su u vodi potoka tog; kada malo oči protrljaš, zacijelo, svi oni su Bog. (M VI 3172-78, 83)

Božija djela su podijeljena u dvije temeljne skupine: duhovna i materijalna. Međutim, postoje tri temeljne razine postojanja: Bog, duhovni svijet i materijalni svijet. Kur'an ukazuje na sve tri razine u stavku: "Samo On stvara i upravlja!" (VII, 54). Ovdje "stvaranje" ukazuje na fizičko stvaranje, dok "upravljanje-zapovijed" označava duhovni svijet koji je, kako je naprijed istaknuto, "od zapovijedi Gospodara moga".

Znaj da u ajetu: "On stvara i upravlja", "stvaranje" je forma, a "upravljanje-zapovijed" je duša što nad njim leprša. (M VI 78)

Ljubav Božija je savršenstva sunce, zapovijedi su svjetlosti njene, a stvorenja su sjene. (M VI 983)

Raskoš i divota stvorenja su posuđeni, raskoš i divota zapovijedi su urođeni. (M II 1103)

Svijet stvorenja strane i smjerove posjeduje, ali svijet zapovijedi i Atributa ništa ne određuje.

Znaj, prijatelju, da je svijet zapovijedi lišen određenja svakoga! A Zapovjednik je još i više od toga.

Um jednosmjerno ne puše, a "Učitelj Tumačenja" (Bog; usp. Kur'an LV, 4) je više od svakog uma, duševniji od svake duše.

Nijedno stvorenje nije otrgnuto od Njega, amidža, ali je ta povezanost s Njim neizreciva!

Jer unutar duše nema odvajanja i spajanja, ali to misao pojmiti ne može doli na način razdvajanja i spajanja... Kako bi um svoj put do te veze našao? Jer on se uz razdvajanje i spajanje vezao.

Stoga nas je Muhammed i nastavio tješiti: "Suštinu Božiju nemojte istraživati!"

Ono što se ne da u vezi Biti Njegove pojmiti – tome, zapravo, ne treba niti težiti. (M IV 3692-96, 699-701).

Pošto nemaš strpljenja sa Njegovom Biti, nek ti oči otvore Božiji atributi.

Kad ne vidiš ono Bezgranično, motri svjetlo Njegovo usmjereno. (D 4106)

Čovjek zaklonjen od Atributa, vidi Njegov rad, a ko je izgubio vid za Bit, sa Atributima je sad.

Utopljeni su u Bit, o mladiću, oni što su sjedinjenje s Njim postigli, kako bi onda u attribute Njegove zurili? (M II 2812-13)

"Uostalom, ti također vidiš Boga u samo jednom trenu, u Njegovim djelima i učincima. Ti svakog časa vidiš nešto različito, jer nijedno od Njegovih djela ne sliči drugom." (F 113-114/124-125)

"Svakim danom On je nečim zauzet" (LV, 29), kur'anski ajet kaže: Zamisli da je On bez postupaka i djelovanja. Od Njegovih djela u svakom danu je najneznatnije da u svijet napolje tri vojske šalje:

jedna, koja kreće iz bedara prema majkama, kako bi plod mogao rasti u utrobama;

druga, koja kreće iz maternice prema zemnom prahu, da muškom i ženskom ovaj svijet ispuni u dahu;

i treća, koja kreće od praha prema grobu, da sva bića, napokon, svoja djela vidjeti mogu. (M I 3071-75)

Učinci i plodovi Božije milosti su očiti, ali ko, osim Njega, suštinu milosti može znati?

*Niko ne poznaje Njegovih atributa savršenstva suštinu,
doli kroz posljedice i analogiju.*

*Dijete ne poznaje suštinu intimnih odnosa, izuzev da
mu kažeš: "To je nešto slatko poput bombona."*

*Kako li bi, učitelju, suština spolnog zanosa mogla biti
kao suština bombona?*

*Biti nesposoban razumjeti šta je suština, o amidža,
odlika je obična puka, a ne svačija,*

*Jer jasno su vidljive suštine i tajna njihova tajanstva
pred očima savršenih evlija.*

*U postojanju cijelom neshvatljivije i nedosezljivije šta je
od tajanstva i Suštine Božije?*

*Od do sada skrivenih Njegovih tajanstava, koji Atribut
je skriven i koja suština? (M III 3635-38, 50-53)*

“Bog ti je posve blizu. Ma koju misao i zamisao ti poimao, Bog je tik uz nju. Jer On daruje postojanje mišljenju i pojmu, i postavlja ih pred tebe. Ali On je tako blizu da Ga ti ne možeš vidjeti. Šta li je neobično u tome? Ma šta ti radio, tvoj um je s tobom, potičući djelovanje. Ali ti ne možeš vidjeti um. Mada ti vidiš njegove učinke, ti ne možeš vidjeti njegovu suštinu.” (F 172/180)

“Kada kažemo da Bog nije na nebesima, mi ne mislimo da on nije na nebesima. Ono što mi mislimo jest to da Ga nebesa ne obuhvaćaju, ali On obuhvaća nebesa. On ima vezu s nebesima, ali je ona neizreciva i tajnovita, baš kao što je On uspostavio tako neizrecivu i tajanstvenu vezu s tobom. Sve je u ruci Njegove moći. Sve predstavlja locus Njegova samoočitovanja i sve je pod Njegovim nadzorom. Stoga On nije izvan nebesa i stvorenih svjetova, niti je On posve unutar njih. Drugim riječima, te stvari Njega ne obuhvaćaju, ali On njih obuhvaća.” (F 212/219)

2. Nježnost i okrutnost

Imena i Atributi se mogu podijeliti u dvije kategorije, poznati kao “Atributi Suštine” i “Atributi Djela”. Prva kategorija uključuje sva ona Imena čije suprotnosti se ne mogu strogo primijeniti na Boga. Tako je Bog Živi, Moćni, Videći itd., ali On nije suprotnost toga. Druga kategorija uključuje Imena čije suprotnosti su također Božija imena, kao što su Onaj Koji uzvisuje i

Onaj Koji unizuje, Darovatelj života i Onaj Koji ubija. Mnoga Imena Djela, zauzvrat, mogu se podijeliti u dvije naredne kategorije, Imena koja su, naprimjer, poznata kao Atributi Nježnosti (*lutf*) i Atributi Okrutnosti (*qahr*). Popratna tabela nabraja nova Božija imena sukladno ovoj shemi.¹³

Rumi razumijeva Ime Nježni kao ekvivalent Imenu Milostivi, a Ime Okrutni kao ekvivalent Imenu Srditi. Sukladno čuvenom pravorijeku Božijem, propovijedanom od Poslanika, Bog veli: “Moja milost ide ispred Moje srdžbe.” Za Rumija je to isto što i reći: “Moja nježna imena idu ispred i imaju prvenstvo nad Mojim imenima strogosti.” Za milost, duhovnu radost i ljepotu, koje Rumi smatra urođenim u svakom stvorenju i prevladavajućim u svim njegovim formama, može se kazati da se izvode iz ovog načina gledanja na Božija imena i attribute: cjelokupno stvaranje je očitovanje Božijih srditih i milostivih imena, ali ova potonja uvijek imaju ontološku prednost nad onim prethodnim. Gdje god mi uzmožli motriti očitovanje Srdžbe i Strogosti, to jest u trpljenju i zlu, trebamo znati da će se Božija milost i nježnost ubrzo očitovati. Ili, pak, svako trpljenje i zlo jedino postoje da bi posvjedočili veću duhovnu radost i dobrotu. Ma kako sumorna forma mogla biti, značenje je uvijek Milost, koja je vječno ispred Srdžbe.

“Bog posjeduje dva atributa: Strogost i Nježnost. Poslanici su teatar očitovanja za oba ta Atributa, dok vjernici očituju Njegovu nježnost, a nevjernici posvjedočuju Njegovu okrutnost.” (F 222/227)

Smijeh kazuje o Tvojim nježnosti, jadikovanje se jada zbog Tvoje strogosti.

U svijetu ove dvije poruke sukobljene govore o jedino Ljubljenome.

Nježnost zaboravnu osobu zavarava, pa ona o Strogosti ne misli i u grijehu prebiva.

Strogost nekom drugom dokida nadu, pa se ovaj vrati potpunom beznađu.

Ljubav poput ljubaznog posrednika dođe, da zaštiti ove dvije izgubljene duše. (D 8571-75)

Kada gledaš Njegovu nježnost, kamenje i obluci postaju vosak mehki; kad motriš Njegovu srdžbu, čak i tvoj vosak postaje granit reski. (D 5795)

Tabela I
Neka od Božijih imena

<i>Imena Biti</i>	<i>Imena Djela</i>	
	<i>Imena Strogosti</i>	<i>Imena Nježnosti</i>
Kralj	Strogi	Nježni
Sveti	Onaj Koji unižava	Onaj Koji uzvisuje
Pravedni	Onaj Koji ponižava	Koji čast daje
Zaštitnik	Koji usmrćuje	Darovalac života
Svjetlo	Osvetnik	Opraštač grijeha
Stvoritelj	Lišavatelj	Umnožitelj dobra
Živi	Koji štetu daje	Dobročinitelj
Moćni	Koji na cjedilu	Povećavatelj dobra
Koji zna	ostavlja	
Koji čuje		
Koji vidi		
Koji govori		
Koji ima dobrohotnu volju		

Njegova milost je prije Njegove žesti. Ako želiš duhovnu prednost, idi i traži Atribut prednosti! (M IV 3205)

Oganj Pakla je samo iskra Božije Žesti, bič koji prijeti ničesi.

Premda On ima nesnosnu strogoću i takvu moć, pogledaj u Njegovu nježnost, ona će prva doć!

Ona je neizreciva i nedokučiva prednost u carstvu smislenog: vidje li ti ikada ono prije i ono poslije bez onog dvojstvenog...?

Strogost je istinska grozota, ali kada jednom počneš drhtati, ta grozota će nježna i mehka postati;

Jer taj strašni oblik je naumljen za poricatelja – kada bespomoćnost doživiš, pa Nježnosti i Ljubaznosti su za pokajatelja. (M IV 3742-44, 53-54)

3. Razlog stvaranja

Stvaranje – ili univerzum i beskonačne forme koje ga ispunjavaju – je drugo ime za Božija djela, a Njegova djela su očitovanje Njegovih atributa. Shvativši to, ako se upitamo: “Zašto je Bog stvorio svijet?”, odgovor je jasan: u nakani da očituje Svoja vlastita imena i attribute. Sama priroda Božanskog iziskuje neku vrstu djelovanja. Jer, ako kažemo da je Bog Stvoritelj, koje značenje taj pojam može imati ukoliko ne postoji bilo kakvo stvaranje? Bog je stvorio svijet kako bi pokazao Svoje attribute. Stoga je Poslanik pripovijedao da je Bog kazao: “Bio sam Skrivena Riznica, pa sam poželio da budem spoznat. Stoga sam stvorio svijet kako bih mogao biti spoznat.” Svrha stvaranja je “očitovanje” (*izhar*).

Kad bi izlaganje značenja bilo dovoljno, stvaranje svijeta bi bilo beskorisno i uzaludno.

Kada bi Ljubav Božija samo misao i značenje bila, forma posta i molitve ne bi nikako postojala.

Darovi koje voljeni izmjenjuju su ništavni, u odnosu prema ljubavi koja je lišena formi, Stoga darovi tu moć imaju da pokažu ljubav unutra skrivenu. (M I 2624-27)

“Bog veli: ‘Bio sam Skriveno Blago, pa sam poželio da budem upoznat.’ Drugim riječima: ‘Stvorio sam cijeli univerzum, a svrha svega toga je u tome da Se očitujem, katkada kroz Nježnost, a kojiput kroz Srditost.’ Bog nije kralj nad kraljevima kojemu bi jedan glasnik bio dovoljan. Kada bi svi atomi univerzuma bili Njegovi glasnici, bili bi nesposobni učiniti Ga dostatno poznatim.

Prema tome, sva stvorenja danonoćno očituju Boga. Međutim, neka od njih to znaju i svjesna su toga da Ga očituju, dok su druga nesvjesna toga. Bilo kako bilo, njihovo očitovanje Boga je izvjesno. Kraljević, naprimjer, zapovijedi da neko bude išiban i kažnjen, da vrišti i jauče. Pa ipak, i onaj koji šiba i išibani očituju kraljevićeve naloge.” (F 176-177/184-185)

Bog se ne uvećava uvodeći u postojanje univerzum cio;

On ne postaje nečim što ranije nije bio.

Ali, kada je On uveo stvorenja u postojanje, povećale su se posljedice: a među stvorenjima svim postoje razlike.

Uvećani učinci Njega očituju, a atributi i djela Njegova vidljiviji bivaju.

Ali uvećavanje suštine bio bi argument da je ona vremena porijekla i prouzročeni moment. (M IV 1666-69)

Univerzum je stvoren zbog traga očita, da Riznica Mudrosti ne bi ostala skrta.

On reče: "Bijah Riznica Skrta." Čuj! Ne gubi dodir sa svojom vlastitom biti, učini je da bude očita! (M IV 3028-29)

Bog reče: "Mi smo Otkrivač Tajanstva i Naše djelo je baš to: Mi činimo da skrivene stvari napuste svoje mjesto, od očiju skriveno."

Iako kradljivac u svom pritajenju nije tako nevješt, žandari nasilu izvuku njegovu ispovijest.

Svi ti zemni oblici poharaše darove naše, stoga nam svaki mora napose doći da ispovijeda se. (M IV 1014-16)

“Bog nam veli: ‘Baš kao što poželjeh očitovati Riznicu Svoju, tako poželjeh očitovati sposobnost vašu da priznate Riznicu Moju. Kao što zaželjeh pokazati Čistotu i Nježnost tog Okeana, tako zaželjeh pokazati vrhunske težnje i rast kroz nježnost ribe i stvorenja Mora. Stoga i ona moraju razmatrati svoju vlastitu vjernost i očitovati svoje težnje. *Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: ‘Mi vjerujemo!’ – i da u iskušenje neće biti dovedeni?* (XXIX, 2) Stotine tisuća zmija sebe smatra ribama. Njihovi oblici su oblici ribe, ali su njihova značenja zmijska.” (MS 29)

4. Suprotnosti

Rumi se često poziva na ili navodi poslovice: “Stvari postaju jasne kroz svoje suprotnosti.” Svakidašnje iskustvo svjedoči o toj istini, jer postojanje mirijada stvari ovoga svijeta jedino postaje moguće kroz lučenje razlike ili kroz suprotnost. Kad dvije stvari ne bi bile različite i, prema tome, “donekle “suprotstavljene”, bile bi jedna i ista stvar. Svaki pojedinačni par suprotnosti omogućuje postojanje jednog drugog para suprotnosti; danonoćno postoje savršenstvo i nesavršenstvo, cjelovitost i razmrvljenost, sreća i tuga, novo i staro, duh i tijelo. Svaki od tih korelativnih pojmova može isključivo

postojati i biti poznat usljed svoje suprotnosti. A takav je slučaj i sa svim stvarima, izuzev Boga. Samo On nema suprotnosti, već nadilazi sve suprotnosti. Samo je On istinsko “izmirenje suprotnosti – *coincidentia oppositorum*” (*jam’i- addâd*), gdje su sve suprotnosti poništene u Okeanu Jedinstva. Iz istog razloga mi ne možemo Njega spoznati, pošto On nema nikakvu suprotnost da “Ga učini jasnim”.

Bog je stvorio trpljenje i tugu kako bi se duhovna radost mogla pokazati kroz svoju stranu drugu.

Tako skrivene stvari kroz suprotnosti jasne postaju. No, pošto Bog nema suprotnosti, one Mu tajanstvo ne dohvaćaju.

Jer pogled je najprije na svjetlo pao, potom na boju: bijelo jasno pokaže na crno k'o na suprotnost svoju.

Tako si i ti spoznao svjetlo kroz suprotnost svjetla: suprotnosti se jasno pokažu usred tvojih prsa.

Božije svjetlo suprotnost nema u postojanju, da bi kroz svoju suprotnost moglo ići ka ukazanju.

Zato Ga ne dosežu naše oči, a On oči dohvaća (VI, 104) podući se tome od Musaa i brda Sinaja.¹⁴

Znaj da forma iz značenja iskoči k'o lav iz gustiša ili k'o glas i govor kad poteknu iz mišljenja.

Iz govora je rođena forma, a potom umrla. Na valu svom se natrag k moru odbibala.

Forma istječe iz Bezobličnog što oblik daje svemu, potom se opet natrag vrati, jer i mi se natrag vraćamo Njemu. (II 156). (M I 1130-36)

Suprotnost jedne stvari je mjesto njenog ukazanja, a svaka suprotnost se na svoju vlastitu suprotnost naslanja.

Pišeh li na crnoj stranici, tvoje pisanje će biti tajna, jer će pisanje tvoje i mjesto pisanja biti boje katrana. (D 3761-62)

Ko vjerodostojnost Musaove zmije vidio nije, taj misli da su konopci čarobnjaka žive zmije.¹⁵

Ptica koja nikada bistru vodu pila nije, svoje perje i krila u slanom jezercu mije.

Nikakva suprotnost se bez svoje suprotnosti ne spoznaje: trpljenje udarca, doznaje poljubac šta je. (M V 597-599)

Dok ne upoznaš dobro, ti nećeš zlo spoznati: možeš razlučiti suprotnost kroz njenu suprotnost, o mladosti! (M IV 1345)

Svako svjetlo vatre ima, na svakoj ruži su trnovi; zmijsa nad svakom riznicom bdije u ruševini.

Ah, Tvoj Ružičnjak nema trnje! Tvoje čisto Svjetlo žege! Oko Tvoje Riznice zmijsa nema, šištanja ni povrede! (D 25634-35)

Njegov opis ne sadrži um, jer On je Izmirenje Suprotnosti. Bez sastavnih dijelova divni Sklad! Divni, slobodno djelujući i neminovno Jedincati! (D 26832)

Stvoritelj je Taj Koji čini da je neko unižen a neko uzvišen. Bez ova dva svojstva nijedan čin ne bi bio dovršen.

Pogledaj, prijatelju, uniženje Zemlje i uzvišenje nebesa! Nebesa se ne bi mogla okretati bez tih svojstava!

Nizina i visina zemlje je jedna druga vrsta: pola godine je zelena i svježja, a pola godine pusta.

Uniženost i uzvišenost tog otužnog vremena jedna je druga stvar: pola vremena je noć, a pola vremena dan.

Unižen i uzvišen takav je i ovaj tjelesni spoj, da, katkada je dobro, a kojiput trpi bol.

Znaj da sva ta stanja svijeta su, tad, kao nestašica i suša, mir i rat – samo za naš jad. (M VI 1847-52)

Božanska Mudrost je sastavila cjelinu u suprotnostima. Ti si vrat, mesaru, izložio u režnjevima!

Duša sa tijelom djeluje skladno. Bez duše tijelo je uvehlo i hladno.

Tvoje tijelo je vidljivo, a duša ti je skroz drugog reda: to dvoje sve stvari svijeta dovodi do slijeda.

Zaspeš li nečiju glavu zemljom, ona će ostati prava, sručiš li na nju vodu, opet će biti zdrava.

Želiš li mu glavu razbiti, vodu i glib moraš smiješati. (M V 3422-26).

*Život je kad suprotnosti miruju, smrt je kad naprsline
ondje piruju.
Božija nježnost lava i ovcu sparuje, te daleke suprotnosti
dvije. (M I 1293-94)*

U nekolicini Rumijevih gore navedenih stihova ukazuje se na suprotnost unutar temeljne strukture prirodnog svijeta, to jest unutar četiri elementa: zemlje, zraka, vatre i vode. Ova četiri elementa, koji sebe nikada ne pokazuju, predstavljaju četiri ontološka stremljenja unutar vidljivog svijeta. Ove četiri vidljive supstance, koje nose svoja imena, samo su njihovi najizravniji izrazi. Ali, sve što postoji u fizičkome svijetu, uključujući spoljnu zemlju, zrak, vatru i vodu, samo je mješavina ova četiri elementa. Stoga se za ozračje čistih elemenata kaže da predstavlja četiri sfere koje počivaju između nebesa, ili duhovnog svijeta, i Zemlje, ili materijalnog svijeta.

Ti elementi, na koje se često ukazuje kao na “stupove” (*arkan*) materijalnog svijeta, u krajnjoj analizi su temeljne ontološke smjernice podarene ovome svijetu snagom božanskih Atributa. Neke sufije govore o četiri “stupa” Božanskog, ciljajući na četiri najtemeljnija božanska Atributa, i opisuju te elemente kao vidljivo očitovanje ona četiri Imena.¹⁶

Svaki element predstavlja jedan dvostruki kvalitet, kako je pokazano u narednoj popratnoj tabeli. Svaki od njih je suprotnost svakog drugog elementa s obzirom na jedan ili dva od tih kvaliteta. Mješavina elemenata rezultira postojanjem fizičkog svijeta.

*Kad pažljivo motriš, ovaj svijet je sav obuzet sukobom:
čestica se sa česticom bori, kao vjera s nevjerom...
Ali, naš rat i mir nisu naši u svjetlu duhovnog oka: oni
dolaze “između Njegova dva prsta.”¹⁷
Rat prirode, rat postupaka, rat riječi – usred pojedinih
dijelova užasan boj.
Svijet opstoji kroz taj rat: promotri ona četiri elementa i
razriješi taj dvoboj.*

Tabela II
Suprotnost među elementima

		ZRAK			
		topao	vlažan		
VATRA	vrela			vlažna	VODA
	suha			hladna	
		hladna	suha		
		ZEMLJA			

Ova četiri elementa su četiri nepopustljiva direkta na kojima nebeski svod ne mrda sa mjesta.

Ali svaki direk onog drugog ruši: direk od vode onaj direk od vatre guši.

Tako je i stvaranje na suprotnostima podignuto, na korist ili štetu svoju i mi ratujemo. (...)

No, da ovaj svijet nije drugo trajnost i bujnost doli, tad mu sadržaj oprečnost bila ne bi.

Svaka oprečnost srazmjerno poništenje sebi oprečnog uključuje; kada oprečnost iščezava, opstanak jedino ostaje. (...)

Bezbojnost je korijen svih boja, a mir je korijen svih ratova.

Svijet ovdašnji je korijen ovom orbitavalištu čemera punom; a sjedinjenje je korijen osami i dijeljenju svakom.

Zašto smo u takvoj oprečnosti, prijatelju? Zašto Jedinstvo daje život ovom mnoštvu?

Zato što smo mi ogranak, a korijen su četiri elementa.

Korijen je rodio svojstvima u svojim granama.

Pošto je supstanca duše s onu stranu osamljenosti, ona ne sudjeluje u tim svojstvima: njena svojstva su odlike božanske Visosti. (M VI 36, 45-50, 56-57)

5. Dobro i zlo

Oprečnost unutar stvaranja uvijek je relativna u smislu da ondje nikada ne može biti apsolutnih razlika. Apsolutno znanje, apsolutni život, apsolutna moć – sve su to Božiji atributi. Ali, kada se oni očituju unutar ovdašnjeg svijeta, oni oslabe i izgube moć kroz svoju udaljenost od svoga Vrela. Stoga su “znanje” i “moć”, kada se zateknu u ovom svijetu, samo blijedi odraz čistih i transcendentnih atributa samoga Boga.

Najpogubnija oprečnost za mnoge ljude, koja se nalazi u ovdašnjem svijetu, jest ona koja se zatječe između “dobra” i “zla”. Iz onoga što je naprijed kazano postaje bjelodano da se apsolutno dobro može nalaziti samo u Bogu. Raznovrsni stupnjevi zla izvode se iz pomračenosti dobra tako kako ono postaje udaljeno od Izvora. Stvari su u ovome svijetu relativno dobre i zle, a nisu apsolutno samo dobre ili samo zle, pošto se ne mogu pronaći apsolutna svojstva unutar stvaranja. Sa drugog stajališta motreno, stvari su dobre ili zle samo u suodnosu s nama, ne u suodnosu s Bogom, jer u Njegovom pogledu sve stvari imaju samo jednu svrhu: očituju Skrivenu Riznicu. Štaviše, kad ne bi bilo zla u svijetu, tad ne bi bilo načina na koji bi se mnogi Božiji atributi mogli i sami očitovati, naprimjer Opraštanje i Osvetoljubivost. Koje grijeha bi On mogao oprostiti, a za koje bi kaznio? U svakom slučaju, savršenstvo Slikarevog beskrajnog stvaranja traži da On slika i lijepe i ružne slike.

Pa, ne postoji u svijetu apsolutno zlo, jer ono je relativno – spoznaj i to.

U cijelom Vremenu ne postoji nikakav otrov niti slatko koje nije noga za jedno, a zapreka za nešto drugo.

Jer jednome je to noga, a za nešto drugo okov. Za jedno je šećerlema, za nešto drugo otrov.

Zmijski otrov je za zmiju život, ali je za čovjeka smrt.

Vodena stvorenja vide okean kao vrt, zemna stvorenja ga vide kao patnju i smrt. (M IV 65-69)

Ništa Bog nije stvorio uzaludno, bilo srdžbu ili strpljenje, iskren savjet il' iznevjerenje.

Ništa od tih stvari nije apsolutno dobro, ništa nije apsolutno zlo.

Korist il' šteta ovise o stanju stvari. Stoga je znanje nužno i korisno, za njim mari. (M VI 2597-99)

“Kada bi u čovjeku bilo svo znanje i nikakvo neznanje, on bi bio uništen i prestao bi postojati. Prema tome, neznanje je poželjno jer kroz njega čovjek ostaje u postojanju; a znanje je poželjno jer vodi izravnoj spoznaji Boga. Tako svako od njih potpomaže ono drugo. Sve suprotnosti su slične. Mada je noć oprečna danu, ona pomaže danu, i oni oboje vrše jednu zadaću...

Stoga nam se sve suprotnosti pojavljuju kao suprotnosti. Ali, mudar čovjek zna da one vrše samo jednu zadaću i da nisu suprotnosti. Pokaži mi ijedan zlo u svijetu bez dobra i dobro bez zla! Čovjek je, naprimjer, čvrsto odlučio da ubije, ali je obuzet razvratnim životom, tako da ne prolijeva krv. S obzirom na razvratno življenje, njegov postupak je loš; ali, s obzirom na predupriješeno ubojstvo, on je dobar. Tako su dobro i zlo jedna stvar i ne mogu biti razdvojeni.

Zato mi raspravljamo sa zoroastrovcima. Oni kažu da postoje dva boga: jedan kao stvoritelj zla i onaj drugi kao tvorac dobra. Dobro, pokaži mi dobro bez zla. Tad ću ja posvjedočiti da postoji Bog zla i Bog dobra. Ali to je apsurd, jer dobro nije odvojeno od zla. Pošto oni nisu dvije stvari i pošto nema razdvajanja između toga dvoga, nemoguće je da postoje dva stvoritelja.” (F 213-214/221)

“Sve je dobro i savršeno u suodnosu sa Bogom, ali ne i u suodnosu sa nama. Razvratan život i čistota, napuštanje dnevnih molitvi i obavljanje molitve, nevjerovanje i islam, idolopoklonstvo i ispovijedanje Božije jedinosti – sve je to dobro u suodnosu sa Bogom. Ali, u suodnosu sa nama, razvratan život, krađa, nevjerovanje i idolopoklonstvo su loši, dok su ispovijedanje vjere u Jedinog Boga, molitva i djela milosrđa dobra djela. Ali, u odnosu prema Bogu, sve je to dobro.

U kraljevstvu nekog kralja, naprimjer, postoje tamnice, kazna vješanjem, dvorska dostojanstva, bogatstvo, posjedi, svita, gozbe, uživanje, bubnjevi i bajraci. U odnosu prema kralju, sve je to dobro. Baš kao što su dvorska dostojanstva savršenstvo njegova kraljevstva, tako isto su vješala, smaknuća i tamnice savršenstva njegova kraljevstva. U odnosu prema njemu sve je to savršeno, ali u odnosu prema njegovu narodu, kako vješala mogu biti isto kao i dvorska dostojanstva?” (F 31/42-43)

Ako kažeš da i zlo od Njega dolazi, kako ono Njegovu dobrotu ne uništi?

I Njegovo davanje zla je Njegova savršenstva čin: da ti dadnem primjer, čovječe dostojanstveni!

Slikar je načinio dvije vrste slika, jedne su prekrasne, druge su bez ukusa.

Naslikao je Jusufa i sladunjave hurije, naslikao je ružne vragove i odvratne šejtane.¹⁸

Obje vrste slika očituju Njegovu uzvišenost. One ne predstavljaju Njegovu ružnoću, one su Njegova veličnost.

On ružnoću najviše vrste tvori, sva ružnoća se oko toga roji,

tako da savršenstvo Njegova znanja može postati očito, a poricanje Njegove uzvišenosti sramotno.

Ako on ne može tvoriti ružne slike, nesavršen je on: eto, zato Bog stvara i iskrenog i slugu nevjernog.

U tom pogledu nevjera i vjera Njega posvjedočuju: i jedno i drugo ničice se pred Njegovim Gospodstvom prostiru.

Vjerujući se, međutim, od svoje volje ničice prostire, jer mu je nakana tražiti zadovoljstvo Božije.

I nevjernik, nehotice, Bogu se klanja, ali je njegov cilj sasvim druga putanja. (M II 2535-45)

Sufija reče sucu: "Onaj čija se pomoć ište, ima moć s nama trgovati bez štete.

Onaj Koji u drvo i u ružičnjake vraća vatru može i ovaj svijet načiniti mjestom koje ne zna za štetu.

Onaj Koji ruže iz sred trnja izvuču, Taj može naš decembar pretvoriti u proljeće.

Onaj po Kojemu svaki čempres uspravno i slobodno se izvija može našu gorčinu u veselje da razvija.

Onaj iz Koga svaka nepostojeća stvar može ući u postojanje – kako bi bio imalo manji, ako je učinio da jedna stvar uđe u trajanje?

Onaj Koji tijelu daruje dušu da bi moglo živjeti – kako bi na gubitku bio Onaj Koji ne može umrijeti?

Šta bi se desilo, uostalom, ako bi tag Plemenitog ruka podarila svakom slugi njegove duše želju bez muka, i od svakog slabušnog stvorenja daleko držao lukavstva jastva i busiju za kojom je vrag čekao?"

A sudac odgovori: "Kad ne bi bilo zapovijedi oštih, kamenja i bisera, ljepote i ružnoće, kad ne bi bilo šejtana, jastva i sebičnosti, i kad ne bi bilo rata, bitke i nesreće, kojim bi imenom, onda, Kralj Svoje sluge nazvao, kvarni čovječe?"

Kako bi mogao reći: "Strpljivi čovječe! Čovječe blagi!?"

Kako bi mogao reći: "Srčani čovječe! Čovječe mudri!?"

Kako bi postojalo strpljenje, iskrenost i milostivo dijeljenje (III, 17) bez drumskog razbojnika i prokletog sotone?

Rustam, Hamza i lutovac, svi bi bili isti.¹⁹ Znanje i mudrost bili bi, tad, dokinuti i bez koristi.

Znanje i mudrost postoje da se između pravog i krivog zna šta je razlika, kada bi sve bilo pravo, mudrost bi bila izlišna.

Misliš li da je dopustivo razoriti oba svijeta, da bi držao otvorenim dućan svog bezvrijednog prirodnog imetka?

Ja, naravno, znam da si ti krijepostan i nezreo, pa je stoga tvoje pitanje, u vezi s tim, priprosto." (M VI 1739-55)

“Bog želi i dobro i zlo, ali On jedino odobrava dobro. Jer Bog je kazao: ‘Bio sam Skrivena Riznica, pa sam poželio da budem spoznat.’ Bog, nesumnjivo, želi i zapovijedati i zabranjivati. Zapovijedi su samo prikladne ukoliko postupak koji je naređen nije valjano izvršen od onoga kome je naređeno da ga izvrši. Ne kaže se: ‘Jedi slatkiše ili šećer, izjelice!’ Ako se tako kaže, to se ne zove “zapovijed”, već prije “gostoprimstvo”. Isto tako, nije prikladno zabranjivati stvari koje čovjek ne voli. Ne možeš reći: ‘Ne jedi kamenje i trnje!’, a ako to kažeš, to se ne zove “zabranom”.

Prema tome, zapovijedi da se čini dobro i zabrane zla nisu prikladne sve dok ne postoji jastvo koje želi zlo. Željati postojanje takvog jednog jastva znači željeti zlo. Bog ne odobrava zlo ili, pak, On ne bi zapovijedao dobro. Isto tako, kada jedna osoba želi podučavati, ona želi neukost učenikovu; a željeti nešto, također, znači željeti popratne momente te stvari. Bilo kako bilo, učitelj ne odobrava učenikovo neznanje ili ga, pak, ne bi podučavao. Isto tako, liječnik želi da ljudi budu bolesni, pošto on želi primijeniti lijek. Jer njegova vještina u medicini ne može se očitovati sve dok ljudi nisu bolesni. Ali on ne odobrava njihovu bolest, u protivnom, ne bi ih tretirao i

liječio. Potom, pekar želi da ljudi budu gladni kako bi on mogao upražnjavati svoju vještinu i uzdržavati se. Ali on ne odobrava njihovu glad, inače ne bi prodavao hljeb...

Tako se zna da Bog želi zlo u jednom smislu, ali ga u drugom smislu ne želi. Naši protivnici kažu da Bog ne želi zlo niti u jednom pogledu. Ali je apsurdno da bi Bog želio jednu stvar, a ne i njene popratne momente. Tako, među popratnim momentima Njegovih zapovijedi i zabrana je i ono tvrdokorno jastvo, koje želi zlo, a mrzi dobro po samoj svojoj prirodi. Među popratnim momentima jastva su sva zla ovoga svijeta. Da On nije želio ta zla, On ne bi želio ni to jastvo. A kad On ne bi želio jastvo, On tad ne bi želio ni zapovijedi i zabrane koje su usmjerene na jastvo. Štaviše, da On nije odobravao ta zla, On ne bi zapovijedao i zabranjivao jastvu. Ukratko, zlo je priželjkivano, ali ne samo po sebi.

Potom, naši protivnici vele: 'Ako On želi svako dobro i ako je odvratanje od zla dobro, On tad želi da se spriječi zlo.' Ali, nemoguće je odvratiti od zla ako ono ne postoji.

Ili, oni vele: 'On želi vjeru.' Ali, vjera je nemoguća izuzev nakon nevjerovanja. Tako, jedan od pratećih momenata vjere je i nevjerovanje.

Da zaključimo. Htjeti zlo je isključivo pokudna stvar ukoliko se ono želi zla radi. Ali, ako se ono želi dobra radi, tada ono nije pokudno." (F 179-180/186-188)

Za čitatelje koji žive u dvadeset i prvom stoljeću i koji su svjesni nevjerovatnog zla i trpljenja koje je čovjek sposoban nanijeti ljudima, Rumijeva rasprava o dobru i zlu bi mogla izgledati preveć suhoparna i odvojena od života. Ali, Rumi također motri na ovaj problem sa jednog drugog motrišta, koje se seže u samu bit "ove egzistencijalne dvojbe" nametnute mnogim ljudima postojanjem zla i trpljenja. Bilo kako bilo, da bi se osjetilo plamteće osjećanje u njegovim stihovima, potrebno je biti potpuno upoznat sa njegovom raspravom o čovjekovom konačnom Jastvu i agoniji i nemiru kojeg čovjek podnosi zbog odvojenosti od tog Jastva. Pretežit dio trećeg dijela ove knjige bavi se ovim pitanjem. Međutim, ja ću citirati naredni odgovor kojeg Rumi nudi na pitanje zla i uvjerava kako njegovo puno uvođenje može biti shvaćeno tek kada ostatak knjige bude pročitano.

*Ne gledaj slijed događaja Vremena, koji od nebeskih
tijela dolazi i čini da život neprijatno prolazi!*

Ne gledaj oskudicu svagdanjeg kruha i sredstva uzdržavanja! Ne gledaj tu glad, strah i tu strepnju duha!

Pogledaj ovo: uprkos svoj gorčini svijeta, ti si strasno i bestidno prion'o uz njega.

Znaj da je Milost ta gorka patnja! A kraljevstvo Merva i Belha je Osveta!

Svako trpljenje i okrutnost Vremena, lakša je od udaljenosti od Boga i svijesti koja je nesmotrena.

Jer ta okrutnost će proći, ali udaljenost od Njega neće.

Niko nije blažen doli onaj koji se s Njim trijeznom dušom susreće. (M VI 1733-36, 56-57)

7. Nesmotrenost i postojanje svijeta

Bog je stvorio univerzum kako bi pokazao Skriveno Blago. Stoga On želi da svijet postoji s ciljem da svijet pokaže krajnje stvaralačke moći Njegovih atributa. Ali, da bi se svijet zadržao u postojanju, istinsko znanje o stvarima, kakve one jesu, mora se držati podalje od najvećeg dijela stanovnika svijeta. U protivnom, oni bi se prestali baviti aktivnostima nužnim za pokazivanje potpunog poretka Njegovih atributa. Tako Bog želi postojanje nekih stvari koje se ne bi smjele očekivati; ali, naravno, ne po sebi, već prije kao pratioci Njegove krajnje svrhe u stvaranju svijeta. Bog, naprimjer, želi da postoji nesusjetnost i zaborav Njega u svijetu.

U nastojanju da zadrži "kraljevstvo nesusjetnosti", Bog zaklanja oči ljudi od istinske zbilje stvari. Aluzije na Božije zadržavanje čovjekove nesusjetnosti Rumi razmatra u kur'anskim ajetima kao što su ovi: "I nevjernici počeoše smišljati spletke, ali ih Bog otkloni, jer On to umije najbolje." (III, 54) "Zar oni mogu biti sigurni od Allahove kazne? Allahove kazne se ne boji samo narod kome propast predstoji." (VII, 99) "Allah je zapečatio srca njihova i uši njihove, a pred očima njihovim je koprena." (II, 7) "Allah je brži u kažnjavanju." (X, 21)

"To obitavalište je načinjeno od nesmotrenosti. Tijela i svijet su u cijelosti održani kroz nesmotrenost. Ovo tijelo je u potpunosti doraslo usljed nesmotrenosti. Ta nesmotrenost je nevjerovanje, a vjerovanje ne može postojati bez nevjerovanja, pošto je vjerovanje napuštanje nevjerovanja. Prema tome, nevjerovanje mora postojati zbog nas, da bi se napustilo. Stoga

oboje, i vjerovanje i nevjerovanje, su ista stvar, jer ono prvo ne postoji bez onog drugog, a ono drugo ne postoji bez onog prvog. Oni su nedjeljivi.” (F 206-207/215)

“Čovjek je poput luka u ruci Božije moći. Bog ga koristi za raznovrsne svrhe. Upravitelj je, zapravo, Bog, a ne luk. Luk je instrument i sredstvo. Ali, zbog održavanja svijeta, luk je neoprezan i nesvjestan Boga. Zacijelo je silovit luk koji postaje svjestan Strijelčeve ruke!” (F 199/208)

“Svijet se održava kroz nesmotrenost. Kad ne bi bilo nesmotrenosti, ovaj svijet ne bi opstao. Žudeći za Bogom, sjećanje na budući svijet, duhovno pijanstvo i zanos su arhitekti tog svijeta. Kad bi se sve to pokazalo, svak od nas bi otišao u taj svijet, a ne bi ostao ovdje. Ali Bog nas želi ovdje kako bi ova dva svijeta mogla postojati. Tako je On naznačio dva suca: nesvjesnost i smotrenost, kako bi ova dva boravišta mogla bujati.” (F 109/120)

Stup ovog svijeta, voljeni, je nesmotrenost; uništenje njegovo je prisebnost.

Prisebnost dolazi od onog svijeta, kada taj svijet prevlada, ovdašnji svijet je uzorana livada.

Prisebnost je sunce i ugodni hlad, prisebnost je voda, a dunjaluk smrad.

Nekolike kapi iz onog svijeta prokapa, da se požuda i zavist u ovom svijetu preglasno ne ismijavaju.

Kad bi kapljice iz svijeta Nevidljivog porasle, krijeposti nit' slabosti ovoga svijeta ne bi opstale. (M I 2066-70)

Ima li ikoje mjesto u kome naš Kralj nije? Ali Njegova čarolija motriteljeve oči krije.

On prekriva tvoje oči, pa ti usred dana vidiš čestice prašine, ali ne i Najblistavije Sunce,

vidiš lađu na moru, ali ne i valove na okeanu.

Čunasta lađa kazuje ti o moru toliko taman koliko i kretnja ljudi slijepcu da je dan.

Nisi li čitao ajet: "Allah je zapečatio..." (II, 7), kako se niže. Bog je Taj Koji zapečaćuje, i On je Taj Koji otpečaćuje i koprene diže (L, 22) (D 2633-37)

Kako bih Te zaveo i namamio Te do svoje torbice? Jer Ti si čokot svake varke i lampa svakog varalice. (D 14316)

Ne budi siguran od Božije varke, čak i kad nisu blaženstva rjeđa. Kada pomisliš sve je sigurno, nek ti ostane rastrta vjeđa.

Jer varka je Božija tako hitra da ti duša umisli kako je nebeska, makar je potpuno zemaljska. (D 22976-77)

“Bog je pun varki. On će ti pokazati lijepe forme, ali u njihovoj nutрини vrebaju zli oblici. On to tako radi kako čovjek u svojoj odbojnosti ne bi u zamku umišljaja pao: ‘Otkrio sam sjajnu zamisao i svrhu.’” (F 5/18)

D.

ČOVJEK

1. Istina

Stvaranje ispunjava svoju krajnju svrhu kroz poslanike i evlije, to jest kroz one koji su ozbiljili sve mogućnosti ljudskoga stanja. Prvi poslanik i prototip ljudskog savršenstva je Adem. Rumi često upotrebljava njegovo ime i još češće pojam “Ademljanin” (*adami*), to jest “čovjek” u krajnjem stanju duhovnog savršenstva (u nekim drugim školama sufizma pojam “savršeni čovjek” se koristi u istom značenju). Stoga Rumi razumijeva kur’anske ajete i poslaničke pravorijske koji spominju Adema, kako bi ukazao na čovjeka u stanju savršenstva.

Ako je Adem prototip ljudskog savršenstva, tad se poslanik Muhammed – koji je kazao: “Bio sam poslanik u času kada je Adem još bio između duha i tijela” – može zvati “prototipom prototipova”.

*Motrih svoju unutarnju svijest i skrivenog univerzuma
dah, a Adem i Hava još bijahu ovoga svijeta prah. (M
III 4542)*

Stanje savršenog čovjeka, koje je dosegnuo Poslanik, najuzvišenije je koje se može zamisliti; svi drugi poslanici i evlije su poput zraka njegova sunca.

U Kur’anu Bog govori melekima o Svom stvaranju Adema riječima: “Ja ću na zemlji namjesnika postaviti” (II 30). A Poslanik veli: “Bog je stvorio Adema prema odrazu Svom.”

Stvorio nas je Bog na Svoju vlastitu priliku: naš opis je sročćen po Njegovu liku (M IV 1194)

Bog-Opraštalac je u vječnosti poželio i otkriti Sebe odlučio.

Ali nijedna se suprotnost ne može bez sebi suprotnoga pokazati, samo neusporedivi Kralj nema nikakve suprotnosti.

Stoga on namjesnika postavi, Posjednika Srca, da bude ogledalo Njegova Kraljevstva.

Zatim mu podari beskrajnu nevinost, a iz tame izvede njegovu oprečnost.

Dva bijela i crna On načini bajraka: jedan bijaše Adem, a drugi hajduk iz Njegova sokaka.

Potom sukob i rat krenu, među ta dva golema tabora boj se zapodjenu.

U jednom drugom vremenu desi se slično Habilu, koji se svojim čistim svjetlom suprotstavio Kabilu...

Razdoblje za razdobljem, pokoljenje za pokoljenjem, te dvije strane nastaviše sa gloženjem. (M VI 2151-57, 62)

*Adem je u svojoj "bezgraničnoj netaknutosti" postao ogledalom Božijih atributa. Tako su se sveukupno zna-
nje i sve stvari zatekli unutar njegovih prsa.*

On je bio forma Božijeg značenja, to jest mjesto unutar kojega su Božija imena i atributi vidljivo očitovanje pronašli. U svjetlu ovoga učenja Rumi tumači kur'anski ajet: "On je poučio Adema imenima svih stvari". (II, 31)

Otac ljudskog roda, koga je On poučio imenima, ima stotine tisuća mudrosti u svojim žilama.

Njegova duša je imenu svake stvari podučena, baš tako kakvom ona jest sve dok nije iščezla.

Ma koji da mu je naslov dao, nikada ga nije promijenio on. Taj koga je Bog nazvao Hitrim, nije postao spor.

Ko god bude vjernik na kraju, smatran će biti Ademom u Raju, ko god postane nevjernikom, on će mu se pojaviti na kraju...

Za nas je "ime" svake stvari njeno vlastito obličje vidljivo, za Stvoritelja je ono njeno vlastito nevidljivo otajstvo.

Za Musaa je ime njegove šipke bilo "palija". Za Stvoritelja njeno ime je bilo "zmija". (...)

Ukratko, naše "ime" s Bogom je, zacijelo, ono je naše konačno dočelo.

On je na čovjeka položio ime prema njegovoj zaradi, a ne tek prema njegovoj posudbi.

Kada se Adem pokazao sa Čistim Svjetlom, duša i tajna imenâ pojavili su mu se odjednom. (M I 1234-37)

Čovjek je stvoren da bude Božiji namjesnik i darovano mu je znanje o svim stvarima. Njegov poseban položaj i uloga u stvaranju ukazuju na nešto što je "Povjereni polog" (*amanat*).

"Postoji jedna stvar u ovome svijetu koja se ne smije nikada zaboraviti. Ako zaboraviš sve, samo ne tu stvar, tad nema nikakve bojazni... "Mi smo nebesima, Zemlji i planinama stavili u dužnost da budu poslušni i oni to bez pogovora jesu, ustručavaju se da takvi nisu, samo čovjek takav nije – sam čovjek je prema sebi nepravedan i lahkomislen je." (XXXIII, 72)...

Mi smo sinove Ademove doista odlikovali (XVII, 70). Bog nije kazao: 'Mi smo odlikovali nebesa i Zemlju'. Tako je čovjek sposoban vršiti tu zadaću koju ni nebesa, ni Zemlja, niti planine ne mogu vršiti. Kada izvrši tu zadaću, on neće više biti *prema sebi nepravedan i lahkomislen*.

Ako kažeš: 'Premda ne izvršavam tu zadaću, ja izvršavam mnoge druge zadaće'. To je isto kao da uzmeš skupocjeni mač od indijskog čelika, nalik onim mačevima koji se nalaze u kraljevskim riznicama, i od njega načiniš mesarsku sjekiru za gnjilo meso, govoreći: 'Ne dangubim sa ovom sjekirou. Radim njome toliko korisnih stvari!' Ili, kao da uzmeš zlatnu zdjelu i kuhaš u njoj repu, iako si za svako zrnice tog zlata mogao kupiti stotinu lonaca. Ili, kao da uzmeš pozlaćenu britvicu za nokte da presječeš tikvu, govoreći: 'Dobrano je koristim. Kačim na nju susak za vodu. Ne dopuštam da mi stoji besposlena.'" (F 14-15/26-27)

Izuzetnost čovjekova stanja je izražena u poznatom Božijem iskazu kojeg je prenio Poslanik. Iako se Bog obraća samom Poslaniku, Rumi smatra da se taj iskaz odnosi na čovjeka u stanju duhovnog savršenstva: "Da tebe nije, Ja nebeske sfere stvorio ne bih." Rumi na sličan način tumači sljedeći kur'anski ajet, također upućen Poslaniku: "Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali." (CVIII, 1)

Nebesa su mjesecu evlije sluga, istok i zapad ištu od njega kruha.

Zbog tebe na Njegovu fermanu piše: On postavlja i sve stvari grupiše.

Kad Njega ne bi bilo, nebo se ne bi vrtjelo, niti bi bile sfere nebeske mjesto svjetla i meleka stanište.

Kad Njega ne bi bilo, more ne bi imalo divne valove, ribu nit' kraljevsko biserje.

Kad Njega ne bi bilo, Zemlja ne bi riznice krila i bez jasmína bi bila. (M VI 2102-06)

“Otuda se zna da je Muhammed temelj. ‘Da tebe nije, Ja nebeske sfere stvorio ne bih. ‘Sve stvari koje postoje - plemenitost, podložnost, uzvišena stanja – Njegov su dar i sjena, jer one su se očitovale iz Njega.” (F 105-106/117)

Zvijezde, oblaci i nebeske sfere; džini, vragovi i meleki - o vi koji ste bez pouzdanja, sve to, ipak, postoji čovjeka radi. (D 9310)

Kruna onoga Mi smo odlikovali je na tvojoj glavi, a oko tvoga vrata je ogrlica onoga Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali.

Čovjek je supstanca, a nebesa su njegov prigodak. Sve stvari su grane i koraci – on je krajnji dohodak. (...)

Tražiš znanje iz knjiga. Kakva sramota! Tražiš nasladu u slatkišima. Kakva grehota!

Ti si okean znanja u kapi rose skriven, svijet u tjelesnom stablu, aršin dugom zakriven.

Šta su vino, muzika ili snubljenje u kojima bi tražio slast i koristoljublje?

Sunce traži pozajmicu iz mrve praha! Venera traži vino iz krčaga! (M V 3574-75, 78-81)

Krhka su čovjekova tijela osjetila, ali u tijelu njegovu prebiva moćna priroda...

Stoga je citirao tajanstvo Poslanik posve ozbiljeni: “Mi smo posljednji i prvi.”

Stoga je čovjek po obliku ogranak svijeta, ali je po atributu, znaj, temelj svijeta!

Sitnicom omamljena je spoljašnjost njegova, ali sedam nebesa opseže njegova nutrina. (M IV 3759, 64, 66-67)

O ti koji si se prepirci posvetio, ti sebe od drugih nisi razlučio!

U kojoj god se pojaviš formi, zaustavi se i reci: "Bogami, to nisi ti!"

Kako ti možeš biti sličan ovom? Ti si jedinstven, sretan, lijep i neočaran sobom.

Ti si svoja vlastita ptica, molitva i zamka, ti si svoj vlastiti pečat, ćilim i odaja.

"Supstanca" po sebi opstoji, a stvari što iz nje istječu su puki prigoci.

Ako si od Adema rođen, poput njega sjedi, i domišljaj njegovo potomstvo u sebi.

Šta to badanj sadrži, a što nema u rijeci? Šta to odaja krije, a što u čaršiji nije?

Ovaj svijet je badanj, a srce je hitra rijeka, ovaj svijet je odaja, a srce grad čudesa. (M IV 803-804, 6-11)

Adem je astrolab Božijih atributa, njegov opis je mjesto pokazivanja Božijih ajeta.

Ma šta dotaknulo njegovu intimu, Njegov je odraz, poput Mjeseca u riječnom viru. (M VI 3138-39)

“Poslanik je kazao: ”Onaj ko spozna sebe, spoznao je svoga Gospodara.” Baš kao što bakarni astrolab odražava nebesa, tako je čovjekovo postojanje Božiji astrolab – *Mi smo odlikovali potomke Ademove*. Kada Bog omogućuje čovjeku da posjeduje znanje o Njemu i da Ga upozna, on iz časa u čas razviđa teofanije Božije i Njegovu neizrecivu Ljepotu iz astrolaba svoje vlastite egzistencije. Ta Ljepota neće nikada iščeznuti iz njegova ogledala.” (F 10/22)

2. Svrha stvaranja i um

Ako čovjek postaje ogledalom svih stvari, to je stoga što su svi Božiji atributi, to jest arhetipovi ukupne egzistencije, odraženi u njemu. Drugim riječima, kroz njega Skrivena Riznica postaje vidljivim očitovanjem u svojoj punini. On je svrha stvaranja, jer kroz njega Skrivena Riznica postaje poznata. Pošto je on svrha, on je tad “posljednja” stvar koja ulazi u postojanje. Sve druge stvari su priprava za njegov dolazak i sredstva preko kojih on zadobiva svoje duhovno savršenstvo. Rumi zaziva drevni poučak: “Prvi u mišljenju je posljednji u zbilji.” Kada jedan arhitekta želi sagraditi kuću, njegova prva pomisao je u vezi s cjelokupnom strukturom. Sveukupne mirijade stadija planiranja i građenja izvode se iz onog prvog mišljenja i vode njegovom ozbiljenju. Isto tako, kada vrtlar želi proizvesti plod, u tom procesu postoje mnogi koraci, kao što je preoravanje tla, zasijavanje sjemena, navodnjavanje i obrađivanje, prije negoli se plod otrgne i pojede. Ali, plod je, nesumnjivo, bio izvorište drveta, pošto je drvo bilo zasađeno isključivo sebe radi.

Božije “zamisli” u vezi sa stvaranjem su sadržane u Njegovom vječnom Znanju, u Skrivenoj Riznici. Njegova “prva zamisao” je potpuno očitovanje Njegovih atributa kroz čovjeka, jer čovjek nije drugo doli sveukupno očitovanje Skrivena Riznice. Sve druge “zamisli” su ovisne o i izvedene iz te objedinjujuće ideje koja jest Skrivena Riznica kao takva. Ali, u toku stvaranja svi pratiodi Skrivena Riznice moraju biti očitovani i pokazani prije negoli slika cjeline može ući u motrenje.

Prema Poslanikovu pravorijeku: “Prva stvar koju je Bog stvorio bio je Um” i “Prva stvar koju je Bog stvorio bilo je svjetlo.” Univerzalni Um je istovjetan sa Muhammedovim Svjetlom, koje je duhovna zbilja poslanika i evlija, ili duhovna zbilja čovjeka u njegovom stanju savršenstva. Univerzalni Um zna sve stvari, jer on je izravni odraz Božijeg znanja. Drugim riječima, on je Skrivena Riznica na prvoj razini svog vidljivog pokazivanja. Stoga su Rumi i mnoge druge sufije govorili da je cijeli univerzum vidljivi odraz čovjekove duhovne zbilje. Univerzum je dio čovjeka, premda se čovjek pojavljuje kao dio univerzuma.

Tako možeš znati da su uzdignuta nebesa odraz čovjekovih osjetilnih odlika.

Nije li Uzvišenog Boga ruka najprije stvorila Um, prije ova dva svijeta? (M VI 1935-36)

Kakve sve galaksije su Umom ushićene! Kako je široko umsko more!

U tom slatkom moru naše forme se bučkaju, poput pehara na vodoskoku.

Sve dok su prazne one ondje, poput zdjelica, ostaju. Ali jednom napunjene one u vodu potonu.

Um je skrit, a svijet je očit: naši oblici su njegovi valovi ili njegove kapi. (M I 1109-12)

Prva zamisao dolazi u zbilju zadnja: temelj svijeta takav bijaše, znaj, u vječnosti bez početka.

U toj srčanoj zamisli prvi su plodovi; u zbilji oni posljednji bivaju vidljivi.

Nakon ozbiljenja drveta usljed sadnje, ti ćeš svoje prve riječi čitati kao zadnje.

Premda grane, lišće i korijenje prvi dohode, svi su oni poslani da bi dali plodove.

Tako tajanstvo koje započinje kao nebeska sjemenka da klije, na kraju postaje gospodarem onog "Da tebe nije..."

Ovaj svijet jedincata zamisao Univerzalnog Uma bijaše; Um je poput kralja, a forme su njegove glasonoše. (M II 970-74, 78)

Ozbilji Poslanikove riječi, o dražesni čovječe: "Mi smo posljednji i mi smo prvi!" Svježi plodovi su prvi, a ne drveće.

Mada plod dolazi zadnji u postojanje, on je bio sprva, jer on je oduvijek bio svrha. (M III 1128-29)

Voćnjak dolazi u vidljivu formu prvi, ali je plod bio prvi u zbilji: prvu supstancu kao posljednju uvijek šalješ Ti. (D 31421)

Neporočne, zvjezdolike duše nadopunjuju nebeske zvijezde.

Vidljivi oblik tih zvijezda održava naš svijet, ali naša nevidljiva zbilja drži nebeski lijet.

Stoga si ti mikrokosmos po obliku, a makrokosmos po značenju.

Vidljivi oblik grane izvor je ploda; ali iznutra motreno, grana je ušla u postojanje radi roda.

Da za plodom nije postojala želja i nada, zašto bi se vrtlar skrbio oko stabla?

Plod je, dakle, u značenju podario postojanje stablu, makar je u formi stablo podarilo život plodu.

Stoga Muhammed govori: "Iza mene su i pod mojim bajrakom Adem i od Boga poslani."

Zato Poslanik, posjednik mirijada vrlina, o tajanstvu govori: "Mi smo posljednji i mi smo prvi":

"Premda sam u formi rođen od Adema, u značenju ja sam predak svoga pretka.

Jer hor meleka pred njim je mene radi kleknuo, a on je mene do sedmog neba slijedio.

Tako je od mene rođen prvi otac u značenju, i plod je, u značenju, život podario drvetu."

Prva zamisao je u zbilju prispjela posljednja: naročito ona što je Atribut Vječnosti bez postanja. (M IV 519-530)

“Ljudi koji govore da je ovaj svijet vječan – kako im riječi mogu biti zaozbiljno uzete? Drugi vele da je ovaj svijet ušao u postojanje. To su evlije i poslanici, koji su stariji od svijeta. Bog je položio nalog za stvaranje ovoga svijeta u njihove duše, i tek tada je ovaj svijet postao vidljiv. Stoga oni znaju za istinu da ovaj svijet ima početak: samo oni daruju novosti o svom vlastitom stanju. Mi, naprimjer, koji sjedimo u ovom domu, naša životna dob je šezdesetak ili sedamdeset godina. Bili smo svjedoci kada taj naš dom nije postojao, a onda je, nakon nekoliko godina, podignut. Ako su neka živa stvorenja rođena u zidovima i vratima tog doma, poput škorpiona, miševa, zmija i sitnih životinjica koje ondje žive, oni su vidjeli kada su ta stvorenja rođena, kada je kuća već bila podignuta. Ako bi oni kazali da je ta kuća vječna, to za nas ne bi bio nikakav dokaz, jer smo mi vidjeli da je ta kuća nastala. Baš kao što ta stvorenja, koja su narasla u zidovima i vratima te kuće, nisu nikada stekla spoznaju o ičemu drukčijem ili nisu nikada vidjela išta drukčije od toga, jednako tako ljudi, koji su narasli u kući ovoga svijeta, ne posjeduju bilo kakvu supstancu. Oni su tu ponikli, i tu će se zemlji natrag vratiti. Ako kažu da je ovaj svijet vječan, to ne može biti dokaz za poslanike i evlije, jer su oni postojali stotinu tisuća milijuna godina prije ovoga svijeta. Zašto govoriti o godinama? Šta je ovo mjesto za te godine i brojeve? Jer to je beskrajno i onosvjetsko računanje. Oni su vidjeli da je ovaj svijet ušao u

postojanje, baš kao što ste vi vidjeli da je ova kuća nastala.” (F 140-141/149-150)

3. Savez Alast

Istina nije bila nametnuta čovjeku. Kada Kur'an kaže da je čovjek “ponio” Istinu, to znači da ju je on prihvatio uz punu spoznaju o uključenosti odgovornosti u taj čin. To je izričito naznačeno jednim poznatim kur'anskim stavkom: “(Sjeti se) kada je Gospodar tvoj iz kičmi Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: ‘Zar ja nisam (*alast*) Gospodar vaš?’ – oni su odgovorili: ‘Jesi, mi svjedočimo’ – i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: ‘Mi o ovome nismo ništa znali.’” (VII, 172). Ovaj “događaj” se zove “Savez Alast”, koji se odigrao prije čovjekova ulaska u ovaj svijet, kada je on postojao kao neotjelovljena duša u blizini Božijoj.

Mi smo u toj svjetskoj sudnici, kojom Sudac upravlja, izdaje naredbe, zbog parničenja između Nisam li Ja? i Da.

Jer mi smo rekli Da, a u našem suđenju su svjedočanstvo i dokaz naše riječi i djela.

Zašto u Sučevu sudu šutimo? Nismo li stigli u prvi red da posvjedočimo...?

Za stotinu godina ili za jedan tren, izreci ovu Istinu i budi oslobođen. (M V 174-176, 82)

Kakvo je to svjedočanstvo? Skriveno vidljivim učini, kroz riječi, djela il' na način drugi.

Glede svrhe, ona je u otkrivanju tajanstva skrivenog u tvojoj svstanci: njen atribut će ostati, al' će akcidenti nestati...

Ova molitva, duhovno vojevanje i post neće trajati: ali će duša s dobrim imenom ostati. (M V 246-247)

Na Dan Alast Voljeni joj je nešto kazao, šapćući. Da li se iko od vas može sjetiti?

Kazao je: “Ja sam vas nabrzio, jer sam vas za Sebe načinio. Što sam za Sebe načinio, ne bih na dražbi prodao.”

“Ko si Ti?”, upitah ja. A On će mi: “Ja sam Čežnja sveopća.” I rekoh: “A ko sam ja?” Kaza mi: “Ti si Čežnjina čežnja.” (D 9265-67)

Tako čovjek predstavlja svrhu stvaranja. On je na ovaj svijet došao da očituje one Božije atribute koji su odraženi u njemu ili, drugim riječima, da odigra svoj vlastiti komad u otkrivanju Skrivenih Riznice. On je, istovremeno, na iskušenju: da li se prisjeća Saveza *Alast*? Da li razumije i priznaje da on raskriva Božiju Riznicu, a ne svoju vlastitu? Ideja Saveza na taj način prepliće onu čisto metafizičku perspektivu očitovanja i teofaniju Božijih atributa uz nešto naglašeniju religijsku i moralnu perspektivu čovjekove svijesti i odgovornosti za svoje dužnosti prema svome Stvoritelju.

U narednim stihovima Rumi pokazuje vezu između *Alasta* i očitovanja Atributa Nježnosti i Strogosti.

*Koje će nadvladati: Milost ili Srdžba? Šta će pobijediti: vrela rajska il' vatra paklena?
Savez Alast i popustljivost i bijes – postojali su da namame svijet.
Poricanje i posvjedočenje su sadržani stoga u jedincatoj riječi “Alastu” (“Nisam li Ja?”).
Jer ta riječ je potvrдна kroz svoju upitnu formu, ali je ono “ne” pohranjeno u nju. (M V 2123-26)*

Prvotno je ljudska duša prebivala s Bogom u stanju jedinosti, skupa sa svim drugim dušama i melekima. Prihvativši Istinu, čovjekova duša je obdarena tijelom na ovome svijetu. Kao što smo već vidjeli, tijelo je, u jednom smislu, krajnje suprotstavljeno duši, ali, u drugom smislu, ono je odraz ili sjena duše. Jer svijet stvaranja izvodi svu svoju egzistenciju iz svijeta Naloga. Stoga Rumi naziva tijelo “sjenom sjenine sjene srca”. (M VI 3307)

Ondje gdje je Bezmjesje, tamo je duša Božijeg zaljubljenika, dok je njegovo tijelo onog Alastu sjena. Duša-sunce pleše, a vlastito stopalo gnječi tijelo ovdasnje. (D 25013)

Ušavši u ovaj svijet, duša je zaboravila svoj prvotni dom i svoj savez s Bogom. Čovjek se poistovjećuje sa svojim jastvom i nesvjestan je okeana duše koji leži tik podno pjene njegove svijesti. Ako čovjek može prevaliti s onu stranu vela svog vlastitog jastva, njegova se duša tad može iznova spojiti sa svojim prvotnim stanjem čistote i sjedinjenja.

Tijelo nije postojalo, a Ja sam bio duša na nebu s Tobom; nismo bili razdvojeni ni slušanjem nit' zborom. (D 19132)

Bez sastavka u supstanci sjedinjeni, bili smo sasvim na tamošnjoj strani, nespretni i nesmotreni.

Poput Sunca jedna supstanca smo mi, poput vode smo čisti i nezatalasani.

Kad to čisto svjetlo u oblik ulije, mnoštvo poput grudobrana sjene izbije. (M I 686-688)

U onom Nisam li Ja i Da bio si kao duša bez tijela. U to vrijeme vidio si da si to ti. Zašto si sada zabrinut zbog toga? (D 32620)

Prije nego si bio ovo tijelo, bio si duša čista, koliko dugo ćeš ostati razdvojen, sam?

Ti si čista duša usred crne zemlje. Neću ništa reći – razmišljaš li valjano o tome?

Ne možeš se izmigoljiti iz svog plašta – jer ti je plašt voda i ilovača. (D33704-06)

Prije toga su duše prebivale u nebeskim sferama, pijući, poput meleka, iz istog pehara. Moja duša plješće svojim rukama, jer Ti je tegliš natrag do mjesta istoga. (D 35818)

Ptice svijesti su se s nebesa spustile i dva ili tri dana bile za zemlju vezane.

Bile su iz nebeskih sfera poslane – mada su zvijezde na nebu religije –

da vrlinu sjedinjenja s Bogom poluče, i bol razdvojenosti od Njega uoče. (D 7192-94)

Ovaj svijet je prvi iz nužnosti istekao kako bi ti vrijednost kraljevstva Alast spoznati mogao. (M V 600)

“Poput ribe Okeanu Života zborimo: ‘Zašto si valove podigao i na pješčani žal vode i ilovače nas izbacio? Takvu milost posjeduješ, pa zašto nam takvu muku daješ? O, slađa je nesmiljenost Tvoja od milosti najmilostivijih stvorenja svijeta!’

Okean uzvrat: ‘Bio sam Skrivena Riznica, pa sam poželio da budem poznat’: ‘Iza koprene Nevidljivog skrit, sklonjen u osamu Nemjesta, riznica

bio sam. Da Moja Ljepota i Uzvišenost budu spoznate kroz vela postojanja poželio sam. Zaželio sam da svak vidi koja sve vrsta Vode Života i Alhemija Blaženstva Ja jesam.’

Tad riba reče: “Mi koji smo ribe u tom moru, od prapočetka plovismo u tom Okeanu Života. Poznavali smo njegovu Strahotnost i Nježnost, jer mi smo bakar koji prima eliksir te konačne Alhemije. Poznavali smo moć tog eliksira Života. Što više smo govorili o njemu onima koji nisu ribe u tom moru, oni su sve manje slušali, gledali i shvaćali. Od početka smo poznavali tu Riznicu, i poznavaćemo je sve do konačnosti. Ta, kome si Ti naumio tako dugo sužnjevanje poradi onog ‘Poželio sam da budem poznat’?

Uto odgovor dođe. ‘O ribo! Dosta istinito riba poznaje vrijednost vode, voli more i revnuje sjedinjenju s njim. Ali njegova ljubav nije od iste vrste, tako topla i gorljiva, sa takvom nesebičnošću, sa takvim jadikovanjem i takvim krvavim plačem, tako izgarajućom jetrom, kao što je ljubav te ribe koju su talasi izbacili na suho, a poradi dugotrajnih trvenja i izbacivanja na vruću zemlju i vrelu pijesak. *Pa u njoj neće ni živjeti ni umrijeti* (LXXXVII, 13). Odvojenost od Okeana ne dopušta joj da kuša slast života – tà, to je odvojenost od Okeana Života. Kako bi neko ko je vidio taj Okean pronašao radost u ovom životu?’” (MS 29)

Sunčeva svjetlost-duša u pendžerima, tijelima se raspršila.

Kada pogledaš u sunčevu loptu, ona je, zacijelo, jedna. Ali, onaj koji je zakriven tijelima, on u to sumnja. (M II 186-187)

Duše vukova i pasa su, svaka za sebe, razdvojene. Ali duše Božijih lavova su povezane.

Množinom ukazujem na njihove duše, jer u odnosu na tijela, kao stotina, jedna duša je.

I svjetlo nebeskog sunca je kao stotina u odnosu na kućna dvorišta.

Ali, sva njihova svjetla kao jedno postanu kada im se zidovi razmaknu.

Kada temelje svoje kuće tjelesne pogubiše, vjernici kao “jedna duša” postase. (M IV 414-418)

U ovom posljednjem odlomku Rumi tumači pravorijek Poslanikov: “Vjernici su braća, a ljudi od znanja su kao jedna duša.” Ali njegove zamjedbe

na prvotno jedinstvo ljudske duše prije njenog očitovanja u svijetu upravo mogu dobro doći kao komentar na bilo koji od brojnih kur'anskih ajeta na koje on, katkada, ukazuje. Naprimjer:

“U pogledu ozbiljenog razlučenja svi smo mi jedna duša: *Stvoriti sve vas i sve vas oživiti isto je kao i stvoriti i oživiti jednu dušu* (XXXI, 28). Što više ranjivosti, to više svijesti o tom jedinstvu, stoga to jedinstvo poprima boju mira, a ne boju rata.²⁰” (MK 8: 15/52)

4. Silazak i ponovni uzlazak duše

Rumi se posvetio tradicionalnoj islamskoj kozmologiji, pošto je ona bila prikladna predodžba njegovih vlastitih fizičkih razmatranja i mističnog iskustva, i ona je priskrbila izvanredno simboličko sredstvo za izražavanje njegove metafizičke spoznaje. Svijet se, prema toj kozmologiji, sastoji od devet koncentričnih sfera koje okružuju njihovo središte, Zemlju. Te sfere se mogu “motriti” istraživanjem nebeskog svoda i gibanja planeta. Što je još važnije, uzdižuće sfere sukladne su uzlaznim stanjima duhovnog putovanja. Sam Poslanik je opisao najniže dijelove svog *Mi'radža* ili putovanja Bogu u pojmovima tradicionalnih koncentričnih nebeskih sfera.

Mi smo već ukazali na hijerarhijsku strukturu zbilje: fizički ili vidljivi svijet, potom duhovni svijet, zatim Bog. Sve sufije, zapravo, upotrebljavaju pojmove koji opisuju daleko veću složenost. Ove tri razine priskrbljuju samo ovlašni pregled. Prema Poslanikovu stavu, postoji 70 ili 70.000 velova od svjetla i tame koji odvajaju čovjeka od Boga, a sufije obično razumijevaju te velove kako bi ukazali na ontološke stupnjeve. Rumi, katkada, ukazuje na 18.000 svjetova, koji očigledno počivaju na istoj razini egzistencije, ali mogu ukazivati i na vertikalnu hijerarhiju.²¹ On također ukazuje na 100.000 stanja duše koja su, zacijelo, poredana u uzlaznom stupnjevanju.

Neka Rumijeva učenja ne mogu se staviti u kontekst bez ukazivanja na ovu hijerarhijsku strukturu zbilje. Da su neki autori malo temeljitije meditirali nad Rumijevom slikom kozmosa, na koju se ukazivalo diljem njegovih djela, oni nikada ne bi tvrdili da njegove ideje slikovito predočuju teoriju biološke evolucije. Jedino duša može uzlaziti na nebo, jer je najprije sišla s neba. Stanja njenog uzlaska sukladna su stanjima njenog silaska. Stoga se može razumjeti definitivni paralelizam među sljedeća dva stiha:

Takve privlačnosti su nas vukle kroz 100.000 postaja, iz Grada Duše na putu do ovog donjeg svijeta. (D 2217)

U noći mi'raja Poslanik je u nesebičnosti svojoj proveo na putanji 100.000 godina dugoj. (D 31027)

Različite škole islamskog mišljenja opisuju strukturu univerzuma u različitim pojmovima, ali među njima ne postoji niti jedno temeljito razilaženje. Mada Rumi ne raspravlja ovo pitanje *per se*, on na njega uzgredice u više navrata ukazuje. Iz njegovih ukazivanja bi se moglo zaključiti da on ne bi našao ništa loše u sljedećem opisu: krajnji rub "vidljivoga svijeta" je deveto ili nebo bez zvijezda, katkada ukazujući na Božije Prijestolje (*'arsh*). Pored vidljivog svijeta nalazi se duhovni svijet, svijet Zapovijedi. Osam preostalih nebesa, u silaznom poretku, su sljedeća nebesa: (8) nebo zvijezda stajačica, katkada nazvanih Božijim Podnožjem (*kursi*), (7) Saturn, (6) Jupiter, (5) Mars, (4) Sunce, (3) Venera, (2) Merkur i (1) Mjesec.

Premda se za ovih devet sfera kaže da pripadaju vidljivoj svijetu, zacijelo će biti da vidljiva nebesa predstavljaju izvanjsko očitovanje duhovnih stupnjeva svijeta Zapovijedi. Ako ne prihvatimo ovo tumačenje, ne možemo objasniti zašto su nebeske sfere nastanjene duhovnim bićima, to jest melekima, i zašto je Poslanik ukazivao na svako pojedinačno nebo kao na "obitavalište" pojedinog poslanika. Tako je, naprimjer, zbog Poslanikovih riječi u perzijskoj poeziji uobičajeno da Isa bude postavljen na četvrto nebo. Ali, tako istaknut posjedovalac duhovne svetosti, očigledno, mora prebivati u duhovnom svijetu.²²

Kada se Isa pred ljestvama od božanske svjetlosti našao, na vrh četvrte kupole on je pohitao. (M II 920)

Kada je Isa otišao na četvrto nebo, koju je on crkvu uopće treb'o? (D 1283)

Za ovaj dom ja vezan nisam, jer ja, poput Isaa, na četvrtom nebu dom imam. (D 18388)

Od sada pa ubuduće, daj da idem da sa Isaom na četvrtom nebu imam sjedeljke! (M I 649)

Muhammed se vratio sa Mi'radža! Isa je stigao iz četvrtog neba odaja! (D 3685)

Unutar granica posljednje nebeske sfere, sfere Mjeseca, nalaze se sfere četiri elementa: vatre, zraka, vode i zemlje. Kao što je naprijed istaknuto,

ova četiri elementa su još s onu stranu plana čisto materijalnog očitovanja, pošto oni ne mogu sami egzistirati u svom čistom stanju unutar ovog svijeta suprotnosti. Okretanje sfera rezultira miješanjem elemenata. Drugim riječima, sve što se dešava na elementarnom i materijalnom planu, izvodi se iz nebesa, koja predstavljaju više ontološke razine. Od ova četiri elementa su stvorena tri kraljevstva početnog svijeta: minerali, biljke i životinje.

Sukladno ovoj kozmološkoj shemi, duša mora proći kroz sve silazeće razine univerzuma u svom putovanju od prebivališta *Alast*, do očitovanja u ovdašnjem svijetu kao tijela. Sa jednog drugog motrišta gledano, to znači da duša ostaje kao duša u svom vlastitom svjetlosnom prebivalištu, ali izvanjski biva očitovana kroz niz sve tamnijih sjena, sve dok se ne pojavi najtamnija sjenka, fizičko tijelo.

Prema Rumijevim učenjima, duša se mora očitovati kao i svaki pojedinačni od četiri elementa, i tek onda ulazi u ona tri kraljevstva. Kada se pojavi u ovome svijetu u formi minerala, ona tad započinje svoj povratak svom vlastitom svijetu. Kroz susljedna stanja ona se preobražava iz minerala u biljku, životinju i, najzad, u čovjeka. Kada poprimi formu ljudskog bića, duša je spremna da se počne oslobodati od materijalnog svijeta. Njena svijest je, najprije, na razini životinjske duše ili jastva. Sva religijska uputstva i duhovni život su usredsređeni na oslobađanje duše iz te tamnice i njeno vraćanje natrag njenom prvobitnom domu.²³

Mora se naglasiti da ova shema ne opisuje neku vrstu fizičkog silaska i ponovnog uzlaska duše. U višim duhovnim stanjima to je očito, jer duša sama po sebi transcendirira materijalni svijet. Ali, čak i kada Rumi kaže da duša "ulazi u" svijet elemenata, to je samo način izražavanja. Duša je uvijek transcendentna, prebivajuća u svom prvotnom domu. Ako govorimo o "silasku", to govorimo zbog toga što je duša "značenje" koje rezultira očitovanjem vidljivih "formi" egzistencije koje ona obuhvaća unutar sebe. Svijet "stvaranja" je izveden iz i potpuno ovisan o svijetu Zapovijedi: fizički svijet je samo sjena ili odraz duhovnog svijeta.

Ljudska duša u sebi sadrži bezbrojne mogućnosti vidljivog očitovanja. Ona može odbaciti bezbrojne sjene ili forme. Pošto "je Adem bio poučen imenima", značenja svih stvari su tad sadržana unutar čovjekove duše. A svako od tih značenja može se očitovati kao jedna odgovarajuća forma. Ali to se ne događa pukim slučajem; postoji, naime, postupno očitovanje ontoloških mogućnosti koje postaju, u ovome svijetu, vremenitim slijedom formi. Te forme su različite razine očitovanja i vidljive egzistencije kroz koje

duša “putuje”. Ali duša, zapravo, ostaje na svojoj vlastitoj ontološkoj razini, a samo njene forme silaze i iznova uzlaze.

Kada čovjek stupi na duhovnu stazu, on postupno uspijeva osloboditi svoju dušu od ograda jastva. Tako duša kreće na put, stječući znanje, trijeznost i “ljepotu” ili vrline koje pripadaju ljudskom stanju. Duša uzlazi kroz razine simbolizirane ljudskim i anđeoskim dušama, i, u konačnici, ona može dosegnuti razinu “duše svetilje”. Simbolično govoreći, putovanje kroz ljudske i anđeoske duše predočeno je kao uzlaženje pomoću nebeske ljestvice, baš onim putem kojim je duša prvotno silazila. U islamskoj kozmologiji “Lotos krajnje granice” – preko koje Džibril nije mogao preći tokom Poslanikova *Mi’radža* i koja tvori gornju granicu anđeoske duše – smješten je na sedmo nebo, to jest neposredno ispod Podnožja. Kada Rumi govori o “krovu nebesa”, on ukazuje na prebivalište na toj razini ili iznad nje.

Mjesec u jednoj noći zodijske konstelacije pređe, pa zašto tvoj razum Mi’radž Poslanikov niječe?

Taj dražesni, jedinstveni biser (Poslanik) je kao mjeseci sto – pa kad je on jedan pokret načinio, Mjesec se na dvoje rascijepio.

Začudnost koju je pokazao cijepajući Mjesec na dvoje, ukorak sa krhkošću osjetilnosti stvorenjâ išla je.

Pregnuće vjerovjesnika i posao poslanika iznad sfera je i zvijezda.

Stoga nadiđi nebeske sfere i njihov koloplet! Tad ćeš vidjeti posao taj i hizmet. (M VI 3444-48)

Zna šta je vidjelo kroz Njegovu auru oko srca: svjetlo i milost: oboje je put do sedmoga neba.

Šta su, zacijselo, za to oko sedam nebesa? Kao sedam basamaka od ljestava. (D 21214-15)

Cijelo stvoreno postojanje je srcem ispijeno, ono je u njegovoj ruci igračka. Devet razina sfera, bez sumnje, prema srcu su samo dva koraka. (D 14134)

Nadišavši sve razine fizičke i duhovne egzistencije, duša se iznova povezuje sa božanskom Zapovijedi odakle se i izvila. Ali, sada se ona ozbiljuje i zadržava punu svijest o svakom stanju i stupnju silaznih i uzlaznih razina egzistencije.

Za uzlazak ili *Mi'radž* duše može se kazati da započinje sa ljudskim embrionom. Tako Rumi ukazuje na *Mi'radž* od embrija do stanja uma. Kako se embrion razvija, tako on prolazi sva stanja fizičke egzistencije. Jer, on je na početku kao mineral tako što ne posjeduje bilo šta od vidljivih savršenstava života. Kako se postupno razvija, tako ponavlja razine narastajuće složenosti među živim stvorenjima. On, najprije, stječe vegetativna svojstva rasta i hranjenja. Vremenom ulazi u svijet, kada kao dojenče posjeduje sva životinjska svojstva, kao što je voljno gibanje, želja, emocionalni osjet, srdžba i shvaćanje. Kako dijete raste, ta svojstva se usavršavaju. Postepeno se razna ljudska savršenstva povezuju sa inteligencijom i vrlinama koje im se pridodaju. Duhovni život otvara kapiju prema još uzvišenijim razinama savršenstva.

Sa jednog drugog motrišta gledano, Rumi također ističe da mrtve stvari – koje su se spustile kroz ista stanja, od Atributa do svijeta praha – također pronalaze svoj *mi'radž* kroz čovjeka. Jer čovjek ih guta i čini ih sastavnim dijelom sebe, i one se, u konačnici, preobraze u dušu.

Ako sam se upustio u golemi detalj, objašnjavajući ovu dimenziju Rumijevih učenja, razlog za to su kriva shvaćanja na koja smo naprijed ukazali, koja su, čini se, široko rasprostranjeno prihvaćana. Ova rasprava o silasku duše i njenom ponovnom uzlasku ne igra, zapravo, odveć značajnu ulogu u Rumijevim učenjima. Jer, njegov cilj nije objašnjavati kozmološku shemu svojim čitateljima. Naprotiv, bjelodano je iz načina na koji je ova teorija predstavljena da Rumi pretpostavlja da su njegovi čitatelji upoznati s njom, baš kao što bi moderni pjesnik mogao pretpostaviti da njegovi čitatelji znaju da je Sunce središte sunčeva sistema. Cijela ova rasprava u Rumijevim djelima služi isključivo da ilustrira moral koji on želi istaknuti: stalna preobražavanja koja čovjek trpi – tako grafički predstavljena njegovim rastom od “mineralne egzistencije”, kroz stanja djetinjstva i punoljetnosti, do stanja zrelih godina – služe isključivo za to da ga povuku naprijed ka višim razinama duhovne egzistencije. Svakog trena čovjek “umire” u odnosu prema jednom stanju, i “iznova se rađa” u jednom višem stanju. Stoga se on ne treba nikada plašiti pregnuća i patnji duhovnoga puta, koje predstavljaju tako brojne smrti u odnosu prema lažnom životu svijeta i jastva. Jer smrt jedne stvari uvijek predstavlja ponovno rađanje nečeg boljeg i uzvišenijeg.

“Mi čovjeka od biti zemlje stvaramo, zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavljamo, pa onda kap sjemena ugruškom učinimo, zatim od ugruška grudu mesa stvorimo, pa od grude mesa kosti napravimo, a

onda kosti mesom zaodijemo, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživimo.” (Kur’an, XXIII, 12-14)

Način na koji Rumi tumači ovo učenje, kako bi istaknuo jasan moral, može se u punini opaziti u prvom odabiru niže, načinjenom iz jednog od njegovih pisama.

“Neka Onaj Koji izvodi u postojanje sve na Istoku i na Zapadu učini da se iznova susretnemo. Jer On je priskrbio razloge kako bi nas od kapi sperme načinio. Ona nije imala uši, ni svijest, ni um, ni oči, nijedan atribut gospodara ili sluge; ona nije znala za žalost i radost, za poniženje ili uzvišenost. On je toj nesvjesnoj kapljici podario dom u utrobi i pretvorio je u krv kroz uzvišen proces. Potom je usirio i zgrušao tu krv, i, u tom vlastitom domu, pretvorio je u novo tijelo bez glave i organa. Otvorio mu je usta, oči i uši. Priskrbio mu jezik i, potom, iza usta riznicu grudi. U njoj je On položio srce, koje je i kapljica i svijet, biser i okean, sluga i kralj. Čiji um bi mogao razumjeti ono što će nam On stvoriti iz te priproste i nesvjesne mrtvaje? Bog veli: “Vidjeli ste i čuli ste odakle dokle sam vas doveo. Sada vam velim da ću vas odvesti sa ove Zemlje i nebesa u zemlju finiju od sirovog srebra i u nebo koje ne može biti sadržano u imaginaciji i predodžbi zbog svoje duhovno narastajuće moći i profinjenosti. Vrtinja tog neba čini da nijedan mladić ne orone ili ijedna nova stvar ostari; nikakve truhleži ili raspadanja neće biti, ništa neće umirati; nijedna probuđena osoba neće spavati, jer spavanje je poradi odmora i odagnanja iscrpljenosti, ali umora više neće biti niti ikakve premorenosti.”

Ako ne vjeruješ Božijim riječima, tad promisli o onoj kapljici sperme; pretpostavi da si joj kazao: “Bog posjeduje svijet izvan ove tame, u kojemu su nebesa, Sunce i Mjesec, zemlje, gradovi i vrtovi. U njemu su Njegove sluge od kojih su neki kraljevi; neki su bogati, neki zdravi, neki potišteni i slijepi. Koliko li se bojiš napustiti ovaj mračni dom, o, kapljice sperme! Šta li će od tebe postati?” Imaginacija i um te kapljice sperme neće povjerovati u tu priču. Kako bi ona mogla prihvatiti da neki drugi svijet i hrana postoje osim tame i hrane iz krvi? Stoga budi siguran da ona za to ne bi marila i porekla bi to. Pa ipak, tome se neće moći umaći. Ona će biti potisnuta i izvučena u svijet napolje. (MK 39: 43-44/99)

Neko vrijeme bio si elementa četiri, pa životinja. Sada duša si, stoga postani Voljenim! Voljenim postani! (D 22561)

Čokot dobrota se spustio na Zemlju sa neba, i hranom čiste duše postao čokot svih dobrota.

Kada je stigao dolje u poniznosti sa neba postao je dijelom srčanog i živog čovjeka.

Od te mrtve stvari su ljudski atributi postali i radosno sa Prijestoljem plovili.

Kaže se: "Iz Svijeta Života smo stigli od davnina. U visine smo se opet vratili iz udolina."

Svi dijelovi pjevaju, pokretni i nepokretni: **Njemu ćemo se iznova vratiti** (II 156). (M III 460-464)

Kada mineral lice svoje prema biljnom kraljevstvu okrene, iz stabla njegova blaženstva život izraste.

Kada se prema duši okrene biljka svaka, sa vrela života se napaja, poput Hidra.

Potom, kada se duša okrene prema Voljenom, ona svoju postelju stere u životu vječnom. (M VI 126-128)

O putniče, ne izlaži svoje srce na malom kolodvoru, da ne bi bio iznenađen kad budeš vraćen Njemu.

Jer preživio mnoge male kolodvore ti si, od vremena kad si embrion bio, do dana svoje mladosti. (D 3324-25)

Ne možeš bez truda kamilu iz gustiša izvući. Kada si, o dušo, prah napustila, lagahni?

Na koliko mjesta si se ukiselila, govoreći toliko: "Neću napustiti mjesto ovo." Pa sam te, baš k'o ljudsku supstancu, teglio za uho...

Zašto nosiš mrki lonac? Tražiš li zdenac? Gdje je onog **Mi smo odlikovali** (XVII 70) slava? Gdje je kraljevska težnja?

Pogledaj te počelne i parčice vegetativne, koji su te pratili, međusobno smežurane!

I njih ću Ja izvući sa onog mjesta na ovo, k'o i tebe. Iza ovog malog kolodvora stotine duševnih kolodvora leže. (D 27625-26, 28, 32-33)

Zašto bi začudno bilo što se duša ne sjeća svojih ranijih domišta, u kojima je nekada počivala i u njima bila rođena?

*Jer ovaj svijet, nalik snu, prekriva sve stvari, kao što
zvijezde zastiru oblaci,*

*Tim prije što je duša u tolikim gradovima bila, a još ni
prašina s njenih čula nije spala.*

*Ona još nije ni započela pregnućima vrelim da srce
očisti, kako bi moglo sve što se zbilo kontemplirati?*

*I kroz otvor tajanstva zuriti, i početak i svršetak otvore-
nim okom gledati.*

*Čovjek najprije u kraljevstvo minerala stiže, a iz njega
potom među biljke pade.*

*Godinama među biljkama življaše, i ničeg se, usljed
kavge, iz tog kraljevstva ne sjećao.*

*Kada je napustila biljke i životinjama se pridružila,
ničeg se iz svog biljnog stanja nije sjećala,*

*Osim naklonosti koju prema njemu osjeća, naročito u
proljeće i u vrijeme miomirisnih trava. (...)*

*Potom onaj Stvoritelj za Koga znaš da je tegli od
životinjskog do ljudskog stanja,*

*na isti način je bijaše vodio od kraljevstva do kraljevstva,
sve do sada kada je umna, razborita i snažna.*

*Ona se ne sjeća svojih ranijih umova, a i ovaj sadašnji
iza sebe da ostavi ima –*

*Oslobodit će se tolike škrtosti i pohote sadašnjeg uma,
i vidjet će zadivljujućih stotinu tisuća umova. (M IV
3632-40, 46-49)*

*Umro sam u kraljevstvu mineralnom i biljka postao; umro
sam u biljnoj naravi i životinjsku prirodu dosegnuo.*

*Umro sam u životinjskoj naravi i čovjek postao. Zašto
bih se onda bojao? Kada sam to kroz umiranje išta
manje postao?*

*Naredni put ću u ljudskoj prirodi umrijeti kako bih krila
svoja mogao razviti i glavu među meleke uzdići...*

*I opet ću se u anđeoskoj prirodi žrtvovati, i ono postati u
šta imaginacija neće moći kročiti. (M III 3901, 05)*

*Od dana kad si u postojanje ušao, vatra, ili zrak, ili
zemlja si bio.*

Da si u tim stanjima ostao, kako bi ovo uzdignuće dosegao?

Prvo postojanje, koje si od Preobražavatelja primio, nije ostalo; On je bolje postojanje na njegovo mjesto doveo.

Tako se nastavilo stotine tisuća postojanja zaredom, ono drugo uvijek bolje od onog prethodnog. (...)

Dosegnuo si te supstance kroz poništenja. Zašto si okrenuo svoje lice od samoponištenja?

Vidio si, zadrži čovječe, stotine tisuća uskrsnuća, od početka svog postojanja do sada. (...)

Dođi, o vrano, podigni ovu dušu! Budi soko! Žrtvuj se pred Božijom preobraziteljskom snagom! (M V 789-792, 796, 799, 808)

Uđeš li u redove onih koji na mi'radž uzlaze, nepostojanje, nalik Burâqu²⁴, gore će da te uznese –

Ne nalik mi'radžu zemaljskog bića na Mjesec, već slično mi'radžu šećerne trske na šećer;

Ne poput mi'radža magle koja se u nebo isparava, već nalik mi'radžu od embriona do uma.

Divan li je hat, za uzlazak na nebo, Buraq nebivanja!

Postaneš li nepostojanje, ono će te odvesti do istinskog postojanja. (M IV 552-555)

Gledaj graške slanutka u loncu kako, tjerani vatrom, poskakuju.

Svakog trena one na površinu isplivavaju i stotinu krikova puštaju:

“Zašto nas vatrom zlostavljaš? Poštovanje svoje nam ukazuješ, kada nas kupuješ, zašto nas sada zloslutno prezireš?”

Domaćica kutlačom miješa lonac i veli: “Hajde, hajde!

Vrij, divni, i iz lonca, vatrom podjarenog, ne kipi!

Ne kuham te zato što te prezirem; želim da te opet kušam i mirišem.

Postaćeš hranom, a onda s dušom bićeš jedan. Ne trpiš patnju ovu zato što si prijezira vrijedan.

Piti vodu u bašči navik'o si, sočan i taze; zbog vatre ove bilo je tvoje pijenje.”

Njegova milost je ispred srdžbe Njegove, stoga Milost može učiniti stvorenja vrijednim patnje.

Njegova milost Njegovu strogoću pretječe, da stvorenja mogu nužno postojanje da poluče.

Jer bez zadovoljstva tijelo i koža ne mogu narasti. Ako li ne rastu, ko može ljubav prema Prijatelju pokazati?

Pa, ako žesti dođu i ti moradneš alat nužan za život dati,

Nježnost će opet doći i iskupljenje iskati:

“Sada si se očistio i u vir spasenja zaronio.”

Domaćica opet veli: “Slanutče! Hranio si se travom u proljeće, a trpnja ti je sada došla kao gost. Primi je što ljepše!

Kako bi se mogao, u zahvalnosti, vratiti i pred Kraljem o svojoj velikodušnosti kazivati.

Zatim na mjesto dobročinstava Dobročinitelj će prispjeti; sva dobročinstva će ti na tome zavidjeti.

Ja sam Ibrahim, moj sin si ti. Svoju glavu pod nož spusti: vidio sam u snu da te moram zaklati (XXXVII, 102)

Spusti svoju glavu pred Srdžbu srca ohrabrena, da bih mogao prerezati ti vrat poput onog Ismailova.

Glavu ću ti odsjeći ja, mada je glava pošteđena odsijecanja i umiranja.

Ali Božija je želja da se trebaš potčiniti: muslimane, nastoj Mu podložnost ponuditi!

Vrij, slanutče, u mucu, postojanje i jastvo svoje uništi.

Mada si u onoj bašči smijao se, ti si ruža iz vrta Oka i Duše.

Kad bi se od vrta vode i ilovače odvojio, i u mrvicu pretvorio, među žive bi opet ušao.

Postani hrana, snaga i misao! Navikao si lav biti – (opet) lavom u gustišu moraš postati!

Najprije od atributa Njegovih, Bogami, rođen si: sada se iznova u Njegove atribute živahno i hitro vrati!

Iz oblaka, Sunca i neba dojezdio si; opet postani Atributima i na vrh neba otići.

Došao si u vidu kiše i svjetla sunčevog. Vратиćeš se iznova u atributе Svemilostivog.

Dio Sunca, oblaka i zvijezda bio si; jastvo, djela, riječi, misli i čini postao si.

Kada je umrla biljka, nastupilo je životinjsko postojanje. Halladževe riječi su dojezdile: "Priјatelji moji vјerni, ubijte me!"²⁵

Pošto se toliko toga kroz smrt može steći: "U umiranju mom je život moj!", tad su istinite njegove riječi.

Tvoja djela, riječi i iskrenost postali su hrana meleka, tako da kroz njih ti vršiš mi'radž u nebesa.

Baš kao što je mrvica hrana čovjeku postala; ona je izašla iz mrtvila i život zadobila...

Ako li ti bolje riječi zborim, to je samo zato da ti gorčinu sklonim...

Kada ti se jednom srce krvlju napuni usljed ljute gorčine, od svih gorkih stvari ti ćeš zadobiti spasenje..."

Slanutak reče: "Pošto je to, hanumo, tako, dedер lijepo me kuhaj – pomozі mi dobro!

Kao moj arhitekt u kuhanju tom si ti. Jer je udarac prijatan tvoj, stoga me kašikom udari!

Ja sam poput slona; udarcima me mlati, jer tako Indiju i vrtove neću snivati.

Vrijenju ću se predati i zagrljaju Voljenog izručen biti."

Jer u samozadovoljstvu čovjek postane buntovan, poput dremļljivog slona postaje neposlušан.

Kada slon Indiju sanja, on goniča ne sluša, već izdajnički postupa.

Hanuma slanutku reče: "Prije ovoga ja sam, kao i ti, bila zemlje parče.

Kada sam oganj duhovne borbe okusila, priјemčiva i vrijedna ja sam postala.

Jer, jedno vrijeme sam u Vremenu vrila, a onda sam neko vrijeme u tjelesnom loncu bila.

Postala sam ojačana čulima kroz ova dva vrijeme; postala sam duša i, potom, tvoja vodilja.

U beživotnom stanju sebi kažem: 'Hitam da znanjem i atributima značenja postanem.'

Kad postah dušom, rekoh: 'Duže vrijeme tako vrij, pa životinjsku narav brzo nadiđi!'

Utječi se Bogu od spavanja ovih slatkih stvari radi, uz Njegovu pomoć ovaj cilj svoj dosegni!

Zbog Kur'ana je mnoge ljude stranputica pronašla; sa tim spasotvornim užetom jedna skupina je u bunar upala.

To uže nema grijeha, čovječe prgavi! Ali nezainteresiran za putovanje u visine si ti. (M III 4159-89, 93, 95, 197-211)

5. Adem i Iblis

Kur'ansko kazivanje o Ademu i đavolu ili Iblisu, kako se on obično naziva u islamskim vrelima, bogato je slikovitim govorom i simbolizmom, koje Rumi obilato koristi. Upoznavanje sa tim kazivanjem olakšava razumijevanje mnogih Rumijevih razmatranja o čovjekovom duhovnom razvitku i preprekama s kojima se on sučeljava na svome putu, baš kao što i kur'ansko stajalište o tome da je Adem bio "poučen imenima" pribavlja čvrstu osnovu za mnoga Rumijeva učenja u vezi sa čovjekovim prvobitnim i krajnjim stanjem.

U Kur'anu se Bog obraća ljudskom rodu na sljedeći način:

"Mi smo Adema stvorili i onda mu oblik dali, a poslije melekima rekli: "Poklonite mu se!" i oni su se poklonili, osim Iblisa; on nije htio da se pokloni.

"Zašto se nisi poklonio kad sam ti naredio?" – upita On. – "Ja sam bolji od njega; mene si od vatre stvorio, a njega od ilovače" – odgovori on." (VII 11-12)

Rumi ukazuje na brojne poruke koje se trebaju naučiti iz ovih i sličnih kur'anskih ajeta. Oni, naprimjer, svjedoče o Ademovom uzvišenom duhovnom stanju; oni pokazuju da se Iblisov grijeh temeljno izvodi iz duhovne sljepoće ili iz nemoći da se vidi značenje iza forme; a njegove riječi predočuju nekoliko temeljnih grijehova ljudskoga roda, posebice gordost, zavist i nepokornost.

Od Adema, koji neusporediv i bez premca bijaše, samo ilovaču Iblisovo oko gledaše. (M III 2759)

Kada je hor meleka pred njim ničice poniknuo, Adem reče onom što je samo ono izvanjsko vidio: "Budalo! Zar misliš da je prikladno da sam ja samo bezvrijedno tijelo?" (D 15122)

Princ je u kravolikom tijelu, riznica smještena u ruinu, Stoga bi magarac stari – mislim Iblis – od tog bezvrijednog dragulja utekao, i ondje samo kravu, a ne i kralja vidio. (M VI 3581-82)

Iblis je motrio stvari razdvojeno: pomislio je da mi i Bog bivamo odvojeno. (D 16532)

Ne pilji u Ademovu vodu i ilovaču, poput Iblisa; gledaj, iza te ilovače je ružičnjaka stotina! (D 18226)

Pazi, sa oba oka početak i kraj motri! Poput prokletog Iblisa jednook ne budi! (M IV 1709)

Zatvori na tren svoje iblisoliko oko. Koliko dugo ćeš piljiti u formu? Koliko dugo? Koliko? (M III 2300)

Stotinama tisuća godina prokleti Iblis je bio svetac i princ vjernika.

Ali, kasnije, u svojoj uznositosti, za lakrdijaše je Adema trampio i omražen poput balege u osvit dana postao. (M I 3296-97)

Taj čovjek je nalik Iblisu, jer njegova uznositost i slijepo oponašanje su ga učinili prezrenim slugom svecu.

"Dovoljno je za Boga", veli, "da bude predmet naklona moga."

"Taj naklon Njemu pripada", reče Adem. "Pogled ti se udvojio, jer ti poreče i zabasa."

Prah zlobnika se uzbuni i stvori koprenu, da je spusti između zvijezde blaženstva i njegovih očiju...

O Bože, zloba je takav veo između prijatelja dva! Danas su tvrdoglavi vuci, a jučer su bili kao duša jedna!

Kakav veo! Iblisu bi taj veo nekoć služio, da bi nebesa i zemlju u naklonu presvodio...

Bog ga je iz džamije nebeskih sfera prognao: "Idi, ti si sada nečist postao!"

Ali on Njegove riječi nije slušao i, udaljivši se, u nečistoći je ustrajao:

"Zašto bih išao? Zbog čega? Šta sam učinio? Koji je razlog? Dođi, o jedini i voljeni Bože, raspravljati hajdemo!

Ako je i bilo zla, Ti si ga načinio, jer sve stvari su djela Tvoja: zabluda subožništva i idolopoklonstvo kršćana i jevreja.

Jer si me Ti u zabludu naveo, to je bila Tvoja želja.

Kada se zbilo moje dovršenje, Ti nisi htio pogledati taj jedinstveni, hvalevrijedni učinak Svoga djela!" (D 9605-07, 10-11, 13-17)

Kada je Iblis izgonjen iz Dženneta, kazao je Bogu: "Gospodaru moj, zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti." (XV, 39) Za razliku od njega, kada su Adem i Hava iz Dženneta izgonjeni, kazali su: "Gospodaru naš, sami smo sebi krivi!" (VII, 23)

Rekavši: "Pošto si me Ti u zabludu naveo, nečasni vrag je svoje vlastito djelo skrio.

Sami smo sebi krivi, riječi su Adema, "On nije, poput nas, nerazborit bio prema Božijim Djelima,

Nego je iz uljudnosti Njegova djela u grijeh sakrio. Priručujući sebi pogrešku, on je jabuku ubrao."

Bog reče nakon Ademova kajanja: "Ademe, taj grijeh i kušnju u tebi ne stvorih li Ja?

Ne bijaše li to nalog i odluka Moja? Kako to da, dok si za oprost molio, ta činjenica bijaše skrivena?"

"Skrio je ne bih", reče Adem, "ali se pobjoh da nepristojan ne budem prema Tebi."

Na tom mu Bog uzvрати: "I Ja sam prema tebi vodio računa o uljudnosti."

Ko god poštovanje dariva, taj ga i dobiva. Ko god šećer daruje, čokoladni badem blaguje. (M I 1488-94)

Kada je Adem zgriješio, Bog ga je iz Dženneta izгнаo. Bog mu je kazao: "Ademe, pošto sam te smatrao odgovornim i kaznio te za taj grijeh koji si počinio, zašto se nisi parbio sa Mnom? Najzad, imao si dokaz. Mogao si

kazati: ‘Sve je od Tebe i Ti si tvorac svega. Što god Ti poželiš na ovome svijetu, to se dogodi.’ Nadasve, imao si tako jasan, ispravan i očit dokaz. Zašto ga nisi izložio?’ Adem uzvrat: ‘Znao sam to, ali mi to uljudnost nije dopuštala u Tvome Prisustvu; ljubav prema Tebi nije mi dopuštala da Ti prigovaram.’ (F 102/113)

Adem je posrnuo zbog stomaka svog i seksualne gorljivosti, a Iblis usljed slavljublja i uznositosti.

Stoga je Adem brzo oprost zatražio, ali prokletnik je bio preveć ponosit da bi se kajao. (M V 520-521)

Posuđena je stvar Ademov posrtaj, stoga je on brzo molio oprostaj,

Ali je Iblisov grijeh bio urođen, zato mu je put do dragocjenog kajanja bio sakriven. (M IV 3414-15)

Onaj koji je izabran u potomstvu Ademovu, dahom riječi živi: Sami smo sebi krivi.

Svoju potrebu za Bogom pokaži – kao nečisti i prokleti Iblis se ne gloži. (M IV 347-348)

6. Čovjekovo mjesto među stvorenjima

Poslanik je podijelio stvorenja na brojne kategorije. Rumi ga ovako citira:

*Uzvišeni Bog je stvorio meleke i u njih um položio,
stvorio je zvijeri i u njih oćut ugradio,
a stvorio je i potomke Ademove i u njih um i oćut utkao.
Stoga onaj kod koga nad osjetilnošću um prevladava, taj
je uzvišeniji od Njegovih meleka,
a onaj kod koga osjetilnost prevlada, ponižen je kao
zvjerka. (M IV 1496 i 97)*

Ovaj iskaz razgraničava tri temeljne vrste stvorenja: meleke, ljude i životinje; i tri temeljne vrste ljudi: anđeoske ljude, “obične” ljude i zvjerske ljude. Prvoj vrsti ljudi pripadaju poslanici i evlije, drugoj veći dio ljudskog roda ili “obični vjernici” u kojima se vjera i nevjerovanje prepiraju; a trećoj vrsti pripadaju nevjernici ili sljedbenici šejtana.

“Tri su vrste stvorenja. Prvu vrstu čine meleki, koji su čisti Um. Pokornost, poslušnost i prisjećanje na Boga su odlike njihove naravi i

njihova hrana. Oni se time hrane i od toga žive. Oni su poput ribe u vodi: njihov život je od vode, njihova postelja i jastuk su od vode, pošto su oni čisti i slobodni od osjetilnosti. Pa, kakvu naklonost su mogli pokazivati ako sebi ne priuščuju osjetilnost ili ako ne raspolažu sebičnim željama i jastvom? Oni su čisti od tih stvari, pa stoga se i ne upuštaju u duhovnu borbu. Ako su poslušni, ta poslušnost nije promišljena "poslušnost", pošto je ona sama njihova priroda. Oni ne mogu činiti ništa drugo.

Drugu vrstu stvorenja čine zvijeri, koje su čista senzualnost i uopće ne posjeduju um da ih obuzdava. Njima također nisu darovane bilo kakve religijske predodžbe.

Preostaje još taj siroti čovjek, koji je sastavljen od uma i osjetilnosti. On je pola melek a pola životinja; pola zmija, a pola riba. Njegova riba ga tegli u vodu, a njegova zmija ga vuče prema suhom tlu. On je uključen u gloženje i rat. "Onaj čiji um prevladava nad osjetilnosti, uzvišeniji je od meleka, a onaj čija osjetilnost prevladava nad njegovim umom, uniženiji je od zvijeri."

Melek se iskazuje kroz znanje, a životinja kroz neznanje.

Potomci ljudski ostaju u borbi između toga dvoga.

Neki ljudi su slijedili um dotle da su potpuno meleki i čisto svjetlo postali. Oni su poslanici i evlije...

Kod nekih je osjetilnost prevladala njihov um tako da su potpuno poprimili životinjske odlike.

A neki su ostali da se bore. Oni su ona skupina koja u sebi osjeća trpnju, bol, očaj i čežnju. Oni nisu zadovoljni svojim životima. To su vjernici. Evlije čekaju da uvedu te vjernike u svoje domove i da ih učine sebi sličnim. A i šejtani ih čekaju da ih povuku nadolje, prema sebi, *do najnižih nizina* (XCV, 5)." (F 77-78/89-90)

"Tvrditi da se zlo koje postoji u čovjekovu jastvu ne nalazi u životinjama i divljim zvijerima ne znači da je čovjek gori od njih. To znači da zla narav, bezbožno jastvo i opakost u čovjeku su takvi u odnosu prema supstanci skrivenoj u njemu, supstanci koja je zakrivena tim karakternim crtama, porocima i zloćama." (F 234/241)

"Čovjekovo stanje je takvo kao da je donesen na krilima meleka i da je dotaknuo magareći rep, kako bi onaj magarac, kroz svjetlosno zračenje i pratnju meleka i sam mogao postati melek." (F 107/118)

"Stanje poslanika, evlija i nekih drugih ljudi, dobrih i loših, u odnosu prema njihovim stupnjevima i njihovoj supstanci, može se izraziti u sljedećoj

paraboli: iz nevjerničkih krajeva budu dovedena djeca u muslimansko carstvo i budu prodana. Neki od njih su dovedeni od pet godina starosti, neki od deset, a neki od petnaest godina. Nakon što ovi koji su dovedeni kao djeca budu dugi niz godina odgajani među muslimanima i ostare, oni potpuno zaborave svoju prvobitnu domovinu i ničega se ne sjećaju. Oni koji su dovedeni kao malo stariji, se ponečeg sjećaju, a oni koji su dovedeni mnogo stariji najvećma se sjećaju svoje prvobitne domovine.

Duše su na isti način u onom svijetu bile u prisutnosti Božijoj: “*Nisam li Ja vaš Gospodar?*” “*Jesi*”, odgovorile su one. Njihova hrana i izdržavanje bila je Riječ Božija, bez slova i glasova. Neke duše su ovdje u ovaj svijet dovedene u posve mladoj dobi. Kada čuju tu Riječ, ne sjećaju se svog ranijeg stanja i smatraju se stranima toj Riječi. To je onaj dio ljudi koji su zastrti, koji su potpuno utopljeni u nevjerovanje i zabludu. Neke duše se prisjećaju dijelova te Riječi, i u njima se pojavi želja i ljubav prema onoj drugoj strani. To su vjernici. Kada treća skupina čuje onu Riječ, njihovo staro stanje im se vrati u sjećanje: zastori se potpuno pomaknu i oni uplove u sjedinjenje. To su poslanici i evlije.” (F 69-70/81)

Čovjek se naziva “razumnom životinjom”. Stoga je on dvostran: hrana njegovoj životinjskoj prirodi na ovome svijetu su njegove osjetilne strasti i želje. Ali ono što čini njegovu bit, njegovu duhovnu hranu, jest znanje, mudrost i vizija o Bogu. Čovjekova životinjska priroda izbjegava Boga, dok njegova ljudska priroda izbjegava svijet. *On vas stvara, pa ste ili nevjernici ili vjernici.* (LXIV, 2) U tvom postojanju se dvije osobe sukobljuju.

Kome će sreća pripasti. Koga će ona svojim prijateljem učiniti?” (F 56-57/68-69)

7. Melek nasuprot šejtana: um nasuprot jastva

Na borbu između uma i osjetilnosti već je ukazivano u kontekstu suprotnosti između uma i jastva, jer Rumi motri osjetilnost kao na jednu od prevladajućih odlika jastva. Osim toga, on često uspoređuje jastvo sa raznim životinjama – posebice sa magarcem, psom, svinjom i kravom – zbog njihove suštinske “životinjske” prirode i zbog činjenice da se njihov vidokrug ne proteže ponad njihovih prosječnih nagona i putenih potreba. U prvom odjeljku niže on naizmjenično koristi pojam “jastva” i “senzualnosti”.

Taj "oganj" je sada vatra putenosti, u njemu leži čokot grijeha i zabludnosti.

Spoljašnja vatra s malo vode se gasi; vatra putenosti u Džehennem tegli.

Šta je lijek za vatru putenosti? Svjetlo religije: ono će vatru nevjernika ugasiti.

*Šta ta vatra ubija? Svjetlost Božiju; uzmi svjetlo Ibrahimo-
movo za svoju vodilju,*

*kako bi se tvoje tijelo drvendurasto moglo izbaviti od
tvog jastva koje je nimrodoliko.²⁶ (M I 3697-701)*

*Putenost ždrijela nikakva okusa nema, a nazad te tegli
putenost spola – obje putenosti su psa i svinje baština,
obje te izjednačuju s magarcima i kravama. (D 26031)*

*Pričaj psu u jastvu, "nek cijeli svijet bude po tvom!" Da
li je žal okeana ikada bio uprljan psom? (D 10627)*

*Pas jastva je svoje zube pokazao i petu duše zagrizao.
(D 29579)*

*Kada jastvo vlada tobom, ti si životinja. Odlike tebe,
koji se bogom smatraš, su određene onim što tobom
vlada! (M IV 2003)*

*Otvori oko uma, a magareće oko obuzdaj! Jer jastvo je
magarcu nalik, a škrtost mu je uzda. (D 32521)*

*Ljudi su vragovi, a putenost je povodac: ona ih tegli u
dućan i na zeleni pašnjak. (M IV 1116)*

Bog je stvorio meleke od čistog uma, a životinje od puke putenosti, a u čovjeka je postavio i um i putenost. Tako je ljudski um bitno andeoske prirode, a njegovo jastvo je bitno "demonско". Iblis i ostali đavoli pristupaju čovjeku kroz njegovo jastvo, koje je i po svojoj supstanci istobitno s njima.

*Meleki i Um su jedne prirode,
ali, zbog Božije mudrosti odijevaju se u dvije forme;
Melek je stekao krila i perje kao papagaj, a um je odbacio
krila i zadobio sjaj.*

*Stoga svako od njih jedno drugo pomaže, svaka divna
stvar sa sebi ravnom se slaže.*

*I melek i um pronalaze put k Allahu; obojica se ničice
steru i pomažu Ademu.*

Jastvo i šejtan od početka su isti, oni su Ademovi neprijatelji i zavidljivci.

Onaj koji je vidio Adema kao tijelo bijedno, nije ga vidio kao svjetlo naklona vrijedno.

Zato su melek i um pravi promatrači bili, ali su oči jastva i šejtana u vodu i ilovaču zurili. (M III 3193-99)

Jastvo i šejtan jedno tijelo su bili, al' su se u dvije forme, ipak, pojavili.

Tvoje jastvo je vrag, a zavidnost je djelić njegov; zamisli, onda, kako nakazan je sav on!

Ti sada hraniš mlijekom tu mrsku zmiju. Oprezan budi!

Ona će postati zmaj, jer po prirodi svojoj ona je žderač ljudi. (D 4855-56)

Izaberi crte anđeoske prirode i vladaj nad sotonom! Zakolji svoju kravu i vrh nebeskih sfera takni svojim stopalom! (D 24430)

Ubij svoje opako jastvo, jer ono je tvoj vrag vlastiti. Potom će se hurije u tvojim prsima ukazati.

Kad jednom bude ubijeno tvoje jastvo opako, tad ćeš, zacijelo, moći staviti na sedmo nebo stopalo! (21323-24)

Baš kao što se jastvo poistovjećuje sa Iblisom, tako isto ono se poistovjećuje sa njegovim carstvom, sa Paklom. Nakazni atributi jastva također se izvode iz odlika Pakla. Pakleni oganj se hrani nevjerovanjem i svim onim što odbacuje um: formom i kožom. Jer melek i um motre značenje, a ne formu. Oni nisu bili prevareni Ademovom vodom i ilovačom.

Želiš li spoznati formu jastva, o junosa, čitaj o Paklu i njegovih sedam kapija! (M I 779)

Ovo jastvo je oganj pakleni, a pakleni oganj je zmaj kojeg ne oslabljuju okeani.

Ono sedam mora iskapljuje, pa opet vrelina tog čovjeka-buktinje se ne smanjuje...

Ono svijet guta, svodeći ga na zalogaj. "Ima li još?" (L 30) – vrišti njegov želudac. (...)

Jastvo naše je djelić paklene siline, a svi dijelovi posjeduju prirodu svoje cjeline. (M I 1375-76, 80, 82)

Svakog trena tvoje jastvo pokaže stotinu varnica:
 “Pogledaj me, ja sam jedan od paklenih stanovnika.
 Ja sam dio Ognja, svojoj cjelini ću se pridružiti. Ja nisam
 svjetlo i neću u Prisutnost Božiju kročiti” (M III 2464-
 65)

Pakao je zmaj sa sedam glava; tvoj očaj je mamac, a
 pakao zamka. (M VI 4657)

Čokot zluradosti je pakao, a zluradost tvoja dio te
 cjeline, dušmanina tvoje religije. (M II 274)

Milost, koja pripada religiji, njega je isključila; on u
 satansku zluradost zaodjenut biva.

Ta tvornica zluradosti i srdžbe – znaj da je zluradost
 čokot zablude i nevjere! (M IV 111-112)

Iz čovjekove duše rođene su zavisti. Budi anđeo! Ademu
 kraljevstvo povjeri!

Jastvo će sjeme onih putenih nakana progutati i, kada
 ga jednom zasiješ, ono će, zacijelo, izniknuti. (D 11948-
 49)

Ljudi osuđeni na Pakao, čiji prijatelj je ljudska koža,
 od Boga im je ona darovana: kad im se kože ispeku,
 zamijenićemo im ih drugim kožama (IV, 56).

Nad Vatrom vladaju tvoja jezgra i tvoje značenje, ali su
 gorivo Vatri njihove ljuške.

Drvena zdjela vode prepuna – sila Vatre samo zdjelu
 dohvaća.

Čovjekovo značenje Vatrom gospodari. Kako Pakao
 može svog vlastitog gospodara da razori?

Zato svoje tijelo ne uvećavaj, svoj um povećavaj!

Gordost je ljudske kože plodina. Stoga su njegovi prija-
 telji položaj i svojina.

Šta je gordost? Nesmotrenost mozga: smrznut, on je
 poput na suncu nesmotrena leda...

Ono što gordost uvijek želi jest položaj i svojina, baš kao
 što savršenstvo zagrijanoj kupki dariva suha balega.

Jer to dvoje hrani ljudsku kožu, gordosti i oholosti od
 sala i mesa pripremaju dolmu.

*Nisu uprli poglede na nad jezgrama jezgru, oni jezgrom
smatraju običnu ljudsku kožu.*

*Iblis je tog puta perjanica, jer on je stupice položaja
žrtva. (M V 1933-37, 40-41, 47-50)*

U nekoliko naprijed navedenih stihova suprotnost između jasva i uma je izjednačena sa onom između ognja i svjetla. Ta suprotnost iznova ima svoje utemeljenje u poslaničkom predanju: "Kada vjernik stane nogom na ćupriju što vodi iznad Pakla, Vatra će reći: 'Pređi, vjerniče, jer tvoje svjetlo je utrulo moj oganj.'"

*Muhammed je za Pakao običavao kazati da će Pakao u
panici ponizno vjernika preklinjati:*

*"Brzo pređi, kralju. Pohiti! Pohrli! Jer tvoja svjetlost
oduzima vrelinu mojoj vatri."*

*Tako vjerničko svjetlo Vatru obuzdava – samo suprotnost
svoju suprotnost uklanja.*

*Vatra će biti suprotnost svjetlu na Dan pravednosti, jer
je vatra izvedena iz Srditosti, a svjetlo iz Darežljivosti.*

Želiš li zlo vatre otjerati, prospi na srce ognja vodu Milosti.

*Te vode Milosti vjernik je fontana – voda života je čista
duša čovjeka krijeposna.*

*Zato tvoje jastvo bježi od njega, jer ti si od vatre, a on je
voda bistra potoka. (M II 1248-54)*

Sa prethodnim odjeljkom mi smo se vratili natrag arhetipovima glavne suprotnosti u svijetu, onim dvama Atributima: Nježnosti i Srditosti, Milosti i Jarosti. Cijela drama ove suprotnosti između meleka i šejtana, uma i jastva, evlija i nevjernika, Dženneta i Džehennema, svjetla i ognja izvodi se iz ovih Atributa. Svi ovi parovi suprotnosti su nužni za opstojnost svijeta i za očitovanje Skrivene Riznice. Svaki od njih igra jedinstvenu ulogu.

*Da nije bilo faraonskog slavaljublja i časti, gdje bi Pakao
hranu mogao pronaći?*

*Utovi ga, Kasapine! Zatim ga ubij! Jer čopor paklenih
pasa za hranom žudi.*

*Kad suparnika ne bi na svijetu bilo i dušmana, ljudska
srdžba bi umrla.*

*Džehennem je ta srdžba, njemu treba suparništvo da
živi – inače Milost ga ništi.*

Potom bi Nježnost bez Srditosti i zla ostala. Kako bi onda Kraljevo Savršenstvo pokazala? (M IV 1075-79)

Skladna međuigra Nježnosti i Srditosti ne očituje se samo u strukturi univerzuma, nego i u načinu na koji čovjek izražava svoju vlastitu egzistenciju, na ma kojoj razini to bilo. Cijela Rumijeva duhovna psihologija se objašnjava u terminologiji utemeljenoj na odnosu između ta dva božanska Atributa, tako kako se oni očituju u različitim formama. U tabeli III navedeni su neki od tih pojmova; mnoga kasnija poglavlja će se baviti rasvjetljavanjem ovdje sukusiranih međuodnosa. Međutim, mora se imati na pameti da su te uzajamne povezanosti fluidne i promjenjive, a ne čvrste i nepomične. Uostalom, “Božija Milost ide ispred Njegove Srdžbe,” što će reći da su sva očitovanja Srdžbe i Strogoće obojena i određena Milošću. Čak je i Pakao Milost, kako ćemo ubrzo vidjeti. Osim toga, u ovom svijetu nikako ne postoji apsolutno dobro i apsolutno zlo. Apsolutne vrijednosti jedino se mogu vezivati uz Apsoluta. Samo u Bogu može postojati apsolutna Nježnost i apsolutna Strogoća, a nikako u svijetu. Ako su poslanici i evlije očitovanja Nježnosti i Milosti, sa jednog motrišta gledano, oni su i očitovanje Strogoće i Srditosti, sa drugog motrišta razviđano.

Božija milost prevladava nad Njegovom odmazdom; stoga je svaki poslanik savladao ono sebi suprotno, jer on je plod Milosti, dok je njegova suprotnost ružna plod Njegove strogosti. (M V 515-516)

Svaki egzistent, koji je iz ništavila digao svoju glavu, otrov je za jednu osobu, a šećer za drugu. (M V 4236)

Svaki djelić svijeta je stupica za ludoga, a sredstvo spasenja za mudroga.

Šećerlama za jednu osobu je otrov za drugu; za jednu je Nježnost, a Strogost za drugu. (M VI 4287-88)

8. Povratak Bogu

Čovjekov povratak Bogu može se motriti sa dva gledišta. Sa prvog stajališta motren, čovjek se vraća svome Stvoritelju jer je on prethodno došao od svoga Stvoritelja. Njegov povratak je dio božanske mudrosti i nauma u vezi sa stvaranjem, jedan vid očitovanja Skrivene Riznice. To bi se moglo nazvati “Božijim gledanjem na stvari”. Jer, u Njegovom vječnom znanju, sve

je unaprijed pripremljeno i određeno. Sa drugog gledišta motreno, čovjek se sučelio sa božanskim nalogom da ustrajava na putu religije. Poslanici i evlije su tu da ga vode, a postojanje njegove vlastite moći izbora posvjedočuje mu da je njegov povratak Bogu u njegovim vlastitim rukama. Ja ću sukusirati onu prvu perspektivu u preostalim odjeljcima ovoga poglavlja, i baviću se raznovrsnim dimenzijama one druge perspektive, to jest “praksom” i “religijom” u odjeljku II.

Tabela III
Forme koje očituju Nježnost i Strogoću

<i>Nježnost</i>	<i>Strogoća</i>
meleki	šejtani
Um	jastvo
Džennet	Džehennem
Svjetlo	vatra
Adem	Iblis
evlije	nevjernici
religija	nevjerovanje
sjedinenje	razdvojenost
širenje	skupljanje
nada	strah
smijeh	suze
radost	patnja
slatkoća	gorčina, kiselost
šećer	ocat
proljeće	jesen
ljeto	zima
dan	noć
ruža	trn
vjernost	okrutnost
čisto vino	talog
opijenost	strpljenje, mišljenje
opijenost	bolest pijančenja

Spoljašnji vid nije kadar razlikovati stvarno stanje ovoga svijeta. Pošto on vidi formu, a ne i značenje, ili sliku a ne i Slikara, takav vid ne može praviti razliku između očitovanja Atributa Strogosti i Atributa Nježnosti. On može iskusiti to što on smatra ljubaznošću Milosti, otkrivši kasnije da je on samo pretrpio udarac Srditosti. Jedini način bijega iz tog svijeta varke predstavljala uputstvo poslanika i evlija (vidi niže, II, B), onih koji su dosegнули viziju Srca i vid koji doseže značenje; njihovo uputstvo, u krajnjemu, jedino može omogućiti nam da ozbiljimo tu viziju u sebi. Ukratko, sve dok ne pristupimo značenju s onu stranu formi, ne možemo izvršiti niti jednu zadaću sa apsolutno pouzdanim znanjem o tome koju vrstu ploda će ta zadaća donijeti.

Mješavina suprotnosti, koja ispunjava svijet i uzrokuje našu zbunjujuću situaciju, neće ostati beskonačno. Za svakog pojedinca smrt je prijelomnica, a ponovno proživljenje konačno pomjeranje vela koji zakriva istinsku prirodu stvari. Ako ne polučimo stanje “gledanja stvari kakve one jesu” na ovome svijetu, svakako ćemo ga polučiti na budućem svijetu. Međutim, moglo bi biti prekasno za nas da iz toga izvučemo bilo kakvu korist.

Jedan od naslova za Ponovno proživljenje jest Dan pravednosti, jer na taj dan svi ljudi primaju ono što im upravo pripada. Sa jednog stajališta motreno, to će reći da na taj dan *značenja* ljudi bivaju ogoljeni, a njihove forme više ne igraju bilo kakvu ulogu. Istinska priroda ljudi preovlađuje, tako da će bilo ko, uključujući i njih, vidjeti ta značenja. Svaka osoba će postati jasno i upečatljivo mjesto očitovanja Atributa Božijih, ali Atributi Milosti i Nježnosti stvaraju daleko različitiije mjesto negoli je mjesto Atributa Srdžbe i Strogosti. “Tog dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili i oni će saznati da je Allah, doista, oličena istina. Nevaljale žene su za nevaljale muškarce, a nevaljali muškarci za nevaljale žene: čestite žene su za čestite muškarce, a čestiti muškarci za čestite žene.” (XXIV, 25-26)

Šta je pravda? Na pravo mjesto nešto postaviti. Šta je nepravda? Na pogrešno mjesto nešto postaviti. (M VI 2596)

To je Dan pravde, a pravda je davanje onoga što pripada po pravdi: cipela pripada stopalu, turban pripada glavi. (M VI 1887)

Mada More Darežljivosti u svakom smjeru diže svoje valove, zbog Pravde nevaljalim muškarcima pripadaju nevaljale žene. (D 5132)

*Mada iskre mekinja se sakriju u brašnu poput tata,
sudija za prekršaje Njegove Pravde rašetom ih izvuče iz
svakog ćošeta. (D 19474)*

9. Srodnost

“Pravda Božija postavlja sve na njemu odgovarajuće mjesto”, to jest na mjesto koje dotična stvar zauzima s Njim odvijeka. Kada se jedna stvar “vraća Bogu”, nakon igranja svoje uloge u ovome svijetu, ona se pridružuje Izvoru iz Kojeg je istekla. Njena uloga je bila da očituje svoju vlastitu istinsku prirodu jasnim pokazivanjem svoga arhetipa ili značenja, to jest pokazivanjem osebuje kombinacije Atributa koji je pripravlja. Odigraši svoju ulogu, ona se vraća samim tim Atributima iz kojih je proistekla. Tako, kada Pravda postavi sve stvari na njima odgovarajuća mjesta, to znači da ih ona sastavlja sa njima samima. Rumija odlikuje poticajna snaga u ovom procesu snagom jednostavnog načela: “Slično privlači slično.” Svaka vrsta (*jins*) nastoji da se vrati svojoj vlastitoj vrsti zbog te temeljne “srodnosti” (*jinsiyyat*) među njima.

Mada svaka stvar u ovome svijetu suprotnosti bježi od svoje vlastite suprotnosti, ona se određeno vrijeme zadržava na svom mjestu poradi božanske svrhe: da učini vidljivom Skrivenu Riznicu. Kada suprotnosti izvrše svoju ulogu u ovdašnjem svijetu, odvajaju se i kreću prema budućem svijetu, gdje slično privlači slično.

*Pogledaj u apotekarovoj radnji plitice; svaku vrstu bilja
on je postavio do njegove vlastite vrste.*

*Pošto je svaka vrsta sa svojom vrstom pomiješana,
njihovom srodnošću je određena ljepota proizvedena.*

*Pomiješa li neko šećer i aloe drvo, apotekar će to
razdvojiti, zrno po zrno.*

*Zdjele su se polomile i duše se izlile: od dobra i zla su se
mješavine načinile.*

*Bog je poslanike poslao sa njihovim objavama, da u
pliticu pokupe zrna iznova. (M II 280-284)*

*U tijelu ima sedamdeset i dvije bolesti, svaka je nastala
izlijevanjem elementa četiri– ali bez vrpce.*

Da rastakne tijelo bolest dolazi, kako bi elementi mogli biti slobodni.

Ti elementi su četiri ptice povezanih nogu; smrt, slabost i bolest noge im oslobađaju.

Kada su najednom noge slobodne, svaka ptica-element će odletjeti, bez sumnje.

Izlijevanje tih korijena i grana, bol svakoga trenu polaže u njihova tijela,

kako bi se te sastavine mogle rastvoriti i ptica svakog dijela mogla izvoru svome odletjeti.

Ali toj žurbi pregradu stavlja Mudrost božanska: ona ih drži na okupu sve do određenog smrtnog časa. (M III 4426-32)

Istovrsnost se, bez sumnje, izvlači iz značenja, a ne iz vode i ilovače.

Ne postani štovatelj forme! Oprezan budi! Tajanstvo srodnosti u formi ne traži!

Forma je poput mrtva predmeta, kamenu slični; beživotne stvari ne znaju ništa o sličnosti.

Zamisli da je duša mrav, a zrno ječma tijelo; svakog časa mrav tamo-amo tegli zrno.

Ja dobro znam da ta posuđena zrna će se preobraziti i sama iste vrste postati.

Jedan mrav na putu zrno ječma otkriva, a drugi se domogne zrna pšenice i pohita.

Ječam ne juriša na pšenicu, ali mrav dolazi mravu.

Činjenica da ječmu naginje pšenica, manje je važna; pogledaj mrava, on se svojoj vrsti vraća iznova.

Ne pitaj: "Zašto pšenica naginje ječmu?" Oko usmjeri na dušmanina, ne prema njegovu taocu.

Crni mrav je skriven na crnom suknu, ali je zrno pred tobom na putu.

Um veli oku: "Budi oko promatrača! Kako se zrno može micati bez nosača...?"

Umom razluči razliku između ružnog i lijepog, a ne okom koje govori o "crnom" i "bijelom". (...)

Ptičija kuga je oko koje gleda svoju želju; ptičije izbavljenje je um koji vidi svoju zamku.

Ali postoje i druge zamke koje um ne opaža. Stoga Objava, koja motri Nevidljivog, na tu stranu pohita.

Jedna vrsta se može od druge kroz um razlikovati: nije prikladno prema formama žuriti. (M VI 2952-62, 67, 69-71)

Šta je srodnost? Vrsta uvida kroz koji ljudi pronalaze svoj put, jedan do drugoga.

Bog zakriva taj uvid u nekome; ako ga On postavi u tebe, ti si tad od vrste Njegove.

Šta je to što odvlači tijelo od jednog kraja do drugog? Uvid. Kako bi svjesni privlačio nesvjesnog...?

Kada Bog položi u tebe atribut tvrdoglavosti, čak i da stotinu krila imadeš, ti ćeš se srušiti. (M VI 2992-94, 97, 99)

Brate, ti si svoja misao: kosti i meso je sve ostalo.

Razmišljaš li o ružama, ti si ružičnjak već; no, razmišljaš li o trnju, ti si gorivo za peć. (M II 277-278)

Svaka ptica leti svojoj vlastitoj vrsti, slijedeći svoju dušu koja naprijed prhti.

Pošto su nevjernici, kao Pakao, u istoj vrsti, oni su sretni u ovom svijetu kao u paklenoj tamnici.

Pošto su poslanici, kao i Raj, od iste vrste, oni su se skrasili u Džennetu srca i duše. (M I 639-641)

Šta je to što privlači isprazne ljude? Isprazne laži. Šta je to što zadovoljava glupavca? Gluposti.

Svaku vrstu privlači njena vlastita vrsta – krava nikada ne izlazi pred bijesnoga lava. (M II 2055-56)

Vatra je njihovo izvorište, na kraju; oni se opet svome izvorištu vraćaju.

U toj skupini su svi od vatre rođeni; pojedinačni dijelovi teže svojoj cjelini...

Majka traži čedo svoje, korijenje svoje mladarke. (...)

Gle, svaka vrsta, bez sumnje, u svojoj vrsti traži naslade.

A svaki dio tamo gdje je dio cjeline! (M I 874-875, 78, 89)

Ka svome korijenu teži gibanje svake čestice; čemu god ko teži, to i postaje. (D 10616)

Traži onaj uvid koji se iz Vječnog Svjetla izvija, jer taj vatreni pogled tvoj poput iskri odsijava.

Svaka vrsta traži svoju vrstu – to je dovoljno za kušnju. Kralj kralju ide, a magarac magarcu.

Oni u vrtu zasade svježju sadnicu; kada se ona osuši poput drveta za ogrjev, oni je sjekirom posijeku. (D 9313-15)

Pošto su poslanici bili iste vrste kao duša i meleki, oni su meleke s nebesa na Zemlju privukli. (...)

Potom su one duše, od vrste poslaničke, nepokolebljive, poput sjenki ka poslanicima nagele, jer su njihovi umovi premoćni; priroda uma je, zacijelo, jednaka meleka prirodi.

Ali kod neprijatelja Božijeg, samovolja jastva preovlađuje. Jastvo je od iste vrste kao i ono najnakaznije (XCV, 5) i ono njoj naginje. (M IV 2697, 702-704)

Jezikom značenja ruža balegaru reče: “O, ti pazuha smrdljivih,

ako ružinu postelju ne begenišeš, zacijelo odvratnost od savršenstva ružičnjaka imadeš.

Moja ljubomora je pendrek koji te po glavi bije: “Tornjaj se odavde, nedostojni bilmeze!”

Kada bi se pomiješala sa mnom, stjenice ogavna, neki bi pomislili da si istekla iz moga izvora.

Lug je pravo mjesto za slavuje; zahod je bolja kućara za balegare.

Pošto me je Bog spasio od nečisti, da mi balegari budu društvo, kako bi moglo biti?

Jednom sam posjedovala u sebi ćud njihove prirode, ali ju je On izbacio – kako me zla ćud sada doseći može?”

Odlika je Ademova odvijeka bila da mu se meleki klanjaju zbog njegova stanja.

Da mu se Iblis nije poklonio bila je odlika druga, nego je kazao: “Kralj i vođa sam ja.”

I da mu se Iblis pokloni, on Adem bio ne bi, već neko drugi.

Najednom je anđelovo poklonjenje mjera njegova i neprijateljevo poricanje njegova dokaza.

Svjedočanstvo su mu bili priznanje meleka i nevjerovanje onog smrdljivog psa. (M II 2112-23)

Pakao bježi od vjernika svom svojom dušom, svom dušom paklenom svojom.

Jer drukčije od vatre je svjetlo njegovo; tragalac za svjetlom je suprotnost vatri, zacijelo.

Poslanik je kazao da, kada vjernik u svojim zazivima za zaštitu moli Boga,

i Pakao iskreno išće zaštitu od Njega: "Bože, drži me što dalje od toga i toga!"

Ono što privlači je istorodno. Stoga pazi: da li si s vjerovanjem ili nevjerovanjem jednorodno? (M IV 2712-16)

Svaka vrsta kida svoj lanac, gledajući da dosegne svoju vrstu. Čije vrste sam ja ovdje uhvaćen u zamku? (D 15409)

Partnera od njegove vrste Božija pravda je podarila svakom: komarac sa komarcem, slon sa slonom. (...)

Za Džibrila i meleke Lotos Krajnje Granice je Ka'ba; kibla ropskog trbuha je postavljena trpeza.

Gnostikova kibla je svjetlo sjedinjenja, a razbor koji se okreće mašti filozofova je kibla. (...)

Kibla ljudi od značenja je u strpljivosti i promišljenosti, a kibla štovatelja forme su kameni natpisi.

Kibla onih koji prebivaju u nevidljivom je Gospod Dobrostivi, a kibla onih koji štuju vidljivo obrazi ženski...

Pošto si zadovoljan i sretan sa onim što posjeduješ, zašto bježiš od onog što tome je prikladno? (M VI 1894, 96-97, 1899-1900, 1905)

10. Kamenje kušnje

Poslanici i evlije zovu ljude Bogu i Džennetu, dok Iblis poziva svoje pristalice u Džehennem. Tako ove dvije skupine ljudi vrše suprotne uloge u ovome svijetu. Ali, sve su suprotnosti korelativni pojmovi i one, u konačnici, očituju istu stvarnost. Međutim, sa drugog motrišta gledano, poslanici i Iblis vrše istu ulogu: čine Skrivenu Riznicu vidljivom poticanjem ljudi da pokažu svoje unutarnje čudi. Oni koji slijede poslanike i evlije pokazuju da u njima preovlađuje Atribut Nježnosti, dok oni koji slijede šejtana, otkrivaju da su oni, u prvome redu, očitovanja Atributa Strogosti. Ali, u oba slučaja svrha i krajnji ishod je isti: očitovanje Božijih neočitovanih atributa.

Sukob između poslanika i šejtana, ili između vjere i nevjerovanja dešava se unutar ovoga svijeta, teatra za pokazivanje Skrivena Riznice. Stoga Rumi često ukazuje na ovaj svijet, na poslanike i evlije, i na Iblisa i njegove pristalice kao na tri "kamena kušnje". Svačija kovina je na kušnji naspram ovoga troga. Oni koji su čisto zlato pridružuju se svjetlu iz kojega su izvedeni. A oni koji su bezvrijedna kovina idu u vatru.

*Pošto se svrha postojanja jasno pokaza, stvorenja moraju biti pravim putem i stranputicom kušana.
Đavo stalno na stranputicu navodi, a evlija uporno na pravi put izvodi. (M IV 3588-89)*

Svi znaju za Božiju nježnost i Njegovu strogost. Svi bježe od Njegove strogoće i Njegovu nježnost traže. Ali Bog srdžbe unutar Nježnosti krije, i unutar Srditosti skriva nježnosti. To je Božija varka, skrivalica i prijevara, s ciljem da se ljudi koji znaju razlučivati – oni koji gledaju svjetlom Božijim – mogu razdvojiti od onih koji vide samo trenutno, vidljivo stanje stvari. ...*da bi iskušao koji od vas će bolje postupati. (LXVII, 2) (M V između 419 i 420)*

*Bog je ova obećanja i prijetnje kroz Objavu poslao, zbog dobra i zla što ih je izmiješao zajedno.
Pošto su istina i laž pomiješani i pošto su valjano i nevaljano u isti kovčeg ukrcani,
glavni kamen kušnje je nužda, onaj koji je protiv transcendentnih stvarnosti kušnja,
tako da se mogu lučiti krivotvoreni i pravi lijekovi. (M II 2965-68)*

*Prije toga smo jedinstvena zajednica bili; niko nije znao
dobri ili loši jesmo li.*

*I lažno i pravo su u ovome svijetu kružili, jer posvuda
bijaše noć, a mi noćni putnici.*

*Potom sunce poslanika granu, i rečeno bijaše: "Kvarni,
odlazite! Krijeposni, dođite!"*

*Jedno oko je potrebno da boje razlikuje, a drugo da
razdvaja kamenje i rubine.*

*To oko razlikuje dragulje od bunjišta; stoga komadi
smeća posjeduju ga.*

*Te bezvrijedne tričarije mrze dan, ali moji zlatni
grumenovi daruju mu ljubav.*

*Jer dan je ogledalo u kojemu su grumenovi znani; kroz
njega su zlatni cekini poštovani.*

*Bog je dan nazvao "danom" proživljenja pukog, jer dan
očituje ljepotu crvenog i žutog.*

*Stoga je najdublja svijest evlija zbilja dana; uz njihov je
zenit dan samo sjena obična. (M II 285-293)*

“Kada pažljivo motriš, vidiš da sve služi Boga: pobožnjak i nepobožni; bundžija i poslušni, šejtan i melek. Kralj, naprimjer, želi iskušati i provjeriti svoje sluge na razne načine, tako da se vjerne sluge moraju razlučiti od onih nevjernih, predani od nepredanih, iskreni od neiskrenih. Postoji potreba za zavodnikom i izazivačem, tako da vjernost sluga mora biti stamena. Ako nema ničeg od toga, kako bi se mogla uspostaviti razlika? Stoga zavodnik i izazivač služe kralja, jer kralj je želio da oni rade na takav način. On je poslao vjetar kako bi se moglo razlučiti stameno od nestamenog, komarci od drveća i vrtova.” (F 46/58)

*Iblis reče: "Razriješi ovo tajno! Ja sam kamen kušnje za
zlato lažno i pravo.*

*Bog me učinio kušnjom lavu i psu. Učinio me iskušenjem
valjanu i nevaljanu.*

*Da li sam ikad potamnio lice lažnom novčiću? Ja sam
ispitivač pravog novca. Samo ja otkrivam vrijednost
njegovu.*

*S dobrim ja kao vodič postupam, al' sasušene grane ja
trgam.*

Zašto ja dolje mećem sijeno ovo? Da bi životinjsko srodstvo postalo vidljivo.

Ako bi vuk i gazela mlade rodili i ako bi oko vrste u dvojbi bili,

tad spusti travu pred njih i kosti, i gledaj ka kojoj hrpi će pohrliti.

Ako priđu kostima, to su mladi vuci, a ako žele travu, gazelini su potomci.

Strogost i Nježnost su se vjenčali i svijet dobra i zla rodili.

Pokaži kosti i travu! Pokaži duše i jastva hranu!

Traži li hranu jastva, krnjav je, ako traži hranu duše, paša je.

Služi li tijelu, magarac je, ako u okean duše zagazi, nalazač bisera je.

Dobro i zlo, mada različiti su, oboje igraju istu ulogu.

Poslanici pokazuju dobre čine, dušmani pokazuju želje putene.

Kako mogu tvoriti dobro u lošem? Ja nisam Bog. Izazivam ih, al' nisam im Razlog.

Ne činim lijepo ružnim; Gospodar ja nisam. Ružnoće i ljepote ja ogledalo sam.” (M II 2672-87)

11. Smrt i ponovno proživljenje

Smrt i ponovno proživljenje daruju čovjeku punu svijest i trijeznost o prirodi njegove vlastite duše. Čovjek se kroz smrt budi iz sna nespješnosti, dok kod trenutka ponovnog proživljenja događa se konačno razdvajanje suprotnosti.

Smrt svakog pojedinca iste je boje kao i on sam, o junosa; dušmanin je za Boga dušmanin, a prijatelj je prijatelj za Njega.

Ogledalo pred Turkmanom blistavo lice pokazuje; pred crncem ono crnoću predočuje.

Ako se bojiš i bježiš od smrti, sebe se bojiš ti. Prijatelju, malo se obazri!

To je tvoje vlastito nakazno lice, ne lice smrti. Poput stabla je tvoja duša, a smrt kao njegovi listovi.

Bilo dobro ili loše, ono je iz tebe izraslo. Svaka skrivena misao, zadovoljstvo il' nezadovoljstvo, sve je iz tebe isteklo. (M III 3439-43)

Znaj da je svaka trpnja parče smrti. Ako možeš, izvedi iz sebe parče smrti!

Pošto ne možeš uteći smrtnom dijelu, znaj da će ti je život pljusnuti na tvoju glavu cijelu.

Ako slatkoću nađeš u smrtnome dijelu, znaj da će ti je Bog učiniti slatkom cijelu.

Bolovi su smrtni poslanici. Ne okreći glavu od poslanika, čovječe prezreni!

Ko god slatko živi, u gorčini će mrijeti, ko god štuje tijelo, dušu će izgubiti. (M I 2298-302)

Ubijanje i smrt tjelesnog oblika, nalikuju mecanju mogranja i jabuka.

Sočni plodovi odlaze u džem od mogranja, uveli su sve samo ne hrana.

Zacijelo, oni koji imaju značenje postaju očiti, a oni uveli bivaju samo prezreni.

Idi, značenju teži, štovatelju lika! Jer značenje je krilo na tijelu oblika. (M I 707-710)

Taj zapovjednik ljudskog roda, Poslanik, istinu je govorio: "Niko ko je s onu stranu ovoga svijeta presegnuo ni bol, ili žal, ili gubitak zbog smrti nije osjetio, već je on stotinu žalosti imao zbog svega onoga što je u vremenu propustio".

"Zašto li smrt ne učinih da mi bude kibla, smrt koja je blaženstva i opskrbe riznica?

Zašto li ja iz svoje sljepoće načinih kiblom cijelog svog života one umišljaje koji iščeznuše određenog časa?"

Žal mrtvacâ od smrti ne oslobađa, on se javlja stoga jer su oni zaustavljeni pred slikama:

"Nismo primijetili da sve to su slikarije i pjena; pjena uzima svoju opskrbu i hranu iz Mora." (M VI 1450-55)

Značenja svih formi u času ponovnog proživljenja bivaju ogoljena. Sva djela, karakterne odlike i misli koje su pripadale čovjeku u ovome svijetu pokazuju se u svom istinskom izgledu. Sva značenja koja su zastrta i zakrivena primaju na sebe forme prikladne njihovoj istinskoj prirodi. "Ti nisi mario za ovo, pa smo ti skinuli koprenu tvoju, danas ti je oštar vid." (L, 22)

Poslanik je kazao da na Dan ustajanja na život novi svako tijelo će čuti zapovijed: "Ustani!"

Zapovijed Boga Svetoga je "Zvuk trublje": "Čestice zemljane, podignite svoje glave iz prašine!"

Duša svake osobe će se vratiti njenome tijelu, na način na koji se svjesnost vraća tijelu u zoru...

Noga svoju cipelu u mraku prepoznaje; pa kako duša svoje vlastito tijelo da ne zna? (M V 1772-74, 79)

"Kaže se da će na drugom svijetu letjeti svici knjige, neki u desne ruke mrtvacu, a neki u lijeve njihove ruke. Biće ondje meleki, Prijestolje, Raj i Pakao, Ljestve, Sviđanje računa i Knjiga. Ništa od toga nije jasno dok se ne primijeni analogija. Premda te stvari nemaju ekvivalente na ovome svijetu, one se mogu odrediti analogijom.

Analognost tog svijeta je u sljedećem: noću svak odlazi na počinak – obućar, kralj, sudac, krojač i svi drugi. Njihove misli odlutaju od njih i nijedna ne ostane uz bilo koga. Ali, potom cikne jutro, poput Israfilovog puhanja u trublju, i podari život česticama njihovih tijela. Misao svakog od njih leluja poput svitka: leti, hita i natrag se svakome vraća. Nema tu nikakvih pogreški. Krojačeva misao se vraća krojaču, odvjetnikova odvjetniku, gvožđaru gvoždareva misao, nasilniku njegova misao, pravedniku pravednikova misao. Da li iko ode na počinak kao krojač, a probudi se kao obućar? Ne, jer djelovanje i zanimanje krojača pripada njemu, i on će se time opet baviti. Tako bi trebao znati da će i u budućem svijetu biti isto. To nije nemoguće, jer to se zbiva i u ovome svijetu.

Ako čovjek pristane uz ovu analogiju i slijedi je do kraja, posvjedočit će sva stanja onoga svijeta na ovome svijetu. Uхватit će njihovu aromu i ona će mu se otkriti. Saznat će da je sve sadržano u Božijoj moći. Ti vidiš mnoge sasušene kosti u grobnici, ali one su utješene. Njihov vlasnik sretno i opijeno spava, i ima punu svijest o toj duhovnoj radosti i opijenosti.

...Ova analogija se primjećuje u ovome svijetu osjetilnih predmeta: dvoje ljudi spava u jednom krevetu. Jedna osoba sebe vidi usred gozbi, ružičnjaka i raja, dok se druga zatječe usred zmijskog gnijezda, čuvara pakla, škorpiona. Ako pokušaš istražiti njihova stanja dok spavaju, nećeš ništa vidjeti ni kod jedne niti kod druge osobe. Stoga, zašto bi bilo začudno što su dijelovi nekih ljudi u grobu radosni, sretni i opijeni, dok su drugi u bolovima, nemiru i trpljenju, premda ti ne primjećuješ ni jedno niti drugo? (F 166-167/175-176)

*Čovjekovo iskustvo džungla je: ako dišeš dahom duše,
njegove egzistencije čuvaj se!*

*U našem postojanju su tisuće vukova i svinja: dobrih i
zlih, poštenjaka i luda.*

*Čovjekova svojstva su određena svojstvom koje vlada:
zlato je on ako je u njemu bakra manje nego zlata.*

*Nužno ćeš u času ponovnog proživljenja formu primiti,
sukladnu odlici koja vlada u tvojoj egzistenciji. (M II
1416-19)*

*Tvoje ponovno proživljenje kazaće ti tajnu smrti; tajnu
lišća će ti reći plodovi. (M II 1825)*

*Jutro je malo proživljenje, o, ti koji tražiš zaslugu! Shvati
ga kao velikom proživljenju analogiju...*

*Manje proživljenje na ono veće pokazuje; manja smrt
onu veću osvjetljuje.*

*Ali, ovdje je tvoj svitak imaginacija, stoga je skriven; u
času velikog proživljenja on će biti jasno viđen.*

*Ovdje je imaginacija skrivena, dok su njeni tragovi
vidljivi; tamo će forme iz imaginacije većma izrastati.²⁷*

*Pogledaj sliku arhitektine kuće u njegovu srcu, nalik
sjemenu u zemnome tlu.*

*Iznutra dolazi imaginacija, baš kao što tlo rađa zbog
sjemena.*

*Svaka slika koja od srca tvori domište, na Dan ponovnog
proživljenja formom postaće.*

*Poput slike u umu arhitekta, poput biljke koja u zemljinoj
lijehi raste. (M V 1780, 88-95)*

“Mnoge začudnosti postoje u svijetu Nevidljivog. Noći su bremenite, donoseći ishode i učinke Nevidljivoga u vidljivo očitovanje. Srca su puna želja i glave su pune čežnji koje privlače one ishode i dovode ih u ovdašnji svijet. Ljudi se vajakaju u nastojanju da dovedu one stvari, zakrivene u Nevidljivo i skrivene u bremenitoj noći, u ovdašnje postojanje, u vidljivost, u formalno očitovanje. Jer u ovom i budućem svijetu Bog će iz svake nevidljive misli stvoriti vidljivu formu dostojnu te misli, i On će tu formu povezati sa misliocem. ‘Ako je ta misao plemenita, ona će te oplemeniti; ali, ako je priprosta, priprosto će djelovati i prema tebi.’ O, kralju vladara – neka Bog odloži tvoje uzdignuće – ti znaš i vjeruješ u ovo učenje, neka je hvala Bogu! To je razlog zbog kojeg tvoje misli proslavljaju Njegov nalog i saosjećaju sa Njegovim stvorenjima. Tvoje uši su potpuno okrenute prema kricima očajnika, a tvoje oči sasvim uperene prema plaču onih koji su nepravedno trpjeli – stoga ti privijaš mehlem na njihove rane i pružaš ruku pomoći. Bog ti svakog dana može podariti uspjeh za uspjehom i posvjedočenje za posvjedočenjem!” (MK 98: 102-103/195)

Jednobojnost ponovnog proživljenja bit će otkrivena, i dobrima i lošima pokazana.

Jer u onom svijetu značenja formom postaju; naši likovi obučeni u našu čud bivaju.

Potom će misao postati ispis na pergamentima; a vidljivom vanjštinom odežde postat će ona nit nevidljiva.

Ti dani ljudske nevidljive svijesti su poput šarenih krava; vreteno razboritosti suče pređu od stotinu različitih boja među vjerskim sektama.

Moć stotina boja i stotina oblika to je; kako bi Svijet Jednobojnosti iskazao se?

Sad je moć vuka, a Jusuf na dnu zdenca je; sada je Egipćana moć, a kralj Faraon je...

Ali u šikarama lavovi čekaju. Čim Bog zapovijedi: “Naprijed krenuti!” oni se rasturaju.

Potom će iz prerije lavovi izaći. A Bog će, bez zastora, prihode i rashode pokazati.

Čovjekova supstanca kopno i more će obujmiti. Šarene krave na Dan klanja žrtvovane će biti.

Strašni Dan klanja je blagdan u času ponovnog proživljenja za vjernike, a za krave on pošast je...

“Ovaj svijet je dom Božije Strogoće. Jer si je sam izabr'o, stoga nje čuvaj se!”

Čuvaj se kostiju i kose onih koji su Strogoće predmetom: mač Strogosti ih je razbacao kopnom i morem. (M VI 1865-69, 71, 73-76, 90-91)

Koliko potomaka tvojih misli ćeš nakon smrti u grobu vidjeti, svi načičkani oko tvoje duše: “Babo!”, tebi će vikati?

Tvoje dobre misli rodiće mladiće i hurije; a ružne tvoje misli rodiće goleme demone.

Pogledaj tajanstvo misli arhitekta, kako palače i kuće postaju! Pogledaj u vječno predodređenje, koliki svjetovi nastaju! (D 20435-37)

Poslije tvoje smrti tvoja dobra svojstva tebi će pohitati; poput mjesecolikih djeva ona će ljupko šetati.

Jedno će te za ruku uzeti, drugo se raspitivati za tebe, a ono treće će ti darove donijeti: usne rujne i poljupce šećerne.

Kada se od tijela odvojiš, vidjet ćeš hurije, u redove poredane krotke, poslušne, strpljive i usrdne. (LXVI, 5)

Tvoja svojstva žure ispred tvoga lijesa, nevjerovatno – strpljivost ti je postala kao oni koji čupaju grubo, tvoja zahvalnost kao oni koji vade blago. (LXXIX, 1-2)

U grobu krjeposni atributi postaju tvoji bliski prijatelji, okupljeni oko tebe kao sinovi i kćeri.

Osnova i potka tvoje poslušnosti mnogo ruha će ti izatkati; širenje tvoje duše vani će se u šest smjerova pokazati.

Pazi! Miran budi, tako da možeš zasijati sjeme dobrih djela – jer Vrt Eden će izrasti iz djela vjernih sluga. (D 385)

Tvoja djela, rođena iz tvoje duše i tijela, prionuće uz tvoju halju poput tvoga čeda. (M VI 419)

Znaj da djela nisu iste boje kao njihova naknada; nijedna usluga kao plaća nije obojena.

Njegovu radu ne sličí radnička nadnica, jer ovo potonje je prigodak, a prvo trajnost i supstanca. (M III 3445-46)

Grana i cvijet sjemenci ne sliče. Kako bi tek spermatozoidu tijelo čovječije...?

Spermatozoid se iz kruha izvodi, ali kako bi to dvoje bili isti...?

Isa se pojavio iz Džibrilova daha, pa kako bi mu Isa bio sličan ili se s njim poredila forma od praha?

Čovjek je od ilovače, no da li on ilovači slični? Nikakvo grožđe na vino ne liči.

Da li kradljivac izgleda poput vješala? Treba li pobožnjak biti života vječnog prilika?

Nijedan uzrok nije kao njegova posljedica, stoga ni ti ne znaš korijen bola i nemira.

Ali ova odmazda nije bez razloga. Kako bi Bog nanio bol, a osoba nedužna?

Mada početak jedne stvari i tvorac njoj ne nalikuju, oni je ipak uzrokuju.

Stoga, znaj, tvoja trpnja je rezultat nekih tvojih greški; zbog tvoje putenosti nanesen ti je udarac teški. (M V 3978, 80, 82-88)

“Ukratko, svijet je poput planine. Šta god kažeš, dobro ili loše, vratiće ti se natrag. Zamisliš li da si lijepo govorio, ali da je planina vratila ružan eho, nemoguće je. Ako bi slavuj zapjevao u gori, da li bi ti ona uzvratila kravljim mukanjem, čovječijim glasom ili magarećim revanjem? Stoga, zasigurno znaj da si ti sam sebi proizveo magareće revanje.

Kada u planinu stigneš, ljupko govori. Zašto kao magarac reveš?” (F 152/160)

“Stanovnici Pakla su sretniji u Paklu nego što su bili na ovom svijetu, pošto su u Paklu svjesni Boga, a u ovom svijetu nisu bili. Stoga razlog zbog kojeg oni žele da se vrate na ovaj svijet je taj da vrše djela u nakani da postanu svjesni mjesta očitovanja Božije nježnosti. Razlog nije to što je ovaj svijet sretnije mjesto od Pakla.” (F 229/236)

Dio II

PRAKSA

A.

SUMNJIČITELJI I PORICATELJI

Kada se sučele sa svjedočanstvima i zahtjevima religije, ljudi odgovaraju na brojne načine. Neki mogu vjerovati u religijsku istinu i, kao rezultat toga, počinju upražnjavati njena učenja. Rumi iznosi mnogo toga što ima kazati u vezi sa ovom skupinom. Neki drugi mogu potpuno odbaciti religijska svjedočanstva. Rumi ima malo toga kazati ovoj skupini i on se ograničava na iznošenje njihove sljepoće i činjenice da svi njihovi postupci i riječi ilustriraju načelo "istorodnosti".

Neka treća skupina ljudi može reagirati na treći način na religijski poziv: oni će se suočiti sa sumnjama, nesigurnostima i krivim shvaćanjima. Oni mogu biti privučeni religiji, ali njihova nesigurnost im ne dopušta da upražnjavaju njena učenja. Mnogi Rumijeve stihovi su upućeni ovoj skupini ljudi.

Posebno krivo shvaćanje, naprimjer, može iskrsnuti iz meditiranja nad Božijim sveznanjem i svemoći. Ako je stvaranje, zapravo, samo očitovanje Skrivene Riznice i ako je istina da se sve stvari vraćaju svojim vrelima, tad je sve predodređeno, i ne postoji, zacijelo, nikakva svrha stupanja na Put. Jer, ako će jedna osoba biti među osuđenima, tad ne postoji ništa čime to ona može spriječiti; i ukoliko će neko biti spasen, šta god da on čini, nema promjene. Ova vrsta dokaza u najmanju ruku je morala biti preovlađujuća u Rumijevo vrijeme, kao što je i u ovo naše, jer on se napreže da ilustrira njegovu apsurdnost.

1. Sljepoća poricatelja

“Astronom veli: ‘Ti kažeš da postoji nešto drugo negoli su ova nebeska obzorja i zemljina kugla koju ja gledam. Što se mene tiče, samo te stvari postoje. Ako postoji još nešto, pokaži mi gdje je!’ Njegov zahtjev je bezvrijedan od početka. On veli: ‘Pokaži mi gdje je to!’, ali ta stvar ne posjeduje mjesto. Stoga, dođi ti meni i pokaži gdje i odakle tvoj prigovor potječe. On nije na jeziku, na ustima ili u prsima. Rasijeci sve to, dio po dio, česticu po česticu. Nećeš naći ništa od tog prigovora i od pomisli na te stvari. Stoga mi uviđamo da tvoja misao ne posjeduje mjesto. Pošto ti ne poznaješ mjesto svoje vlastite misli, kako bi onda poznavao mjesto Stvoritelja te misli?” (F 212/218-219)

Poricatelj je ovaj dokaz često ponavljao: “Da još nešto postoji, ja bih ga opazio.”

Ako dijete stanja uma ne može uočiti, hoće li ga razborit čovjek stoga napustiti?

*Ako razborit čovjek stanja ljubavi ne bi zapazio, znae-
nje ljubavno Mjesec ne bi umanjio.*

*Oči Jusufove braće ne vidješe njegovu ljepotu: kako bi
ona nestala u Jakubovu srcu?*

*Musaovo oko je gledalo drvenu palu, ali oko Nevidljivoga
zmiju i vrevu...*

*Ove riječi su bezgranične u svom savršenstvu, ali oči
svakog bezdušnog vide samo fantazmu.*

*Pošto je za njega “stvarnost” pimpek i trbušina, što
manje mu govori o tajanstvima Prijatelja!*

*U očima našim pimpek i trbušina su fantazija; stoga
nam u svakom času svoju ljepotu očituje duša. (M V
3930-34, 37-39)*

*On je napustio svijet, pun svjetla, sunca i mjesečine, i
glavu svoju zabio u mračne jazbine:*

*“Ako je istina to, svjetlost gdje li je?” Makni glavu svoju
iz mračne jazbine i pogledaj, prezreni čovječe! (M III
4796-97)*

*Veliš: “Pokaži mi stanovnike nevidljivoga svijeta!” Šta
velom zakrivenim djevama nedostaje marva tegleća?”
(D 20008)*

Filozof poriče postojanje vraga: u svakom trenu vrug posjeduje njega.

Zar nisi vidio vruga? Pa, pogledaj sebe! Ako ti vraška nije priroda, zašto ti mrko izgleda lice?

Ako srce čovjekovo sumnji i bunilu utok daje, u ovom svijetu on filozof potajno je. (M I 3283-85)

Poricatelji se izruguju primjerima i objašnjenjima onih kojima je Bog u srcu.

Želiš li se i ti rugati, naprijed samo – koliko dugo ćeš živjeti, strvino? Koliko dugo? (M IV 1080-81)

Ako neprijatelj moje opijene duše postaje duša Tvog poricatelja, kao odgovor njemu meni je dovoljna Tvoja Ljepota...

On veli: “On ne postoji i ja Mu vjeran nisam.” Iz tog “ne”, o brate, ja jesam to što jesam. (D 17680, 82)

2. Fatalizam i slobodni izbor

Muslimani su često nazivani “fatalistima”, a u islamu postoji, nesumnjivo, snažan naglasak na apsolutnoj Božijoj moći. Islam se temelji na “ispovijedanju Božije Jedinosti” (*tawhid*). Stroga primjena ovog načela znači da sve mora, u konačnici, biti vraćeno Jednom, čije sveznanje, naime, traži da On posjeduje potpuno znanje o svakoj pojedinosti stvaranja. Brojni kur’anski odjeljci podupiru ovo stajalište, kao što to čine i oni dobro poznati Poslanikovi pravorijeci poput ovog: “Pero je presušilo bilježeći ono šta će biti”. Pero, koje Poslanik poistovjećuje sa Umom kroz koji se događa stvaranje, već je upisalo i zabilježilo sve što će se desiti od početka stvaranja do njegovog kraja.

Jedan nepristran pogled u brojna razdoblja islamske historije ne pokazuje niti jedan znak “fatalističkog” traga u muslimanskim narodima. Prosijavanjem kroz Kur’an i poslaničke pravorijeke mogu se, zapravo, u najmanju ruku pronaći brojna ukazivanja na čovjekovu slobodnu volju, moć izbora i odgovornost, kao i na njegovo predodređenje. Muslimani su potpuno svjesni bili toga da kazati nekome da je predodređen u svakom smislu riječi, a potom ga pitati za upražnjavanje religije, to uključuje očiglednu apsurdnost. Čovjekovo stvarno stanje, pogotovo sa stajališta njegove vlastite egzistencije i trezvenosti, leži negdje između dvije krajnosti. On je predodređen, ali on

bira put kojim hodi, slijedeći svoju vlastitu slobodnu volju. Kad on ne bi bio slobodan, tad bi Bog bio nevjerovatan tiranin, nagrađujući ili kažnjavajući ljude za djela za koja oni nisu odgovorni. Ali, Bog je Pravedan, i On postavlja svaku stvar na njoj odgovarajuće mjesto.

Rumi naučava da je čovjek, zacijelo, slobodan da pravi svoj vlastiti izbor. Sa određenog motrišta gledano, slobodan izbor je najvažnije razmatranje čovjekove egzistencije. To je "Istina" koju mu je Bog naprtio. A Savez *Alast* znači to da je čovjek prihvatio bjelodanu posljedicu slobodne volje: odgovornost za nagrade i kazne on će primiti zbog svojih djela. Činjenica da čovjek biva stalno iskušavan "kamenjem kušnje" jedino tvori smisao u kontekstu slobode njegove volje. Osim toga, činjenica da je čovjek načinjen na sliku Božiju kazuje da on na neki način mora sudjelovati u Božijoj Slobodi. Bog "čini šta On hoće", a čovjek do određene mjere sudjeluje u tom božanskom Atributu.

Konačno, oni koji tvrde da "je sve predodređeno" i da, stoga, nema nikakve potrebe za upražnjavanjem religije, su očiti licemjeri. Jer, oni jedino koriste takve dokaze kada im odgovaraju. Ako se od njih zatraži da učine nešto što oni ne žele činiti, oni vele kako to nema nikakve svrhe. Ali, upitajte ih da napuste djelovanje u nekim drugim oblastima – kao što je uživanje u njihovoj putenosti – oni to odmah odbijaju.

Slobodna volja je so bogoštovlja: pa ipak, te nebeske sfere se vrte kako ih nije volja –

Njihova vrtnja ne donosi ni nagradu ni kaznu, jer slobodna volja donosi zaslugu u obračunskom Danu.

Cijeli svijet slavi Boga, ali je slavljenje prinudno, nikakve nagrade od toga.

"Stavi mač u njegovu ruku i njegovu nemoć pokreni, tako da može postati ratnik sveti il' razbojnik drumski."

Jer kroz slobodnu volju Mi smo odlikovali Adema: tako je postao on polu-medena pčela i polu-zmija.

Vjernici su medeni majdan, nalik pčelama, nevjernici su rudnik otrova, nalik zmijama...

Kada su pokvarenjaci zatočeni, svi oni, dozivajući Boga, bivaju pobožni i krotki...

Moć djelovanja je tvoj način kako imetak dobiti, iskoristit ćeš tu priliku moći i dobro je promotriti.

Čovjek je podignut na ata onog Mi smo odlikovali: kiše slobodne volje su u rukama njegove razboritosti. (M III 3287-92, 97. 299-300)

Slobodna Volja Božija je postojanje naše slobodi volje darovala: Njegova slobodna Volja je, poput jahača, podno prašine skrivena.

Njegova slobodna volja našu slobodnu volju stvara, Njegove zapovijedi su osvojene na slobodi volje u nama. (M V 3087-88)

Melek i vrag samo pokazuju čari svoje, kako bi zatitrane strune slobodne volje...

Stoga đavo i duša, koji te čari pokazuju, zaštiti ljudske slobode pomažu.

Mi slobodnu volju imamo skrivenu u nama. Ona nakvasa čim dva različita predmeta žudnje ugleda. (M V 2984, 3004-05)

Da Bog odluči pojedinačni žrijeb jednoj osobi doznačiti, taj žrijeb ne može njen pristanak, želju i slobodnu volju njenu unaprijed isključiti.

Bog čini da nesretan čovjek trpi, i ovaj od Njega u nezahvalnosti bježi,

Ali kada trpnju sretnom čovjeku pošalje, on Mu se većma približuje.

Kukavice za svoje živote u boju strahuju, i rado odstupnicu biraju.

I hrabri se boje za svoje živote, ali ipak opterećuju neprijateljske redove.

Rustama naprijed vuku strah i bol u srcu, ali vlastiti strah u njemu usmrćuje kukavicu.

Kamenje kušnje su strah za život i patnja – kroz njih se razlika vidi između strašljiva i hrabra. (M IV 2914-20)

O, srce, zbog lučenja razlike pokaži analogiju, kako bi moglo znati prinude i slobodne volje razliku:

Jedna ruka se trese od drhtanja, ali ti je drugom pomičeš s njenog mjesta.

Znaj da je obje te kretnje stvorio Bog, ali nijedna od njih ne može se izjednačiti s onom drugom.

Sjetan si jer ti je ruka drugom rukom pomjerena – kako to da čovjek nije sjetan zbog drhtanja? (M I 1496-99)

Poslanici su poricateljima odgovarali: “On je, zacijelo, stvorio neke atribute koji se ne mogu mijenjati, Ali on je stvorio i trenutačne atribute; tako osoba koju prezireš prijatnom postati može.

Ako kamenu kažeš: ‘Zlatom postani!’, uzaludno je; ali, ako to bakru kažeš, izgledno je.

Kažeš li pijesku: ‘Glina postani!’ , to se ne može desiti.

Bog je trpnje za koje nema lijeka darovao, kao što je šepavost, ulegnut nos il’ sljepilo.

A podario je i patnje za koje lijeka ima, kao što je paraliza lica i glavobolja.

Stvorio je lijekove za sklad tjelesni; ti bolovi i lijekovi nisu uzaludni.

Naprotiv, za većinu bolesti lijek postoji. Ko ga ozbiljno traži, taj ga i nalazi.” (M III 2909-16)

Posjedujemo izvjesnu slobodnu volju, nesumnjivo je. Ne možeš poreći osjetila, sasvim očito je.

Niko nikada kamenu: ‘Dođi!’, ne kaže. Niko nikada vjernost od grumena zemlje ne očekuje.

Niko čovjeku ne kaže: ‘Hej ti, poleti’ Niti će ikada kazati: ‘Slijepče, dođi, pa me vidi!’

Nije grijeh slijepcu (XXIV, 61), veli Bog – kako bi grijeh umjesto olakšice nametnuo Gospod?

Niko kamenu ne kaže: ‘Prekasno si stigao’, niti štapu veli: ‘Zašto si me šibao?’

Da li će iko tako nešto od osobe pod prinudom tražiti?

Da li iko šiba osobu koja može ispriku pružiti?

Zapovijedi, zabrane, srdžba, darivanje časti i prijekor, krijeposni prijatelju, zaokupljaju samo one koji slobodu volje imaju! (M V 2967-73)

Ti ne znaš kojoj od dvije skupine pripadaš, ko si ti, stoga, nastoj da spoznaš.

Kada smjestiš svoja dobra na korablju, postupaj tako sve dok vjeruješ Bogu.

Ti ne znaš ko će od dvojice utopiti se, a ko spasen na putu biti će.

Ne možeš reći: 'Sve dok znam ko sam, blizu korablje i mora nisam.'

Da li sam tako spasen ili potopljen? Otkrij mi kojoj skupini sam pribrojen!

Ja neću ovaj put nastaviti, sumnjajući i bez nade k'o drugi.'

Kažeš li to, nikakvu trgovinu nećeš polučiti, jer u svijetu Nevidljivoga leži skriveno tajanstvo tih dviju mogućnosti.

Strašljiv i kukavan trgovac polučiti neće ni dobitak nit' gubitak.

Ne, on će gubitak trpjeti svega lišen i vrijedan prijezira: samo gutač plamena pronalazi put do svjetla.

Pošto su sva djela na ono "možda" oslonjena, religijski čin je bolji, jer kroz njega sloboda može biti pronađena...

Ujutru kada odlaziš u svoj dućan, hitaš u nadi i iščekuješ svoj dnevni pazar.

Nemaš li nadu u svoj kruh svagdašnji, zašto do tamo dosežeš? Gubitka se pribojavaš – zašto se onda upinješ?

Zašto te je strah od predodređenog gubitka tvog kruha svagdanjeg učinio slabim u tvom nastojanju da ga dobiješ?

Ti veliš: 'Mada postoji takav strah od gubitka, on će još veći biti budem li ja lijenčina.'

Zašto te, onda, čovječe nerazboriti, strah od gubitka vraća natrag vjeri? (M III 3082-91)

Kad god težiš ti takvome činu, jasno vidiš svoju vlastitu jačinu.

Al' kad god tome ne težiš i nemaš cilja nikakvoga, ti postaješ fatalist i govoriš: 'Ovo je od Boga.'

Poslanici su fatalisti u činu ovosvjetskome, nevjernici su fatalisti u činu ahiretskome.

Poslanici slobodno biraju čin svijeta budućega, neznalica sam bira čin svijeta ovdašnjega. (M I 635-638)

Pazi! Riječi Iblisove čitaj: “*Gospodaru moj, zato što si me u zabludu doveo...*” (XV, 39) da ne postanem fatalist i izopačenosti tkam.

Dokle ćeš se peti na drvo predodređenja, ostavljajući po strani slobodni hod,

boreći se i parbeći s Bogom kao Iblis i njegov rod?

Kako možeš zahtijevati da se djeluje “*prinudom*”, kada se upuštaš u neposluh sa takvim užitkom?

Da li iko pod *prinudom* čini takvo napuštanje? Da li iko, “*gubeći svoj put*”, kao ti hrli u uživanje...?

Ti imaš slobodnu volju u tome, ma šta tvoje jastvo željelo, ali što god tvoj um poželi, ti kažeš da je *prinudno*. (M IV 1393-97, 1401)

Pravo tumačenje onog “*Pero je presahlo*” u tome je da vršiš ono što je *prevažno*.

Pero je zapisalo: “*Posljedica i naknada idu uz svako djelo.*”

Hodiš li *pogrbljeno*, “*Pero je presahlo*”: *pogrbljenost* ćeš primiti. Hodiš li *uspravno*, *sreću* ćeš *požnjeti*.

Djeluješ li *nepravilno*, bićeš *nesretan*: “*Pero je presahlo*”.

Ako li si *pravičan*, *plod pravičnosti* ćeš jesti: “*Pero je presahlo.*”

Krade li neko, *ruku* će izgubiti: “*Pero je presahlo*”. Pije li *vino*, *pijan* će postati: “*Pero je presahlo.*”

Da li *dopuštaš* – ako je to moguće *dopustiti* – da je Bog, zbog odluke *prethodne*, sa *Svog prijestolja* odlučio *sići*, i da je rekao: “*Posao Mi je iz ruku izaš'o. Nemoj Me toliko preklinjati, ne izlazi preda Me prečesto!*”?

Nikako! *Smisao* onog: “*Pero je presahlo*” je u činjenici da u *Mojim očima pravda i nepravda nisu isto*.

Ja sam *razlučio dobro i zlo*, i *razlučio sam loše i ružno...*”

Kako bi moglo *značenje* onog “*Pero je presahlo*” biti da *vjernost i vjerolomstvo su jedno i isto?* (M V 3131-39, 51)

Na *način licemjera* ti *pokazuješ svoju ispriku*: “*Tako sam zauzet za svoju ženu i djecu tražeći opskrbu,*

Da *nemam vremena po glavi se počesati*, a još *manje vremena imam religiju upražnjavati*.

Čovječe plemeniti, sjeti me se u svojim molitvama, kako bih na kraju mogao postati jedan među evlijama!”

Takve riječi sa osjećajem i gorljivošću on ne govori – napola pospani čovjek mrmrlja i ponovo zaspi.

“Ja od hranjenja svoje obitelji ne mogu pobjeći, ja moram svom snagom halal zaradu ići tražiti.”

Šta ti znači to “halal”, o ti zalutali? Osim tvoje krvi nikakav halal ja ne mogu vidjeti drugi.

Od Boga si utekao, ali ne od jemeka. Od religije si pobjegao, ali ne od idola.

O ti koji ne možeš podnijeti da budeš bez ovog prezrenog svijeta! Kako možeš podnijeti da budeš bez Onog Koji ga stere poput ćilima?

O ti koji ne možeš podnijeti da budeš bez udobnosti i luksuza! Kako možeš podnijeti da budeš bez plemenitoga Boga?

O ti koji ne možeš podnijeti da budeš bez onog što je čisto i nečisto! Kako možeš podnijeti da budeš bez Onog Koji je to oboje stvorio...?

Riječi Njegove: “Pa, ja razmišljam o tome” – također su varka jastva.

I riječi njegove: “On je Opraštalac, Milostivi” – samo su opakog jastva varka.

O ti koji si umro u strahu da nećeš naći kruh svoj! Zašto se bojiš? Zar nije Opraštalac Milostivi Bog moj? (M II 3067-76, 85-87)

B.

POSLANICI I EVLIJE

Vidjeli smo već da su poslanici i evlije suštinski “anđeoska” bića, pošto su njihovi umovi prevladali njihova jastva. Također smo vidjeli da oni predstavljaju jedan od najznačajnijih Kamenova kušnje: ako je neko kadar priznati poslanike i evlije za ono što oni jesu i slijediti njihovu uputu, to pokazuje da i u njemu um vlada nad jastvom. Ali, on, naravno, neće biti kadar dosegnuti duhovno stanje u kojemu je njegov um potpuno savladao njegovo jastvo bez dugotrajnog pregnuća i nastojanja na duhovnom putu.

Značajan dio Rumijevih učenja tiče se prirode poslanika i još osobitije evlija, kao i nužnosti slijeđenja jednih i drugih. Brojna kazivanja u *Mesnevi* bave se ovom temom, a stotine *gazela* u *Diwanu* je napisano u slavu Šemsu iz Tabriza i drugih evlija.

Poslanici su oni ljudi koji su primili poruku od Boga za cijelu zajednicu. Evlije su oni koji slijede jednog od poslanika i dosežu stanje ljudskog savršenstva ka kojemu poslanici pozivaju ljudski rod. Pojednostavljenja radi ovog pitanja¹, moglo bi se kazati da poslanici primaju objavu od Boga koja obuhvaća i formu i značenje: “forma” je sveti tekst, učenja i sve osebujne prakse i poslaničke institucije, dok je “značenje” duhovni sadržaj tih vidljivih formi. Ali, evlija ne može primiti novu formu. Umjesto toga, on slijedi poslanika u formalnim stvarima, ali zadobiva punu svijest o skrivenom značenju objave. Izvanjski, on je ovisan o poslaniku zbog raznih formalnih elemenata religije koju upražnjava, ali je on, iznutra, u izravnom dodiru

s Bogom. On je, u tom smislu, primio svoje vlastito “otkrovenje”. Mnoge sufije su, naravno, oprezni kod lučenja razlike između “objave” (*wahy*), koju je primio poslanik, i “nadahnuća” (*ilham*) ili “otkrovenja” (*kashf*), koje je primio evlija. Ali, Rumi često upotrebljava pojam “objavljenje”, ukazujući na posebnu spoznaju evlije.² On ovako objašnjava zašto to čini:

“Kaže se da objava, nakon poslanika i evlija, ne dolazi više nikome. Zašto ne dolazi? Ona, zapravo, dolazi, ali se tad više ne naziva “objavom”. To je ono na šta je Poslanik ukazivao kada je kazao: “Vjernici gledaju snagom Svjetla Božijeg.” Kada vjernik gleda snagom Svjetla Božijeg, on vidi sve stvari: prve i posljednje, prisutne i odsutne. Jer, kako išta može biti skriveno Svjetlu Božijem? A ako je nešto skriveno, tad to nije Svjetlo Božije. Stoga, značenje objave postoji, makar se ono više ne naziva objavom.” (F 128/139)

Rumi podjednako ukazuje na “poslanike” u množini, i često kazuje pripovijesti o semitskim poslanicima kao što su Ibrahim, Musa i Isa, u nastojanju da izvuče zaključke punovažne za duhovni život. Jedino je prirodno za njega da je poslanik *par excellence* Muhammed. Štaviše, Rumijevi stihovi su upućeni slušateljstvu za koje su temeljna istina i nadmoćnost Muhammedovih učenja uglavnom neupitni. Njegov bitni naglasak je na važnosti evlije, jer on drži da su poslanici i evlije od iste biti; gotovo bilo šta što je rečeno u vezi sa onim prvima, također, se primjenjuje i na one potonje. Njegova stalna ukazivanja na nužnost slijedenja poslanika također znače i to da čovjek mora slijediti evlije.

Prema Poslanikovu učenju: “Starac u njegovu narodu je nalik poslaniku u njegovoj zajednici.” Pojam “starca” (ar. *shaykh*, per. *pir*) je od prvorazredne važnosti u Rumijevim učenjima. Jer, postoje mnoge vrste i razine evlija, sukladno raznim vrstama i razinama ljudskog savršenstva. Ali, samo je *šejh* potpuni nasljedovatelj poslanika, jer samo on ima pravo i autoritet da vodi učenike duhovnim putem.³

Mada Rumi stalno ukazuje na nužnost slijedenja *šejha*, on također pridodaje i riječ upozorenja na pretjeranog zanesenjaka: postoje mnogi koji tvrde da su *šejhovi*, ali to oni nisu. Povjeriti nečiji duhovni razvoj takvoj osobi čista je glupost, i ona će proizvesti najvišu štetu. Jedva da je potrebno dodati da, ako je to bilo tačno u Rumijevo vrijeme, u jednom od zlatnih razdoblja ne samo sufizma nego i drugih duhovnih puteva diljem svijeta, jedva je manje istinito i u ovo vrijeme, kada na sve strane “veliki duhovni učitelji” piljare svoju robu.

1. Potreba za vodičem

Mada si daleko, daleko od Boga, svojim repom mahni: i ma gdje bili, okrenite lica svoja ka toj strani. (II, 144)

Kada magarac zbog svog brzog hoda u blato padne, u svom nastojanju stalno hudžum čini da ustane.

On ne gladi svoje mjesto s ciljem da tu ostane; on zna da to nije mjesto gdje život da provede.

Od magarećeg je slabiji opažaj tvoj, jer tvoje srce nije iskočilo iz gliba tog.

Kao "posebnu providnost" to blato ti shvaćaš, jer ti svoje srce od tog gliba odvojiti ne želiš.

Kažeš: 'Ovo je dozvoljeno, jer ja sam pod prinudom. Bog neće iz svoje plemenitosti kazniti čovjeka nemoćnog.' (M II 3354-59)

Kuća bez prozora pakao je; temelj religije, slugo Božiji, je praviti prozore! (M III 2404)

Zulejha je sa svake strane zabravila kapije, ali je Jusuf uzmogao pronaći izlaz kroz ustrajavanje...⁴

Mada ne vidiš otvore pred sobom u svijetu, silovito navali na njih nalik Jusufu,

tako da se zabravljeno otvoriti može i izlaz se ukazati, a ti uzmogneš u Bezmjesju mjesto pronaći.

Došli ste u ovaj svijet, o vi iskušavani, ali vi ne vidite put kojim ste dojahali.

Došli ste iz prebivališta i mjesta. Zna li kako ste došli? Ne, nikada.

Stoga ne reci kako izlaza nema – sviju nas odvesti može ta besputna staza. (M V 1105, 7-11)

U ovome svijetu bježi li od učitelja neko, taj bježi od sreće. Upamti to!

Naučio si da ravnotežu tvog tijela uspostavlja trgovanje. Sada se dočepaj trgovine religijske!

U svijetu imućan i zbrinut si postao. Šta ćeš činiti kada napustiš ovo mjesto?

Onu trgovinu nauči kroz koju dobit oprosta na budućem svijetu možeš steći! (M II 2591-94)

Pošto je Iblis naviknut da bude vođa, pogledao je na Adema okom poricanja:

“Može li neko biti vođom od mene boljim, kako bi se taj, poput mene, morao pokloniti pred njim...?”

Pošto je vođstvo postalo nutrinom, prijatelji, ko god vas lomi, vaš je dušmanin drevni.

Ako neko suprotno tvome raspoloženju govori, golema mržnja prema njemu u tebi će ustati:

“On me iz mog raspoloženja izgoni; on želi da me svojim učениkom i sljedbenikom učini...!”

Tvoje neraspoloženje je postalo ukorijenjeno snažno; crv putenosti snagom navada zmijom je postao.

Ubij zmiju putenosti s prvoga maha! U protivnom, tvoja zmija postaće aždaha.

Ali svak vidi svoju vlastitu zmiju kao mrava. Traži objašnjenje o tome od Posjedovatelja srca!

Sve dok bakar ne postane zlato, on ne zna da bakar je.

Sve dok srce ne postane kraljem, ono ne zna da ubogo je.

Postani slugom eliksiru, poput bakra! Trpi, o srce, okrutnost Čuvara Srca!

Ko je Čuvar Srca? Posjednik Srca. To dobro znaj, jer on je taj koji izlijeće iz svijeta, i noć i dan!

Ne traži sluge Božijeg pogrešku! Ne optužuj kralja za krađu! (M II 3462-63, 66-68, 71-77)

“Traži ljude Božije! Uđi među robove moje! I uđi u Džennet moj! (LXXXIX, 29-30) Bog to ne govori svakome, baš kao što kraljevi ovoga svijeta ne govore sa svakim tkalcem. Oni postavljaju ministre i predstavnike tako da preko njih ljudi mogu pronaći put do njih. Bog je na isti način odlikovao neke sluge, tako da svako ko Njega traži može Ga u njima pronaći. Svi poslanici su dolazili poradi te svrhe. Samo su oni Put.” (F 229/237)

Pošto ti nisi poslanik, slijedi taj Put! Pa ćeš jednoga dana moći izaći iz tog bezdana i dosegnuti uzvišeni kut.

Pošto ti nisi sultan, budi podložan! Ne prihvaćaj se kormila, jer ti nisi kapetan!

Pošto nisi savršen, ne idi u kupovinu sam! Budi gibak pod rukom, kako bi mogao postati nakvasan.

Poslušaj ovaj tekst: "I šutite!" (VII, 204), i ušuti! Pošto nisi postao jezik Božiji, uho postani! (M II 3453-56)

Poslanik kaza: "Na tom putu vi nećete imati vjernijeg pratioca negoli su vaša djela."

Ako su dobra, ona će vam zauvijek prijatelji biti; ali, ako su loša, u vašem grobu će se kao zmijske kriti."

Kako ta djela, oče, i ta zasluga na način pravičnosti, bez učitelja, mogu postignuta biti?

Možeš li primijeniti ispovijest najmanju bez učiteljeva uputstva u svijetu?

Najprije postoji teorija, pa onda praksa; potom to dvoje, nakon vremena il' poslije smrti, plodom rađa...

Teorija se kroz djela nauči, ispovijest kroz postupke ispuni. (M V 1051-55, 62)

Ko god stupi na put bez vođenja, za dvodnevno putovanje trebat će mu stotinu godina...

Ko god poduzme ispovijedanje bez učitelja, taj postaje u gradu i varoši poruga. (M III 588, 90)

U Moru Duše nikakvo plivanje ne koristi; Nuhova korablja je spas jedini.

Muhammed, taj kralj poslanika, kaza: "U Beskrajnom Okeanu ja sam ta korablja, ja, ili ona osoba koja postane moj zastupnik istinski u unutarnjoj viziji." (M IV 3357-59)

Rad sa čelikom, krojaču, nije tvoj posao! Ti ne poznaješ djelovanje vatre; ne radi to!

Od ljudi što sa čelikom rade uči najprije. U protivnom, ne pokušavaj se baviti tim bez upute.

Pošto ti nisi mornar, u More ne zalazi. Ne upuštaj se u talase i huci morskoj ne prilazi.

Ako li odlučiš joj prići, sjedi u čoške korablje i iz nje nemoj izići.

Posrneš li, u korablju padni! Nemoj da su ti oslonac tvoje ruke i tabani!

Želiš li nebo, Isaov pratilac postani! U protivnom, za azurnim sferama ne žudi! (D 21291-96)

Vjenčanje se proslavljalo na vrhu nebesa – ah, ne raspituj se o tome! A ako se o tome raspituješ, raspitaj se kod Venere.

Niko nije znao za to vjenčanje, stoga su poslanici poslani da pronesu vijesti radosne. (D 10340-41)

“Put do Boga je krajnje strahovit, zapriječen i pun snijega. Muhammed je bio prva osoba koja je rizikovala svoj život, tjerajući svog konja tim putem i krčeći put. Ko god ide tim putem, isto čini posredstvom njegove upute i brige. Jer, on je bio prva osoba koja je otvorila taj put. On je postavio znakove pored puta i podigao graničnike: “Ne idi ovim smjerom, ne kreći se onim pravcem. Ako slijediš onaj pravac, propast ćeš poput naroda Ada i Semuda.⁵ Ali, ako slijediš ovaj put, bit ćeš spasen poput vjernika.” Cijeli Kur’an to objašnjava: *U njemu su znamenja očevidna* (III, 97), to jest “Mi smo na tim putevima graničnike postavili...”

Stoga znaj da je Muhammed vodič. Bog veli: “Sve dok neko ne dođe Muhammedu, ne može doći Nama.” Isto tako, kada želiš otići na neko mjesto, najprije te um usmjerava, govoreći: ‘Trebaš otići na to mjesto, to je u tvom najboljem interesu.’ Potom te oči vode, zatim se udovi pokrenu. To su razine, makar udovi ne znaju ništa o očima, a oči ne znaju ništa o umu.” (F 225/232-233)

“Kada su se jednom neki isposnici požalili pred nekim velikanom kome su vjerovali, rekavši: ‘Trpimo više i teže negoli Drugovi poslanika Muhammeda, i odvojeni smo od putenih želja. Pa ipak, ne primamo odlike koje oni primaju. Zašto ih ne primamo?’

Onaj velikan im odgovori: ‘Znanje o Božijoj prirodi, asketske vježbe, isposništvo, odvojenost od ovga svijeta i tome slično, sve je to naslijeđe i uputa poslanika. Bez njihove upute niko ne može steći znanje o Bogu, o prikladnom ponašanju i o Njegovom putu, jer te stvari su njihovo naslijeđe. Vi ste im okrenuli leđa; od njih ste primili sve te blagoslove.’

A oni rekoše: ‘Prihvaćamo i pokazujemo zahvalnost prema prijašnjim poslanicima.’

On im odgovori: ‘Pošto su oni “jedna duša”, poreći jednog od njih znači poreći njih sve... Oni su, zapravo, jedna svjetlost od jednog sunca, koje sija kroz prozore njihovih tjelesnih domova. Pošto ste se vi suprotstavili i porekli jedno od tih svjetala unutar doma ovosvjetskog života, vaša šišmiš-priroda je iskušana, i vi ste poricatelji. Ako bi šišmiš kazao: ‘Priznajem

prekjučerašnje sunce, i ne poričem ga, ali poričem današnje sunce', tad bi mu se moralo kazati: 'Prekjučerašnje sunce i današnje sunce nisu dva sunca.' Isto tako, ako zmija iz zemlje kaže: 'Ja sam riba koja pliva u vodi prekjučerašnjeg potoka; ja ne poznajem ovu vodu', tad joj se mora reći: 'To je ista voda, ali voda o kojoj ti razmišljaš drukčija je, i ona ne može posvjedočiti tvoje današnje stanje.'" (MK 68: 74/148-149)

Bog je kazao: "Putujte po svijetu!" (III, 137) Istražite u svijetu, iskušavajte kruh svagdašnji i svoju sreću!

U mnoštvu umova tragajte za umom nalik umu Poslanika.

Jer samo to je "Poslanikova baština". Takav um vidi nevidljive stvari sprijeda i straga. (M VI 2616-18)

Um predstavlja čovjekovo perje i krila. Nedostaje li mu um, nek traži um vodiča.

Budi pobjednik ili tragaj za čovjekom od pobjede! Ili posjeduj Viziju il' tragaj za Posjednikom Vizije!

Bez umskog ključa kucanje na Božiju kapiju ishod samovolje je, zvuk pobuda nije. (M VI 4075-77)

"Ko god posjeduje djelomični um, tome je potrebna uputa, ali je Univerzalni Um uzročnik svih stvari. Oni koji su djelomični um pripajali Univerzalnom Umu, tako da su to dvoje postali jedno, bili su poslanici i evlije." (F 143/152)

Bog veli: "Divno zadovoljstvo tih sluga je Naše divno zadovoljstvo, jer Mi smo sakrili Naše zadovoljstvo u njihovom zadovoljstvu. Ako bi vam mudre lukavštine omogućile da se uspnete na sedam nebesa, ne biste pronašli Moje divno zadovoljstvo. Vi ćete, poput Iblisa, ostati u stanju Srditosti. Ako li bi se vratili natrag od Bika i Ribe u poniznost zbog svoje vlastite samovolje i inata, ne biste pronašli zadovoljstvo. 'Moja nebesa i Zemlja ne obuhvaćaju Me, ali Me srce Mog vjerujućeg sluge obuhvaća.' Ja sam svoje zadovoljstvo položio u njihovo zadovoljstvo. Traži njihovo zadovoljstvo, jer čovjek od uma i blaženstva je onaj koji traga za svakom stvari u koju sam ga Ja položio.

Traži biserje u školjkama, mošus kod gazela, srce kod Ljudi, razmetljivost kod budala!" (MK 2: 6/38)

2. Imitativno znanje i ozbiljeno znanje

Pošto su oni iznutra poistovječeni sa Univerzalnim Umom, poslanici i evlije su segnuli izvan granica diskurzivnog znanja i “racionalnog mišljenja”, jer ovo dvoje potonje su učinci djelomičnog uma. Poslanici i evlije ne tragaju za znanjem, jer su oni sami njegovo izvorište; oni ne znaju ništa o predmnijevanju i mišljenju, jer oni prebivaju u izvjesnosti i neposrednoj viziji. Njihovo znanje je istinito (*haqiqi*) i “ozbiljeno” (*tahqiqi*), jer se ono izravno izvodi iz Vrela sveg znanja. Ono kvrcu u njihovim prsima bez i najmanjeg pregnuća sa njihove strane. Ali, oni koji nisu postali poistovječeni sa Univerzalnim Umom moraju cijelo svoje znanje uzimati izvan sebe samih kroz “oponašanje” (*taqlid*), a pretežan dio onog što oni uče ostaje u carstvu onog rekla-kazala i mnijenja. Što više oponašaju poslanike i evlije, njihovo znanje je sve pozitivnije, ali daleko ispod ljudske mogućnosti. Stoga Rumi provodi mnogo više vremena kritizirajući oponašanje negoli da ga hvali.

“Postoji samopožrtvovnost i postoji znanje. Neki ljudi posjeduju velikodušnost i darežljivost, ali ne i znanje; neki drugi ljudi posjeduju znanje, ali ne i samopožrtvovnost. Ali, ako bi neko posjedovao oboje, taj bi bio odveć uspješan. Takva osoba je neusporediva. Čovjek, naprimjer, hoda, ali ne zna da li slijedi stazu ili je zabasao. On hoda naslijepo. On će možda čuti pijetlov zov ili će pronaći orijentir. Ali, kako se on može usporediti sa osobom koja poznaje put? Ova potonja nema potrebe za putokazima i biljezima. Ona će ići pravo i proći. Stoga je znanje važnije od svega drugoga.” (F 59/71)

Naklapanje je zamjenik vizije; ko je prisutan, ono za njega nije, već za onog ko odsutan je.

Ko god prione uz viziju, taj više za naklapanjem nema potrebu.

Kad skupa sa voljenim sjediš, posrednika otpustiti možeš.

Ko god prođe djetinjstvo i čovjek postane, za pismima i izaslanicima nema više potrebe.

Čita li pismo, on tako učiti nastoji; govori li, on nešto shvatljivim nastoji da učini.

Ali, govoriti na temeljima naklapanja u prisustvu onih koji oči imaju, pogrešno je, jer to nesmotrenost i nesavršenstvo očituje.

Pred onim ko oči ima tvoja dobit leži u šutnji. Stoga je čovjek upozoren riječima: Šuti. (VII, 204) (M IV 2066-72)

Taj znak na putu je za putnika, koji postaje izgubljen u pustinji svakog časa.

Oni koji su dosegнули jedinstvo samo unutarne oko i božansko svjetlo posjeduju – oslobođeni od znakova i puteva oni su.

Ako je čovjek u sjedinjenju o znakovima govorio, činio je to u nakani da bi one koji još raspravljaju urazumio.

Otac novorođenog djeteta mrmori, premda njegov um treba svijet da obujmi. (M II 3312-15)

Ko god u duhovnom mirovanju put do vizije pronalazi, nikada podršku u znanostima on ne traži.

Pošto je on postao pratilac ljepote duhovne, umoran je postao od naklapanja i spoznaje.

Vizija nad znanjem vlada. Stoga i ovaj svijet nad prostotom dominira;

Oni ga vide kao spremnu gotovinu, a na budući svijet gledaju kao na dugovinu. (M III 3856-59)

Stotinu tisuća sljedbenika gesta i oponašanja samo jedna bol je u bezdane gurnula, jer njihovo oponašanje i razmišljanje – sva njihova krila i perje – o mišljenju ovise.

Zli Sotona sumnju pobuđuje i te slijepce naglavce izvrće.

Noge onog ko razum koristi su drvene; drvene noge su odveć nestalne.

Ali, pogledaj duhovnog Pola vremena, Posjednika Vizije; planine su njegovom stamenošću zadivljene i same.

Slijepac hodi uz pomoć štapa, štapa koji ga štiti da se naglavce na tlo ne stropošta.

Ko je vitez koji vojsku ka pobjedi okreće? Za ljude od religije on je Posjednik Vizije.

Samo uz pomoć svojih štapova slijepci put mogu pro-naći, ako su onima prosvijetljenih očiju zaštićeni.

Gdje nema ljudi od vizije i duhovnih kraljeva, sva sljepoća svijeta će biti umrtvljena.

Slijepac ne sije, ne žanje, ne gradi, ne trguje niti za dobiti žudi.

Da vam Bog nije pokazao milost i obilje, stožer vašeg racionalnog dokaza pukao bi na dvoje.

Šta je taj sljepački štap? Racionalni dokazi, predodžba i argumenti. Ko im je podario taj štap? Svevideći, Moćni, Jedini...

O halko slijepih, šta to radite? Stavite čovjeka od vizije u svoje središte!

Uhvatite Njegove skute, onog koji vam podari štap! Sjetite se šta je trpio Adem, jer je bio nedozvat! (M I 2125-36, 39-40)

Oponašatelj nudi stotinu dokaza, ali iz njegovog diskurzivnog mišljenja, ne izravna vizija.

On je mošusom namirisao, ali nije od mošusa; on miriše poput mošusa, ali on sam je balega. (M V 2470-71)

Kada čovjek novosti o boji i stanju svoje duše nema, nek mu se dadne kakav mu drago odgovor – u suštini on samo pitanje postavlja. (D 4255)

“Neko u Shamsuddin Tabrizijevu prisustvu reče: ‘Uspostavio sam egzistenciju Božiju kroz nepobitan dokaz!’ Sljedećeg jutra Shamsuddin reče: ‘Sinoć meleki dođoše i moliše se za tog čovjeka. Zavapili su: ‘Slavljen neka je Bog! On je uspostavio egzistenciju našeg Boga! Neka mu Bog podari dug život, jer on nije bio nedostatan u svom služenju ljudskome rodu!’ – Ti si bedast! Bog postoji. Njegovo postojanje nema potrebu za bilo kakvim dokazom. *I ne postoji ništa što Ga ne veliča.*” (XVII, 44). (F 92/103-104)

Taj nepravedni čovjek poznaje suvišnih stvari stotinu, ali ne poznaje svoju vlastitu dušu.

On poznaje odlike svega što je supstanca, ali u objašnjenju svoje vlastite supstance on je poput magarca.

“Ja poznajem sve što božanski Zakon dopušta i ne dopušta.” Kako to da ne znaš da li si ti sam dopušten ili si obična stara baba?

Ti znaš da je ovo dopušteno, a ono nedopušteno, ali, da li si ti dopušten ili nedopušten, pogledaj dobro!?

Ti poznaješ svake stvari vrijednost šta je – ali, to glupost je.

Ti znaš da li je povoljna il' nepovoljna svaka zvijezda, ali ti ne nastojiš da vidiš da li si ti sam povoljna ili prljava lica.

Samo je ovo duša svih znanosti: znati ko ćeš ti na Dan ponovnog proživljenja biti. (M III 2648-54)

Ako želiš da nestane tvoja nesreća, nastoj da od tebe utekne “mudrost” tvoja.

Ta mudrost koju je rodila tvoja prizemna priroda i tvoja uobrazilja, lišena je izlivanja Svjetlosti Veličanstvenoga.

Mudrost ovoga svijeta mnijenje i sumnju uvećava, religijska mudrost lebdi ponad nebesa. (M II 3201-03)

Znanosti Posjedovatelja srdaca uzdižu ih visoko, znanosti ljudi od tijela vuku ih dolje nisko.

Znanje pomoć postaje kada se srcu otkrije; ali znanje stečeno tijelom preteški teret postaje.

Bog reče: ‘Slični su magarcu koji nosi knjige’ (LXII, 5); znanje koje nije od Njega, pravo je breme.

Znanje koje neposredno od Njega nije brzo će nestati poput šminke na licu žene. (M I 2446-49)

“Nepismeni” ima dva značenja. Prvo je ono koje označava onoga ko ne može čitati ili pisati; to je ono što su ljudi uglavnom shvaćali iz te riječi. Ali za one koji su spoznali Istinu, “nepismen čovjek” je onaj koji piše *bez* ruke i pera sve što drugi pišu *uz pomoć* ruke i pera. Drugi govore o stvarima koje su nekad postojale i nestale, ali ovaj govori o Nevidljivome, budućnosti i onom što još nije prispjelo ili ušlo u postojanje.

Svaki posjedovalac duše vidi opstojeće stvari, ali onaj koji vidi ono što ne postoji je neko sasvim drugi!

O, Muhammede! Ti si bio “nepismen” i siročić. Nisi imao oca i majku da te vode u školu i podučavaju pisanju i znanju. Gdje si, onda, naučio one mnoge tisuće znanosti i znanja? Govorio si o svemu što je ušlo u svijet od početka stvaranja i postojanja. Korak po korak, ti si opisao svoje putovanje. Donio si radosne vijesti o svojoj sreći i nesreći. Dao si opise rajskog vrta, jednog po jednog stabla, a opisao si čak i naušnice hurija. Govorio si

o paklenskoj tamnici, svakoj njegovoj provaliji i kutku. Propovijedao si o razaranju svijeta, njegovom kraju i o Vječnosti kojoj nema kraja. Dakle, od koga si sve to naučio? Koju školu si ti pohađao?

Muhammed odgovara: “Pošto ja nisam nikoga imao i bio sam siročić, taj Neko od nepoznatih postao je moj tutor i poučio me, jer *Milostivi poučava Kur’anu* (LV, 1-2). Ako neko poželi naučiti ovo znanje od stvorenja, neće biti u mogućnosti da ga stekne stotinama tisuća godina. Ali, ako ga je naučio, njegovo znanje će tad biti stečeno i imitirano. On neće posjedovati njegove ključeve. Ono će biti zaključano, i ono po sebi neće rasti. Ono će biti izvanjska slika znanja, ne stvarnost i duša znanja.” Bilo ko može naslikati sliku na zidu. To je glava, ali ne i um; to je oko, ali ne i vid; to je ruka, ali ne i velikodušnost; to su prsa, ali ne i prosvjetljeno srce; to je isukani mač, ali ne i oštri brid. U svakoj niši za molitvu možeš pronaći sliku lampe. Ali, kada noć dođe, ona neće svijetliti. Oni slikaju drvo na zidu, ali, ako ga prodrmaš, nikakav plod neće pasti na tlo.

Pa ipak, ta slika na zidu nije sasvim bez koristi. Zamisli da je neko rođen u tamnici i da nikada nije vidio buljuke ljudi i lijepa lica. I zamisli da taj vidi slike na zidu i vrata te tamnice – likove lijepih žena, kraljeve i nevjeste, raskošne ukrase sultana, prijestolja i krune, terevenke i slavija, svirke i igrače. Ako je on upoznat sa tim stvarima zbog svoje srodnosti s njima, on će istraživati i, najzad, shvatiti da su izvan tamnice svijet i gradovi, i divni oblici poput ovih, i da u tom svijetu stabla, poput onih naslikanih, rađaju plodovima. Vatra će splasnuti u njegovu srcu, jer će kazati: “Takve stvari postoje u ovom svijetu, a ja sam sagorio u grobu dok sam još na životu.” Zaridat će u tamnici, govoreći svojim sustanarima:

Ljudi! Ovih prizemnih stvari se čuvajte! Ustanite, u nebeski svijet krenite!

Duša je dosegla savršenstvo u obličju tvom, a ti još govoriš o propadljivom tijelu svom.

Isa sjedi pred vama, ali vaša srca iz glupavosti služe nadutosti njegova magarca!

O čiste duše! Koliko dugo ćete prebivati u toj gomili praška nalik smeću i ljudima Pakla?

Nekad davno se radosne vijesti truba oglasila: o, vi koji ste rođeni živi, dignite svoje glave iz tog praha! (MS 28)

Vaša mudrost, utemeljena na oponašanju i mišljenju, zamka za kruh je postala, ali oblik Oka Sigurnosti podario je Svemilosni Koji Kur'anu poučava. (D 7662)

O vi koji ste žedni i nesmotreni, hodite! Mi pijemo vodu Hidrovu⁶ iz brzaca: evlijâ govore.

Ako ne vidite tu vodu, poput slijepca radite; donesite bardak na potok i u njega ga zaronite.

Jer vi ste čuli da voda u potoku postoji – slijepac to pipanjem mora da usvoji.

Zaronite mješinu u taj brzac, jer ona o vodi sniva, da biste mogli osjetiti kako se nadima.

Kada ona postane teška, ti ćeš vođstvo zadobiti; tog trenu srce tvoje će od suhoparnog oponašanja izbačeno biti.

Akoli slijepac ne vidi da potokom voda teče, ali, kada osjeti da bardak postaje težak, to spoznat će.

Ta voda iz potoka će se uliti u bardak; a on nekoć lahak, sada je pun i težak. (M III 4302-08)

Pipanje na tom putovanju je kao u tvojoj ruci toljaga, ali divotom Puta postaje nesavladiva sablja. (D 35167)

Između ozbiljenog evlije i imitatora razlike su goleme, jer onaj prvi pjeva k'o Davud, a potonji tek odjekuje.⁷

Riječi evlije izviru iz gorljive žudnje, a imitator je tek zapamtio neke stare tvrdnje. (M II 493-494)

Kako bi dojenče na Putu mislima Ljudi raspolagalo? Kako bi se njegovo maštanje sa istinitom spoznajom usporedilo?

Dječica razmišljaju o mlijeku i hrani, suhom grožđu i orasima, plačući i cmizdreći.

Oponašatelj je kao bolesno dijete, pribavljajući tanahne argumente i dokaze.

Od duhovnog uvida ga odvlači njegova dubina u dokazima i teški problemi.

On uzima ovojnicu svoje duhovne svijesti i koristi je u raspravi. (M V 1287-91)

Prokleti šejtan čini da se imitator suočava sa golemim pogibeljima od puta i varalica.

Kada ugleda svjetlo Božije, biće siguran, sumnja njegova i nemir biće stišani...

Kad oči otvori i pročita formu vidljivu, i vražija zaraza neće više biti na njemu. (M V 2450-51, 54)

Knjiga sufije nije sačinjena od tinte i slova: kao snijeg bijela samo srce je ona.

Tragovi pera su opskrba učenjakova. Šta je sufijska opskrba? Otisci stopala evlija. (II 159-160)

Moje znanje nije akcident nego supstanca. Ne koristi se za svaku svrhu ova stvar dragocjena.

Ja sam izvor šećerlama, šećerne trske plantaža – ona u meni raste i samo je jedem ja.

Samo imitativno i odgojno znanje na odbojnost slušatelja žali se.

Njegov posjednik kao mamac stekao ga, a ne poradi prosvjetljenja. Tako je loš on, koliko i čovjek koji traži znanje ovog svijeta zločestog.

On traži znanje iz prostote i izabranja, ne da bi stekao izbavljenje iz ovoga stanja...

Znanje o propovijedi koja nema duše zaljubljeno je u lice svoga razbiruše.

Premda je ono sjajno dok teorijska rasprava traje, kad mušterije odu, ono mre i nestaje.

Moja mušterija je Bog, jer me u visine gura: Allah je otkupio živote od vjernika (IX, 111). (M II 2427-31, 36-38)

Znaj da u prisustvu duhovnog Pola vremena, preneseno znanje je kao pranje pijeskom, unatoč vodenog prisustva. (M IV 1418)

Čak i da možeš Jezik Ptica opisati⁸, kako lučiti možeš šta one hoće kazati?

Naučiš li slavuja poj, šta ćeš saznati o ljubavi prema ruži njegovoj?

A pokušaš li razumjeti kroz mnijenje i nagađanja, to će ličiti pretpostavkama gluha čovjeka o pokretima nečijih usana.

*Neko tom gluhom čovjeku reče: 'Tvoj susjed bolestan je.'
Gluhi čovjek u sebi pomisli: 'Kako ću svojim ušima
teškim razumjeti tog mladića riječi?'*

*Pogotovo sada kada je bolestan i glas mu je slab. Ali,
ipak, otići i običi ga moram.*

*Kada mu se usne počnu micati, šta veli moći ću shvatiti.
Kad kažem: 'Kako si, o, moj prijatelju, jadno?' Reći će:
'Dobro' ili 'Nije gadno'.*

*Ja ću na to: 'Hvala Bogu!' Potom: 'Šta si jeo još?' A on će
reći: 'Šerbe' i 'Grahov sos'.*

*Ja ću kazati: 'To ti, možda, vrati zdravlje! Koji liječnik o
tebi brine?' 'Ovaj il' onaj', reći će*

*A ja ću reći: 'O, dobar doktor, zaista! Ako li on dolazi,
sve će da zablista!*

*Ja sam vidio učinke njegova truda, i gdje god on ide,
njega trebaju svuda.'*

*Tako gluhi čovjek odgovore domisli, potom ode bolesnika
vidjeti.*

'Kako si?', reče.

'Praktično mrtav', odgovor stiže.

'Hvala Bogu!' – na šta se bolesnik uznemiri i naljuti.

*'Kakva vrsta zahvalnosti bijaše to? Pa dušmanin moj
on je bio.'*

*Gluhi čovjek razum upregnu i promaši u svom nastoja-
nju.*

'Šta si jeo?'

'Otrov', ovaj izusti.

'Možda ti on život produlji!'

Na to se bolesniku ljutina povisi.

Potom stiže pitanje: 'Koji te liječnik liječiti dolazi?'

*'Melek smrti', reče on. 'A sada me na miru pusti i
odlazi!'*

'O, izuzetan doktor, zacijelo! Osjećat ćeš se blaženo!'

*Gluhi čovjek ode, sretno sebi šapćući: 'Sad mogu ići
otpočinuti u kući.'*

*Bolesnik reče: 'Pa on je moj smrtni dušman. Nisam znao
da je on tako nevjeran...'*

Onaj gluhi čovjek tako poništi, kroz svoje mnijenje, godine kada bili su jarani.

O učitelju! Ti posebno moraš izbjeći nižih osjetila mnijenje glede toga da uz Objavu ljudi ne privežu bilo kakvo ograničenje.

Mada je sposoban čuti riječi i tvoga osjećaja osluh, tvoj sluh koji poima Nevidljivo, ipak je gluh.

To ludo mnijenje je prvi upotrijebio Iblis pred svjetlom Božijim.

Kazao je: 'Vatra je, nesumnjivo, bolja od zemlje, a ja sam stvoren od vatre, a Adem od ilovače mavene.'
(Kur'an, VII, 12). (M I 3357-76, 93-97)

Rumijeva učenja u vezi sa znanjem, nasuprot duhovnoj spoznaji, možda su sabrana iz knjiga i mogu biti sukusirana u tvrdnji da mi sami moramo slijediti put Božiji, i da nam knjige u tome neće biti od pomoći, osim u mjeri u kojoj nas usmjeravaju u pravom smjeru. To pomaže objasniti zašto i sam Rumi nikada nije napisao bilo kakve sustavne rasprave o sufizmu i zašto njegova poezija, uglavnom, znači to da ohrabruje čitatelja da stupi na Put. Jedina prigoda za koju znamo jest ona kada je zamoljen da napiše raspravu o sufizmu – od jednog plemenitaša sa kojim je bio u bliskim odnosima – i kada je odgovorio ovako:

Bog otvara kapije

“Neka vječno blaženstvo, vječna sreća i Božije zadovoljstvo budu objedinjeni sa izuzetnim danima sjajnog dostojanstvenika, pobožnog isposnika, vrlog plemenitaša, vjernog i srčanog pregaoca Hajji Amîra – Bog mu blagoslove produljio, učvrstio ga i pomogao. Neka ga Uzvišeni Bog blagoslovi i krijeponsa prsa mu učini vrelom nadahnuća i izvorom milosti. Neka oči njegovih prijatelja budu prosvijetljene i njihove želje ostvarene, i neka njegovi dušmani budu svladani odmazdom – po pravdi Muhammedovoj, neka je mir i spas s njim!

Razmotri moje pozdrave i molitve, koje su emanet i ovlašćenje – čak i za ovog starog prijatelja. Znaj da su nada i čežnja za tvojim znamenitim licem i voljenim obrazom – što je uvodnica za rajsku milost – opčinili me i potaknuli. Neka Veličanstveni Stvoritelj olakša i ubrza priliku za naš susret! Jer On je, zacijelo, Uzrok svake prilike.

Kasno si došao, a rano otišao – a cvijeće je to koje kasno dolazi i rano odlazi.

Ali, ja sam siguran da, gdje god ti prebivaš, čisti element andeoske supstance počiva u tvojoj prirodi; ona će te vezivati uz dobre i divne stvari i potaknuti te da tragaš za stupnjevima koji vode blizini Božijoj i da rasteš prema velikom zadovoljstvu Gospodara nebesa.

*Noć je uvijek noć, a dan je dan, ružin grm je ružin grm,
leopard je leopard –
U ma kojem gradu prebivao, postolar je uvijek postolar.*

I učinit će me, gdje god budem, blagoslovljenim. (XIX, 31) Svaka dobra, nježna i krjeposna duša, koja umire za ovaj svijet rađanja i propadljivosti i prenosi se u svijet Zbilje, bit će ondje obuzeta istim poslom kojim je bila obuzeta na ovome svijetu. “Kao što živiš, tako ćeš i umrijeti; kao što umireš, tako ćeš i proživljen biti” – a Poslanik Božiji istinu govori.

Kroz Božije darivanje uspjeha i privlačnost čistog porijekla mog dragog prijatelja, ti uvijek možeš položiti svoje stopalo na ljestvicu sreće – ovdje ili tamo, na ovom putu ili na onoj postaji. A možeš hrliti i prema *mi'radžu* blazine: neka Allah učvrsti tvoj korak!

Tvoj žučeni dobroželitej shvaća težinu bivanja odvojenim od tvoje forme. “Jedan dan kad te ne vidim je kao tisuću mjeseci, a jedan mjesec kad te ne vidim je kao stotinu godina.” “Okupljanje je milost, odvojenost je kazna.” Neka Bog spoji mene i tebe i ukloni razdaljinu između nas!

Onaj isti Bog Koji nam je pokazao put razdvojenosti – nadam se da će nam olakšati put sjedinjenja.

Tvoje gospodstvo – ostani zauvijek moj gospodar, učitelj, potpora i odabranik – naložilo je da napišem dva ili tri retka koji bi sadržavali stupove i preduvjete hođenja Stazom i napredovanja Putem pravoputnosti.

Tjelesni događaji i zbivanja su, nesumnjivo, niže i neznatnije važnosti od događaja unutarnjeg svijeta, makar tisuće knjiga bilo napisano o jurisprudenciji, upućivanju ljudi u to kako održavati stupove izvanjskog ponašanja. Ali, ipak, nije napisano dovoljno djela; izvanjski se zbivaju događaji čije liječenje i iscjeljivanje nije objašnjeno niti se objašnjenje može naći u svim tim knjigama. Pošto nekolicina izvanjskih, tjelesnih događaja ne može biti obuhvaćena jednim tematskim opsegom, koji ostaju odvojeni zbog mnogostrukosti i opsega stalnog obnavljanja izvanjskih stanja, kako bih ja mogao objasniti značenje održavanja stupova nevidljivih i unutarnjih

stanja – koja se ne mogu porediti sa onim izvanjskim? Izvanjska stanja su, zacijelo, razmatrana u “dva ili tri retka”, ali svrhe tih redaka se ne mogu doznati. Jedan redak se bavi prošlim stanjima, drugi sadašnjim stanjima, a treći budućim stanjima. Ali, koji god redak čitaš, nikada ne dosežeš njegov kraj. Ova tri retka su napisana na ploči djelomičnog uma, i potpuno su i u cjelini objašnjeni na ploči Univerzalnog Uma. Ali stanja onog nevidljivog, koja su izvan ova tri retka – divote li! – kako on očekuje da ona budu obuhvaćena u ova tri retka? Jer ona su užasno daleka od “dvoga” i “troga”; ona im potpuno izmiču.

Stoga, moje gospodstvo – ostani zauvijek moje gospodstvo – dobrohotni Bože, ti ćeš biti slobodan od onog dvoga i troga, i bićeš kadar motriti preko susljednih i neprekidno obnavljajućih stanja koja prispijevaju u svijet nevidljivoga. Ipak, ti ćeš biti nov i svjež u svakom trenu, a tvoja imaginacija će biti potpuno odsječena od ograničenosti, raspodjele, omeđenosti i konačnosti.

Zbog tih značenja koja su se pokazala ovom žuđenom dobroželitelju, ja nisam kadar ispuniti tvoj nalog da napišem dva ili tri retka. Ono o čemu bih ja volih govoriti, u vezi s tim, ne može biti sadržano u pisanim djelima, nego se jedino može usmeno izraziti, dobrohotni Bože...” (MK 48: 53-54/114-116)

3. Uloga evlija

Kada sjena Božija tvojom dadiljom postane, ti ćeš biti spasen od uobrazilje i sjene.

Sjena Božija, koja je za ovaj svijet mrtva, Njegov je sluga, koji je živ za Njega.

Smjesta se za njegov skut uhvati, pa ćeš od tih posljednjih dana spasen biti.

Kako Gospodar tvoj sjenu rasprostrije (XXV, 45) – tijelo evlija, koji su vodiči svjetlu božanskog Sunca, ona je. (M I 422-425)

“Mada se riječi velikih evlija pokazuju u stotinu različitih formi, ipak, pošto je Bog Jedan i Put je jedan, kako bi onda njihove riječi mogle biti dvoje? One se pojavljuju različitim u formi, ali su jedno u značenju. U formi je različitost, ali je u formi sve ujednačeno.

Naprimjer, princ naredi da se sašije šator. Neko suče konopce, neko priprema kočiće, neko tka platno, neko probija rupe, neko cijepa platno, neko šiva. Sve te forme su različite i raznovrsne; ali, sjedinjene u značenju, one tvore jedinstvenu svrhu.” (F 46/57-58)

Pogledaj ona dva ortaka što rublje bijele: u sukobu se izvanjski nalaze. Jedan ogrtače u vodu potapa, a drugi ortak ih na suncu ređa.

Potom, onaj prvi ih opet vodom natapa, kao da planove protivniku u boju brka.

Ali ta dva protivnika, naizgled sukobljena, u duši jedno su, i skladno vrše svoju zadaću.

Svaki poslanik i svaki evlija ima svoj vlastiti duhovni smjer, ali on vodi Bogu; svi oni su jedan pejgamber. (M I 3082-86)

“Ako svjetiljka traži da se podigne visoko, ne čini to sebe radi. Njena svrha je da koristi drugima, da prime dio njene svjetlosti. U protivnom, gdje god svjetlo moglo biti – iznad ili ispod – ono je svjetiljka, vječno sunce. Ako evlije traže položaj i ugled ovoga svijeta, čine to zato što ljudi ne posjeduju vid da vide njihovo istinsko stanje. Oni žele uloviti ljude ovoga svijeta u stupicu ovoga svijeta; tako ljudi ovoga svijeta mogu tragati za položajem i pasti u stupicu budućeg svijeta.” (F 25/37)

“Ukratko, evlije su transcendentni i nemaju potrebu za onim “iznad” i “onim ispod”, i oni poštuju stvorenja. I ti sam, ukoliko bi ti se trun zanosa i iskra nježnosti tog svijeta ukazala, postao bi ravnodušan prema onom “gore” i onom “dolje”, prema slavi i liderstvu, i čak prema svom vlastitom jastvu koje ti je bliže od svih drugih stvari. Ništa od toga ne bi obuhvaćao tvoj um. Stoga, kako bi evlije – koji su rudnik, izvor i vrutak tog svjetla i duhovne radosti – prionule uz ono “gore” i “ono dolje”? Njihov ponos je u Bogu, a Bog je neovisan o “onom gore” i “onom dolje”. To dvoje pripada nama, koji posjedujemo glave i stopala.” (F 103/114)

Čuo sam da Jusuf deset godina nije spavao noću. Taj princ je molio Boga za svoju braću:

“Bože, ako im Ti oprostiš, pa neka bude tako. Ali, ako ne oprostiš, ja ću svijet tugom ispuniti jako.

Nemoj ih kazniti, Gospodaru, jer oni su žalosti puni zbog grijeha koji ih iznenada zbuni!”

Jusufova stopala su se plikovima osula od njegova noćnog bdijenja, oči mu se bolom ispunile od plača i tugovanja.

To žalovanje se do sfera nebeskih i meleka proširi, More Nježnosti prokvrca i potom okove poruši.

Četrnaest odora dojezdi počasnih: "Vas svih četrnaest su poslanici, izaslanici i glavešine između sluga Mojih."

Takvo je danonoćno nastojanje šejhova, u pokušaju da izbave stvorenja iz muke i truhleža. (D 9788-94)

4. Šejh

Nisu li poslanici došli (Skrivenu Riznicu) pokazali da bi? Prahu zemni! Ti rudnik imaš u sebi!

Iako sam u tijelu bio samo smrtnik kao i vi (XVIII, 110), moje stanje je sada stanje riznice, iz koje posjedujete samo jedno zlatno zrnce i vi.

Ja sam tvoje srce; ne traži svoje srce u sebi, u meni traži ga! Ako je tvoja sreća mlada, postani učenik šejha, čovjeka staroga.

Motriš li sebe drukčije negoli mene, ti tad ne poznaješ sebe; ti si pun trpnje i čemerne muke.

Dođi, ti si dio mene! Ne odvajaj dio od cjeline! Prioni uz cjelinu, jer to predivno je!

Dokazi su ti bez koristi – dokaz sam ja! Bez mene izbjavljen nećeš biti, makar nudiš mirijade dokaza." (D 32894-98, 900)

Ko je šejh? Starac, to jest onaj koji je kose sijede. O ti koji si nadu izgubio, spoznaj značenje njegove kose!

Samopostojanje je crna kosa. Od tog samopostojanja ne smije opstati vlas nijedna.

Kada nijedno samopostojanje ne ostane, on je "starina", svejedno je li mu kosa sijeda il' crna.

Ta crna kosa je svojstvo ljudske prirode, a ne svojstvo brade i glave.

U kolijevci je zavapio Isa: 'Ne postavši mladićem, ja sam već šejh i starina!'⁹

Ako se čovjek nekolicine svojih ljudskih svojstava oslobodi, on još nije šejh, već čovjek srednje dobi.

Kada ne ostane ni jedna crna vlas, niti i jedno njegovo svojstvo, tad je on šejh i Bogu dobrodoš'o. (M III 1790-96)

Šejh je "starina" u umu, a ne u sjedini brade i glave, mladiću.

Kako bi iko, odista, bio stariji od Iblisa – ali, ako neko nema uma, on je ništica...

Pošto imitator ne poznaje drugo doli dokaza, on se na putu pridržava vidljivih znakova.

Kazali smo za njega: 'Ako želi izliječiti svoju boljku, neka izabere šejha.'

Neko ko je umakao imitatora zastoru i ko Svjetlom Božijim motri stvari kakve jesu.

Čista svjetlost njegova, bez predodžbe ili dokaza, ljusku rastvara i jezgru dohvaća.

Za onog ko gleda samo izvanjsko, istinit i lažan novac su isto – kako bi on znao čime se to torbak natisko...?

Trudi se, kako bi starina od uma i religije postao, tako da poput Univerzalnog Uma motriš nevidljivo. (M IV 2163-64, 67-71, 78)

Nikom doli šejhu ne povjeravaj svoju ruku poradi rukopolaganja, jer samo je poduprta Bogom ruka njegova.

Starac tvog uma je priviknut na ono što je naivno, bivajući susjed jastvu, koje nije drugo doli veo.

Učini svoj um pratiocem Uma savršenog šejha, tako da se tvoj um može okrenuti od svojih loših navada...

Kada staviš svoju ruku u ruku šejha – tog starine od mudrosti koji je krjepostan i koji zna,

koji je poslanik svoga vlastitog vremena, učenice, tako da u njemu svjetlo Poslanika sija.

Potom, ti si prisutan na Hudejbiji, i ti si jaran onih Poslanikovih drugova za čiju se prisegu zna.¹⁰ (M V 736-738, 41-43)

Poslanik reče: "Poput korablje sam ja usred oluje Vremena.

Poput Nuhove lađe sam ja i moji Drugovi; ko god je se dočepa, prosvjetljenje će pronaći.”

Kada si sa šejhom, od ružnoće daleko si, cijeli dan i noć ti u lađi si.

Zaštićen dušom onog ko dušu uliva, dok naprijed tegli lađa, tebi se u njoj prisniva.

Ne razdvajaj se od poslanika tvoga vremena! Ne oslanjaj se na svoju vještinu i svoja stopala!

Makar i lav bio, ako bez vodiča hodiš Putem, bićeš svoj prorocateelj, zabasao i prezren.

Budi oprezan! Samo na šejhovim krilima leti, kako bi mogao pomoć njegovih vojski motriti!

Val njegove nježnosti u trenu tvojim krilom postane; u sljedećem času budeš naprijed ponesen ognjem srdžbe njegove.

Ne misli da je njegova srdžba suprotna njegovoj nježnosti – motri jedinstvo toga dvoga u njihovoj svršnosti! (M IV 538-546)

5. Ogledalo Božije

Dolazak Shamsa iz Tabriza u Konju preobrazio je Rumijev spoljni život i, u krajnjemu, kristalizirao njegov poetski genij. Mada Shams nije bio Rumijev duhovni učitelj u svakidašnjem smislu riječi, on je, ipak, za Rumija odigrao ulogu šejha barem u jednom važnom pogledu: bio je ogledalo u kojemu je Rumi kontemplirao Božije Savršenstvo. U stihovima u kojima Rumi hvali Shamsa i u nešto manjoj mjeri Salaha al-Dina Zarkubija i Husama al-Dina Chalabija možemo razumjeti dubinu do koje učenik mora biti posvećen šejhu i stanje svetosti koje bi istinski šejh dosegnuo. Jer, kod šejha su Atributi i Skrivena Riznica otvoreno pokazani – premda je malo ljudi sposobno da to vidi.

Da vino ljubavi nije ispijeno dušom životinjskom, Shams al-Dinova bi se ljubav razlila diljem svijeta, svakom u omjeru jednakom.

Da njegova ljubav nije bila u svjetla Božije ljubomore uronjena, draguljem čovjekova duha i duše bila bi postala.

Da se njegova gozba preko oba svijeta nije protekla, kao proljetna kiša bi lilo vino na Zemlju iz pehara njegova. Zacijelo, što su proljetni oblaci tik uz njegova okeana obilje? Siloviti talasi vina njegova ispunjavaju prostor od planine Qaf do Qaf planine.¹¹

Da Njegovo lice Ljubomora Božija ne taji, kako bi Sunce, kako li Mjesec imao kuraži da sjaji?

Da njegova ljepota nije u sukobu sa najljupkijim licima svijeta, lijepi Jusuf bi u tamnici ostao dovijeka. (D 29572-78)

Sladousta duša vijesti je donijela: "Karavana je upravo iz Egipta pristigla!

Stotinu kamila, sve šećer i slatke stvari – Gospodaru, kakvi li divni dari!

U ponoć je prispjela svijeća! U truplo je ulegla duša!"

Rekoh: 'Govori jasno!' Ona reče: 'Znaš ti dobro ko je uš'o.'

Srce mi zaplovi u ushitu i spusti ljestve na umskom rubu.

Odjuri ka krovu svoje ljubavi, tražeći jasan znak za tu vijest radosnu.

Sa vrha kuće iznenada svijet izvan našeg svijeta ugleda – Sveobuhvatni okean u krčagu, nebo na zemnog praha sliku.

Beskrajni vrt i bašča rajska u prsima tog vrtlara.

Njegov lik propiri od prsa do prsa, pravdajući se srcu Sultana.¹²

O sliko tog kralja, ne uteci očima mojim! Obnovi mi srce na trenutak!

Shamsi Tabrizi je vidio Bezmjesje i od toga satkao kutak. (D 2730)

Gledam mjesec u očima svojim, izvan svojih očiju, ali ga oči vidjele nisu, ni uši čule vijesti o njemu.

Od tog trenutka prvo sam potajno gledao to lice, ali vidio nisam, osim u nesebičnosti, ni jezik, dušu, nit' srce.

Da je Platon vidio ljepotu i ljupkost tog Mjeseca, postao bi luđi i mahnitiji nego li sam bio ja.

Vječnost je ogledalo vremenitosti i vremenitost Vječnoga: to dvoje prepleteno je u tom ogledalu k'o njegova dva uvojka.

Ponad opažajnog osjeta je oblak čija kiša je duša cijela – kako velikodušno su lile kiše na prašinu njegova tijela! Mjesecolike ljepote nebeske su odraz njegova lica vidjele – posramljene pred njegovom ljepotom u čudu su češkale svoje glave.

Bespočetna Vječnost uhvatila je ruku Vječnosti beskrajnje, i ruku pod ruku su u palaču tog mjeseca otišle.

On ih ljubomorno pogleda i nasmiješi se:

'Oko njegove palače lavovi su kivni oblijetali, za krvlju samopožrtvovnih i iskrenih rikali.'

Iznenada upitah: 'Taj kralj ko je?' Kralj Tabriza Shams al-Din' i moja krv poče da vrije. (D 2293)

O trubljio Božija! O oči zbilja! O ti koji izbavljaš stvorenja iz tog ognjena okeana!

Ti si posve ostarjeli šejh, kralj bez premca! Rukom uzmi dušu i izbavi je iz njenog tegobnog zdenca!

Ti si najprivlačniji za duše na putu žrtvovanja. Avaj, koja od njih je vrijedna da bude tvoja molitva?

Ko je, zacijelo, to stvorenje koje se čežnjom za tobom hvasta? Ah, u ljubavi sa tvojom ljepotom je svjetlost Stvoriteljeva Veličanstva.

Veliš: 'Šta da činim, jer ja sam njegove ljubavi dar? Ja sam ucviljen i ginem od ljubavi' – ah, ti si vješti vidar!

Tvoja nježnost veli: 'Naprijed!' A Tvoja srdžba kaže: 'Nazad se vrati!' Daj da u trenu doznam koje od njih dvoje želi istini ugađati?

O, sunce duša! O, Shamse iz Tabriza, ti si božanski lučonoša! Svaki tračak tvoga svjetla je profinjena i rječita duša! (D 1310)

Može li um pojmiti te, il' ljubav, il' duša čista? Poznaje li te na nebu zbor anđela i Ploča Čuvana?²³

Da li Džibril, il' Isa, il' Musa, čak, u snovima svojim poznaju tebe? Da li nebeska sfera je vrijedna da ti bude prebivalište, il' Lotos-Stablo Krajnje Granice?

Musaovo brdo Sinaj toliko puta je u ljubavnom ludilu postalo krvlju, jer odjek slave gospodina Shamsa al-Dina prosuo se po njemu.

Svjetlosne niti preko njegova lica je izatkala ljubomora Jedinoga. Muhammedova duša sopti: 'Ah, kako čeznem da sretnem ga!'⁷⁴

Ljubomora Božija bi sažgala ta dva svijeta do ugljevlja, kada bi nam se samo jedan tračak njegove ljepote pokazao bez zastora.

Ljepota njegova je bljesnula iza stotinu tisuća zastora. 'Dobro došao, kralju, dobro došao!', u zanosu je duša vikala.

Ničice padajuć pred Tabrizom, prekrasni čempres se previo dva puta; sićušna Suhâ sjaji preko Tabriza poput blještava sunca. (D 144)

Od dana kada su pijanci osjetili potrebu za više vina, šejh je pehar duše držao u svojim rukama.

Svako jutro igramo pred njim poput prašine zrnaca – takav je običaj kod sunčanih štovalaca.

Sve dok beskrajna Vječnost, poslije svake zore, svoje sunčano lice ne pokaže, pretvarajući kamena srca u rubine dragocjene.

O Salahu al-Dine, o Čestitosti vjere i srdaca, ti si izvan onih šest linija –

Inače, mogao kako si sve njih tako svjetlosnim učiniti? Kako je mogao on, koji je tvoje ljubavi rob, biti sleđen u ljubavi za Onim Koji je Bog?

Jer je buktinja plamena buktinja čestitost vjere i srca! Trebaš li srce, traži zadovoljstvo srca njegova! Ali, kako bi tražio njegovo srce čovjek sa toliko duha?

Ah, mnogo je puta vjera bezvjerjem bez njega postala! Ah, mnoga je nevjera vjerom postala kroz njegova blagosiljanja!

Vidiš da je crna lica i srca gomila pepela – šta uopće ona govori o tome da rudnik dragulja je kleveta!

Shamsi Tabrizi! Kralj si ljudi divne duše svih! U Jusufu iz Kanaana možeš takmaca imati. (D 797)

6. Odbacivanje poslanika i evlija

O ti neumivena lica! Šta to činiš? S kim se ti boriš i kome zavidiš?

Poigravaš se repom lava; ali na meleke nasrćeš, poput Turkmana!

Zašto očito dobro nazivaš "zlom"? Promisli! Svoju niskost kao uzvišenosti nikada ne motri!

Šta je zlo? Potreba, bakar prijezira vrijedan. Ko je šejh? Elikzir beskrajan.

Vode se uvijek boji vatra, a kako bi se bojala vatre voda?

Na licu Mjeseca mahanu nalaziš, trn u Raju trgaš.

Udeš li u Raj za trnjem tragajući, ondje osim sebe ništa nećeš naći. (M II 3340-48)

Svoji vlastiti dušmani su poricatelji; sami sebe poricanjem povređuju oni.

Dušmanin je čovjek koji tvoj život uzeti nastoji, a ne onaj koji uzima svoj život vlastiti.

Kukavni, skriveni šišmiš je neprijatelj vlastiti svoj, ne nikako neprijatelj svjetlosti sunčanoj.

Sunčani sjaj će ga ubiti – kako on može Suncu nauditi?

Dušman je onaj koji kavgu zameće, koji svjetlom odvaja rubin od žeravice.

Ali se svi nevjernici odvajaju od svjetlosnog zračenja poslaničkog dragulja.

Kako mogu ljudi skrivati oči od ovih jedinstvenih ljudi? Ne, oni slijepim i izopačenim čine vlastite oči.

Poput gnjevnog indijskog roba koji se ubija, uprkos svome sahibu.

Strmoglavi se sa krova kuće da tešku štetu izazove mu.

Postane li pacijent liječnikov dušmanin, postane li učenik učiteljev protivnik,

Oni sami, zapravo, na svojim putevima zamke postavljaju – oni sami svoje živote i umove upropaštavaju.

Naljuti li se perać na Sunce, žesti li se riba na more,

Pogledaj i vidi ko gubi? Ko na kraju zlu kob podnosi?

Ako te je Bog stvorio ružna lica, oprezan budi! Ružnu mu sklonost ne pridaj! (M II 789-802)

Ne pokušavaj razumjeti djelo čistih evlija tako što ćeš ih sa sobom porediti, makar su “mlijeko” (shîr) i “lav” (shîr) napisani na način isti.

Takvim usporedbama su zastranili svi stanovnici svijeta – nekolicina je samo sviješću o Božijim evlijama obuzeta.

Oni se smatraju jednakim poslanicima, zamišljajući da su evlije potpuno slične njima.

Oni vele: “Pogledaj: mi smo ljudi, a i oni su kao ljudi, isti, i mi i oni imamo potrebu spavati i jesti.”

Da je među njima beskrajna razlika, zbog sljepoće oni ne znaju...

Obje vrste gazela piju vodu i pasu travu; jedne se okreću ka balegi, a druge ka mošusu.

Korijen obje vrste trske istu vodu upija, ali je jedna prazna, a druga puna šećera.

Promotri stotine tisuća sličnih parova; promotri razliku između dva putovanja od sedamdeset godina.

Ova osoba jede hranu i nečist ispušta; ona druga također jede, ali je njena hrana potpuno postala svjetlost Božija.

Ova jede i škrtost i zavidnost rađa; ona druga jede i jedino ljubav za Jedinim porađa. (M I 263-267, 69-73)

Kada Bog načini od žutoga stakla veo, žutim ćeš vidjeti svjetlo sunčevo.

Zdrobi ona stakla žuta i plava, tako da možeš razlučiti čovjeka od praha.

Okolo konjanika se prašina podigla; zamišljaš da čovjek Božiji postane prašina.

Iblis vidje prašinu i reče: ‘Kako bi mogao biti bolji od mene, sa mojim vatrenim izgledom, ovaj potomak od ilovače?’

Sve dok evlije kao ljude gledaš, svoju viziju od Iblisa primaš. (M I 3958-62)

Ko god motri duhovne ljude očima svoje slabosti – njegovim varavim očima moraš se smijati! (D 21107)

U krajnjoj analizi element srodnosti određuje kako će jedna osoba reagirati prema poslanicima i evlijama. Svjetlost privlači svjetlost, vatra vatru. Onom čiji um prevladava nad jastvom, poslanici i evlije će se pojavljivati kao nebeski izaslanici sreće, kao utjelovljenje Univerzalnog Uma. Ali, ako čovječije jastvo prevladava nad čovječijim umom, taj čovjek će vidjeti poslanike i evlije kao izaslanike trpnje i ružnoće, jer njihova svjetlost će mu se ukazivati kao osporavanje supstance njegova vlastitog jastva. Odsada će njegovo jastvo gledati svjetlost njihove nježnosti kao oganj srdžbe i strogosti. Ukratko, poslanici i evlije se javljaju kao ogledala onima koji u njih gledaju. Čovjek uma vidi svjetlo, a čovjek jastva oganj.

Ogledalom je postala evlijina forma poništena; u njemu su druga lica sada odražena.

Pljuješ li, ti pljuješ u lice vlastito; udaraš samoga sebe ako udaraš ogledalo.

Vidiš li ružno lice, to si ti; vidiš li Isaa i Merjemu, to si ti.

On nije ni ovo niti ono, on je ulašteni obraz, koji je ispred tebe postavio tvoj vlastiti odraz. (M IV 2140-43)

7. Lažni učitelji

“Učenik koji je podučavan od čovjeka Božijeg posjedovat će čistu i pročišćenu dušu. Ali, onaj koji je podučavan od lašca i licemjera i ko nauči teoriju od njega biće posve nalik njemu: prijezira vrijedan, slab, nesposoban, mrzovoljan, bez ikakva izgleda da se izvuče iz nesigurnosti i nedostatan u svakom svom osjetilu. *A onima koji ne vjeruju – zaštitnici su idoli koji ih izvode iz svjetla u tmine (II 257). (F 33/44)*

Ti si učenik i gost nekog ko će u svojoj opakosti sva postignuća tvoja pokrasti.

On nije pobjedonosan – kako će tebe pobjedonosnim načiniti? On ti neće dati svjetlo, on će te tammim učiniti.

Pošto on nema svjetla, kako će drugi primiti svjetlo kroz druženje s njim?

Poput slijepca koji liječi oči: vunom će ti nauljiti oči, čime bi drugim...?

On nema ni mirisa ni traga od Boga, ali u odnosu na njegovu potragu šta je ona Šitova i Ademova?

I vrag je u neprilici da se pojavi pred njim; neprestance veleći: 'Mi smo sveci, čak i od svetaca veći.'

Mnoge riječi derviša on krade, pa ljudi pomisliti mogu da on stvarno nešto znade.

U mudrolijama svojim on čak Bayazidu nalazi mahanu; i sam Yazid je od njega u sramu.¹⁵

Lišen je kruha i opskrbe nebeske; od Boga dobio nije niti jedne koske...

Godinama su se učenici pred njegovim vratima tiskali, oviseći o njegovu sutrašnjem obećanju koje nikada ne dolazi.

Prirodi ljudskoj treba vremena, kako bi postala vidljiva u njegovim velikim i malim djelima:

Pod zidinom tijela počiva li riznica, ili je ono zmija, lisica i zmajeva pećina?

Kad najzad postane jasno da je ništica on, tragačev život će minuti; kako će mu tad znanje uopće koristiti? (I 2265-68, 72-76, 79-82)

Jer ademovsko lice mnogo iblisa ima, a vjernost rukopoglaganja svačija ruka ne da...

Podao čovjek riječi derviša krade, kako bi bacio čini na priproste duhove.

Djelo Ljudi je svjetlo i srčanost, djelo opakoga je lukavstvo i sramotnost. (M I 316, 19-20)

Pošto je skupina ljudi kupila moje riječi, na posao su se dali krpetine stare šivači.

Da bi protiv mene galamu digli, spraše svoje brade svi; ali im zloba pokaza kako su lica prljavih.

Obdan se umiljavaju kao lijepe djevojke, a obnoć ponavljaju svoje melodije kao žabe.

Neka je hvala Bogu što moj glas učini da ovi spavači napuste spavanje i ostanu budni.

Ali su oni ostali budni zbog Boga, i sve njihove jadikovke nisu bile zbog nečeg srebrenoga i zlatnoga!

Kako im bolest može rumen na lica vratiti? Jer oni su posve žuti k'o zlatni cekini.

Kako mogu izbaviti stvorenja od zavisti? Jer ih je zavist učinila da su posve bolesni.

Oni kraljevi što dojezdiše vizije poradi, kao oko su prosvjetljeno u srcima ljudi.

Njihova svjetlost je samo jedna k'o u sedam planeta, zadaća im je, k'o u pet prstiju, ona svrha jedina.

Ne žele ljudi da im se podsmijavaju, te ludake što se u turbanima i bradama pokazuju.

Ljudi Srca su sunce, ljudi od ilovače u zraku prašina; oni prvi su poput ruže, a potonji poput trna.

Ne žalosti se, prinče, zbog budala tih – Ljudi Srca su darovatelji srca, srcu ugoditelji. (D 817)

Sram vas bilo, stanovnici svijeta, sramite se! Te neznalice, nemuške kradljivce, samo ih pogledajte!

Vi askete vidite u njihovoj vanjštini ugodnoj, al' iznutra – Bog uopće ne nastanjuje taj dom!

Za dva novčića se mogu kupiti tri-četiri tovara magareća tih krupnih patki! (D 1163)

C.

DISCIPLINA PUTA

Već je ukazivano na temeljnu svrhu duhovnoga puta: podjarmljivanje jastva snagom uma. Čovjekov temeljni problem jest da čovjek ne motri stvari na način kakve one istinski jesu. Pošto on motri formu, a ne značenje, on zapada u očaranost opsjene, u dražesnost ovoga svijeta. Ali, kamen kušnje ovoga svijeta nije u krivnji, nego je čovjekova vizija nepotpuna; čovjek mora započeti svoju zadaću izbavljenja iz opsjene u sebi samome.

“Mač religije’ je onaj koji se upusti u bitku poradi religije i čija pregnuća su potpuno činjena u ime Boga. On luči razliku između ispravnog i neispravnog, i između istine i laži. Ali, on se najprije bori sa samim sobom i ispravlja svoje vlastite karakterne crte. Kao što Poslanik reče: ‘Započni sa svojim vlastitim jastvom!’” (F 171/179)

Sve što čovjek može poželjeti da posjeduje sadržano je unutar njega samoga. Načinjen na sliku Božiju, čovjek obuhvaća sve Božije atribute. Čovjekovo savršeno srce je Božije Prijestolje, ali je njegovo jastvo zastor koji ga sprječava da gleda svoje istinsko Jastvo. Sve dok se zastor ne podigne, čovjek će ostati u neznanju i zabludi.

“Veliki učenjaci ovog vremena su rascjepkali baštinu unutar svih znanosti. Oni su stekli sveobuhvatno znanje i potpunu prevlast nad stvarima koje nemaju ništa zajedničko s njima. Ali, ono što je važno i bliže čovjeku negoli išta drugo, to jest njegovo vlastito jastvo, jest da taj tvoj veliki učitelj ne zna.” (F 17/30)

Jadni čovjek! Ne poznajući svoje vlastito jastvo, došao je iz uzvišene baštine i pao u siromaštvo!

Jeftino je prodao sebe; saten je bio, a sada se za pohabanu kabanicu prikripio. (M III 1000-01)

Kad bi samo mogao vidjeti svoju vlastitu ljepotu – jer veličanstveniji si od sunca! Zašto si se osušio i uvehnuo u ovom zatvoru od praha?

Zašto se nježnošću srčanog vrela ne osvježiš? Zašto se ne smiješ poput ruže? Zašto miris ne širiš...?

Zašto je tvoj Jakub lišen svjetline tvog divnog lica? Hej, dražesni Jusufe! Zašto počivaš na dnu tog zdenca? (D 26412-13, 15)

Košaricu hljeba na svojoj glavi nosiš, ali ti za korice hljeba od vrata do vrata prosiš.

Slijedi svoju vlastitu glavu. Ostavi vrtoglavicu po strani! Idi, kucni na kapiju srca! Zašto od vrata do vrata ustrajno kucaš po danu?

Na koljenima u vodenom brzacu nesmotreno klečiš, a piće od ove i one osobe tražiš. (M V 1073-75)

Kad bi za trenutak spoznati sebe mogao! Kad bi znak ljepote vlastitog lica vidio!

Tad ne bi, nalik životinji, spavao u vodi i ilovači; odjezdio bi domu svih dražesnih duša radosti.

Odjezdio bi do svakog svog dalekog kutka kako bi bio očit, jer trag Skrivene Riznice je ostao u tebi skrit!

Da si bio samo ovo tijelo, nikakvih vijesti o duši imao ne bi; da si bio samo duša, ti bi sretno počivao u sebi!

Ti bi, poput ostalih, dobro i zlo tvorio, ovim i onim se bavio – kad bi samo ovo ili ono bio.

Da si samo kuhano meso, jedan okus bi imao; da si samo lonac, na jedan način bi ključao.

Kad bi bio očišćen tim naglim gibanjem, poput onih bi koji na vrh neba borave bio, obdaren počivanjem.

Svakom liku svoje vlastite uobrazilje kažeš: 'Ah, moja duša, moj svijet!' Kad bi ti likovi nestali, ti sam bio bi duša i svijet.

*Dosta, jer riječi tvoje su postale uma okovi! Da nije riječi, ti bi bio samo jezik, kao Um Savršeni.
Dosta, jer znanje je koprena na mudrosti– kad bi znao da si ti Kralj, zašto bi htio tumačiti? (D 3003)*

1. Duhovno vojevanje

Rumi ne raspravlja izričito o svakidašnjoj disciplini i pravilu koje su sufije slijedili na duhovnom putu. On opisuje plodove unutarnje preobrazbe kojoj se čovjek u velikoj mjeri izvrgava, ali on ne daje precizna uputstva – kakva bi se mogla ponuditi, naprimjer, u priručniku o jogi – u vezi sa duhovnim praksama koje pomažu da se postigne ta preobrazba. Takva uputstva su se prenosila samo usmenim putem od učitelja na učenika, a čak i sistematska nastojanja oko sufijske prakse imaju malo toga reći u vezi sa pravim “tehnikama”.

Bilo kako bilo, iz Rumijevih djela bi se moglo sakupiti dosta toga o općenitom obrisu discipline koju je slijedio on i njegovi poštovaoci. Sufijska praksa, općenito uzevši, započinje vršenjem obrednih naloga Šerijata ili Božijeg zakona kojeg slijede svi muslimani. Drugim riječima, sufije smatraju prirodnom čovjeku obavezu da izvršava “stupove” islamske prakse, kao što su pet dnevnih molitvi, post u mjesecu ramazanu itd. Te stvari su, dakle, sunnet ili običaj Poslanikov, i kao što je on rekao: “Put predstavljaju moji postupci”. Ali sufije se ne ograničavaju na ove elemente Poslanikova sunneta kodificirane u Šerijatu. Oni naglašavaju jedno dublje razumijevanje *značenja* onog obrednog, kao nečeg suprotstavljenog svojoj formi; oni dodaju i neke druge prakse koje Kur’an i Poslanik preporučuju, ali ih ne nameću svim vjernicima. Temeljna sufijska praksa, u tom kontekstu, za Rumija i za sve ostale sufijske učitelje, jest “sjećanje” (*dhikr, yād*) na Boga, na koje se nagovara u brojnim kur’anskim stavicima i poslaničkim iskazima.

Jedno od temeljnih značenja riječi *dhikr* je “spominjanje” i “prisjećanje na Boga”, a u Kur’anu je ukazano na tu riječ kako bi označila u isto vrijeme “spominjanje” ili “zazivanje” Božijeg imena. Kako je naučavano od Poslanika i preneseno kroz lanac (*silsilah*) sufijskih učitelja, “prisjećanje” predstavlja sustavno ponavljanje jednog od Božijih Imena s ciljem da se postigne stalna svijest o Njemu. Na najvišim postajama duhovnoga puta, prisjećanja, “onaj koji se prisjeća” (*dhākir*) i “Onaj na Koga se odnosi

prisjećanje” (*madhkūr*) su jedno i isto, jer ne preostaje bilo kakvo mnoštvo. Ukratko, prisjećanje ili zazivanje predstavlja središnju duhovnu tehniku sufizma, ali uvijek pod vođstvom šejha koji jedini može učeniku pokloniti pravo i prijemčivost da zaziva Ime Božije na sustavan način. Redovito zazivanje Imena Božijeg bez šejhova dopuštenja uključuje posvjedočenje požuda jastva i grijeh uznositosti, a na takvoj osnovi se ne može polučiti nikakav pozitivan ishod.

Svaka duhovna disciplina pretpostavlja vjeru kod onog koji je upražnjava. Riječ “vjera” (*imān*) u arapskom jeziku se izvodi iz korijena koji označava “postajanje sigurnim”. Vjera je u muslimanskoj svijesti povezana ponajprije sa znanjem i, samo u drugotnom smislu, sa voljom i emocijama. Kao što smo već vidjeli, Rumi opisuje “vjernika”, *mu’mina*, kao “onoga koji posjeduje vjeru”, kao nekoga kod koga preovlađuje um i onoga koji je prosvijetljen Svjetlom Božijim. Stoga “vjera” i “vjerovanje” nemaju ništa od prizvuka one iracionalnosti povezane sa riječju “*belief* – vjerovanje” u engleskom jeziku. Ono šta muslimani razumijevaju u toj riječi, kako se moglo vidjeti u naprijed navedenom odjeljku, jest “postajanje sigurnim u spoznaji Boga.” To je početak pouzdanja.

Čovjek vjere mora upražnjavati svoja uvjerenja. Jer za Rumija to upražnjavanje je onaj “veliki sveti rat”, pojam izveden iz onog poznatog pravorijeka Poslanikovog kada se vratio u Medinu iz jedne od onih prvih bitaka: “Vratio sam se iz manjeg svetog rata u veći sveti rat.” Ovdje bi trebao uočiti blisku vezu između sljedećih pojmova koji su izvedeni iz istog korijena: *jihād* (“sveti rat”), *mujāhadah* (“duhovna borba”), *jahd* (“trud”) i *ijtihād* (“duhovno nastojanje”) Jezički gledano, ovaj drugi pojam praktički nosi isto značenje kao i onaj prvi, jer oni predstavljaju dvije različite forme one iste glagolske imenice. Ali kao tehnički pojam u sufizmu, “duhovna borba” se upotrebljava sinonimno sa “isposničkom praksom” (*riyāda*), kako bi označila sve prakse koje učenik poduzima na putu samopročišćenja i duhovnog ozbiljenja, dok “sveti rat” ukazuje na izvanjski i unutarjni rat protiv nevjernika, ili na duhovnu praksu u nešto širem značenju. Onaj treći i četvrti pojam označavaju, u još širem značenju, nastojanje i osobno pregnuće nužno na tom Putu.

Među osebnim djelima duhovog vojevanja i isposničkog upražnjavanja, na koja Rumi ukazuje, jesu druženje sa sufijama, smanjeno unošenje hrane, post, zazivanje/prisjećanje na Boga i noćno bdijenje. Poput tolikih drugih sufija, Rumi je veoma poznat po svom vlastitom upražnjavanju

posljednjeg od nabrojanih djela, a napisao je brojne poeme u svome *Diwanu* koje to djelo hvale i potiču druge da ga upražnjavaju. U noći, dok drugi spavaju, može se biti sam sa Bogom i pokloniti Mu punu pozornost.

“Čovjek je, bez sumnje, sastavljen od tijela koje je priprosto, priprosto, priprosto; i od duše koja je plemenita, plemenita, plemenita. Bog Veličanstveni je to dvoje sastavio da budu jedno kroz Svoju savršenu Moć. Stotine tisuća mudrosti se pokazuje iz te plemenite duše, i stotine tisuća tame iz tog grubog tijela. Zato je Bog kazao melekima: *Stvoriću smrtnika (čovjeka) od ilovače, pa kad mu savršen oblik dam i život u nj udahnem, vi mu se poklonite!* (XXXVIII 72-73) On je povezo tijelo sa tamnom ilovačom, a dušu sa dahom Svog vlastitog Duha, kako bi svjetlost i božanski Dah načinili tu tamnu ilovaču instrumentom duše za pravičnost, pravdu i čuvanje božanske Istine; tako bi ilovača mogla postati sredstvom spasenja, uzdignuća i dosezanja visokih stupnjeva. Svrha nije bila to da bi ona tamna ilovača, kroz svoju pohlepu za svjetlom onoga **Udahnuo sam u njega od duha Svoga**, načinila od svoje svjetiljke instrument za izdajstvo i krađu.

Kada kradljivac dođe sa svjetiljkom, poseže za plemenitijim boljitkom.

Naprotiv, lampa i svjetiljka Daha-Duše treba prosvjetliti tjelesnu ilovaču svjetlom religije i odvracati je od njene pohlepe za ilovačom, neznanjem i onim tmastim. ‘Stoga je onaj čiji um dominira njegovom senzualnošću uzvišeniji od meleka, a onaj čija senzualnost dominira njegovim umom je niži od zvijeri.’” (MK 95:99/189-190)

“Neko je pitao šta je izvanrednije od obredne molitve.

Učitelj je odgovorio da je jedan odgovor duša obredne molitve, kako je već objašnjeno do potankosti (F 11-12/24). Drugi odgovor je da je vjera bolja od obredne molitve. Jer molitva se mora obaviti pet puta na dan, dok je vjera trajna. Molitva se može izostaviti zbog validnog izgovora, a u nekim prilikama se može odložiti. Evo jedne druge prednosti vjere: ona se ne može propustiti ni zbog kojeg izgovora i ni pod kojim okolnostima ne može biti odgođena. Vjera bez molitve je korisna, ali u molitvi bez vjere nema nikakve koristi, kao, naprimjer, u slučaju licemjera. Štaviše, obredna molitva je u svakoj religiji drukčija, ali se vjera ne mijenja niti u jednoj od njih – njena unutarnja stanja, njena kibla i tome slično su potpuno isti.” (F 32/43)

“Jedan od glavnih učenika reče: ‘Nevjernici su u ranijim vremenima obožavali idole i klanjali se pred njima. Mi danas činimo istu stvar. Idemo pred Mongole, steremo se pred njih i ukazujemo im svaku vrstu poštovanja.

Potom se smatramo muslimanima! A imamo i mnoge druge idole u sebi, kao što je pohlepa, samovolja, kivnost i zavist, i podlažemo se svima njima. Prema tome, izvana i iznutra mi činimo isto što i idolopoklonici, ali sebe smatramo muslimanima!’

Učitelj odgovori: ‘Ali postoji još jedna stvar. Pošto sve te stvari dolaze u naš um, one su loše i ne mogu se odobriti. Ali, oko tvoga srca je, nesumnjivo, vidjelo nešto silno, istinito i nedokučivo što ti dopušta da te stvari vidiš kao ružne i sramne. Slana voda se javlja slanom nekome ko je pio svježju vodu. ‘Stvari postaju jasne kroz svoje suprotnosti.’ Tako je Bog postavio svjetlo vjere u tvoju dušu koja, tada, vidi one stvari kao ružne. Nakon svega, one se javljaju ružnim u suodnosu sa nečim lijepim. Ako nije tako, zašto neki drugi ljudi podnose tu bol? Zašto su oni sretni zbog onog što čine i govore: ‘To što posjedujemo značajna je stvar?’” (F 77/89)

“Ne vidiš li da, u vrijeme Faraona, kada je Musaov štap postao zmijom a i štapovi i užad opsjenara su postali zmije, onaj koji nije imao moć razlučivanja vidio je sve to u istom svjetlu i nije lučio nikakvu razliku? Ali onaj koji je posjedovao moć lučenja shvatio je razlike između istine i opsjene. Tako je on postao vjernik kroz moć lučenja razlike. Otuda mi shvaćamo da je vjera lučenje razlike.” (F 146-147/155)

“Vjernik je onaj ko zna da iza ovog zida postoji Neko Ko je svjestan svakog pojedinačnog od svih naših stanja. On nas vidi, iako mi Njega ne vidimo. Za vjernika je to postala izvjesnost. Nasuprot tome neka druga osoba veli: ‘Ne, to je samo bajka’ i ne postoji nikakva vjera. Doći će Dan kada će Bog zapečatiti njene uši i ona će biti žalosna. Kazat će: ‘Avaj! Izrekoh jednu lošu stvar! Bila sam u krivu! Zacijelo sve to je bio On, ali sam Ga poricala!’”

“Ti, naprimjer, sviraš violinu i znaš da sam ja iza zida. Ti ćeš izvjesno vrijeme nastaviti svirati. Nećeš prestati, jer ti si violinist. Svrha tog molitvenog obreda, nakon svega, nije to što ćeš ti stajati, pregibati se i padati ničice po cijeli dan. Svrha te molitve je da moraš neprestano posjedovati ono duhovno stanje koje ti se pojavljuje u molitvi; spavao ili bio budan, pisao ili čitao, u svim tim stanjima ne smiješ nikada biti ispražnjen od prisjećanja na Boga; štaviše, ti moraš biti jedan od onih *koji su stalno u svojim molitvama* (LXX, 23).” (F 174/182-183)

“Veliš: ‘Ja danonoćno obavljam obrednu molitvu.’ Kako to, brate, da same tvoje riječi obredna molitva nisu?” (D 31532)

Mada je obredna molitva jedan izvanredan čin, njen duh i značenje su izvanredniji od njene forme, baš kao što je čovjekova duša izvanrednija i profinjenija od njegove forme; jer čovjekova forma ne ostaje, ali duša njegova ostaje. Forma obredne molitve, isto tako, ne ostaje, ali njeno značenje i duh ostaju, baš kao što Bog reče: *Oni koji su stalno u svojim molitvama...* (LXX, 23)

“Ovako jurista tumači formu obredne molitve: ‘Započinješ onim ‘Bog je najveći’, a završavaš onim: ‘Mir neka je nad tobom.’ Ali sufija objašnjava dušu te molitve: ‘Obredno pranje je sjedinjenje sa samim Bogom tako da niko ne poznaje onoga ko vrši to pranje doli sami Bog.’ Preduvjet za formu molitve je čišćenje vodom; ali preduvjet za dušu molitve je da ti utapaš svoje oči i srce u krv četrdeset godina kroz duhovnu borbu onog velikog svetog rata (*džihad kabir*), i da prosegneš kroz sedamdeset vela od tmine i da se vratiš živ kroz Život Božijeg postojanja.” (MK 19:23/66-67)

“Poslanici i prijatelji Božiji ne izbjegavaju duhovnu borbu. Prva duhovna borba koju oni poduzimaju u svojoj potrazi jest ubijanje jastva i napuštanje osobnih želja i senzualnih požuda. To je onaj veliki sveti rat (*džihad kabir*).” (F 130/140-141)

Trpljenje onoga svijeta je jad neopisivi; sva patnja ovoga svijeta je ništa u poređenju s njim.

Sretan je onaj koji sveti boj bije, koji kažnjava svoje tijelo i daje što mu duguje.

Želeći se izbaviti od patnje iz svijeta onog, on uzima na sebe bolno breme štovanja iz svijeta ovog. (M II 2472-74)

Ovaj rat je onaj veliki sveti boj, a onaj rat je ona bitka najniža; oba su djelo viteza poput Rustema i Alija.¹⁶

Oni nisu djelo onoga čiji um i trijeznost na trzaj mišijeg repa odskaku od ovog tijela.

Osoba nalik takvoj biti daleko mora od bojnih redova i kopljanika, poput žena. (M V 3802-04)

Tvoje jastvo stvara tvoje grijehe kako bi poraslo; naviklo je biti crvuljak – sada je zmajem postalo.

Noću truplo, jede što je zabranjeno; danju punog trbuha, krade i zbori besmisleno.

Idi, pravdu od princa, stjegonoše, vizionara išti.

*Zemlja nikada nije lišena Božijeg vladara; kako bi tu
mogla biti stvorenja bez Gospodara?*

*Svijet je bolestan u svojoj pometnji, bez pravde, kazne ili
stijega vlasti.*

Krajnji lijek je mač za bolest svijeta i slabosti.

*Vrijeme je došlo za onaj sveti boj! Ustanite sufije! Uđite
u taj boj!*

*Otfikarite s užitkom šiju senzualnosti! Ne izjedajte se u
očajnosti! Derviš se odriče duše i tijela svog; načelo je to
svakog čina velikodušnog.*

*Stavlja ih u vatru, jer alhemija ona je, koja nedozrelo
mijenja sve. (D 36113-22)*

*Darežljivost prema tijelu čini te nedozrelim, ali tjelesna
bol čini te zrelim.*

*Sve dok ne pretrpiš bol religije, nećeš osvojiti blaženstvo
vjere. (D 25928)*

*Samo bogobožnost, religija i pobožnost su od koristi;
kroz njih napredak oba svijeta zadobijaš ti. (M VI 264)*

“Opakost, zlo i odlike lošeg morala zakrivaju ljudsku bit. Pomjeranje tih zastora je nemoguće bez golemog udjela duhovne borbe. Čini duhovne borbe su mnogovrsni, a najuzvišeniji je izmiješanost sa drugovima koji su okrenuli svoje lice prema Bogu, a svoja leđa prema ovome svijetu. Nijedan čin duhovne borbe nije teži od druženja sa čvrstim drugovima, jer i sam pogled na njih pustoši jastvo i poništava ga. Stoga se kaže: ‘Kada nijedno ljudsko biće ne vidi zmiju četrdeset godina, ona postaje zmaj’ – drugim riječima, kada čovjeka ne vidi niko ko može prouzročiti njegove zle odlike koje bi ga opustošile.” (F 234/141)

“Čovjek mora ukloniti sve prizemne poticaje iz svog svojstva lučenja razlike i tražiti suputnike u religiji. ‘Religija’ znači prepoznati prave drugove.” (F 8/20)

*Idi, srce, kreni sa karavanom! Postajama Puta samo ne
jezdi, jer bremenito Vrijeme se iskušenjima gnijezdi. (D
24227)*

*Ukratko, budi drug zajednici ljudi – poput drvodjelje,
makar i iz kamena drugara izdubi,*

jer mnoštvo karavane i gužva zdrobiće kičmu i drumskih razbojnika koplja. (M II 2150-51)

Ko god želi sjediti s Bogom, nek sjedi u prisustvu Božijih prijatelja.

Ako se udaljiš od prisustva njihova, izgubljen ćeš biti, dio kome nedostaje cjelina.

Ako te vrag odvoji od prijatelja Božijih plemenitih, zateći će te bez prijatelja i glavu će ti odgristi.

Jedan časak bez družine putovati, makar i jedan pedalj, navika je koja potječe od sotonske lukavštine – dobro to upamti! (M II 2163)

Govori li mi o bolu ili o srčanoj radosti, okupimo se zajedno i zborimo u skupini.

Mora li naš jaran putovati daleko, postupit ćemo jednako; mora li malo putovati, postupit ćemo i mi tako.

Nek' mi i naši jarani isto srce i dah imamo, da Rustamove bojne redove poput ognja napadamo.

Mada smo muškoga roda, samotno putovanje će donijeti samo jadanja i žalost, nalik ženama.

Na hodočašće bez jarana ako krenemo, Ka'bu dosegnuti nećemo.

Mi smo strune harfe – kao njeni dijelovi, stoga, hajdemo visokim i niskim tonovima svirati!

U Ademovoj smo zajednici boravili, Ademu se hajdemo skupa vratiti!

Adem je samo put, naša je svrha skrivena – čadore naše podignimo na obali Velikog Okeana!

Kada prispije Njegovu Prijestolju Sulejman Postojanja, poljubit ćemo Mu prsten pečatnjak tisuću puta. (D 1671)

“Poslanik je kazao: ‘Noć je duga, pa je svojim snom ne skraćujte; dan je blistav, stoga ga grijesima svojim ne zatamnjujte.’ Noć je duga da ti tajne tvoje otkrije i na potrebe tvoje odgovori bez ljudskog ometanja. Kada prijatelji i neprijatelji nisu oko tebe da te uznemiravaju, ti možeš imati samoću i zadovoljstvo. Bog spušta zastor tako da tvoja djela mogu biti

zaštićena i sačuvana od licemjerja – tako da ona mogu biti istinski učinjena samo u ime Njega. U mrklinoj noći licemjer se razlikuje od istinskog vjernika i osramoćen je. Stvari su skrivene snagom noći i bivaju raskrivene jedino snagom dnevnog svjetla. Ali je licemjer raskrinkan snagom noći.” (F 60/71-72)

Duše ti tvoje, ne prestani raditi! Ne spavaj! Jednu noć od života svog oduzmi i bdi; ne sanjaj!

Tisuću noći za svoj ćeif prospavao si; šta je jedna noć za Prijatelja? Ne spij!

Za Prijatelja Plemenitog koji ne spava noću ne spavaj ni ti! Povjeri Mu srce i ne snij!

Boj se one noći kada od bolesti, dok je dan, ti se jadaš i ječiš: ‘Gospodaru! Ah, Gospodaru!’ – ne spij!

Te noći kada Smrt dođe i kaže ti: ‘Dobro došao!’ – tako ti jetkosti te noći, putniče, ne spij!

Kamenje stopljeno pred strašnim sindžirima tim: ako nisi kamen, tad se prisjeti onih sindžira i ne spij!

Mada je noć ljupki tamnopusi saki, ne uzimaj njen pehar i strahuj od narednog jutra: ne snij!

Bog je kazao: ‘Noću ne spavaju Moji prijatelji.’ Ako si zbunjen i posramljen Njegovim riječima, ne spij!

Boj se one užasno strašne noći od koje ne možeš uteći; u ime ljubavi onog Kralja koji željama udovoljava, ne snij!

Kada jezgra tvoja usahne, svježu jezgru On će ti darovati – sav ćeš postati jezgra, sretni li čovječe, ne spij!

‘Budi tih!, tisuću puta sam kazao ti. Ali uzalud. Donesi jedno, a zauzvrat tisuću primi – ne spij!’ (D 312)

Šta će skrivena sladunjavost usred tog trbuha praznoga!

Čovjek je lutnja, ni manje ni više od toga.

Kada je trbuh lutnje napunjen, tad ona ne može svirati tugovanku, bilo visokim il’ niskim tonovima.

Budu li tvoj mozak i trbuh od posta sažgani, njihov oganj će stalnu tužaljku iz prsa tvojih puštati.

Kroz taj oganj ti ćeš tisuću zastora u svakom trenu sažgati – i tisućom stepenica na Putu i u svojoj čežnji ćeš se uspjeti.

Drži svoj trbuh praznim! Jadikuj poput flaute i svoju želju kaži Bogu! Drži svoj trbuh gladnim i govori o tajanstvima poput svirale!

Ako je tvoj trbuh pun, dovešće ti, u času Proživljenja, Sotonu umjesto tvoga uma, umjesto Ka'be idola.

Kada postiš, oko tebe se okupljaju dobre odlike, poput sluga, sužanja i svite.

Nastavi svoj post, jer on je od Sulejmanova pečata; ne daj vragu žiga, i ne ruši svoje kraljevstvo.

Akoli tvoje kraljevstvo i vojska dadnu se od tebe u bijeg, vojska će se vratiti, stoga podigni stijeg!

Onima koji poste, Golema Trpeza je stigla s neba, jer ju je Isa, sin Merjemin, prizvao svojim molitvama.¹⁷

Iščekujte Trpezu Plemenitosti zbog vašega posta – Trpeza Plemenitosti je bolja od dinstana kupusa! (D 1739)

2. Prisjećanje na Boga

“Nemoj nikada biti bez prisjećanja na Boga, jer prisjećanje na Boga opskrbljuje pticu duše snagom, perjem i krilima. Ako se tvoj cilj ostvari u potpunosti, tad je to Svjetlo nad svjetlima (XXIV, 35). Ali, kroz sjećanje na Boga, u svakom slučaju, tvoj unutarnji vid će biti prosvijetljen i ti ćeš steći stupanj odvojenosti od svijeta. Pogledaj, naprimjer, pticu koja želi prhnuti u nebo: mada ona ne može dosegnuti nebo, ona se iz časa u čas sve dalje vine od Zemlje u nebesa i sve više i više od ostalih ptica. Ili, razmisli o bočici mošusa čiji otvor je uzan: staviš ruku na njega, ali ne možeš mošus izvući vani; pa ipak, tvoja ruka postane namirisana i tvoja osjetila osvježena. Tako isto je i sa prisjećanjem na Boga: makar ti ne dosežeš Njegovu Bit, ipak prisjećanje na Njega ima brojne učinke na tebe. Ti ozbiljuješ goleme koristi zazivajući Ga.” (F 175/183)

Krik strvinara je krik znanca jednog – znanca koji te tiska razorenju bijednom.

On grakti: ‘Karavano! Ovim putem hodi, evo smjerkaza, ovaj put vas vodi!’

Strvinar svakog po imenu zove – ‘Hej ti, hej ti!’ – kako bi priključio putnika onima što su zabasali.

Kročivši naprijed, vukove i lavove ugleda on, život mu opustošen, udaljen od puta, a dan odmak'o.

Reci nam, onda, šta je taj krik strvinara? "Želim bogatstva, položaja i poštovanja."

Spriječiš li te krike da se u tebi pojave, tad možeš uveden biti u tajne.

Zazivaj Boga i sažeži krik strvinarā! Zatvori svoje narcisoidno oko u pravcu lešinara! (M II 748-754)

Ispij napitak sjećanja na Njega i od misli se isprazni! Ako se u cijelu tu borbu upuštao nisi, čovječe koji ugadaš Bogu, kako bi to mogao propustiti?

Obnaženi čovjek je u vodu skočio kako bi žaoke stršljenova izbjegao.

Stršljenovi oko njega kružiše; kada on glavu svoju izmoli, oni ga ne puštahu više.

Sjećanje na Boga je voda, a stršljenovi su upravo sjećanje ove žene i onog čovjeka.

Zadrži svoj dah i strpljiv budi u vodi sjećanja, tako se možeš osloboditi starih misli i unutarnjih šaptanja.!

Steći ćeš kasnije potpunu prirodu te čiste vode od glave do pete. (M IV 435-439)

U spoljnemu svijetu vjetar tjera drvo na povijanje, prisjećanje tjera lišće srčanog stabla na šuškanje. (D 9778)

Prisjećanje čini ljude željnim putovanja; ono ih u putnike pretvara. (D 33569)

Šta je slađe od sjećanja na Prijatelja? Hej, ne sjedi tako besposlen! Zazivaj Boga! (D 23208)

Spominješ li Njegovo ime u dubini zdenca bez kraja, On će ti načiniti dubine zdenca samim vrhuncem Raja. (D 8565)

Odvojenost od njega je zdenac, prisjećanje je Njegovo uže: na dnu zdenca Jusuf hvata se za uže. (D 19325)

Njegovo ime je Duša nad dušama, Njegovo zazivanje rubin iz majdana. Njegova ljubav je u duši, u Njemu su naš utok i naša nadanja.

*Kad spomenem Njegovo ime, dolazi ono blaženstveno;
tad bez dvojnosti i oklijevanja, Ime postaje Imenovano.
(D 30700-01)*

*Gdje je ono spoznavajuće, putujući Pjesnik Ljubavi
– Onaj koji samo u ime Ljubavi pjeva, koji ničiju molbu
ne primi?*

*Umro sam nadajući se Njemu, ali Ga vidio nisam; u
svojoj čežnji najzad i u mezar ušao sam.*

*Prijatelju dragi, akoli si Ga vidio, kolika je to sreća za
tebe! O prijatelju, kakva je to sreća zacijelo.*

*Ali, akoli je On skriven poput Hidra,¹⁸ usamljen na
obalama mora,*

*tad, vjetre, prenesi Mu selame naše! Jer zbog Njega je
nujno moje srce!*

*Ja znam da plamteći selami vode zaljubljene njihovom
Voljenom.*

*Ljubav tvori mlinski kamen nebeske okomice, ne voda;
Ljubav čini da Mjesec krene naprijed, ne noga.*

Mlinski kamen duša u zikru pokreće se kroz vodu očiju.

*Prisjećanje na Boga je okov koji za Voljenog veže – budi
tih, jer ludilo je počelo da steže! (D 127)*

Jedna od manje poznatih dimenzija sufijske prakse je “usredotočenje” (*fikr*) koje prethodi ili prati prisjećanje na Boga/zazivanje. Neki sufijski tekstovi nude relativno izričit uvod u vezi sa upražnjavanjem usredotočenja, premda su neki drugi pojmovi uobičajenije upotrebljavani, kao što je pojam *muhāsabah* (“preispitivanje” unutar duhovnih stanja) ili *murāqabah* (“oprezno motrenje”). Rumi usput ukazuje na usredotočenje kao na duhovnu disciplinu isključivo pod općenitijim pojmom *fikra* i u suodnosu sa njegovim pratiocem *dhikrom*. On također relativno potanko raspravlja o preobraženju usredotočenja u njegov Predmet i o preobraženju zazivanja u ono Zazivano. Ali to više pripada ozračju “duhovne psihologije” i biće raspravljano kasnije, počevši sa odjeljkom III, D. U tom kontekstu, poradi razloga koji će iskrsnuti, riječ *fikr* se može radije prevoditi kao “razmišljanje”.

Glede usredotočenja kao duhovne discipline, sljedeće dvije aluzije na to zaslužuju da budu navedene. Prva je jedan stih iz *Mesnevice* koji sukusira ukupnost ove sufijske discipline; druga je kratki gazel iz *Dīwāna* koji kritizira one učenike kojima manjka onaj neophodni žar u njihovoj praksi.

Sufije svoja srca zazivanjem i usredotočenjem poliraju, tako da im ogledala srca (iz svijeta Nevidljivoga) čiste paslike primaju. (M I 3154)

Brate! Da bi voljeni bio, ti moraš trpjeti bol! Gdje je tvoj bol? Iskrenost i strpljenje traže čovjeka. Gdje je on?

Koliko dugo će tvoje zazivanje biti zamrznuto i tvoje usredotočenje nemoćno? Gdje su jecaji srca i ono lice žuto?

Ja ne tražim eliksir ili zlato. Gdje je onaj prijemčivi komadić bakra? Kako uopće onog učenika-mlitavca može doseći ljubav žarka? Šta ako je on samo leda santa? (D 2206)

3. Čovjekovo pregnuće i Božija milost

Da bi se prihvatio discipline Puta, čovjek se mora napregnuti do krajnje granice svojih mogućnosti. Ali ga to ne smije odvesti dotle da precijeni značaj svog vlastitog jastva, pošto je ono, u krajnjoj analizi, to odakle on mora uteći. Stoga, dok Rumi neprestance potiče duhovnog putnika da se trudi na Putu, on ga često podsjeća na to kako cijelo njegovo pregnuće i sve što on posjeduje izvodi se iz Božijeg obilja i milosti (*ināyat*). Čovjekovo duhovno nastojanje (*himmat*) mora težiti ka onom najvišem, ali on ne smije nikada zaboraviti da ga je Bog obdario tim nastojanjem. Konačno, Božija milost i naklonost je sve to o čemu jeste riječ. Jer, prema Poslanikovim riječima: "Samo jedna jedina Božija naklonost je jednaka svim djelima džina i ljudi."

Samo jedan tračak sjene Milostivog je bolji od tisuću pregnuća sluge poslušnog,

Jer šejtan će pomjeriti podložnosti opeke. Makar bilo i dvije stotine njih, on će prokrčiti put za sebe. (M VI 3869-70)

Nepostojanje je Okean, a svijet je pjena; Sulejman je Okean, a mravi su stvorenja.¹⁹

Pjenu stvara more vrijuće, Iran i Turan su samo njene dvije mrvice.²⁰

Šta je pregnuće u tom vrenju, reci mi? Zašto se svojim strpljenjem hvastaju ovi ljudi strpljivi?

*Ono ružno More je lijepim načinilo, ono gorko u slatko
je valovlje pretvorilo. (D 20010-13)*

“Milost je jedna stvar, a pregnuće druga. Vjerovjesnici nisu zaslužili duhovno stanje vjerovjesništva kroz pregnuće; oni su blaženstvo kroz milost otkrili. Bilo kako bilo, Božija Navika traži da, ko god polučuje vjerovjesništvo, proživi svoj život u istrajnosti i krjeposti. Tako stvar stoji poradi običnih ljudi, u nastojanju da oni mogu imati povjerenja u vjerovjesnike i njihove riječi. Jer obični ljudi nisu kadri vidjeti ono unutarnje – oni vide samo ono spoljašnje. Ali, kada oni slijede ono spoljašnje, oni otkrivaju pristup onom unutarnjem kroz posrednost i blagoslov onog spoljašnjeg.” (F 176/183-184)

*Korijen je, zacijelo, Božija naklonost; ali, potruđi se,
prijatelju! Ne očekuj tek tako naklonost tu!
Napustiti pregnuće znači prijezir pokazati; kako bi
prijezir mogao dostojan duhovnog ratnika biti?
Ne razmišljaj o prihvaćanju niti o odbijanju, mladiću!
Već drži Njegove zapovijedi i zabrane stalno na umu.
Zatim će ptica naklonosti iz svoga gnijezda iznenada
sletjeti – kada ugledaš jutro, tad ćeš moći svjetiljku
utrnuti. (M VI 1477-80)*

“Čovjek zamišlja da će kadar biti svoje pokudne odlike ukloniti trudom i svetim ratom. Nakon iskrenog truda i jačanja svoje snage i oruđa, on zapada u očaj. Potom mu Bog veli: ‘Mislio si da možeš izvršiti ovu zadaću svojom vlastitom snagom, djelovanjem i pregnućem. To je navada koju sam Ja uspostavio: troši sve što posjeduješ na Naš način. Potom će ti doći Naše izobilje. Na tom beskrajnom putu Mi zapovijedamo da putuješ svojim slabim rukama i nogama. Zacijelo, za stotinu tisuća godina ti nećeš prispjeti na prvu postaju na Putu. Bilo kako bilo, dok putuješ tim putem, sve dok tvoje noge ne sustanu i dok ne kloneš, kad više ne budeš imao snage da kreneš naprijed, tad će te milost Božija uzeti u svoje ruke.’” (F 78-79/91)

*Spavao sam, pa si me Ti probudio, kako bih znak luka
obrve Tvoje vidjeti mogao.
U protivnom, da se za naklonost snagom Duha Tvog
nije borilo, šta bi stvorenje od praha sa Tvojom Ljubavi
imalo? (D 23586-87)*

*Naša čežnja se iz Tvoga zahtjeva izvija – gdje god da
čovjek slijedi Put, on Božiju naklonost otkriva.*

*Kovitla li se prašina bez vjetra? Plovi li lađa bez mora?
(M V 4216-17)*

*Svak vidi Nevidljivo bistrini srca svog srazmjerno, a to
ovisi o tome koliko je taj srce polir'o.*

*Ko god ga je većma glancao, sve više Nevidljivo je vidio
– sve više oblika Nevidljivog bivalo mu je očito.*

*Kažeš li: 'Čistota je Božije obilje', pa, taj uspjeh u
glancanju srca iz Njegova darovanja također je.*

*Čovjek se trudi i moli dokle njegova duhovna težnja
dopire: a čovjeku pripada samo ono što sam zarađuje
(LIII 39)*

*Samo Bog težnju dariva – nijedan bijedni prosjak ne
nastoji kraljem da biva. (M IV 2909-13)*

*Krojač Vremena nikada košulju za čovjeka ne šije a da
je na komadiće ne izdere.*

*Vidiš tisuću bedaka na svijetu tom, koji plaćaju Iblisu
skute prepune zlata za bol.*

*Kao slatkiše oko tvoje vidi te višebojne cvjetove – jedeš
ih, a oni ti daruju požutjele obraze.*

*O ti što si grlio truplo, veleći: 'Dragi moj!' Na kraju to
grljenje trupala sledit će ti dušu i tijelo.*

*Navikni se na Boga, jer kad tvoj čas dođe sudnji, ti ćeš
protiv volje odvojen biti od slikarija tih đavoljih.*

*Ne isteži noge svoje na tom slatkom zemnom ćilimu, jer
on je posuđena postelja; boj se časa kada će doći da ga
smotaju!*

*Ne bacaj nesmotreno tu kocku u ovaj pehar Vremena!
Čuvaj se svoga protivnika, jer on je majstor kockanja.*

*Ne motri prašinu tog tijela, upravi pogled prema
uzdignutom jahaču duševnog ata! Iskoristi svoju viziju
da pronadeš konjskog jahača usred blata!*

*Lica nalik ružama moraju doći iz đulistana; ako ruži-
čnjaka nema, odakle cvijeće tada?*

*Kada ugledaš jabuku – podbradak – znaj da tu mora
biti i stablo. Ta jabuka služi za primjer – a ne da se
pojede naglo.*

*Drži svoju težnju visoko, jer preniska ona akoli ti je,
Kraljev komornik će ti vrijeme tratiti tricama – “Gubi se!”*

*Tišina! Nikakvih više riječi! Govori bez glasa, poput
razumnog svojstva meleka na krovu od lazurnog
kamena. (D 869)*

4. Muškarci i žene

Nalik ostalim tradicionalnim metafizičkim i kozmološkim učenjima, sufizam dijeli zbilje egzistencije na aktivne i pasivne, muške i ženske, na yang i yin.²¹ Tako je Stvoritelj muške naravi i aktivan u odnosu prema stvaranju koje je ženske naravi i prijemčive prirode. Unutar stvorenog poretka stvari Univerzalni Um ili “Vrhovno Pero” (*Al-qalam al-'alā*) je aktivan, upisujući predmete svoga znanja u Univerzalnu Dušu ili “Ploču pomno čuvanu” (*Al-lawh al-mahfūz*), uvodeći na taj način pojedinačna stvorenja u postojanje. Isto tako, nebesa i duhovni svijet su aktivni u odnosu prema Zemlji, prema materijalnom svijetu.

*U motrenju uma nebo je muškarac a žena Zemlja je:
šta god jedno spusti dolje, ono drugo ga njeguje. (M III
4404)*

Univerzalni Um i Univerzalna Duša su u ljudskom mikrokozmosu odraženi u umu i jastvu. Međutim, zbog čovjekova jedinstvenog položaja među stvorenjima, prirodni poredak stvari je, katkada, poremećen ili čak ispreturan. Drugim riječima, um treba biti aktivan u odnosu prema pasivnom jastvu. Um treba lučiti razliku između istinitog i lažnog poput mača i, potom, treba donositi odluke na temelju tog lučenja razlike; a jastvo treba oživjeti i kontrolirati tijelo, držeći ga u sukladnosti sa uputama uma. Takvo je stvarno stanje sa vjerovjesnicima i evlijama, koji su se iznova vratili ljudskoj normi ili “izvornoj prirodi” (*fitrat*). Ali je kod većine ljudi jastvo poprimilo jednu aktivnu ulogu kao rezultat Ademovog pada; tako ono vlada ili, u najmanju ruku, bojadiše umsko lučenje razlike. Osjećajnost preovlađuje i zastire čovjeka od umskog svjetla. Ako se čovjek iznova vrati svom prvotnom savršenstvu, njegov um će iznova zaigrati mušku ulogu, a njegovo jastvo će živjeti u sukladnosti s njim kao njegova ženska družica.

Kad bi dvojnost naše srce i dušu za tren napustila, naš um bi bio Adem, a naše jastvo Hava. (D 25842)

Pošto ova dva spola odražavaju ona dva univerzalna principa aktivnosti i pasivnosti, muškarci posjeduju određenu srodnost sa umom, dok su žene izravnije obojene jastvom. Pa ipak, to ne znači da je ijedan dati čovjek obdareniji umom negoli bilo koja data žena, jer ovdje je prvenstveno u pitanju forma, a ne značenje.

Rumijevi stihovi često slijede simbolizam ovog kozmološkog obrasca, tako da su “muškarci” simboli evlija, a “žene” simboli nevjernika. Drugim riječima, on (ili ona), ukoliko kod njih preovlađuje um, su “muškarac”, dok su on (ili ona) “žena”, ukoliko kod njih preovlađuje jastvo. Stoga “muškarci” gledaju u značenja, dok su “žene” zatočene u formama.

Najuobičajenija primjena ovog simbolizma je u ozračju prakse i duhovne borbe. Prema tome, “muškarci” su duhovni borci, dok su “žene” mutni ovosvjetski ljudi. Uzvišena težnja na duhovnom putu je ozračje muškaraca, dok žene sjede kod kuće i bave se svjetovnim stvarima. Duhovna borba je carstvo viteza poput Rustama i Alija, dok žene više vole vidljivu sigurnost sela i govore o ovom i onom.

Premda je ženska priroda iz ovog motrišta negativna zbog svoje srodnosti sa jastvom i ovosvjetskim, sa drugog motrišta ona je pozitivna, jer odražava i očituje Božiju Ljepotu, Plemenitost i Milost. Ukazat ću na ovaj drugi simbolizam na kraju ovog odjeljka, a potom ću kasnije potanje ukazati na to (dio III, G).

Kada se žena upusti u boj, ona neće razbiti neprijateljske redove, nego će očajno biti njeno stanje.

Premda ona nosi mač poput lava, njena ruka će biti drhtava.

Teško onom čiji je ženski um i čije ružno jastvo je muško i na gotovs!

Neupitno je da će njegov um biti poražen; on će biti samo gubitkom obdaren.

Sretan je onaj čiji um je muško, a čije jastvo je žensko i bespomoćno!

Njegov djelomični um je ono prevlađujuće muško; pamet je porekla ono jastvo žensko...

Životinjske odlike prevlađuju u ženi, jer bojama i miomirisu ona teži.

Kada je magarac osjetio boju i miris trave, svi dokazi su utekli iz njegove glave. (M V 2459-64)

*Ovaj "muškarac" i "žena", koji um i jastvo su, za očito-
vanje dobra i zla nužni su.*

*Noć i dan u tom staništu od praha, u ratu i prepirci to
dvoje nužna su bića.*

*Žena uvijek želi gospodarenja ugođaj – ugled, hljeb,
hranu i položaj.*

*Jastvo katkada, poput žene, očituje poniznost, a katkad
traži vođstvo da iscijeli svoju zlovoljnost.*

*Um ne zna ništa o tim mislima, zacijelo; njegov duh
ništa ne sadrži, samo čezne za Bogom. (M I 2618-22)*

*Znaj, zacijelo, tvoje jastvo je žena – ono je gore od žene,
jer žena je dio zla, tvoje jastvo je njegova cjelina. (M II
2272)*

*Svih muškaraca mi duše! Ko god nije voljeni Božiji, žena
je po značenju – onda koja vrsta žena su žene, pazi! (D
9584)*

*Žena je ona kojoj su boja i miris put i svrha; ona je zbilja
jastva koja zapovijeda zlu da se utjelovi u fizičko zdanje
roda ljudskoga. (D 19431)*

*Premoc muškaraca nad ženama – o štovatelju sadašnjeg!
– jest to što muškarci bolje vide svrhe onog svagdašnjeg.
(M IV 1620)*

*Muškarac ženskonja nije prikladan da se bori protiv
jastva; tamjan i mošus nisu prikladni stražnjici ma-
garca.*

*Pošto žene nikada ne idu da svetu borbu vojuju, kako bi
se mogle potruditi da Veliku Svetu Borbu dobiju?*

*Osim onih rijetkih, kada se Rustam u ono tijelo žene
skrio, kao što je i slučaj hazreti Merjeme bio.*

*Žene su na isti način u tijelima onih muškaraca skrivene,
koji su zbog plašljiva srca postali ženskonje.*

Na budućem svijetu žensku prirodu će svak poprimiti, ko u muškoj prirodi nije uspio dozreti. (M VI 1882-86)

...Kralj je udao za generala djevojku; on je satrao svoj bijes i lakomost u prašinu.

Mada je bio slab u muževnosti magarećih godina, zadio je muževnost vjerovjesnikā.

Napustiti srdžbu, senzualnost i pohlepu, posvema predstavlja muževnost i odliku vjerovjesničku.

Smatraj da on nema ništa od muževnosti magaraca u venama svojim. Bog će ga i dalje zvati "kraljem uzvišenim".

Za mene je bolje da sam mrtav i od Boga voljen, negoli da živim, a daleko od Njeg i odbačen.

Znaj da je to jezgra muževnosti, a kora je ono drugo. Ono prvo vodi u Džennet, a drugo u Pakao. (M V 4024-29)

Muževnost je ta muževnost, ne penis i brada: inače će kraljem muškaraca biti magareća alatka. (M V 3711)

Akoli nisi razbojnik na putu religije, tad ne štuj boje i miomirise poput žene. (M V 4082)

Na tom putu su mnogi razbojnici, a ovi pratioci su žene – ali nije dostojna Puta ona koja je dražesno obojadisala stopalo svoje.

Borbeni doboš je odjeknuo, oružje Ljubavi je pristiglo. Gdje je srčani Rustam da može izvršiti to djelo? (D 8826-27)

Ako si muškarac, postojano prema Njegovu strašnome licu okreni svoje srce, jer kibla muškaraca je Njegovo lice. (D 4311)

Da bi stekao odliku muškaraca pogledaj u lice Ljubavi – ne sjedi na studenome, jer i njihov dah će te slediti. (D 30415)

Pridruži nam se kao muškarac, jer ti si čudi lava – zašto dopustiš da ti srce kao žena leprša? (D 29052)

Ko je Rustam u ovom svijetu u usporedbi sa borbenim redovima Božijih zaljubljenika? Oni svaki dan jašu svoje pastuhe u moru krvavom od užitka.

Dvjesta trupova bućka se u moru pokolja na svakoj strani, bezglavi, ali zaljubljeni, nalik šećeru, igraju i smiju se u svom udivljenju i slavi,

jer zacijelo Njemu se vraćamo mi. (II 156) (D 18700-01)

Divno bojište, divni muškarci, svaki uživa u vlastitoj smrti! Načini svoju glavu polo loptom, potom na ledinu izjaši! (D 19402)

Ko je to žensko jastvo koje moramo sabljom sasjeći? Moraćemo Rustama presjeći i od njega duše primiti! (D 16711)

Od Boga smo naučili zanat muževnosti! Mi smo prvaci ljubavi i drugovi Muhammedovi! (D 17499)

Ona ajkula za koju je okean samo jedan gutljaj, to smo mi! Od namočena hljeba, leće i stola mi nismo muškarci. (D 17089)

Poskočimo, hajdemo igrati svi, rukama pljeskati! Jer smo od žena kroz našu muževnost izbavljeni! (D 35533)

Za orasima i suhim grožđicama dijete plače, čovjek od uma kao tričarije gleda stvari takve.

Tijelo je orah i grožđice u viziji srca – ali, kada će dijete steći mudrost muškarca?

Ko god je zakriven koprenom, dijete je zacijelo – a muškarac je od sumnje utekao.

Ako si ti muškarac zbog muda i brade – pa, bilo koji jarac ima obilje dlake i brade. (M V 3342-45)

Muškarci se prolaznosti ovoga svijeta raduju, a djeca se vesele njegovu trajanju.

Jer slijepa ptica nikada nije slatku vodu kušala, ona to slano jezerce gleda kao potok iz Raja. (M IV 2593-94)

U ovom svijetu zemnom dokle ćemo puniti svoje halje prljavštinom, kamenjem i otpacima, poput djece?

Ostavimo prah i poletimo u nebo, od djetinjastosti na pir muškaraca utecimo! (D 14306-07)

Jednog dana ženskasti muškarac povika: ‘O, prljavog li pastira! Hoće li me taj jarac ubosti, pitam se? Piljio je u mene iz sredine stada.’

Pastir reče: 'Ubošće ženskasta muškarca, čak će ga zgaziti svojim papcima. Ali, zašto bi muškarac trebao brinuti zbog njega?' Na to će ovaj: 'Divna besjeda!'

Gdje ti je um, kako bi mogao razborit postati? Gdje su ti noge, kako bi mogao hoditi,

kako bi mogao napustiti suhu mrtvaju i stići do okeana, i biti siguran od zemljinog drhtanja?

Postaćeš kralj nad kraljevima i stići do vječnog kraljevstva; dosegnućeš ponad sfera, daleko od ovog smetlišta. (D 24218-21)

O ti koji se zoveš muškarcem! Koja vrsta je to muževnosti kad dopuštaš Iblisu da te kao razvratnik grbi? (D 7528)

Baš kao što su forme muškaraca relativno izravni odrazi strogosti i aktivnosti Univerzalnog Uma, isto tako forme žena očituju blagost i istinsku prijemчивost i ljepotu duše u miru s Bogom; u njima se jasno raskriva Božija Ljepota. *Mesneviya*, a posebno *Dīwān* su krcati stihovima koji proslavljaju ženu kao sliku božanski Voljenog. U ovom kontekstu samo jedan odlomak može biti dovoljan kao aluzija na to učenje.

Ona čije lijepo lice učini da je čovjek njen rob – kako bi to moglo biti, zacijelo kako, kad ona započne djelovati kao njegov rob!

Ona čija uznositost čini da drhti tvoje srce – šta će ti se dogoditi, zacijelo šta, kad dođe da preda te plače!

Ona čiji prezir krvlju tvoje srce i dušu puni – kako li će izgledati kad ti dođe u nevolji!

Ona koja nas u zamku hvata svojom tiranijom i okrutnosti – šta će biti naš odgovor kad pred nas dođe moleći?

Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čim žude: žene... (III 14) Bog je stvorio njenu ljepotu, pa kako čovjek od nje uteći može?

Jer On je stvorio Havu da se Adem uz nju smiri (VII 189), pa kako se Adem može od nje da odvoji?

Čak da je muškarac i veći od Hamze, i da je Rustam, on je još zapovijedi svoje starice sužanj.

Poslanik, čijem govoru je cijeli svijet potčinjen, običavao je govoriti: 'O, Aiša, hajde sa mnom zboriti!'

Voda savladava vatru, jer se vatra nje plaši; ali, kada je vatra zaklonjena, natjera vodu da vri.

Kad lonac dođe među njih, o kralju, vatra obezvređuje vodu i pretvara je u paru.

Akoli ti, poput vode, izvana vladaš nad ženom, iznutra ona svladava tebe i ti čezneš za njom.

Ljudska vrsta takve odlike ima, ali životinje nemaju ljubav zbog svog prizemnog stanja.

Poslanik reče da žene potpuno vladaju nad muškarcima od uma i onima što Srce posjeduju.

Ali muškarci nezalice vladaju nad ženama, jer su sputani svirepošću životinja.

Oni nemaju ljubaznosti, nježnosti ili ljubavi, jer njihovim čudima vlada nagon životinjski.

Ljubav i ljubaznost su svojstva ljudska, srdžba i čulnost su odlike životinja.

Ona je Božiji sjaj, ona nije tvoja voljena. Ona je Stvaralac – ti ne bi mogao kazati da ona nije stvorena.

(M I 2421-37)

Dio III

DOSEZANJE BOGA

A.

SLABLJENJE JASTVA

1. Osobnost i sebičnost

Već smo vidjeli mnoštvo aluzija na prvotnu svrhu isposničke discipline i duhovne borbe: ukidanje ili preobraženje jastva, koje zakriva čovjeka od opažanja i ozbiljenja njegove istinske osobnosti. Rumi ukazuje na “jastvo” i drugim brojnim pojmovima, uključujući i “(samo-) opstojnost” (*hastī, vujūd*), “jastvo” (*khwud, khwīsh*), “osobnost” (*khwudī, khwīshī*), “ego” (*manī, anā’iyyat*), i “ ja-mi ego” (*mā-u-manī*). Njegove rasprave o nužnosti samoponištenja provijavaju kroz svu njegovu poeziju i prozu.

*Ne misli da je začudno ako duša zakriva Voljeno:
upregni se u isposničku disciplinu i ostavi po strani
jastvo nemirno! (D 2639)*

*Brzo jastvo iz sredine makni, kako bi mogao svoje Jastvo
u zagrljaj ščepati! (D 12280)*

*Kreni na put od jastva do Jastva, prijane, jer takvim
putovanjem zemlja rudnikom zlatnim postaje! (D 12117)*

*Očisti se od egoističnih odlika, kako bi ti se mogla
ukazati tvoja čista suština! (M I 3460)*

*“Ja i “Mi” su ustava slame i blata – makni ustavu, i, gle,
ti si badanj od vina! (D 33271)*

*Samoopstojnost donosi užasnu pijanost; ona razbor iz
glave izgoni i iz srca uklanja čednost.*

Ležanje u zasjedi, zanošenje samoopstojnošću, stotinama tisuća ranijih pokoljenja je postavilo zasjedu.

Kroz to je sluga, poput Azazela, Iblis postao, govoreći: 'Zašto bi Adem nada mnom gospodar bio?' (M V 1920-22)

Svak u ovome svijetu bježi na stranu pijanstva od slobodne volje svoje i od svojega žića.

Nastojeći biti za trenutak slobodnim od svijesti, sramotu od vina i muzike na sebe nastoje navući.

Svi znaju da ovo postojanje je stupica, da snaga misli i pamćenja su mjesto stradanja.

Od osobnosti u sebičnost, pravoputni čovječe, oni bježe; u sebičnost, u pijanstvo i zauzetost oni teže! (M VI, 224-227)

“Sebičnost” (*bī-khudī, bī-khwishī*) je, zacijelo, svrha puta, jer ona nije ništa drugo doli Osobnost.

Postao sam beščutan, zapao u ono sebično – u apsolutnoj sebičnosti kako mi je sa Jastvom radosno! (D 17689)

Prispjet ću sebi u trenu kad u zaborav padnem i postanem nesvjestan: potpun sam samo onda kada sam od pet čula i četiri počela odsutan. (D 17741)

Okajali smo svoje vlastito jastvo – nećemo napustiti ovo selo. (D 24891)

Bog doziva: 'Izađite iz svog tjeskobnog staništa; naš posljednji susret će biti u veličanstvenoj blizini Doma Svetoga.'

Prijevod Njegovih riječi je ovaj: 'Brzo se izvucite iz svojega ega, ili će, pak, svaki tren biti okov, svaka dva koraka zamka i stupica.'

Da se izvučemo iz svojih ega? Ali, gdje da odjezdimo? U sebičnost! Sebičnost je smisao, duhovna značenja! Samosvijest su imena, duhovna imena! (D 16600-02)

Kada prispijemo u samo središte, On se povlači ustranu; kada segnemo postrance samih sebe, On se opet vraća u srijedu. (D 6109)

Sve oči i uši su zatvorene, osim očiju i ušiju onih koji su se izvukli iz sebe. (M III 837)

O vi koji ljubite, iz atributa osobnosti se izbavite! Zaboravite sebe u viziji žive božanske Ljepote. (D 7850)

Nisi vidio ništa doli sebe, okrećeš se i vrtiš u sebi. Starče, zašto si tako skvrčen? Postani beščutan i izbavljen budi! (D 27435)

O Ti čiji bljesak je rudnik svakog eliksira! O Ti čije Jastvo svakoga jastva je lampa! (D 36328)

Svako ko privlači dobro ili zlo, sebi ga privlači – samo Ti privlačiš nas do Nas, o rijetko Voljeni! (D 35825)

2. Postojanje i nepostojanje

Da bi pronašao svoje istinsko Jastvo, čovjek mora segnuti ponad svog iluzornog ega. To putovanje Rumi opisuje tako što koristi nekoliko skupina pojmova, od kojih svaki zavrjeđuje našu pozornost. Možda je najšira i najtemeljnija skupina pojmova postojanja i nepostojanja na koje sam već ukazao u jednom drugom kontekstu.

Zato što su pojave varljive, čovjek opaža svijet kao “postojanje”, a sebe samog poima kao egzistenta među mirijadama drugih egzistenata. Međutim, samo Bog, zacijelo, postoji. Kada On smjesti naše postojanje tik do Svog Postojanja, mi izgledamo tako kao da smo potpuno izvedeni iz Njega, što će reći da mi ne posjedujemo bilo kakvo postojanje. Mi smo primili tračak svjetlosti Njegova Bića, i taj tračak će se uskoro vratiti natrag svome Izvoru. Prema tome, ono što se izvana javlja kao postojeće, zapravo je nepostojeće, a ono što se javlja kao nepostojeće, zacijelo jest Postojanje. Izvanjski paradoksalan zaključak je taj da, ukoliko čovjek želi postojanje, on ga mora tražiti u svom vlastitom nepostojanju.

Motri svijet prividno nepostojeći, ali opstojeći u biti; a ovaj drugi svijet, prividno postojeći, ali bez stalnosti! (M I 795)

Bog je učinio da se nepostojanje kao postojanje i podnošljiva zbilja pojavljuje; učinio je da se Postojanje u ruhu nepostojanja osmjehuje.

Skrio je More, a pjenu vidljivom učinio, skrio je Vjetar, a prah ti jasno pokazao. (M V 1026-27)

Pošto se postojanje u nepostojanju ušatorava, dok u postojanju ničes prebiva, vatra je u dušu prosegnula i njeno postojanje ona je progutala. (D 807)

Cijeli svijet je pogrešna staza vodila, jer ljudi se plaše nepostojanja, dok im je ono njihova krajnja sudbina.

Gdje bismo trebali znanje tražiti? U odstupanju od znanja. Gdje bismo mir trebali tražiti? U odstupanju od mira.

Gdje trebamo tražiti postojanje? Tamo gdje je od njega odustajanje. Gdje trebamo tražiti jabuku? U odustajanju od naših ruku.

Samo Ti, Pomagaču najbolji, možeš oko preobraziti, koje vidi nepostojeće stvari, u oko koje može Postojanje vidjeti!

Oko koje je iz nepostojanja izronilo vidi Suštinu postojanja kao nebitstvo. (M VI 822-826)

Islamska dogma drži da je Bog “stvorio svijet iz ništa.” Sufije tvrde kako to ne može značiti da su stvari prije stvaranja svijeta bile nepostojeće u svakom pogledu. Jer Bog posjeduje znanje o svim stvarima odvijeka, tako da su stvari prije svoga stvaranja “postojale” unutar Božijeg znanja, mada ne i u svijetu.

“Nepostojanje je strogo pjenušanje u iščekivanju da bude obdareno postojanjem. Nepostojeće stvari su nalik četverici ljudi koji sjede u redu ispred kralja. Svaki od njih čezne i očekuje da će mu kralj doznačiti neko mjesto kod sebe, a svaki je postiden pred ostalima, jer njegovo očekivanje protuslovi njihovom.” (F 206/215)

Vidjeli smo da, ako uzmemo da “postojanje” označava “svijet”, tad je “nepostojanje” stanje stvari “s Bogom”. Ali, ako zapazimo da je svijet istinsko nepostojanje, tad su stvari s Bogom ono postojeće. Sa ovog stajališta motreno, sami Bog nije ni nepostojanje niti postojanje, nego je iznad toga, baš kao što je On iznad svih drugih dualnosti i suprotnosti. Međutim, Rumi još može ukazivati na Njega kao na “Postojanje”, ali ja u tom kontekstu više volim prevoditi pojam svijeta kao “Bitak”, kako bih stavio do znanja da taj pojam označava stanje ponad dualnosti nepostojanja i postojanja.

Postojanje je radost i pijanstvo s Tobom, a uho nepostojanja u Tvojim je vlasti – oboje su paraziti na Tvome Bitku, oboje su prepustili svoje htijenje Tvojim prevlasti. (D 10754)

Božija Prisutnost puna je milosti i nježnosti, i postojanje i nepostojanje s Njim su u ljubavi. (M I 2445)

Kraljevo Prijestolje je izvan postojanja i nepostojanja. Ono počiva stotinu tisuća godina ponad svjedočenja i osporavanja. (D 5049)

Nepostojanje je radionica Božija, u kojoj On tvori stvari i postojanjem ih dariva. Čeznemo li za postojanjem, apsurdno je da za njim tragamo ovdje među već postojećim stvarima. Moramo to tražiti tamo kod Njega. Da bi predstavio ta pitanja, Rumi pokazuje da ko god za bilo čim traga, on traga za nepostojećom stvari, to jest nepostojeće je u suodnosu s njim.

Želiš li biti siguran od štete, sklopi oči svoje pred onim što ih prvo privuče i svrhu promotri.

Zapazi da sve nepostojeće su stvari, zapravo, ono opstojeće! Uoči da sve opstojeće kukavno je!

U svakom slučaju da zapaziš, hoću, kako svako ko um posjeduje za nepostojećim traga i danju i noću.

Proseći, oni tragaju za dobrotom koja to nije; u dućanima oni prođu traže koja to nije.

Na poljima oni urod traže koji to nije; u gajevima oni palmu traže koja to nije.

U školama oni znanje traže koje to nije; u manastirima oni strpljenje traže koje to nije.

Opstojeće stvari su za sobom ostavili, za nepostojećim stvarima oni su tragači i robovi, jer rudnik i riznica Božija nisu drugo doli nepostojanje, koje ulazi u očitovanje. (M VI 1360-67)

Apsolutno Biće djeluje u nepostojanju – a nepostojanje šta predstavlja drugo ako ne Tvorca postojanja radnju? Da li iko piše na papiru ispisanom? Sadi li iko mladarak na mjestu već zasađenom?

Ne, već traži papir prazan od pisanja, a sjemenku zasađuje tamo gdje ne bješe sađenja.

Budi, brate, mjestom nesijanim, budi bijelim papirom perom nediranim! (M V 1960-63)

Od postojanja se nepostojanju vrati! Za Gospodom tragaš, a Njemu pripadaš ti!

Od nepostojanja ne bježi, jer mjesto je prihoda! Postojanje je, manje-više, mjesto rashoda.

Radionica Božija nepostojanje je, sve što je izvan nje, potpuno bezvrijedno je. (M II 688-690)

Tvorac je skriven u radionici – ondje ulazi, i licem u lice s Njim se ondje susretni!

Rad je nad Tvorcem izatkao veo, bez tog rada niko Ga nije vidio.

Radionica je Tvorčevo stanište – oni na polju za Njim ne haju.

Stoga uđi u radionicu tu, to jest u nepostojanje, tako da vidjeti možeš i Tvorca i tvorenje! (M II 759-762)

Sreća potpuno u nepostojanju počiva, ali luđak za njom u postojanju traga. (D 29146)

Nema odmorišta doli Nepostojanja Pustoši, jer postojanje nema nikakve vjernosti. (D 29440)

Plaši se postojanja u kojem sada si ti! Tvoja uobrazilja je ničes, a i ti sam potpuno ništa si.

Jedno ništa s drugim je u ljubavi, vječna ničes zamku je postavila ničesi.

Ove paslike kada iščeznu, tvoja uobrazilja će prispjeti punom razboru. (M VI 1447-49)

Ovaj svijet je, nesumnjivo, postojanja krma žalosti. Naše počivalište je nepostojanje, stoga idi! (D 34832)

Čak da posjeduješ dvije stotine života, nepostojanjem u Njegovu Biću postani – zacijelo je prikladno biti nepostojanjem Bića tog radi! (D 7919)

Ljudi Puta su za lijekom tragali, ali za cijeli svoj život nisu ga pronašli.

U vatri Ljubavi oni su se k'o željezo, bakar i granit stisnuli.

Poput ljudi oni su se potpuno u Okean utopili. (D 24929-31)

Šta ja znam da li opstojim, ne opstojim li? Ali, ono što odveć dobro znam: kada jesam, ja nisam; kada nisam, ja jesam, Voljeni! (D 15017)

Putujući pjesniče, u nepostojanje povedi nas! Jer postojanje je drumski razbojnik, pošto zastrašuje, a sve što straši ne predstavlja blaženi čas.

Ah, postojanje postavi zamku egzistentima! Jer duša želi da nikad ne uđe u postojanje, i da nikad ne bude rođena iz nepostojanja...

Nepostojanje je okean, mi ribe, a postojanje je mreža ribarska – kako može onaj što u mrežu je upao poznavati okus okeana? (D 7704-05, 07)

Bliskost Bogu nije uspeti se ili se dolje spustiti – bliskost s Njim znači iz tamnice postojanja uteći.

Da nepostojanje može biti gore il' dolje, kako može misliti neko? Nepostojanje nije ni odmah, ni kasnije, niti daleko.

Radionica i riznica Božija su u nepostojanju; ti postojanjem zavarani si, pa kako bi išta o nepostojanju mogao znati ti? (M III 4514-16)

3. Utrnuće i ponovno opstajanje

Baš kao što Rumi često govori o riznicama koje počivaju u nepostojanju, on jednako tako upotrebljava onaj čuveni pojam iz klasičnog sufizma, pojam “poništenja” (*fanā*’), pojam koji se često koristi zajedno sa svojim suodnosnim pojmom “ponovnog opstajanja” (*baqā*’). Čovjekovo postojanje ili jastvo ili osobnost – zovite to kako hoćete – mora biti poništeno kako bi on mogao dosegnuti svoje istinsko jastvo, koje jest njegovo postojanje i “opstajanje” u Bogu. Sve čovjekove karakterne crte i navade, sve što pripada njegovoj pojedinačnoj egzistenciji, mora postati potpuno obezvrijeđeno i “potvrveno” (*mahw*). Zatim će mu Bog vratiti natrag njegove karakterne odlike i sve pozitivno što je on ikada posjedovao. Ali će čovjek na toj razini znati svjesno i zbiljski – ne samo teorijski – sa istinom i kroz duhovno

ozbiljenje, da sve ono što on jest apsolutno se izvodi iz Boga. On nije ništa drugo doli tračak Božijih atributa koji očituju Skrivenu Riznicu.

Niko neće pronaći do Vrta Veličajnosti put, sve dok ne bude utrnut. (M VI 232)

Ti si svoja vlastita sjena – u zracima Sunca iščezni! Koliko ćeš gledati u svoju sjenu? Pogledaj pravac Njegove Svjetlosti! (D 20395)

Samo je u svojstvu savršen onaj ko je postao molitvom utrnuća – u krugu Jedinosti neće naći prostora koliko jedna dlačica. (D 27470)

Dok nas čekaš, traži nas blizu Voljenoga, jer mi smo ishlapili iz naše kože, ali smo se pokazali tik do Njega. (D 15707)

Uđi u vrt iščeznuća i pogledaj: iza perivoja rajskog rajski perivoj u duši tvog opstajanja vlastitog. (D 4047)

Atributi Njegovi su moje atribute potrali; čistotu i atribute moje On je darovao mi. (D 8484)

Šta je bijedni bakar kada eliksir kucne na vrata, ne bi li se trebao osloboditi svoje bakrenosti atributom zlata?

Šta je bijedni komadić drveta kad padne na vrelo ugljvlje, ne bi li se trebao preobraziti u iskričavo plamenje?

Svi umovi i znanosti su nebesko sazviježđe, ali si Ti sunce svijeta koje dere njihove velove.

Svijet je snijeg i led, a Ti vreli ljetni dan – ni traga od njih ne ostaje, Kralju, kad Ti pokažeš trag.

Ko sam ja – kaži mi – ubogi ja, da bih opstao blizu Tebe? Tvoj pogled me poništava, i stotine poput mene. (D 32701-06)

'Nema derviša u svijetu', neko tamo kaza; akoli derviš, ipak, postoji, taj derviš je ništica!'

On postoji kroz opstojnost svoje vlastite biti, ali su atribute njegove potrli atributi Njegovi.

Nalik plamenu svjetiljke u sunčevoj blizini – ali, kada razmisliš bolje, ne postoji svjetiljka:

Bit svjetiljke postoji, jer ako staviš pamuk na plamen, plamen ga u puh pretvori.

*Ali plamen ne postoji; on ti ne daje svjetlo nikakvo
– sunce ga je sasvim potrla. (M III 3669-73)*

*Jednog jutra voljena svome voljenom, da ga iskuša, reče:
'Ah, voljeni, pitam se, mene il' sebe voliš li više?*

*Čovječe tuge, istinu reci mi!' 'Bio sam toliko usahno
u tebi', uzvratil voljeni, 'da su mi tobom i glava i peta
nasićeni.*

*Od mog postojanja samo još ime postoji. U mom posto-
janju, o slatka, postojiš samo ti.*

K'o sirće ispio me okean medeni.'

*Obični kamen pretvoren je na isti način u prepun
sunčevih svojstava savršen rubin.*

*Ne ostaje u njemu slika tog kamena – prepuna sprijeda i
straga sunčevog odsjaja.*

*To sama ljubav bude li, tad se ljubav prema suncu,
mladiću, ne može skriti!*

*To ljubav sunca prema suštastvu svoje duše bude li, to
će tad, nesumnjivo, samozaljubljenost biti! (M V 2020-
28)*

*Još jednom smo svoje srce, um i dušu iza sebe ostavili.
Prijatelj je stao u sredinu, a mi smo iščezli.*

*Okrenuli smo se od iščeznuća i u opstojanje se utkali;
pronašli smo Onog bez traga, i sve tragove odbacili.*

*Miješajući blato iz okeana i maglu iz devet sfera,
odbacili smo Vrijeme, zemlju i nebesa.*

*Gle, pijanci su stigli! Raščisti put! – Ne, rekoh, loše je to,
jer već smo se izbavili od puta i putnika, nipošto!*

*Duša ognja digla je glavu iz zemlje tjelesne; srce je
zakliktalo i, nalik klicanju, mi uspravili smo se.*

*Govorimo manje jer, ako govorimo, shvaćamo malo. Još
vina sipaj, jer društvo naše u redove samoporiceatelja je
palo!*

*Postojanje je za žene – nepostojanje je podvig muški.
Neka je hvala Bogu, jer smo uskršli u nepostojanju kao
prvaci! (D 1601)*

4. Posvjedočenje i poricanje: *shahādah*

Rumi, poput mnogih drugih sufija, vidi jasan izražaj onog načela koje potcrtava iščeznuće i opstajanje u temeljnom svjedočanstvu vjere u islamu – *shahādah*: *Nema boga doli Boga*. Ovo svjedočanstvo vjere se sastoji iz dva dijela. Prvi dio: “nema boga” (*lā ilāha*) poznat je kao “poricanje” (*nafy*), dok je drugi dio: “doli Boga” (*illa-llāh*) posvjedočenje (*ithbāt*). Prva *shahādah* poriče svijet, potom posvjedočuje opstojnost Božiju. Ona označava to da ništa nije zbiljsko doli Zbilja. Sve što vidimo ili zamišljamo kao zbiljsko, zapravo, predstavlja lažnu stvarnost, lažno božanstvo; a ponad svih tih stvari i svih vizija i umišljaja nalazi se istinska Zbilja, Jedini Bog. *Nema Boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti!* (Kur’an, XXVIII, 88).

Kada se *shahādah* primijeni na ljudsku jedinku, tad ona označava to da “Nema jastva doli Jastva.” Pošto čovjek ne vidi stvari kakve one jesu, on umišlja kako je njegov vlastiti ego zbiljan i kako ništa drugo ne počiva ponad njega. Čak i kada prizna postojanje Božije, on još živi i djeluje tako kao da je on navlastito stvaran, a da je Bog iluzija. Stoga, on potrebuje duhovni put koji uključuje duhovno ozbiljenje i postignuće iščeznuća i opstajanja, ili poricanja i posvjedočenja: čovjekov iluzorni ego mora biti poništen kako bi njegovo istinsko Jastvo moglo biti posvjedočeno i kako bi on mogao opstojati s Bogom.

Shahādah, s jedne strane, označava to da “Ništa istinski ne postoji doli Bog.” Sve se to pokazuje kao nešto “drugo doli On” (*ghayr*), kao nepostojanje po sebi, bilo da ono počiva napolju, u svijetu, ili unutra, u nama samima. Ali sve su forme očitovanja značenja, sva pjena se izvodi iz Mora. Tako, s druge strane, *shahādah* također znači da “Sve što postoji je Bog.” Jer “nema zbilje doli Zbilje” i sve što se može nazvati stvarnošću – to jest svaka pojedina stvar – u krajnjemu nije drugo doli Zbilja, jer ne mogu postojati dvije potpuno neovisne zbilje, budući da bi to značilo da postoje dva boga.

Motreći stvari kakve jesu, čovjek mora kombinirati dvije vrste motrenja koje su sadržane u onoj *shahādah*. On mora poricati svijet i sebe kao dvije odvojene egzistencije, a potom ih obje posvjedočiti u smislu očitovanja Božijeg Bitka. Međutim, teorijska kombinacija ovih dviju vrsta motrenja uključuje “nasljedovanje”. Ono se ne izvodi iz izravnog duhovnog viđenja načina na koji stvari postoje. Čovjek neće nužno izvući duhovnu korist iz pukog teorijskog znanja sve dok ne stupi na Put s ciljem poništenja sebe i zadobivanja opstajanja u Bogu.

Mislili smo da posvjedočenje je poricanje, naše oko je vidjelo stvari nepostojane.

Ono oko koje se pokazalo dremljivo – kako bi moglo biti drugo doli uobrazilja i nepostojanje vidljivo? (M V 1032-33)

Ovaj svijet je poricanje, stoga posvjedočenju teži; tvoja forma je ništenje, do svog značenja seži! (M I 2241)

Koliko se stijeg ovoga svijeta leluja, toliko oko tvoje vidi stijeg, a vjetar prepoznaje duša tvoja.

Onaj ko i nesposobnost vjetra znade, promatra sve osim Prisuća samog Boga, kao da ga ne imade. (D 6457-58)

Sve osim lica Njegova prolazi; pošto ne postojiš u licu Njegovu, postojanje i ne traži:

“Sve stvari prolaze, to onog ko iščeznu u licu Našemu više ne brine.

Jer on je u onom doli Bog, ponad onoga: nema boga se uzdig'o; ko god je još uvijek u onom doli, taj još nije iščez'o.” (M I 3052-54)

Nema boga, on reče, doli Boga, potom kaza: ništa doli Bog i Jedinost tako se ne pokaza.

Gdje je tvog tijela postojanje da se uništi, da se potom tvoja duša visoko uzvisi

– pošto se tvoje iščeznuće upotpuni, ti se u onom doli Božija Jedinost nastani. (D 25845)

Dušo, dođi i posvjedoči! Tijelo, odlazi i poreci! O ti, nema boga, na vješala me vodi, ka onom doli Boga ti me privodi! (D 35824)

Raduj se s Njim, a ne sa “drugim”: On je proljeće, sve drugo su veljače.

Sve drugo doli Bog vodi u stranputicu, stoga nek ti On čini prijestolje, kraljevstvo i krunicu. (M III 507-508)

Sve svrhe svijeta različite su, ali sve one, ipak, jedno su.

Znaj da onaj ko se jada kako Voljenog nema, dok za njime traga, u srcu svom svoj grob sprema.

Tragao sam diljem svijeta za “drugim” i pouzdanje stekoh: ‘Ne postoji ništa drugo’, sam sebi rekoh.

*Svi kupci su jedan kupac, a bazar je samo jedan čamac.
Onaj ko je vidio prirodne vrtove – tome se otkrilo da vrt
nema nikakve trnove.
Kad napunih vodom zdjelu od leda, ona se raspade
– nikakva traga od nje više ne ostade.
Svijet je cjelina nedjeljiva, harfa svijeta samo jednu
strunu ima. (D 34969-75)*

5. Smrt i ponovno rađanje

Najuobičajenija slika koju Rumi koristi dok govori o iščeznuću i poništenju ega jest slika smrti. On često citira Poslanikov savjet: “Umri prije negoli umreš!” A veoma voli ukazivati i na stih čuvenog sufijskog mučenika Hallaja: “Ubijte me, vjerni prijatelji moji! Jer u mome ubojstvu je život moj – moja smrt je u mom životu, a moj život je u mojoj smrti.”¹

*Tajna onog “Umri prije negoli umreš” ova je: što dolazi
nakon smrti, plijen je.*

*Doli smrti, drugo sve, nimalo ne služi Bogu, tvorče
opsjene! (M VI 3837-38)*

*Poput zrna koje mre i postaje tisućom klasova, kroz
darežljivost Božiju ja, kada umrem, pretvaram se u
stotinu tisuća. (D 18026)*

*Nek’ umrem, ako mi On smrt podari! Ta smrt je bolja od
daha mladosti. (D 29277)*

*Na površinu iznosi truplo voda okeana, ali ako je čovjek
živ, kako može uteći njegovim dubinama?*

*Kada umreš u ljudskim odlikama, Okean Tajanstava će
te uznijeti na mjesto uzdizanja. (M I 2842-43)*

*Ovaj “moj i vaš ego” su ljestve kojim se svi ljudi uspinju
– na kraju, svi se oni s njih nužno stropoštaju.*

*Ko god se više uzdiže, veća će luda postati, jer će mu se
kosti gore smrviti.*

*Ja govorim o onom izvedenom, ali, evo načela: smatrati
se uzvišenim je kao uzeti Boga za partnera.*

*Sve dok ne umreš i ne oživiš kroz Njega, ti si pobunjenik
koji traži kraljevstvo partnerstva svoga.*

Kada oživiš kroz Njega, ti si zacijelo On. To je Jedinstvo potpuno. Zar da partnerstvo bude to? (M IV 2763-67)

Evlja je umro za sebe i postao živi kroz Gospodara; zato i jesu tajanstva Božija na njegovim usnama.

Kad tijelo umre u samodisciplini, život je to; tjelesno trpljenje je duši pod nogama tlo. (M III 3364-65)

Poput nasmiješene ruže klonuli smo na peteljci, dušu smo svoju predali Kralju, koji dušu obdari.

Čovjek se ponovo iz utrobe Radionice rađa; bio je to drugi put da nas naša majka, ovaj svijet, porađa.

Ti nas još ne vidiš, ugrušče mali! Samo onaj ko je nanovo rođen vidi gdje smo pali. (D 35495-97)

Mada majka trpi bol rađanja, zametak prekida život svog tamnovanja.

Žena jauče na porodu: "Gdje je utočenje?" A čedo se smiješi: "Stiglo je spasenje!" (M III 3560-61)

Majko, svoje rođenje od tebe kao smrt sam vidio! Veoma sam bio prepadnut da te ne bih izgubio!

Potom sam rođen i izbavljen iz tjeskobnog sužnjevanja, ušao u svijet slatkoga zraka i divnog bojadisanja. (M I 791-792)

Moraš biti živ u Ljubavi, jer mrtvačevo je nikakvo činjenje. Ko je živi? Onaj kome ljubav dariva rođenje. (D 8824)

On je, zapravo, Tvorac svih učinaka, ali Ljudi Puti ne vide ništa više doli drugorazrednih uzroka.

Jezgra koja ne utekne svojim ljuskama ne umiče ljekari-ma i bolestima.

Kada se čovjek po drugi put rađa, svoje stopalo meće na glavu drugorednih uzroka. (M III 3574-76)

Mrtav si, a tvoje motrenje se okreće svijetu duše. Kada iznova oživiš, već si spoznao kako življaše.

Ko god umire i iznova se vraća – poput poslanika Idrisa² – taj daje naputak melekima i posjeduje znanje o nevidljivim stvarima.

Dođi, reci mi kojim putem si napustio svijet. I, zaista, kojim putem si došao? Jer, zacijelo, taj put je zastrt. (D 5235-37)

Umro sam i kroz tebe iznova život zadobio. Potom sam po drugi put ovaj svijet vidio. (D 16262)

Šta je to mjesto za "mene"? Umro sam pod stopalom Ljubavi Njegove. Ne, krivo sam rekao: onaj koji je kroz Njega oživio, nikada umrijeti ne može. (D 224335)

Mada si samo jedna duša bio, u stotine te smrt pretvara kada te vječna Ljubav razara. (D 36332)

Umirao sam i umirao, potom me je Tvoj dah oživljavao. Kada bih u Tebi morao još stotinu puta umrijeti, opet bih na isti način umirao.

Bijah razasut poput praha, a potom bijah u sabranosti, kako bih mogao umrijeti u rasutosti prije Tvoje Sabranosti?

Kao dijete koje umire na svoje majke prsima, ja ću umrijeti na svemilosne Milosti i Dobrote grudima.

Kakva je to priča? Kako zaljubljeni ikada može umrijeti? Bio bi to pravi apsurd – u vodi života ne živjeti. (D 17166-69)

Voda života svaku dušu obnavlja, ali Ti si vode života Voda.

Svakog trena Ti mi darivaš dar smrti i proživljenosti – tako ja vidjeh nadzirući moć Tvoje Darežljivosti. (M V 4222-23)

Umirao sam stotinu puta, Voljeni, i ovo sam iskušao: kad god je Tvoj miomiris došao, ja sam se na životu održao.

Stotinu sam puta svoju dušu predavao, i s nogu padao; ponovo sam se rađao, kad god sam Tvoj zov dočuo. (D 17697-98)

Kravu svoga ega, što prije možeš, zakolji, kako bi tvoja skrivena duša prispjela životu i svijesti! (M II 1446)

Sve to umiranje nije smrt forme, jer ovo tijelo nije drugo doli instrument duše.

Krv uvelike nedozrela čovjeka zacijelo je izvanjski prolita, dok se njegov živi ego na drugu stranu odsquita. Ovaj instrument je skršen, ali je hajduk ostao; ego se zadržao na životu, ali se život jahalice njegove iz nje izlio.

Njegov konj je ubijen prije negoli je Put prešao; on je samo nezreo, ružan i mahnit ostao.

Kad bi svak bio mučenik ko je svoju krv lio, i zaklani bi nevjernik kao Abu Sa'id³ svetac bio.

Ah, postoje mnoga mučenička ega koja su u ovom svijetu umrla, ali okolo tumaraju kao da su živa.

Hajdučka duša umire, ali njen mač u ruci ratnika ostaje. Mač je uvijek isti, ali čovjek nije – forma u njemu pometnju sije.

Kada se ego preobražava, mač – tijelo – u ruci se dobrotivog majstorstva Gospodnjeg zadržava. (M V 3821-29)

Zato što Ti uzimaš dušu, umiranje je poput šećera – umiranje u Tebi daleko je slađe od slatka života...

Gurni ustranu svoje tijelo i duša postani! Igraj u tom svijetu! Makar je sada umiranje nemir i pometnja, iz svijeta ne bježi...

Zašto bismo ostavili dušu? Istinsku dušu pronalazimo kada dušu predajemo. Zašto bismo duh napustili? Umiranjem duh od zlata zadobivamo!

Kad jednom budeš izbavljen iz ove krletke, tvoje prebivalište biće vrt ruža. Kad jednom bude slomljena ljuska, umiranje će biti poput bisera.

Kad te Bog pozove i povuče te Sebi, taj hod je poput raja, a umiranje je poput nebesnog jezera. (D 21472, 75, 77-9)

Šta znači biti blizu ljubavi? Samo se od srčane požude razdvojiti.

Postati krv, svoju vlastitu krv zatomiti, i sa psima pred vratima vjernosti bdjeti.

Zaljubljeni sebe žrtvuje – za njega smrt i udaljavanje su isto što i čekanje.

Na svom putu, muslimanu, sigurnošću se zaštititi, i ustrajavaj u svojoj pobožnosti.

Za ove mučenike nema strpljenja bez smrti – oni su svojim vlastitim iščeznućem u ljubavi.

Bježi ako želiš od tuge i sudbine – njihov strah je življenje bez tuge.

U preporučene dane i za vrijeme Ašure posti – jer na Kerbelu⁴ ne možeš ići. (D 2102)

6. Siromaštvo, sufizam i dervišтво

U sklopu perzijskih i arapskih sufijskih spisa riječ “siromaštvo” (*faqr, darwishī*) je sinonimna sa sufizmom, a “siromašan čovjek” (*faqīr, darwish*) je sufija. Drugim riječima, derviš ili faqīr je onaj ko je stupio na duhovnu stazu pod vođstvom šejha. Ove dvije riječi su u Rumijevim djelima sinonimne sa riječju “evlija”, iako on, katkada, posebice u kazivanjima u *Mesneviji*, riječ derviš koristi s obzirom na one koji lažno tvrde da su sufije. Njegova upotreba riječi “sufija” je slična, dok pojam “kalander” (*qalandar*) obično označava sufiju koji je dosegnuo najviši stupanj iščeznuća. On, poput mističnog salamandera, ulazi i izlazi iz vatre ne trpeći posljedice: poništen plamenjem vatre, on je polučio opstajanje.

Rumi često upotrebljava pojam “siromaštva” u kontekstu koji pokazuje da je taj pojam sinoniman sa pojmom “iščeznuća/poništenja” i “nepostojanja”. Derviš je onaj koji je “siromašan”, jer on ne posjeduje ništa “svoje vlastito”. On je potpuno bez osobnosti. Istinski “siromah” je, zacijelo, najbogatiji od svih ljudi, jer, osobno ne opstojeći, on opstaje kroz Jastvo. To je, uostalom, i ono značenje Poslanikovog pravorijeka: “Siromaštvo je moj ponos.”

Rumi na sličan način prepoznaje dobro poznato izvođenje riječi “sufija” iz korijena riječi “vuna” (*sūf*). Doslovce, “sufija” označava “čovjeka koji nosi vunenu odjeću”, ukazujući na rane isposničke prakse nekih evlija. Ali, Rumi smatra da se ovaj simbolizam izvodi iz korijena riječi “čistota” (*safā*), jer sufija je onaj koji se očistio od svog vlastitog jastva.

Od svih različitih vrsta znanja na dan smrti samo znanje o siromaštvu će opskrbu za put priuštiti. (M I 2834)

“Ko god čezne sjediti s Bogom, neka sjedi sa ljudima sufizma. Sva ova znanja su igre i pustopoljina nečijeg života u usporedbi sa duhovnim stanjima fakira. *Život na ovom svijetu je samo igra i zabava!* (Kur’an XLVII, 36)

Na putu siromaštva dosežeš sve svoje želje. Šta god možeš poželjeti, to ćeš polučiti na taj način – bilo da je riječ o poražavanju vojski, pobjeđivanju neprijatelja, porobljavanju kraljevstava, podjarmljivanju naroda, nadmašivanju svojih suvremenika, profinjenom govoru, lijepom izražavanju ili bilo čemu tome sličnom. Kada izabereš put siromaštva, dosegnut ćeš sve ove stvari. Nije niko nikada stupio na ovaj put, a onda se požalio – nasuprot drugim putevima. Ko je god stupio na ovaj put i ko ustrajava na njemu – neka zna da jedan od stotinu tisuća doseže svoj cilj, i to ne tako da je njegovo srce radosno i da stječe počinak...

Ali, kada uđeš u svijet siromaštva i upražnjavaš ga, Bog te obdaruje kraljevstvima i svjetovima koje nisi nikada zamišljao. Budeš posramljen zbog onog za čim si žudio i šta si odjednom želio. Kažeš: ‘Ah! Počašćen postojanjem nečeg poput ovog, kako sam mogao juriti za sitnicama?’ (F 145-46/154)

Kada bilo ko u ova dva svijeta stekne srce čisto, taj uviđa da svrha onog Da, u odgovoru na pitanje Nisam li Ja vaš Gospodar?, bilo je siromaštvo.

Svijet od praha je poput malog brda, siromaštvo je riznica u njemu skrivena; radost djeteta je da igra i razmeće se na brdima. (D 26345-46)

Siromaštvo nije zbog patnje. Ne stoga. Ono je tu jer nema ničeg drugog doli Boga. (M II 3497)

Siromaštvo je nadmašilo sve i izmijenilo mnogo postaja! Siromaštvo otključava vrata – plemenita li ključa!

Onaj ko za senzualnošću čezne uprljan je, a ko za umnošću žudi očišćen je

– ali je siromaštvo s druge strane prljavštine i čistote svoj čador podiglo.

Sva srca Božijih zaljubljenika drže siromaštvo u kružnici: siromaštvo je šejh šejhova, a sva srca su njegovi učenici. (D 9326-28)

Kada iščeznuće ukrasi čovjeka zbog siromaštva njegova, on bez sjene postane, poput Muhammeda.

Iščeznuće je bilo ukras onoga ko povika: “Siromaštvo je moja dika.” Poput plamena svijetleće, on je bez ikakve sjene...

Kada svijeća bude u plamenu potpuno iščezla, nećeš vidjeti traga ni od nje niti od plamena. (M V 672-673)

Duša fakira kruži oko iščeznuća kao gvožđe oko magneta.

Jer je iščeznuće postojanje u njegovu pogledu: on je sprao sljepoću i falinku sa svojih očiju. (D 2948-49)

Zato odrubi glavu, ratniče, svome egu! Budi bez ega i iščeznut, nalik dervišu!

Kada budeš bez ega, siguran si u ono, ma šta radio, jer nisi ti bacio kada si bacio, već je Bog bacio. (VIII 17) (M VI 1522-23)

Pošto je nepostojanje stadij najviši, stoga su sve druge nadmašili derviši. (M VI 1471)

Svaka duša koja bježi od nepostojanja i siromaštva, nesreća je koja bježi od sreće i blaženstva.

Bez iščeznuća niko nije obdaren dobrotom iz Nepostojanja zdjele. Potakni izmirenje između mene i iščeznuća, voljeni Bože!

Jer životni vijek koji imaš sudio je tvoje postojanje. Jednom ćeš morati temeljito iskušati i nepostojanje!

Divota i fanfare siromaštva i iščeznuća nisu isprazno hvastanje: gdje god da ima dima, ondje ima i vatre. (D 9018-19, 25-26)

Liječnik, siromaštvo tražili su i čulo srca moga pronašli. Ono im je šapnulo: "Raznesite radosnu vijest. Od trpnje postojanja ste izbavljeni." (D 32852)

"Feniks", "alhemija", "stanje Kalandera" – to su Kalandera atributi, ali je on potpuno slobodan od svijunjih.

Kažeš: "Ja sam Kalander", ali srce to prihvatiti ne smije; Kalander stvoren nije. (D 31948-49)

Ukratko, ljudska priroda ne obuhvaća Kalandera – on je potpuna vizija, a vizija je okrenuta ka tišini govora srčana! (D 14133)

Svako trpi srčanu bol drugorednih uzroka, ali su zaljubljenici segnuli ponad uzroka, poput kalandera. (D 6990)

O srce, put onih koji se poništavaju je opstojanje u opstojanju! O srce, Kalender je, nesumnjivo, pouzdanost u pouzdanju! (D 14148)

Ljudi uvrću svoje rukave u apsolutno poništenje, prazneći svoje halje od laži i istine.

Kako bi neograničeni čovjek svoje ruke dušom uprljati mogao? Nakon svega, prijatelju, odakle je Kalender krenuo?

Putnik je Kalanderu predstavio svoju dušu oslobođenu. Kalander mu je u uho šapnuo: "Ti bi trebao preći na drugu stranu.

Sve dok izgaraš na ovoj strani u plamenju svoje ljubavi, ti si još ograničen, jer te salijeću nemiri." (D 29484-87)

Tajna salamandera neće dopustiti da ga vatra sprži – Kalander ima dušu rjeđu od te; o tome govor drži! (D 23004)

O gnostiče koji poznaješ tajanstvo Znanoga, o čisti čovječe koji si poprimio odlike Kalandera!

Voda okeana do gležnjeva ti je dosegla – ti usred vatre posjeduješ prirodu salamandera! (D 31667-68)

Oni kojima siromaštvo glavu odrubi stotinu puta su iščezli od onih koji su jednostavno umrli.

Mrtvac je iščezao u jednom smislu kroz gubitak života, ali su sufije iščezli u stotine smislova.

Smrt je jedno usmrćenje, ali je ovo tri stotine tisuća usmrćenja, od kojih svako prima cijenu krvi mimo računa. (M VI 1537-39)

Jesi li čuo kako je Hidr prelomio daske broda, kako bi ga spasio od ruku tirana? (Kur'an XVIII 72, 80)

Hidr je Ljubav tvoga vremena: slomljen i čist na dnu, kao talog, počiva sufija. (D 4315-16)

Sufija je onaj koji čistotu traži, a ne onaj koji vuneni plašt nosi, krpi ga i sodomiju čini.

U ovih prezrenih ljudi očima, "sufizam" nije drugo doli krpanje i sodomija. (M V 363-364)

U samostanu univerzuma, u rasadniku ovoga svijeta, ja sam sufija čista srca, a ne vuneni sufija. (D 34965)

Siromaštvo, kojeg smatraš sramotom, na svijetu budućem urodit će ponosom. (D 10319)

Fakirovo siromaštvo načinili su njegovim ponosom Tvoje darivanje i dobrota – smrt više nema nikakva upliva na njegov način života. (D 26301)

Strpljenje je čekalo jer je vidjelo Tvoju zahvalnost slatku, siromaštvo ima ponos, jer mu Ti darivaš baštinu bogatu. (D 31989)

Derviši su kraljevi, svi su u pijanstvu samozatajni. Mada načinjeni od praha, ipak su šahovi i sultani. (D 6078)

Kako su oni “derviši”? Za svakoga je kraljevska riznica, kraljevi pred njima stoje posramljenih lica.

S Tobom oni su derviši, ali su sa drugima sultani – jer Ti im kraljevstvo i krunu podari.

Mjesec je pred Suncem derviš, ali među zvijezdama jaše kao kralj. (D 28559-61)

Ti si rana i zavoj u Kalanderovu srcu i duši – o Apsolutna Svjetlosti, rana i zavoj siromaštva, o Apsolutna svjetlosti, Ti si! (D 29706).

Dobro došla, o Dušo Samostojna, pobjednički Kralju, Dušo-Darovatelju svakog sjedinjenja i Sunce svakog kraljevstva!

Ovaj i onaj svijet su robovi Tvome Nalogu – ako ih Ti ne želiš, razori ih – neka drugi postanu.

Obasjaj, zrako sunca, siromaštva postojanje! Oslobodi nas od nade u Raj i straha od vatre!

Oslobodi ponosne ljude siromaštva od srama njihovih duša! Razori sve ove slikarije i slike poradi Slikara – Tog Prvaka koji je prolio krv stotinama tisuća! Sa žarom vječnog blaženstva u žeravici izgaraju im srca!

Niko neće ova tajanstva Tvoje naklonosti razumjeti, osim onog koji iz duhovnog pregnuća, bez postojanja, poništen siromaštvom, dolazi. (D 11234-39)

7. "Ja sam Bog"

Samo onda kada je čovjekov ego istinski poništen i iščezao, čovjek može strogo kazati "ja". Ali, on tada to ne govori, jer njegovi atributi su zamijenjeni Božijim atributima. Na tom stadiju opstajanja u Bogu čovjek istinski "nosi Istinu" i postaje Božiji namjesnik na Zemlji, puno i trijezno očitovanje Njegova Bitka. No, kada čovjek kaže "ja" prije dosezanja tog stadija, on time posvjedočuje postojanje svog vlastitog ega. Čak i ako je vjernik, on time veli: "Ja postojim i Bog postoji" Ali to protuslovi onoj *shahadah*, koja svjedoči da "ne postoji zbilja doli Zbilja." Pošto je "jastvo" zbilja, tad je čovjekovo "jastvo" nezbiljsko. Zapravo, "ne postoji ja doli Ja." Ali, sada to nije više čovjekovo "ja", to je Božije "Ja". Sve dok čovjekov ego i osobnost postoje, on je nevjernik i idolopoklonik, jer on nastavlja svjedočiti – u praksi, ako ne u teoriji – da postoje dva zbiljska egzistenta, dvoje "Ja".

Uz Boga dvoje "Ja" ne nalazi prostora. Ti kažeš "Ja" i On kaže "Ja". Ili ti umireš pred Njim, ili neka On umre pred tobom; potom dualnost neće ostati. Ali je nemoguće da On umre, *bilo subjektivno ili objektivno, jer je On Živi Bog, Onaj Koji ne umire* (XXV 58). On posjeduje takvu Plemenitost da, kada bi to bilo moguće, On bi umro za tebe kako bi dualnost iščezla. Ali, pošto je Njemu nemoguće da umre, tad ti umireš, tako da se On može očitovati tebi, i dualnost mora nestati." (F 24-25/36)

Šta je naše "Mi" kad Ti kažeš "Ja"? Šta je naš bakar pred tim eliksirom što sja?

Pred suncem pregršt snijega čini bilo šta, ali na zruci i svjetlosti poništen biva? (D 35349-50)

Kada je Halladževa ljubav za Bogom dosegla svoju krajnju granicu, on je postao svoj vlastiti dušmanin i poništio je sam sebe. Kazao je: "Ja sam Bog", to jest: "Ja sam poništen; Bog ostaje, ništa drugo ne ostaje." To je krajnja podložnost i kranja granica poslušnosti. To znači da "samo On jest". Tvoriti lažno svjedočanstvo i biti uznositi znači kazati: 'Ti si Bog, a Ja sam sluga.' Jer ti na taj način posvjedočuješ svoju vlastitu egzistenciju, a dualnost je nužan ishod toga. Ako kažeš: 'On je Bog', to je također dualnost, jer ne može biti "On" bez onog "Ja". Stoga je Bog kazao: 'Ja sam Bog'. Osim Njega ništa drugo nije postojalo, Halladž je bio iščeznuo, pa su ono bile riječi Božije." (F 193/202)

Kada džin čovjeka opsjedne, on gubi ljudske attribute.

Šta god on da kaže, džin izgovara te riječi – onaj koji je s one strane, na ovoj strani glasom ječi.

Kad džin tu moć i prirodu posjeduje, šta tek sa Tvorcem džina je?

Čovjekova osobnost je iščezla, a džin je postao čovjekoliki; bez nadahnuća Turčin počinje govoriti arapski.

Kad ovaj sebi dođe, ni riječi jedne ne poznaje. Jer tu bit i atribut samo džin posjeduje.

Kako bi Gospodar džina i ljudi mogao od džina nezna-tniji biti? (M IV 2112-17)

Kad Halladž kaza: 'Ja sam Bog' i u tome ustraja, on svaku sljepoću priguši do kraja.

Kada se čovjekovo "ja" iskorijeni iz postojanja, šta tad optrajava? (M VI 2095-97)

Božije umakanje (II 138) je umiruća zdjela "Njega": u njoj se svaka šarena stvar u jednobojnu pretvara.

Kada neko padne u tu zdjelu, a ti kažeš: 'Izlazi vani!', on će u svojoj radosti reći: 'Ja sam zdjela, mene ne krivi!'

To "ja sam zdjela" isto je što i "Ja sam Bog". On ima boju vatre, mada je željezo.

Boja željeza je poništena bojom vatre: željezo se diči vatrom, makar nijemo ostaje.

Kada crveni poput zlatnog rudnika, ono bez glasa kliče: 'Ja sam vatra!'

Kroz boju i vatru došla mu je slava. Stoga veli: 'Ja sam vatra, ja sam vatra.'

Ja sam vatra. Ako sumnjaš ili dvojiš, kušaj me! Svojom vlastitom rukom takni me.'

Kada čovjek prima svjetlost od Boga, on postaje, jer je izabrani, predmet anđeoskog ničice steranja...

Šta vatra? Šta željezo? Usne svoje sklopi! Ne izruguj se usporedbama onih koji s Bogom porede stvari! (M II 1345-51, 53, 55)

Kad bih bio kralj, ali bez Tebe, kako bi tad bilo lažno ono "Ja" i "Mi"! Ali, čak i ako sam prah, ali s Tobom, ah, što je ono moje "jastvo" divno li! (D 33594)

Faraon reče: 'Ja sam Bog' i bi prezren.⁶ Halladž reče: 'Ja sam Bog' i bi spasen.

Ono "Ja" sa sobom Božiju kletvu nosi, ali kazati ga u pravi čas, milost znači.

Halladževo "Ja", bez sumnje, milost znači, ali ono faraonovo kletvom bi. Dobro to uočiti!

Pijetlu koji kukuriječe u krivo vrijeme glava se odrubiti mora kao upozorenje.

Šta je "odrubljenje glave"? Pogubiti ego u svetom boju i odreći ga se...

Ništa ne ubija ego doli šejhova sjena: čvrsto se drži uz skute ubice ega! (M II 2522-25, 28)

Čuj, o faraone, Egiptu teži! U Egiptu duše stotine egipata leži...!

Svjetlost se pojavljuje kao vatra, a vatra kao svjetlo je – akoli tako nije, zašto je ovaj svijet "Prebivalište Iluzije"? Ne hiti, prvo nepostojanje budi! Kada se pojaviš na zapadu, tad će ti svjetlost na istoku granuti.

Srce se zbog jastva Vječnosti osupnulo – njegovo vlastito jastvo je obljutavilo i osramotilo se.

Duša je postala radosna kroz obezvrijeđeno "Ja"; ona je utekla od jastva ovoga svijeta.

Kada je pobjeglo od tog "Ja", tad je postalo "Ja". Molim te postani to "Ja", bez tuge i jada!

Kada će uopće to "Ja" ikada biti otkriveno na način mišljenja? Ono će biti otkriveno tek nakon poništenja. (M V 4127, 36-40, 46)

Dođi, smjesti se u mojim očima, o Ti Koji Si više "Ja" od onoga "Ja"! Hajde pokaži mi Mjesec od kojeg Ti čak imaš više odsjaja! (D 29715)

B.

LJUBAV

Lahko se može pokazati kako je Ljubav (*‘ishq*)⁷ središnja tema svih Rumijevih djela. Kad bismo krenuli istraživati je kroz *Dīwān*, brzo bismo uvidjeli da se najveći dio ove njegove poeme isključivo bavi ovim sadržajem. I što se prije shvati šta Rumi podrazumijeva pod pojmom Ljubavi, prije će se uočiti da čak i *Mesneviya* i *Fihi ma fihi*, gdje se riječ “ljubav” ne spominje tako često, uglavnom bave mladarcima i izdancima Ljubavi.

Ljubav, u Rumijevu mišljenju, potpuno preovlađuje i određuje sufijina unutarnja i “psihološka” stanja. Ali, zato što se Ljubav odnosi na iskustvene dimenzije sufizma, a ne na one teorijske, tad ono što se razumijeva mora se iskušati. To se ne može objasniti riječima, nimalo više negoli što se nečija istinska priroda, prionula uz voljenoga od ovoga svijeta, može zabilježiti na papiru. Sve je to u većoj mjeri i još više tako stoga što sufijin Voljeni transcendirira ne samo ovaj svijet, nego i budući svijet i sve što mi možemo pojmiti ili zamisliti. Rumi često podvlači nemogućnost objašnjenja Ljubavi, premda u nekim drugim stihovima on prihvaća komplementarno gledište: o njoj se može raspravljati do vijeka, ali ju se nikada ne može iscrpiti. U svakom slučaju, ishod je isti: Ljubav ne može biti istinski iskazana riječima. Ona je, temeljno govoreći, jedno iskustvo smješteno ponad uzanih granica definiranog mišljenja – ali jedno iskustvo zbiljskije od univerzuma i svega onoga što on obuhvaća.

Nije bitno šta kažem kako bih objasnio i Ljubav rasvijetlio, sram bi me svladao kad god bih do same Ljubavi kročio. (M I 112)

Ljubav se našim govorenjem ili slušanjem ne može obujmiti; Ljubav je okean čije se dubine ne mogu izmjeriti. Bi li pokušao kapljice mora izbrojiti? Pred tim Okeanom sedam mora ne može ništa činiti. (M V 2731-32)

Ljubav se ne može pronaći u učenosti i znanju, u knjigama i listovima. Šta god raspravljali ljudi – to ne vodi zaljubljeničkim stazama. (D 4182)

Šta god da si kazao ili čuo, ljuska je; jezgra Ljubavi je tajna koja se ne objavljuje. (D 2988)

Dosta! Koliko još dugo ćete prianjati uz te riječi jezika? Ljubav ima mnogobrojna ispoljenja mimo govora. (D 4355)

Tiho! Tiho! Jer aluzije Ljubavi nestaju; značenja od mnogog govorenja skrivena postaju. (D 12073)

‘Šta je Ljubav?’, neko upita. Ja rekoh: ‘Ne pitaj o tim značenjima.

Kad postaneš kao ja, tad ćeš znati. Kada te On pozove, njeno kazivanje ćeš recitirati.’ (D 29050-51)

O ti koji si slušao priču o Ljubavi, Ljubav promotri! Koje su to riječi u ušima usporedive sa vizijom u očima, koje riječi? (D 24681)

Ljubav se, potom, mora iskušati kako bi se razumjela. Ali mi još možemo samo u golemoj mjeri pabirčiti o ovoj neiskazivoj zbilji u Rumijevim djelima, sve dok se ne prisjetimo da Ljubav postoji kako bi se ozbiljila, a ne da bi se o njoj raspravljalo. Ukoliko Rumi raspravlja o njoj, on to čini samo zato da bi podstaknuo čežnju za Ljubavlju u srcu slušateljevu:

Šta je Ljubav? Žeđ savršena. Stoga, hajde mi rastumači Vodu Života. (D 17361)

1. Bog kao Ljubav i s onu stranu Ljubavi

Bog je izvorište sve ljubavi, baš kao što je vrelo svake druge stvari. Ali, do koje mjere se može strogo kazati da “Bog jest Ljubav”? Činjenica da je Ljubav Atribut Božiji implicitno je posvjedočena brojnim kur’anskim stavcima u kojima se kaže da Bog “voli” nešto. Sufije obično ciritaju sljedeći stavak, pošto on jasno pokazuje hijerarhijski odnos između Božije Ljubavi prema čovjeku i čovjekove ljubavi prema Bogu, s tim što ova potonja izvodi svoje postojanje iz one prvotne: *Bog će dovesti narod kojeg On voli i koji Njega voli, snishodljiv prema vjernicima, nesmiljen prema nevjernicima. Dovešće ljude koji se bore na Božijem putu, ne strahujući od prigovora bilo kakvog prigovoritelja.* (V 54)

Što se tiče toga da li možemo ili ne možemo kazati da “Bog jest Ljubav”, odgovor je isti kao i u slučaju drugih božanskih Atribura: jest i nije. Bog je, zacijelo, Ljubav, ali ovaj Atribut ne iscrpljuje Njegovu Zbilju. On je na jednak način Milost, Znanje, Život, Moć i Volja. On posjeduje sve ove atribute; Njegov Bitak je isto što i njihov Bitak; ali mi ne možemo kazati da je Bog Milost i ništa više, ili da je On Znanje i ništa više. Što se tiče “Izmirenja Suprotnosti”, on na apsolutan način posjeduje sve Svoje Atribute, pa, ipak, On je u Svojoj Biti ponad svih njih. On je, sa jednog stajališta gledano, Ljubav, ali sa drugog stajališta On je iznad Ljubavi. Oba stajališta se razmatraju u Rumijevoj poeziji i prozi.

Ljubav je težnja s onu stranu graničja. Stoga se kaže da je istinski Božiji atribut, a samo je u izvedenom značenju svojstvo Njegovih sluga.

On njih voli je sve. A ono da oni vole Njega, šta je? (M II uvod.)

Strah nije čak ni trunčica pred Ljubavi; sve stvari su posvećene u njenoj religiji.

Ljubav je atribut Božiji, ali je strah svojstvo sluga požudom i lakomošću mučenih.

Jer si u Kur’anu čitao da Njega vole oni, upisano u isti stih sa i On voli njih,

Znaj da Ljubav i Naklonost su atributi Božiji. Ali strah nije atribut Božiji, prijatelju dragi!

Kakav odnos postoji između Božijeg atributa i atributa one pregršti praha? Ili između svojstva vremenitog bića i Bića Apsolutno Svetoga?

Kad bih morao nastaviti svoje tumačenje Ljubavi, stotine uskrsnuća bi se zbio prije nego se ono upotpuni. Mada čas uskrsnuća ima granicu – ali, kada su u pitanju Božiji atributi, granice gdje su? (M V 2184-90)

Znaj da su mladarci Ljubavi u Vječnosti bespočetnoj, njena žilišta u Vječnosti beskrajnoj.

To drvo nije poduprto Prijestoljem Božijim, Zemljom ili deblom. (D 4183)

Kad napustim jelo i spavanje, postat ću kao vječna Ljubav: Život, Samoodržanje. (D 16036)

Drugi Te zovu Ljubav, ali Te ja zovem Sultanom Ljubavi – o Ti Koji si iznad pojma ovog ili onog, bez mene ne idi! (D 23303)

Niko nikada nije kročio dva ili tri koraka prema vrtu Ljubavi bez stotina selama od Vrtilara.

Iznad Ljubavi su tisuće nad tisućama dvorišta, ali njihova uzvišenost i veličanstvo štite ih od duha uljeza. (D 10109-10)

Karavana Nevidljivog ulazi u svijet vidljivi, ali ostaje skrta od svih tih ružnih ljudi.

Kako bi ljupke žene prilazile ružnim muževima? Slavuj uvijek prilazi grmu ruža.

Jasmin raste tik do narcisa, ruža se pokazuje divno otvorenog pupoljka.

Sve ovo su samo simboli – ja mislim da drugi svijet u ovaj svijet ulazi.

Poput maslaca skrivenog u mlijeka duši, neprostornost u prostornost ulazi.

Poput uma skrivenog u krvi i koži, Bestražni u vidljive tragove ulazi.

A s onu stranu uma zanosna Ljubav dolazi, vukući svoje skute s peharom vina u svojoj ruci.

A s onu stranu Ljubavi, onaj jedino neopisivi, koji se samo opisati može "Onim" koji dolazi. (D 30789-96)

2. Svijet kao ono po Ljubavi stvoreno

Ljubav je čežnja i potreba. Premda je Bog u Svojoj Biti iznad svih potreba, On je, ipak, na razini Svojih Atributa kazao: “Poželio sam (ili “zavolio sam”) biti spoznat, i tako sam stvorio svijet.”⁸ Isto tako, Njegova Ljubav prema Poslaniku je bila ta koja Ga je navela da kaže: “Da tebe nije, Ja nebeske sfere stvorio ne bih.” Prema tome, Božija Ljubav prema očitujućoj Skrivenoj Riznici kroz vjerovjesnike i prijatelje Božije je bila poticajna snaga u Njegovu stvaranju univerzuma. Svako gibanje i djelovanje ishode iz te izvorne Ljubavi; forme svijeta su samo odrazi Njegove jedincate zbilje.

Stvorenja su stavljena u gibanje snagom Ljubavi, Ljubav snagom bespočetne Vječnosti;

vjetar treperi zbog obzorja, a stabla zbog vjetra. (D 5001)

Bog reče Ljubavi: ‘Kad ne bi bilo tvoje ljepote, kako bih poklonio pažnju zrcalu egzistencije?’ (D 26108)

Svijet je nalik zrcalu koje pokazuje savršenstvo Ljubavi. Ko je ikada vidio dio veličanstveniji od njene cjeline, prijatelji? (D 25248)

Ljubav je jezgra, svijet je oklop prazan; Ljubav je slatkiš, svijet je kazan. (D 22225)

Poput Adema i Have Ljubav rađa tisuću oblika; svijet je prepun njenih slika, a ona nema nikakva lika. (D 5057)

Ah, Ljubav, koja ima tisuću imena i pehar slatkog vina! O, Ti koja si obdarena sa tisuću vrlina!

Ah, bezoblično Jedno sa oblika tisuću! Ah, Darovatelju forme Turčinu, Grku i Habešu! (D 14022-23)

Ljubav razdvaja sfere sa stotinu pukotina, ona moćno Zemlju potresa.

Čista Ljubav je sa Muhammedom jedno – zbog nje mu je Bog rekao: ‘Tebe radi jedino...’

Pošto je on bio jedina svrha Ljubavi, Bog ga od drugih vjerovjesnika posebno izdvoji:

“Ali da nije čiste Ljubavi, egzistenciju nebeskim sferama podario kako bih?”

Pokrenuo sam točak nebeski, kako bi ti mogao razumjeti veličanstvo Ljubavi.” (M V 2736-40)

*Sfere se vrte zaljubljenika radi, Točak se okreće poradi
Ljubavi,
ne zbog pekara i topioničara, ne zbog ćilimara ili apote-
kara.
Nebesa se vrte oko Ljubavi: ustaj, jer i mi se moramo
vrtjeti!
Gle! 'Da tebe nije, ja stvarao ne bih...' Šta On to reče?
'Muhammed izabranik je rudnik Ljubavi.'
Hajdemo se za tren vrtjeti oko Ljubavi. Dokle ćemo se
oko ove strvine vrzmati? (D 12293-97)*

3. Svijet kao ono Ljubavlju uzdržavano

Sve stvari sudjeluju u Božijoj Ljubavi, poticajnoj sili stvaranja, pa su stoga sve stvari zaljubljenici. Drugim riječima, svaki egzistent je natopljen potrebom i čežnjom za drugim egzistentima i neprestance nastoji postići sjedinjenje s njima. Ti pojedinačni zaljubljenici su neposredno vrelo svakog gibanja i djelovanja.

*Božija mudrost je učinila da u Njegovoj odluci i odredbi
budemo zaljubljenici međusobni.
Ta predodređenost je sve dijelove svijeta povezala, i
učinila ih u svoje parove zaljubljenicima.
Svaki djelić svijeta čezne za svojim parom, baš kao što
čezne slamka za amberom.
Nebo veli Zemlji: 'Zdravo! Privlačiš me kao magnet
željezo...!' Ženska priroda će uvijek za muškom čeznuti,
da bi mogli zajednički savršeno djelovati.
Bog je čežnju u čovjeka i ženu zasadio, da bi svijet
opstojanje kroz njihovo sjedinjenje pronašao.
On zasađuje uzajamnu čežnju među sve djeliće, a njihovo
sjedinjenje rađa potomčice. (M III 4400-03, 14-16)
Stotinu tisuća zmija i lisica, stotine tisuća jede svoj hljeb
svagdanji – svak traži svoj dio, svak ima svoje boli. (D
20467)
Ah, drukčija vrsta ploda svaku granu njiše, drukčiji pehar
vina opija svakog od nas i svojom budalom nas piše!*

Iza vela dvije stotine dama izgrebanih obraza i izubijanih glava, svaka od drukčijeg supružnika obudovjela.

Ribareva udica je probola usta svake ribe – jedna povika: ‘Ah, dragi!’, a druga: ‘Kakve li divote!’

Iz ljubavi prema Božijoj Ljepoti pleše Džibril, a iz ljubavi prema svojoj đavolici igra Ifrit. (D 24643-46)

Svak je stvoren poradi svrhe posebne; čežnja prema njoj zasađena je u svako srce.

Kako bi se ruka i stopalo bez čežnje pokretali? Kako bi se grančice i lišće bez vode i vjetra nosili? (M III 1618-19)

Kralj je kazivao skrivene riječi svakome uhu – u dušu svačiju podario je drukčiju poruku.

Trvenje među stvorenjima, mržnju među živima – svakog trena među njima On uređuje: Prijatelj kome se dive!

Slatko i tečnim riječima je ruži govorio, i na smijeh je naveo, nježni mig je oblaku dobacio i oči mu skvasio.

Ruži je kazao: ‘Veselje je najbolje!’ A oblaku je rekao: ‘Plakanje je najbolje!’

Nijedno od njih ne prihvaća savjet drugoga.

Grani je kazao: ‘Njiši se!’, lišću: ‘Treperi!’, a nebesima: ‘Vrtite se oko zemaljskih dveri!’ (D 26047-51)

“Onaj svijet je kao Okean, a ovaj nalik pjeni. Allah Veličanstveni je poželio zadržati pjenu u dobrom poretku, pa je stoga učinio da se neki ljudi vraćaju natrag u okean u nastojanju da zadrže pjenu... Čador je podignut za kralja, a neki ljudi su bili zaduženi da održavaju čador. Jedan od njih reče: ‘Ne načinim li kočice, za šta će se povezati konopci...?’ Svakom od njih Bog je usadio zadovoljstvo i užitak u tom poslu, tako da i kada bi stotinu tisuća godina živjeli ne bi drugo radili, i svakim danom bi im ljubav spram tog posla narastala.” (F 92-93/104)

“Dreveće veli: ‘Kakve li sramote! Mi na zemlji posjedujemo toliko umijeća, kićenosti i ljepote! Takve smo darove primili od Boga; a ostalo korijenje nema nikakva znanja o tim stvarima. Ah, kada bi samo postojao pijačni dan, mi bismo mogli pokazati svoju ljepotu! Tako bi naša izuzetnost i ružnoća drugih mogle biti pokazane na svjetlu dana!’

Iz Nevidljivog svijeta im je prispio odgovor: ‘O, zatočenici vode i ilovače, pozabavite se svojim svrhama i postignite svoja umijeća! Ne budite

srceparajući! Ne bojte se da će vaša umijeća ostati skrivena! Jer Mi smo postavili te dragulje i plodove u vaše riznice, a vi o tome niste pojma imali. Oni su bili skriveni u Našem Nevidljivom Znanju. Prije ulaska u postojanje umijeća i ljepote, koje vi danas vidite u sebi, predstavljali su dragulje u Nevidljivom okeanu, žureći da uđu u riznice stanovnika suhe ilovače. Mi smo u svakog posjednika određene vrline postavili određenu odliku, u svakog umjetnika i majstora određenu svrhu, bio on zlatar, draguljar, čarobnjak ili alhemičar; tako isto u svakog trgovca, odvjetnika i učenjaka – pa svaki od njih glagolja svoju svrhu i očituje svoje umijeće. Mi smo im usadili to glagoljanje i tu svrhu, a oni su bili zbunjeni poput curetaka koje su tek dosegnule pubertet. One u svojim domovima se strasno dive svojim haljinama, svojoj ljepoti, i virkaju u ogledalo. One pozele da smaknu veo i pokažu svoju ljupkost odabranom i priprostim. Iz dna duše one zavape:

*Riječi starica ne mogu nas držati u zapečku, svijet
žalosna srca ne može nas zadržati u pritvoru.*

*Onu čiji dugi uvojci se istežu kao sindžiri – nju ne može
ni sindžir zatočenu u kući da smiri...*

*Ali, kakvo mjesto je čovjekova farma – u kojem urodu je
meso, kosti i koža – poradi kojih težnji i čežnji? Te čežnje
su Moja sveta svojstva.*

*...Bijah Skrivena Riznica, koja poželje biti spoznata.”
(MS 28)*

4. Ljubav i ljepota: izvorno i izvedeno

Čovjekova ljubav se može dijeliti u dvije vrste: “istinska ljubav” (*ishq-i haqiqī*) ili ljubav prema Bogu; i “izvedena ljubav” (*ishq-i majāzī*) ili ljubav prema nečem drugom. Ali, kod bližeg ispitivanja može se uočiti kako je svaka ljubav, zapravo, ljubav prema Bogu, jer sve što postoji predstavlja Njegov odraz ili sjenu. Tad razlika između ove dvije vrste ljubavi je ta što neki ljudi znaju da samo Bog istinski postoji i usmjeravaju svoju ljubav isključivo prema Njemu; dok neki drugi vjeruju u neovisno postojanje raznovrsnih predmeta čežnje, pa stoga usmjeravaju svoju ljubav prema njima.

No, pošto se ljubav prema drugome mimo Boga izvodi iz ljubavi prema Njemu, ona tad, u konačnici, vodi ka Njemu. Jedan po jedan predmet čovjekove želje će pokazati svoju neizvornost, i čovjek će okrenuti svoju

ljubav prema nečemu drugom. Međutim, mnogi neće pronaći istinski Voljenog sve dok ne umru, kada će biti suviše kasno da pokušaju poravnati jaz razdvojenosti. Sufija je već otkrio da postoji samo jedan Voljeni; on sve izvedene ljubavi vidi kao hladne i nestvarne.

U ovom kontekstu Rumi jasno i jezgrovito objašnjava narav ljepote: Ljubav je kapljica koja kapa iz beskrajnog Okeana, ili je tračak svjetla koji sija na zidu. Sva ljepota se izvodi iz drugog svijeta, tako da je ona na ovdašnjem svijetu posuđena i prizemna. Istinska Ljepota opstaje samo u Bogu.

*U očima izabranika, Ljubav je izobilna vječna svjetlost,
makar je priprosti vidi tek kao oblik i senzualnost. (D
18197)*

“Sva nadanja, čežnje, ljubavi i težnje, koje ljudi imaju prema različitim stvarima – očevima, majkama, prijateljima, nebesima, Zemlji, vrtovima, palačama, znanostima, djelima, hrani, piću – evlija zna da su sve to čežnje za Bogom, a sve one stvari su samo zastori. Kada ljudi napuštaju ovaj svijet i kada vide Kralja bez tih zastora, oni će tada znati da su sve to bili samo zastori i koprene, a predmet njihove čežnje je, zapravo, bila samo Jedna Stvar. Sve njihove poteškoće će biti razriješene, sva pitanja i nedoumice koje su imali u duhu svome biće raspetljane. Oni će sve stvari vidjeti licem u lice.” (F 35/46)

“Sve stvari na ovome svijetu – bogatstvo, žene, odjeća – su poželjne poradi nekih drugih stvari, a ne poradi njih samih. Zar ne vidiš da, ako bi imao stotinu tisuća dirhema, a gladan si, ali ne bi mogao pronaći hranu, ne bi mogao jesti one dirheme? Žene su poradi djece i užitka. Odjeća je kao zaštita od hladnoće. Prema tome, sve te stvari, koje su međusobno povezane, jedna za drugu, su samo put do Boga. On je Taj za Kojim se čezne poradi Njega samoga, a ne poradi nečeg drugog. On je bolji od svake stvari, plemenitiji od svijui njih, dražesniji od svega. Stoga, kako bi Ga se moglo željeti poradi nečeg što je neznatnije od Njega? Jer, *samo je On Bog* (LIII 42). Kada se On dosegne, dosegnut je Univerzalni Predmet čežnje. Ne može se ići dalje od toga.” (F 101/112-113)

*Ko god je ludo zaljubljen u nešto mrtvo, taj se nada
nečemu što je živo.
Tesar se okrenuo prema drvetu, nadajući se da služi
mjesecoliku ljubljenu.*

Ustraj nadajući se Jedinom Koji je živi, Koji poslije dan ili dva ne postaje mrtvi!

Iz škrtosti ne biraj škrtu druga, jer je bliskost s njim samo posuđena tuga.

Ako su tvoji bližnji drugima odani mimo Boga, šta se onda dogodilo sa tvoja roditelja oba?

Akoli možeš ovisiti o nekom drugom mimo Boga, šta bi onda od služavke i tutora tvoga?

Tvoja bliskost sa mlijekom i prsima prošla je, tvoja groza od gimnazije nestala je.

Bio je to tračak svjetla njihova postojanja na zidu; tračak svjetla iznova se vratio Suncu.

Kad taj tračak svjetla na nešto padne, ti postaneš njegov zaljubljenik, srčani čovječe!

Šta god u postojanju zavoliš, to zlatnu patinu Atributa Božijih poprimi.

Kada se zlato svome izvoru vrati, a bakar ostane, tvoja priroda pobjesni i od toga se rastane.

Odljepi se od onih stvari pozlaćenih atributima Njegovim, i ne nastavljaš zanemarivati da krivotvoreni novčić nazivaš "lijepim".

Ta ljepota krivotvorena novčića stvar je posuđena; podno njegove ljupkosti bit je nevaljana.

Zlato napušta površinu krivotvorena novčića Duha poradi – stoga i ti slijedi Duha kud god on da hodi!

Sa bedema se ka Suncu svjetlo povlači – Sunce, koje se uvijek kreće srazmjerno, to Sunce slijedi!

Uzimaj vodu sa neba od sada i ubuduće, jer si vidio da nema pouzdanja u vodi iz kanalizacije. (M III 545-560)

Ljubav je Atribut Božiji, kome ona ne treba; biti u ljubavi sa drugim doli Boga, prava je potvora.

Jer njena ljepota je pozlaćena: izvana ona je svjetlo, iznutra maglina.

Kada svjetlo nestane, a pojavi se maglina, tad izvedena ljubav postane studena.

Ta ljepota se iznova vraća svome Izvoru; samo gnijilost, zlosreća i rugoba ostaju tijelu.

Mjesečevo svjetlo se vraća Mjesecu, njegov odblijesak slični crnom bedemu.

Tad voda i ilovača ostaju bez tog ukrasa: bez Mjeseca bedem postaje poput đavola.

Kad zlato napusti lice krivotvorena novčića, i vrati se prebivati usred vlastita rudnika, zlosretni bakar ostaje poput magline – ali je lice njegova zaljubljenika još i mračnije. (M VI 971-978)

Sva ta ljepota i privlačnost u licu crne zemlje blistavost su poprimile od Mjeseca iz svijeta Nevidljivog: svjetlosni tračak Savršenstva Svjetlosnog. (D 14289)

Nalik pozlaćivanju je čovjekova ljepota – zašto je, inače, tvoja ljubljena postala stara magarica?

Ona je bila poput anđela, ali je đavolom postala, jer je posuđena stvar njena ljepota. (M II 712-713)

“Mjesečolike ljepotice ovoga svijeta su Našoj Ljepoti ljepotu ukrale: ukrale su samo trunčicu Ljepote i Dobrote Moje.

Na kraju će te mjesečolike ljubimice slamnatih lica rasti. Takvo je stanje kradljivaca u prisustvu Moje vlasti.

Došao je dan, o zemna stvorenja! Vratite što ste pokrala! O, voljeni, kako bi bogatstvo ili ljepotu mogla imati zemna prašina?

Kada noć zastre Sunce, planete će se početi hvastati. “Znaj da sve to pripada meni!”, Venera će kazati. “Meni sve to pripada”, Mjesec će uzvratiti.

Jupiter iz svoje torbe čisto zlato vadi; Mars prijete Saturnu: “Mog oštrog bodeža se pazi!”

Merkur sjedi ispred, pa veli: “Ja sam sultan nad sultanima. Nebesa su moje vlasništvo, a moji stupovi su sazviježđa.”

U svanuće Sunce sa svojim trupama dođe sa istoka. I reče: “Gle, kradljivaca! Gdje li nestaste? Sada sve meni pripada!”

Venerina jetra je rastrgana, a Mjesečev vrat skršen; Merkur je pred mojim licem postao suhoparan i studen. Naše svjetlo je porušilo djelo Marsa i Saturna; ubogi

Jupiter zarida: "Nesta mog torbaka zlatnoga!" (D 20545-53)

Ljepotu Tvoje Divote univerzum pokazuje! Svrha je Tvoja Ljepota – uzrok je drugo sve. (D 31554)

Kroz kalež uzvišenosti Ti si iz skrivenog pehara prosuo jednu kapljicu na ovu Zemlju od praha.

Pošto kovrdže i obrazi znak te kapljice očituju, kraljevi stoga zemljano tlo lizati ne prestaju.

Nježna zemlja je jednu kapljicu Ljepote primila, ti je danonoćno cjelivaš sa stotinu srdaca.

Mada pomiješana sa zemljom, jedna kapljica samo može te odvesti u ludilo – šta će ti tada pomoći to čisto vino? (M V 372-375)

“Ono što, zapravo, privlači, jest jedincata stvar, ali se ona pojavljuje višestrukom. Ne vidiš li kako čovjek čezne za stotinu različitih stvari? On veli: ‘Želim *tutmāj* pirijan, želim *burāk*, hoću halvu, želim prženo meso, želim voće, datule.’ On nabraja i imenuje sve te stvari, ali je korijen samo jedna stvar: silna želja. Zar ne vidiš da kada se zasiti jednom stvari, on poviče: ‘Ništa od ovoga nije nužno?’ Stoga je jasno da ne postoji deset ili stotinu stvari, postoji samo jedna.” (F 7/19)

Tvoj voljeni nije silueta, pa bila tvoja ljubav od ovog il' onog svijeta.

Zašto napuštaš formu koju voliš, kad njenu dušu ne možeš da zaustaviš?

Njena forma je još tu – svoju puninu imao zašto si? Zaljubljeni, pažljivo motri! Ko je tvoj voljeni? (M II 703-705)

Kad odeš ka prijateljevoj formi, ideš mu svog druženja s njim poradi.

Tako ti u duhu ka bezobličnom odleprša, makar i ne bio svjestan svojega cilja.

Zato Boga, zacijelo, štuju sve stvari, jer sve one prelaze svoj put za radošću u potrazi.

Ali neki su svoje lice prema repu okrenuli. Glava je korijen, ali su je oni izgubili. (M VI 3753-56)

“Neka Allah Veličanstveni učini da radosne vijesti o kojima si napisao uvod u Veličanstveno Dobro – budu radosne vijesti, jer sve radosne vijesti ovoga svijeta blistaju kao svjetlosna zraka one slatke Radosne Vijesti. Da one nisu poradi svjetlosnog zračenja i divote onih veličanstvenih Radosnih Vijesti, nijedna radosna vijest u ovome svijetu ne bi imala nikakav okus – sve one bi bile kao prljavština i slama. Svjetlosna zraka Njegova Darivanja slamki je podarila zrno slamki, zvijezde maglini (cf. Kur’an XLI 11-12), a ljepotu ljudskoga roda zemnome prahu; isto tako, radosne vijesti su darovane kako bi se djelomične duše sjedinile sa svojim nadanjima i čežnjama. Stoga ljudi od uma nisu zadovoljni samo prahom; oni tragaju za Beskrajnim Korijenom, Vrelom i Rudnikom tih čežnji i težnji. Potom, oni uspijevaju dosegnuti ona žilišta kroz ove grane i ozbiljiti onu Zbilju kroz ovo izvedeno.” (MK 8: 15/52)

Neka zapovjednik nad zapovjednicima dosegne sreću i blaženstvo koje počiva s onu stranu sreće i blaženstva pojmljenog od duhovnih ljudi i ljudi od ovoga svijeta! Poslanik je, u vezi s tim, kazao: ‘Nijedno oko to nije vidjelo, nijedno uho čulo, nijedno ljudsko biće nije to pojmlilo u srcu svom. Kada to jednom vidite, vidjet ćete blaženstvo i golemi trijumf.’ Glede sreće na ovome svijetu, ona je samo odraz i posljedica onosvjetske sreće: *Život na ovom svijetu je samo igra i zabava!* (XLVII 36) Svaka igra je odraz jednog ozbiljnog pregnuća i ukradena je odande, baš kao što djeca krađu svoje igre od ozbiljnih zadaća. (MK 58:64-65/133)

“Čudim se ovim ljudima koji kažu: ‘Kako mogu evlije i zaljubljenici voljeti onaj neizrecivi svijet kada on nema ni mjesto ili formu, i iznad je predodžbe? Kako oni izvode nadopunu i pomoć odande i kako mogu biti pod utjecajem tog svijeta?’ I oni sami su, najposlije, danonoćno zaokupljeni istom stvari. Uzmi za primjer osobu koja voli neku drugu osobu i od nje izvlači nadopunu: ta nadopuna, ljubaznost, dobrotu, znanje, uspomena, pomisao, veselje, tuga – sve te stvari ona izvodi odande, a sve one najposlije, prebivaju u neprostornom svijetu. Čas za časom ta osoba prima nadopunu od onih duhovnih značenja i biva pod njihovim utjecajem, ali to u njoj ne izaziva nikakvu začudnost. Pa ipak, ona se pita kako su neki ljudi zaljubljeni u onaj neprostorni svijet i iz njega izvlače unutarnju nadopunu.” (F 38-39/50)

U čovjeku postoji ljubav, bol, čežnja i ovakva ili onakva želja, i kada bi stotinu tisuća svjetova postalo njegovom baštinom, on bi i dalje bez stanke i odmora stjecao. Ti ljudi su se potpuno zabavili svakom vrstom zanata,

umijeća i namještenja; oni uče astronomiju, medicinu i druge stvari, ali ne nalaze olakšanja, pošto njihova svrha nije dosegnuta. Poslije svega, Voljeni se naziva “srčanim mirom”, pošto srce kroz Njega pronalazi mir. Prema tome, kako bi se mogao pronaći mir i olakšanje kroz drugo?

Sve ove različitosti i svrhe su poput ljestava. Pošto basamci ljestava nemaju mjesta da se u njega smjesti, nego postoje samo zato da bi ti mogao ići dalje, sretan je stoga onaj ko se brzo dozove i postane svjestan! Potom dugi put postane kratak, i ovaj ne trati svoj život na basamcima ljestava.” (F 64/75)

Bila ljubav odavde ili odande, ona nas na kraju na onu stranu odvede. (M I 111)

Razmisli o blagoslovu što si pretrpio gubitak na putu ljubavi: svrha je ljubav prema Bogu, zato izvedenu ljubav ustranu gurni.

Ratnik daje svom sinu mač drveni, kako bi ovaj mogao naučiti mačevati i mač umio u boju držati.

Ljubav prema ljudskome biću je onaj mač drveni. Kada put svoj kraj dosegne, predmet ljubavi će biti Svemilostivi. (D 336-338)

Ljubav prema Bogu je rezultat znanja, dakle: hoće li čovjek ikada u ludosti zasjesti na takvo prijestolje?

Kako bi nesavršeno znanje moglo ljubav takvu poroditi? Kad će ono samo ljubav prema mrtvim stvarima poticati...

Ne može lučiti znanje nedostatno; ono od svjetla misli da Sunce je to. (M II 1532-33, 35)

Kada se svjetina dadne u hajku i lov, vepra ulovi; košta ih beskrajnog truda, ali im ga njihova molitva jesti ne dopusti.

Samo je ljubav vrijedna lovljenja – ali kako u tvoju zamku može biti ulovljena?

Možda još se ne pretvaraš u Njegovu molitvu: gurni ustranu zamku i uđi k Njemu! (M V 408-410)

5. Potreba i težnja

Da bi se postalo Božijom molitvom, mora se postati vrijednim Njegova pogleda i naklonosti. Prvi korak u tom smjeru je tragati i čeznuti za Njim. Voljeni neće ignorirati iskrenu nabožnost i potrebu.

“Kada neko čuje kako neki plemeniti čovjek u nekom gradu silne darove i izobilja dariva, taj će, prirodno, krenuti tamo u nadi da će primiti svoj udio. Pošto je Božije Izobilje tako čuveno i cijeli svijet zna za Njegovu Ljubaznost, zašto onda i ti ne išćeš od Njega? Zašto ne želiš odore časti i zlatnike? U ljenčarenju sjediš i kažeš: ‘Ako On hoće, daće mi nešto’, a ti ne tražiš. Pogledaj psa koji nema nimalo pameti ni shvaćanja. Kada ogladni i kada je bez hrane, on dođe tebi i zamaše repom. To znači: ‘Daj mi hranu, jer ja nemam hrane, a ti imaš nešto.’ To je tako razborito. U ovom času, zapravo, ti nisi nimalo manje pas, koji nije zadovoljan da spava u pepelu, pa kažeš: ‘Ako on hoće, on će mi dati nešto hrane.’ On laje i maše repom. Ti, također, maši svojim repom i išći od Boga! Išći, jer pred takvim Dobročiniteljem, iskanje je silno poželjno. Pošto ti nemaš sreće, išći je od nekoga ko nije škrt i ko posjeduje golemo bogatstvo.” (F 171-172/180)

“Oni vele da je ljubav, u konačnici, želja i potreba za nečim. Stoga je potreba korijen, a stvar koja se potrebuje je ogranak. Ja velim: ‘Kada govoriš, ti, u krajnjemu, bez ustezanja izričeš potrebu. Tvoja potreba uvodi riječi u postojanje. Pošto si ti želio te riječi, one su ušle u bivanje. Tako je potreba bila prva, a riječi su došle u bivanje iz te potrebe. Prema tome, potreba je postojala bez riječi, a ljubav i potreba ne mogu biti ogranci riječi.’

Neko reče: ‘Ali svrha potrebe su bile riječi. Stoga, kako svrha može biti ogranak?’

Učitelj odgovori: ‘Ogranak je uvijek svrha – korijenje stabla postoji poradi njegovih grana.’” (F 139/148)

Bog Veličanstveni ne dariva ništa bez potrebe. Da nije bilo potrebe za svijetom, njega Gospodar ne bi stvorio ni stanovnike njegove.

Da ova drhtava Zemlja nije trebala planine, bili ih On stvorio tako goleme?

Da nije bilo potrebe za nebeskim sferama, On ne bi sedam nebesa izveo iz nepostojanja.

Sunce, Mjesec, te zvijezde – kako bi postale vidljive u postojanju da nije bilo potrebe?

Stoga je potreba čvor sveg postojanja: čovjekovo oruđe je obujam njegova trebanja.

Tako, čovječe prepun potreba, brzo uvećaj svoju potrebu! Potom će More Obilja izlijevati se u svom velikodušju.

Ovi prosjaci i bogalji na putu pokazuju svoju potrebu ljudima –

sljepoću, šepavost, bolest i patnje, kako bi se ljudska milost pokrenula.

Da li je prosjak ikada kazao: 'Ljudi, hljeba mi udijelite, jer ja imam bogatstvo, robne kuće i trpeze krcate!?' (M II 3274-83)

Gdje ima patnje, ondje prokletstvo dolazi; gdje ima siromaštva, ondje bogatstvo nadolazi.

Gdje ima pitanja, i odgovori će se dati; gdje ima brodova, ondje će i voda teći.

Manje vremena troši tražeći vodu i žeđ gaseći! Tad će voda iz neba i iz zemlje poteći. (M III 3210-12)

Začu se plač: 'Dođi, tragateljlu! Izobilje, poput prosjaka, za prosjacima ima potrebu!'

Izobilje traga za prosjacima i ubogima, baš kao što za čistim ogledalom traga ljepušna žena.

Ogledalo čini divnim lijepa lica, prosjaci velikodušnost izvode iza zastora. (M I 2744-46)

Glad je, zacijelo, sultan lijekova. Smjesti glad u dušu – i, gle, nije tako neposlušna!

Glad čini prijatnim sve stvari neprijatne – ali bez nje, sve prijatne stvari bile bi odbačene.

Čovjek je jeo hljeb napravljen od mekinja. Neko ga upita: 'Kako ti može biti āh na njega?'

A ovaj reče: 'Kada se glad kroz strpljenje udvostruči, u mojim očima halvom postaje hljeb ječmeni...'

Bog je podario svoj izbor gladnima, kako bi oni mogli postati moćnim lavovima. (M V 2832, 38)

Glad daje prijatnost, a ne svježi slatkiši – glad čini boljim od šećera hljeb ječmeni...

Bol obnavlja stari lijek i kreše granu svake ravnodušnosti.

Bol je alhemija koja obnavlja – gdje je ravnodušnost kad bol nastupi?

Pazi, ne uzdiši hladno u svojoj ravnodušnosti! Traži bol! Bol, bol, bol traži! (M VI 4296, 4302-04)

Gdje ima boli, ondje će prokletstvo doći; gdje je zemlja nizinska, ondje će voda poteći.

Želiš li vodu milosti, kreni, nizina budi! Potom pij vino milosti i pijan postani! (M II 1939-40)

Jurnuću brzo, brzo, jahače da dostignem; postat ću nepostojanje, ničes, Voljenog da dosegnem.

Postat ću veseo, radostan – ja sam iskra u ognju. Spaliću svoju kuću i otići u Pustinju.

Postat ću prah, blato, kako bi me Ti mogao ozeleniti.

Postat ću voda i cijelim putem se do Ružičnjaka sterati.

Spušten s neba, poput iskre prašine trepcem – zadobiću sigurnost i prestati treperiti kad Cilj dosegnem.

Sfere su mjesto časti, Zemlja mjesto rušenja – ovim dvama pogibeljima ću uteći, kad dosegnem Sultana.

Ovaj zemaljski svijet i zrak su nevjerovanja i poništenja supstanca – kročio sam u srce nevjerovanja da bih stigao tamo gdje je vjera.

Taj uravnoteženi i skladni Kralj svijeta traži uravnotežena zaljubljenika – moje je lice žuto kao zlatni novčić, kako bi moglo biti stavljeno tamo gdje je Njegova Uravnilovka.

Božija milost je voda – ona se kreće samo tamo gdje je zemlja nizija. Postat ću prašina i predmet Milosti, kako bih dosegnuo Svemilostivoga.

Nijedan liječnik ne daje tablete i lijekove bez bolesti – ja ću postati potpuna bol, kako bih mogao Lijek dosegnuti. (D 1400)

Pošto je Lijek svijeta potraga za bolom i bolesti, mi smo se odvojili od lijekova i bolu postali drugovi. (D 35477)

Ljubav je liječnik koji traži onog ko je bolestan – zašto bih ja, inače, bio bolestan i nemoćan? (D 33964)

Nijedan zaljubljenik, zacijelo, ne teži sjedinjenju a da njegov voljeni ne teži k njemu.

Ali ljubav zaljubljenika tijela im u omčama drži, dok ljubav ljubljenih sretnim i nabreklim ih čini.

Kad svjetlo ljubavi prema voljenom jednom u tom srcu bljesne, znaj da u tom srcu još ljubav čvrzne.

Kada se ljubav prema Bogu u srcu tvome umnoži, tad i Bog, bez sumnje, ima za tebe ljubavi.

Nikada čuo nisi da jedna ruka bez druge plješće.

‘Vodo slatka!’, jadikuje čovjek žedni. ‘Ožednjeli, gdje si!’, voda veli.

Ta žeđ u našim dušama je Vode privlačna snaga – mi pripadamo Njoj, a Ona pripada nama. (M III 4393-99)

“Ljubav i pogled prijateljstva, naravno, uvijek dolaze sa obje strane. Poticaj čežnje i prilika za zanos izvode se iz oba smjera, jer ljubav prema Bogu ili prema stvorenju nije jednostrana, niti je ikada bila. Ne može se zamisliti jeka klepeta jedne ruke, niti se može igrati na jednoj nozi. *On voli njih*, to se nikada ne može odvojiti od *...oni vole Njega*, niti je ikada *Bog zadovoljan njima*, a da *...i oni nisu zadovoljni Njim*. (V 119) (MK 98: 102/195)

Sve kraljeve su njihovi sužnji zatočili, sva stvorenja su sa svojim zaljubljenima u ljubavi...

Srca otimača srdaca su zatočena u onima koji su svoja srca izgubili, svojim zaljubljenicima se mole svi voljeni.

Kad smatraš čovjeka zaljubljenikom, znaj da je voljeni i on, jer, relativno govoreći, i ovo i ono je on.

Mada ožednjeli traži vodu iz svijeta, i žednoga u ovom svijetu traži voda. (M I 1736, 39-41)

Ja nosim ime “zaljubljenika”, ali On, zacijelo, bez mene nema strpljenja – ljubav mog Voljenog je granicu ljubavi moje preseгла. (D 25028)

Sami zaljubljenici ne idu u potragu – samo je On tragalac u cijelome svijetu. (D 4471)

Zaljubljenici Voljenog tražiti moraju, poput bujice svoja lica i glave prema Njegovu brzacu okreću.

Ali, samo je Voljeni tragalac, a mi smo kao sjene. Ah, naše riječi su još riječi Voljene...!

*Sjedimo s Njim i velimo: "O, Voljeni! Gdje je Voljeni?"
Pjevušimo: "Gdje je, gdje?" na Njegovoj stazi opijeni. (D
4650-51, 57)*

*Divno! Voljeni je s tobom, usred tvoga traganja! On ti
ruke drži kad god ti je volja. (D 27421)*

*Kroz Tvoj sjaj u rubine se pretvara kamenje! Tragači
dosežu Traženog kroz Tvoje traganje. (D 32450)*

*On izvodi svako traganje, pa ipak, njegovo ime je Tra-
ženi; On čini svako obožavanje, pa ipak, Njegovo ime je
Obožavani. (D 30467)*

*Kada se srce poništi u Njemu, ostaje On; potom ono
shvaća sadržaj Njegovih riječi: 'Ja sam navlastito Traga-
lac i Traženo.' (D 13517)*

"Kada uočiš ljubav u sebi, povećavaj je kako bi mogla rasti! Kada vidiš u sebi tu duhovnu baštinu – svoju potragu za Bogom – uvećavaj je kroz traganje! Jer, 'blagoslovi su u kretanju'. Ako ne uvećavaš svoju baštinu, ona te napušta.

Ti nisi ništa manje doli zemlja. Ljudi mijenjaju zemlju pomjeranjem i prevrćući je lopatama, zatim ona žudi za usjevom. Kada je oni napuste, ona postaje tvrda. Prema tome, ti vidiš da je potraga u tebi, dolazi i odlazi! Ne reci: 'Kakva je korist u odlaženju?' Samo idi! Korist će ti se pokazati. Kada čovjek ide u svoju radnju, korist njegovog odlaska je u tome da pokaže svoju potrebu. Potom će mu Bog dati njegov hljeb svagdanji. Ali, ako on sjedi kod kuće, to bi bilo očitovanje njegove samodovoljnosti, i njegov hljeb svagdanji mu ne bi došao.

Divim se tom sićušnom djetetu koje plače, i njegova majka mu daje mlijeko. Kad bi se pomislilo: 'Kakva korist je u plakanju? Šta je to što uzrokuje da mlijeko dođe?' – zatim kad ono ne bi primilo nimalo mlijeka. Ali mi vidimo da ono prima mlijeko zbog svoga plakanja." (F 215/222)

*Kako bi dijete poznavalo utjecaj svoga plakanja nad
srcima...?*

Toliko plače, makar ti i ne poznaješ ishoda!

*Vječni vrtovi i rijeke rajske će se roditi iz tvojih suza. (D
11090, 92)*

*Trčao on ili hodao, na kraju će tragalac pronaći svoju
baštinu.*

Potpuno budi obuzet traganjem, jer traganje je dobar vodič na Putu! (M III 978-979)

Svaki izgladnjeli čovjek na kraju hranu pronalazi – sunce sreće će nad njim zasijati. (M V 1755)

Ne gledaj u svoje divno ili ružno obličje – gledaj u Ljubav i Predmet svoje potrage!

Ne gledaj u svoju bezvrijednost i neznatnost svoju – već gledaj, plemeniti čovječe, u težnju svoju!

U ma kakvom stanju mogao biti, ti potrazi teži! Traži vodu neprestance, čovječe usana žednih!

Jer tvoje suhe usne svjedoče da vrelo vode na kraju naći će.

Suhoća usana je poruka vode: 'Nastaviš li tragati, bez ikakve sumnje naći ćeš mene.'

Traganje je blagoslovljeno gibanje, traganje na Božijem Putu uništava pregrade.

Traganje je ključ tvoje želje predmeta, ono je tvoja vojska i likovanje tvojih stjegova. (M III 1437-43)

Ne bježi, bio ti čist ili u blatu. Jer bliskost s Njim uvećava čistotu. (D 7096)

Šta god posjeduješ – tragao za tim nisi li? Tvoje potrage te na oprezu drže i donose radosne vijesti.

Djeluj tako, jer tako ćeš potragu uvećati: onaj koji mnogo sadi, može se obilnoj žetvi nadati. (D 3753-54)

Ako si vjernik, kroči u bojne redove! Na nebu je blagdan pripravljen za tebe...

Prolij suze i sagori u svom cjelonoćnom traganju, kao što plamen lagano uništi svijeću.

Zatvori usne za piće i hranu, nego požuri na nebesku trpezu...!

Ako se ondje nađeš, ne čudi se! Ne gledaj u svoju nemoć – gledaj u svoje traganje!

Božiji polog u tebi je tvoje traganje, jer svaki tragalac je vrijedan predmeta svoje potrage.

Ustraj, kako bi tvoje traganje moglo narasti, kako bi srce moglo taj tjelesni zdenac da napusti! (M V 1727, 29-30, 33-35)

Ma šta bilo parica tvojoj čežnji, idi dalje! Iščekni u svome Voljenom! Primi na sebe isti oblik i atribute!

Želiš li Svjetlo, tad pripravu za Svjetlo zadobij! Želiš li se udaljiti od Njega, samoljubiv i dalek budi!

Želiš li izaći iz ove ruine od zatvora, od Voljenog se ne okreći, već molitvu obavlja i Njemu se približi! (XCVI, 19) (M I 3605-07)

Ma od čega strahovao – znaj da si vrijedan baš toga! Zbog toga je srce zaljubljenikovo veće od Božijega Prijestolja. (D 6400)

“Bog će ti dati što želiš. Gdje tvoja težnja leži, ondje ćeš postati, jer ‘ptica na svojim krilima leti, a vjernik na svojoj težnji.’” (F 77/89)

“Svaka od 18.000 riječi u ljubavi je sa nečim, a visoki stupanj svakog zaljubljenika ovisi o visokom stupnju njegova voljenog. Kada je voljeni profinjnije profiliran i plemenit, tad je i zaljubljenik uzvišeniji... Dnevno svjetlo mora biti preferirano nad svjetlom noći, a u istoj mjeri to svjetlo je preferiranije nad tamom, jer je ono u ljubavi sa sunčevim svjetlom, dok je noćno svjetlo u ljubavi sa tamom.” (MK 1: 4/35)

Slava zaljubljenika ima istu slavu kao i njegov voljeni. Pogledaj kojoj skupini ti pripadaš, zaljubljeniče ubogi! (D 27832)

Čovjek je kao dragulj koji određuje vrijednost vlastitu: ni Sanjar ili Qubād kao šerif nisu.⁹ (D 26027)

6. Religija ljubavi

Ljubav prema Bogu podrazumijeva teoriju, praksu i duhovno ozbiljenje. Zaljubljenik jasno razlikuje istinski Voljenoga od drugotno izvedenih voljenih, dokazuje svoju potragu i potrebu kroz duhovnu disciplinu pod vođstvom šejha, a poriče sve stvari drukčije negoli je Voljeni, uključujući i sebe, tako da samo On ostaje.

Od svih religija je odvojena vjera ljubavi: ta vjera i naslov jest Bog zaljubljenih. (M II 1770)

Šta je to mi'rādž nebesa? Nebivanje. Religija i vjera zaljubljenih jest nepostojanje. (M VI 233)

Življenje kroz Ljubav jest moja religija – život kroz ovu dušu i tijelo moja je sramota. (M VI 4059)

Razum ne spozna je i smeten je religijom Ljubavi – čak i onda kad svjestan svih religija treba biti. (D 2610)

U religiji zaljubljenika duša je smrtno bolesna, ali njena bolest svaki dan stanje zaljubljenika ne pogoršava. (D 3610)

Sve drugo, mimo ljubljenja najdivnijega Boga, agonija je duše, makar ona bila i šećerom hranjena.

Šta je to agonija duše? Odgavarati na smrt bez otimanja za Vrelo Žive Vode. (M I 3686-87)

Gore od svake smrti je biti bez Ljubavi. Poradi čega ostriga treperi? Bisera poradi. (D 13297)

Svaka prsa bez Voljene su kao tijelo bez glave.

Čovjek udaljen od stupice Ljubavi ptici bez krila slični.

Šta on zna o univerzumu? Jer on ništa ne zna o Onima Koji Znajuju. (D 7576-78)

Ako puls Ljubavi u čovjeku ne udara, nek bude Platon, jer on je tek poput magarca.

Ako glava nije Ljubavi puna, ona stoji iza repa. (D 12330-31)

Ako nisi zaljubljenik, ne broji da si život živio, jer na Dan Zbrajanja to neće biti brojeno.

Svaki tren proveden bez Ljubavi, lice sramote pred Bogom će imati. (D 10315-16)

Životni vijek bez Ljubavi uopće ne računaj. Ljubav je Voda Života – srcem je i dušom ispijaj!

Znaj da su samo ribe bez vode zaljubljenici, mrtvi i osušeni, ipak, su veziri. (D 11909-10)

Škola je Ljubav, učitelj je Svemogući – a mi smo kao đaci, naše recitiranje su ove riječi. (D 4534)

Učitelj zaljubljenih je Ljepota Voljenog: njihove knjige i lekcije su od Lica Njegovog. (M III 3847)

Biraj Ljubav, Ljubav! Bez slatka života Ljubavi – kao što si vidio – teret je živjeti. (D 32210)

*“Živiš na ovom svijetu dva dana ili tri – kakva sramota samo snagom duše živjeti!
Nikad ne budi bez Ljubavi, da mrtav bio ne bi – da bi ostao živ, u Ljubavi umri!*

Opstojeće stvari, ispravna djela (XVIII 47) čine Ljubav. Ovaj svijet je pljeva, a Ljubav je zrno. Vjetar smrti je odredio tren koji će otpuhati pljevu – nijedna mrvica neće ostati. Neka svjetlo njihovo pred njima (LXVI 8) uvijek bude išlo. Zadrži u sebi nakanu, srčanost, savjet i pomози svojim prijateljima da čine isto, jer to je djelovanje, sve ostalo je tuga. Prevladavanje ovoga svijeta je poput bubnja koji zbunjuje ljude i privlači ih sebi, mada je u sebi prazan – ne posjeduje nikakvu izuzetnost ili korist. Sretan je onaj koji pronalazi apotekarev tračak (tablah) Ljubavi i čije se srce hladno okreće prema zvuku bubnja (tabl) ovog preovlađujućeg svijeta.

Prevlast ovoga svijeta s kraja na kraj tvojoj glavi donosi samo glavobolju. Prazna glavo! Zašto toliko glavobolje se slijeva u tvoju glavu?

Mada od Sunca i Mjeseca svojoj glavi tvoriš krunu, položićeš svoju glavu na hladnu ciglu kada tvoj život dosegne mjeru punu.” (MK 21:26-27/71-72)

Ljubav je Voda Života, od smrti će te izbaviti. Ah, onaj koji se survao u Ljubav, taj će kraljem postati! (D 6563)

Ljubav je Okean Života bezdani – neprolazni život je od svih njegovih darova najmanji. (D 23469)

Iz svijeta najskrovitije zaljubljenikove tajne došao je glas: ‘Ljubav je Božiji Burāq, stoga ga natjeraj u kas!’ (D 13550)

Uzveri se na Ljubav i ne misli o putu! Jer at Ljubavi je pouzdan u trku.

Taj put neravan mada je, on će te u jednom skoku odnijeti do postaje. (D 6922-23)

Ljubav je majka koja će svoje dijete – zaljubljenika – prihvatiti, koje će pred Sultanom jedino sigurno biti. Sve dok ne sazrije i ne postane slobodno od svoje duše, ona ga pred dušine duše Dušu odvesti neće...

Moja duša može biti u ime Ljubavi zaklana! Jer jedino mjesto na koje srce kreće jest mi'rādž na nebesa. (D 10374-75, 77)

Burāq ljubavi poradi duhovnih značenja je moj um i srce prihvatio. Gdje ih odvodi? Na onu stranu koju ti još nisi spoznao! (D 32300)

Ah, sokoliko srce moje! Leti ruci Njegove Ljubavi na krilima Njegove Ljubavi! Kako dugo ćeš na svojim vlastitim krilima letjeti? (D 26330)

Ti si Duša duše svijeta, a Ljubav je od Tvoga imena: ko god prima dah od Tebe, taj leti tamo gdje nebesa su ognjena. (D 9522)

Ljubav je eliksir alhemijski: on zemlju pretvara u rudnik značenja duhovnih. (D 8583)

Tvoja senzualnost je bakar, a eliksir je ljubavno svjetlo: svjetlo Ljubavi pretvara bakar tvog postojanja u zlato. (D 9003)

Cijeli svijet spava u noći nemara, ali mi živimo u dnevnom svjetlu ljubavnog Sunca.

Samo zaljubljenik se sunča na svjetlu dana – Ljubav i gorljiva čežnja će te čuvati za danje svjetlosti odsjaja. (D 8523-24)

Pred radošću Njegove Ljubavi i pred svjetlom Njegova sunca šta je tijelo? Prašina. A duša? Puka isparina. (D 31524)

“Koja vrsta Voljenog je On? Dok god i jedna trunčica ljubavi prema sebi samome ostaje, On neće pokazati Lice Svoje; ti nećeš biti vrijedan sjedinjenja s Njim, i On ti neće dozvoliti pristupa. Ti moraš sebe i svijet potpuno zatajiti i biti neprijatelj svog vlastitog jastva, ili, pak, Prijatelj neće pokazati Svoje Lice. Stoga, kada naša religija počiva u srcu jedne osobe, ona upravo tamo ostaje dok ne odvede njeno srce Bogu i ne odvoji je od svega nevrijednoga.” (F 114-115/125-126)

Radost je On i bol srčana, za njihovu službu On je nadnica i plaća.

Da je trebalo drugo doli vječno Voljenog kontemplirati, kako bi mogla to biti Ljubav? Uzaludna zaludnost to bi jedino mogla biti.

Ljubav je buktinja koja, kada se zapali, osim Voljenog sve drugo sagori.

Ona vraća u korice ono nema božanstva, kako bi sve što je drugo doli Bog pogubila. Dobro razmisli šta ostaje nakon onog nema božanstva?!

Ostaje samo ono doli Boga, sve drugo je iščezlo. Ah, veličanstvena Ljubavi, koja spaljuješ idole, bravo, bravo! (M V 586-590)

Ti si zaljubljenik Božiji, a Bog je takav da, kada dolazi, od tebe više ne opstoji ni jedna trunka.

Pred Njegovim pogledom stotinu poput tebe nestaje. Jesi li to ti u ljubavi sa vlastitim poricanjem, gospodine?

Sjena zaljubljena u Sunce ti si. Sunce dolazi, a sjena brzo odlazi. (M III 4621-23)

Ljubavi, gorki sud ti preleti! Od svega drugog, samo me od Sebe ne odvoji!

Ah, bujice, ti si hućanje. Hući, hući! U Okean me odvedi. (D 35823)

Svijet kao čarolijom iskrsava, ali Musaov štap je Ljubav, koji ga jednim gutljajem proguta. (D 12850)

Stoljećima, Voljeni, udarah bubanj Tvoje ljubavi prema melodiji Halladževoj: 'Zacijelo, zacijelo, u smrti mojoj je život moj.' (M VI 4062)

Šejh reče: 'Stvoritelju, ja sam zaljubljenik. Ako tražim išta drugo doli Tebe, ja sam tad grješnik.

Kada bih u svoju viziju osam rajeva unio ili Tebi iz straha od pakla služio,

Tad bih ja vjernik bio, tražeći ono sigurno. Jer i raj i pakao imaju u tijelu udio.'

Zaljubljenikova hrana je ljubiti Boga, u njegovim očima stotine tijela ne vrijedi ni boba. (M V 2713-16)

Divna, pobjedonosna, zadivljujuća Ljubavi! Izgubila si na kocki dva svijeta i dušu, ali i dalje ostaješ u igri. (D 35052)

Voljeni reče: 'Učinio si sve ove stvari, ali počuj dobro, svoje uši širom otvori:

Nisi dovršio korijen korijena naboštva i ljubavi – to što si uradio samo su ogranci.'

Zaljubljenik reče: 'Šta je to korijen, kaži mi?' A ona će:
'Umri i nepostojanje postani.' (M V 1252-54)

Svako ko je rođen u ovom svijetu umire i dušu meleku
čuvaru povjerava – ali zaljubljenik se nikada ne rađa:
Ljubav oca nema. (D 11936)

Nekoć moje srce i Ljubav djelovaše zajedno – sada se
toga prisjećam, malo po malo.

Kao da sam ja ljubav rodio, tako izvana izgleda, ali je,
uistinu, Ljubav mene rodila. (D 2487-88)

'Šta je to Put', upita neko. 'Ovaj put znači da napustiš
požude', ja rekoh.

Ti koji ljubav njeguješ prema Kralju! Znaj da, dok tražiš
zadovoljstvo onog Plemenitog Gospodara, ti si na Putu.
Dok tražiš čežnju Voljenog i zadovoljstvo, tražiti svoju
vlastitu požudu je zabranjeno.

Duša će u ljubav prema Voljenom potpuno biti preobraže-
na, jer Ljubav plemenitih putnika je isposnička ćelija.

Njegova Ljubav nije manja od vrha neke planine – vrh
planine Njegove Ljubavi je dovoljan za mene!

Ljubav jest spilja u kojoj možeš Prijatelja pronaći
– potom će duša ukras ljepote Ljubavi steći.

Šta god te očišćava, put je ispravan – ja se neću truditi
to da definiram.

Budi tih i drži se čvrsto Ljubavi – Šejha – jer on je tvoj
vođač u dva svijeta ova. (D 374)

Onaj ko traži sreću jedno je, a zaljubljenik nešto drugo
je – onaj ko svoju glavu ljubi, taj korak prema Ljubavi
gubi.

Kako bi se dva ognjem ispunjena oka Ljubavi utopila u
jetre krvi, tragajući za čežnjom srca i opstankom duše-
vnim?

Zaljubljenik ne jadikuje zbog svog hudoga stanja, niti
trlja oči zbog srceparanja; on želi biti sve gori svakoga
trena.

On ne čezne za danom sreće, niti traga za noćcom
olakšanja – njegovo srce ostaje stisnuto između noći i
dana, poput svitanja.

Ovaj svijet ima dva gnijezda: gnijezdo sretnoga i zlehudoga – snagom Svete Božije Biti zaljubljenik je izvan oboga!

Okean ga ne sili da kipti, jer on je poput neusporediva bisera. Njegovo lice nije došlo iz majdana, makar je on žut poput zlata.

U ljubavi sa Kraljevom dušom kako srce može za kraljevstvom tragati? Zanesena Njegovim vitkim stasom, kako bi duša tražila haljinu od časti?

Moradne li Feniks doći u susret svijetu, ljubavnik neće morati tražiti njegovu sjenu, jer on je opijen ljubavlju prema tom čuvenom Feniksu.

Kad bi cijeli svijet postao šećerom, njegovo srce bi još jadikovalo poput trske; ako bi Voljeni morao reći: 'Ne!', on bi se još topio poput šećerli kocke.

Pitah svog Gospoda o Shamsuddinu iz Tabriza, koji stalno u Ljubavi prebiva: 'Zašto takav kralj neprestance putovati mora?' (D 586)

Zaljubljenici, koji pri svijesti umiru, pred svojim Voljenim poput šećera nestaju.

Na dan onog Alastu oni su Vodu Života pili – stoga ne mogu umirati kao ostali.

Pošto su oni uskrsnuli u Ljubavi, oni ne umiru kao pučani.

Oni su kroz Božiju Plemenitost iznad meleka segnuli – daleko bilo od njih to da umiru kao smrtni ljudi!

Pretpostavljaš li da lavovi umiru kao psi, daleko od Njegove Prisutnosti?

Kada zaljubljenici umiru dok kreću na putovanje, Kraljeva duša im istrčava u sretanje.

Kada umiru pred nogama onog Mjeseca, svi oni svjetlom zasijaju poput Sunca.

Zaljubljeni, koji su u duši uzajamni, umiru u svojoj uzajamnoj ljubavi.

Voda Ljubavi njihove bolne jetre smiruje, svaki od njih dolazi i u tom srčanom bolu umire.

Svaki je neusporedivi biser siroti – uz majke i očeve ne umiru oni.

Zaljubljeni lete put nebeskih sfera, poricatelji umiru u dubinama Plamena.

Zaljubljeni otvaraju oko koje Nevidljivo vidi, svi ostali umiru slijepi i gluhi.

Zaljubljeni u strahu nikada nisu navikli noću spavati – danas će svi oni bez straha ili bojazni umirati.

Oni koji su ovdje stočnu hranu štovali, kao obične krave su bili – a poput magaraca poumirali.

Oni koji su danas tražili tu viziju, sretni su i usred te vizije se smiju.

Kralj ih postavlja tik do Svoje Plemenitosti – oni ne umiru u niskosti i beznačajnosti.

Oni koji nastoje steći odlike Muhammedova morala, umiru poput Ebu Bekra i Omera.¹⁰

Daleko od njih je smrt i poništenje! Ja sam pjevao ovaj gazel koji pretpostavlja njihovo umiranje. (D 972)

Akoli me ne poznaješ, tad pitaj tu noć crnu – ona je zaljubljenikov pouzdanik, koji svjedoči njegovu jadikovku i suzu.

Zašto govoriti o noći? Jer u njoj zaljubljenik pokazuje toliko znakovlje, od kojih su najmanji suze, žuti obrazi, krhko tijelo i slabo zdravlje.

Jadikujući, on postaje nalik oblaku, postojan poput planina, ponizan kao voda, snishodljiv poput kala na drumu.

Ali sve te potištenosti ograđuju njegov vrt poput trnova – u vrtu su ruže, Voljeni i fontana grgoljiva.

Kada pređeš zid vrta i u njegovo zelenilo uđeš ti, zahvaljivaćeš i ničice iz zahvalnosti padati:

“Hvala i slava Bogu pripada! Jer On je otklonio okrutnost jesenju. Zemlja je cvijećem procvala, proljeće svoje lice pokazala!

Tisuću golih grana odjenu haljine od cvjetova! Tisuću pustinjских trnova osta bez svojih zubaca!”

Kako bi mogao poznavati slast srčane boli za Voljenim čovjek od uma? On je poput tkalca koji ne poznaje umijeća ratovanja i jahanja.

Tvoj brat, majka i otac su oni koji su zaljubljeni – jer svi oni su postali jedno, Ljubavlju prepleteni.

Kada se u rudnik soli baci tisuću tijela, so će postati – nikakva dvojnost ne ostaje, nikakav “čovjek iz Merva” ili “čovjek iz Belha” neće ostati.

Zbog tupoglavosti svojih dosadnih slušatelja ne upuštaj se u govorciju! Kada izgovaraš svoje riječi, osluškuju žedne meleke na nebu! (D 3041)

Ko god nema Ljubavi ni pramen, u Božijim očima je samo drvo i kamen.

Ljubav cijedi vodu iz kamena, Ljubav čisti hrđu sa ogledala.

Vjera je došla u miru, a u ratu nevjerovanje – Ljubav udara ognjem na oboje.

U okeanu srca Ljubav otvara svoja usta, i poput kita guta dva svijeta.

Ljubav je lav, bez prijevare i lukavstva, nije u jednom trenu leopard, a u narednom lisica.

Kada Ljubav učini da prispije punina, duša se izbavlja iz te tame i tijela uzana.

Od početka je Ljubav zbunjenost potpuna – ona je začudnost za um, za dušu sljepoća.

O istočni vjetro, moje srce je kod Tabriza – odnesi moje selame ondje bez odlaganja! (D 1331)

Odlazi! Znaj da je zaljubljenikova religija sa drugim putevima u suprotnosti, jer lažni postupci Prijateljevi bolji su od iskrenosti i ljubaznosti.

Ono što je za Njega nezamislivo, to je stvarnost istinska, Njegova kazna je nagrada, sva Njegova tiranija pravda, Njegova kleveta pravica.

Njegova strogost je nježnost, Njegova sinagoga je Ka'ba – trnoviti vrt Otimača srca ljupkiji je od bosiljka i ruža.

Kada je ogorčen, On je izvrsniji od šećera; kada ti dodijavati dođe, sav je od ljubavi i poljubaca.

Kada ti kaže: 'Tako mi Boga, od tebe mi je muka!', to ti je Hidrov eliksir sa Vrela Života.

Kada kaže: 'Ne!', tisuću onih "Da!" u njemu je skrito; u toj religiji nesebičnosti On, iako stranac, postaje obitelj i jastvo.

Njegovo nevjerovanje je vjerovanje, korali sve Njegovo kamenje, Njegova škrtoš velikodušnost, Njegova uvreda je opraštanje.

Naruga li ti se i kaže: 'Tvoja religija je bezvezel!' – pa dobro, ja sam kupio, za cijenu svoje duše, religiju Njegove obrve.

Ta religija obrvnog luka me je opila! Dosta! Zatvoriću svoje usne – ti nastavi i ostatak odrecitiraj tiho, prosvjetljeno srce!

Gospode! Šemse iz Božijeg Tabriza! Kakav to šećer sipaš dolje? Stotinama dokaza i pokazatelja ječe usne tvoje!
(D 1869)

7. Ljubav i um

Riječ "um" je, kao što smo vidjeli, izvan konteksta dvosmislena. Um je zbilja sa brojnim dimenzijama, od kojih su one niže iznutra povezane sa jastvom, ali su one više od iste supstance kao i meleki. Čovjek mora nastojati prevladati svoj djelomični um, koji je prevladan jastvom. On mora tragati za uputom Univerzalnog Uma koji je utjelovljen u vjerovjesnicima i evlijama. On, u krajnjoj liniji, mora pronaći Univerzalni Um u sebi i izvrnuti se potpunom utjecaju svoje vlastite anđeoske naravi.

Mi smo također vidjeli da su "melek i um jedna zbilja bili, ali su dva različita oblika poradi Božijih svrha poprimili." (M III 4054). Prema tome, nema nikakve sumnje da je um – bio on djelomični ili univerzalni – stvoren, pošto je "prva stvar koju je Bog stvorio bio um." Stoga, kada čovjek doseže stanje iščeznuća, um u njemu također iščezne; ili, pak, on ostavlja Um iza sebe. U stanju onog "ja sam Bog", ostaje samo Bog. Ondje ne može biti uma kroz kojeg čovjek može spoznavati Boga, jer ne postoji više čak ni čovjek, već jedino postoji Apsolutna Jednost.

Ova ograničenja uma i, čak, Univerzalnog Uma simbolično su izražena u kazivanjima o Poslanikovom uzlasku do Božije Prisutnosti tokom njegovog

Mi'rādža: Džibril, koji je bio Poslanikov vodič i koji predstavlja utjelovljenje Univerzalnog Uma, jedini je bio kadar odvesti ga do Lotosa Krajnje Granice na najudaljenijem obodu sedme sfere. Kada su njih dvojica dosegнули tu tačku, Džibril je kazao Poslaniku da on ne može ići dalje, a da mu krila ne sagore. Tako je Poslanik posljednje postaje prešao sam.

Pošto Ljubav uzrokuje čovjekovo iščeznuće i opstajanje, ona transcendirira um na koji se, sa ovog stajališta motreno, gleda kao na zapreku na putu Ljubavi. Postavljanje Ljubavi i uma jednog uz drugo, sa stajališta Ljubavi gledano, igra značajnu ulogu u većini sufijske literature, a Rumijska djela nisu izuzetak. Međutim, kritiziranje uma, koje Rumi poduzima iz perspektive Ljubavi, ne smije se nikako izbrisati iz konteksta njegovih ukupnih učenja, u kojima um igra glavnu i pozitivnu ulogu. Stoga on nije ništa manje doli nužna priprava za Ljubav i čovjekov vodič do kapije Božijeg svetišta, kao što je Džibril bio nužni vodič na Poslanikovu *Mi'rādžu*. No, što se tiče posljednjeg koraka tog putovanja, on može biti pređen nogama Ljubavi i samoiščeznuća.

*Bog ti je dao dvije ruke, s porukom: 'Zgrabi Moj skut!'
Podario ti je um da bi mogao krenuti na nebeski put.
Jer um je isti po vrsti kao i melek, i on ka njemu hiti.
Vidjet ćeš to ako se znadeš od ogledala skriti (D 32545-46)*

*Kada Sunce odlazi, šta ostaje? Tamnina mrklosti. Kad um napušta glavu, šta preostaje osim ludosti?
O umu, svačije nevolje dolaze iz tvoga odlaska! Potom ostavljaš prijekor tijelu lišenom uma.
Gdje god okreneš leđa, tamo je rat i bludnja, gdje god pokažeš svoje lice, tamo je pijanstvo i ljubavna žudnja.
(D 31643-45)*

Ovo je dobro: um sa te strane, djelatan, prema posljednjoj svrsi zagledan, slobodan od pohlepe i putenosti, za Ljubav pripravan. (D 25715)

“Um je ono što je neprestance i bez stanke upregnuto u usredotočenje, djelovanje i nastojanje da razumije Stvoritelja – iako je On neshvatljiv i nedosezljiv. Um je poput noćnog leptira, Voljenog i svijeće. Što više leptir nalijeće na svijeću, utoliko više biva sažgan i uništen. Ali je leptir taj koji, što više trpi štetu, prženje i bol, to većma nije kadar djelovati bez svijeće.”
(F 36/47)

*Samo anđeoska svojstva su, nesumnjivo, povjerilac
Ljubavi: ti si još uhvaćen u attribute magaraca, vragova
i zvijeri. (D 30358)*

*Odakle meleki uzimaju hranu? Iz ljepote Božijeg Prisuća
– Mjesec i planete uzimaju hranu od ovosvjetskoga
Sunca. (D 21945)*

“Um je dobar i poželjan sve dotle dok te dovodi do Kraljeve kapije. Kada jednom dosegneš Njegovu kapiju, tad napusti um! Od tog časa, pa nadalje, um će za tebe biti tvoj vlastiti gubitak i odmetnik. Kada Ga dosegneš, povjeri Mu se! Ti više nemaš ništa sa onim “kako” i “zašto”. (F 112/122-123)

*Znaj da sva pronicavost uma predvorju pripada. Čak
i da posjeduje Platonovo znanje, još je dvorcu izvana.
(D 5141)*

*Um je kao sudija. Kada Sultan dolazi, um posramljeno
u ćoše odlazi.*

*Um je sjena, Bog je Sunce: kako mu sjena može gledati u
lice? (M IV 2110-11)*

*Ko je Univerzalni Um pred Tobom? Dijete koje tek
polazi u školu. Uspoređen sa Tvojim savršenstvom, šta
Um ima drugo doli turban i bradu? (D 26889)*

*Pred riječima mog Otimača srca, um bježi iz moje glave.
Univerzalni Um nije mogao uhvatiti trag ostatku priče
– kakvog je onda ondje bilo mjesta za mene? (D 19160)*

*Čak i da Ti podmetneš požar koji guta vrt Univerzalnog
Uma, Ti bi podigao tisuće vrtova iz ludosti i neuma. (D
26573)*

*Kada je Muhammed prešao Drvo Lotosa i mjesto
Džibrilova motrišta, prebivališta i granice,
kazao je Džibrilu: ‘Dođi, slijedi me!’ A Džibril reče: ‘Idi,
idi! Ja nisam dostojan tebe!’*

*Muhammed opet bijaše doviknuo: ‘Dođi, ti koji spaljuješ
velove! Ja još svoj zenit nisam dosego.’*

*Džibril reče: ‘Akoli preko ove granice zaplutam, o moja
slatka slavo, moja krila će se pretvoriti u plam!’*

Ova priča o tome kako izabranik beščutan postaje pred najodabranijim, jest pometnja unutar pometnje.

O, Džibrile! Plemenit i moćan mada si, ti leptir i svijeća ipak nisi.

Kada plamteća svijeća svoj poziv pošalje, leptirov duh pred nestajanjem ne uzmiče! (M IV 3801-05, 07-08)

Um je komarac u žestokoj buri Ljubavi, kako priliku za čuđenje oni mogu pronaći?

Kada je putovanje preseglo Drvo Lotosa, Džibril se držao podalje od Muhammeda:

‘Sažgan ću biti kročim li dalje, jer na tom mjestu se samo Ljubav i ništica nalaze.’ (D 7600-02)

Ja sam s Kraljem, ja sam i Kralj i rob – kako Džibril može pronaći mjesta tamo gdje smo samo ja i Bog? (D 34953)

Imao sam krila poput Džibrila – sedam stotina krila bilo je mojih. Kada sam prispio na Njegovu stranu, kakvu sam korist imao od njih? (D 5791)

Bez Burāqa Ljubavi i pregnuća Džibrilova, kako ćeš dosegnuti one postaje poput Muhammeda? (D 30751)

Djelomični um je strvinar, bijedni čovječe! Njegova krila su povezana sa jedenjem strvine.

Um evlija je poput krila Džibrilova – on te milju po milju približava hladovini Drveta Lotosova. (M VI 4138-39)

Djelomični um je poricatelj Ljubavi, čak i u trenu dok nastoji tajanstva spoznati.

On je pronicav i saznajan, ali bezvrijedan je – sve dok je anđeo bezvrijedan, dotle on samo šejtan je. (M I 1982-83)

Načiniš li sebi kokošinjac, ne meći u njega kamilu – uz njenu šiju predugu.

Kokošinjac je um, a kuća je tijelo tvoje; kamila je ljepota Ljubavi, visoka i glave uspravne. (D 31168-69)

Nastojeći objasniti Ljubav, um se u blato kao magarac zaglibi – Ljubav i ljubljenje samo Ljubav može da objasni.

Sunce je Sunčev dokaz: moraš li imati dokaza, tad ne odvrćaj svoje lice od Sunca. (M I 115-116)

Poput ajkule Ljubav je opet pokazala svoju glavu, rušeći čamac uma u ljubavnom okeanu. (D 13877)

Ne slušaj kazivanja o Ljubavnoj srčanoj boli od racionalna čovjeka, jer on ima hladne usne i brblja.

Vidje li ti il' iko drugi da rashladna škrinja znak vatre nudi? (D 24887-88)

Onaj ko je sretan i kome su tajanstva povjerena zna da je pronicavost od Iblisa, a ljubav od Adema.

Pronicljivost je u moru plivanje. Ali plivač jedva može pobjeći – na kraju mu slijedi potapanje.

Ostavi plivanje, napusti ponos i inat! Ovo je Okean, nije Oksus ili brzak!

Štaviše, to je duboki Okean bez svetišta ikakva – on proždire sedam mora k'o da su slama.

Ljubav je za izabranika barka: nesretni su malobrojni, spasena je većina.

Prodaj svoju pronicavost i kupi pometnju! Pronicavost je mišljenje, smetenost je u gledanju.

Žrtvuj svoj um pred Muhammedom i kaži: 'Allah mi je dovoljan' (XXXIX 38), jer samo je On Samodostatni...!

Načini sebe divanijom i slijedi evliju: spasenje ćeš pronaći samo ako se pretvoriš u divaniju.

Stoga, oče, taj kralj ljudi, Poslanik, kaza: 'Većina stanovnika Raja su izvan umnih staza.'

Zato što je pronicavost tvoj ponos i što te vjetrom puni, da bi ti srce moglo ostati zdravo, divanija budi,

Ne divanija lakrdijom unakažena, već divanija u Bogu smućena i pometena.

One žene koje su porezale svoje ruke bile su zbunjene – zbunjene u odnosu prema svojim rukama, ali licem Jusufovim očarane.

Žrtvuj svoj um iz ljubavi prema Prijatelju; uostalom, svi umovi dolaze s Njegove strane.

Pravi posjednici umova su na stranu ostavili svoje umove; ludak je ostao na toj strani gdje se Voljeni pronaći ne može.

Ako se tvoj um odrekne tvoje glave u pometenosti, svaka dlaka na tvojoj glavi glavom i umom će postati. (M IV 1402-08, 19-26)

U slavi i u divoti Ljubavi pronaći ćeš mnoge umske pojmove drukčije od ovih.

Pored ovog tvog uma Bog posjeduje mnogo drugih umova, gospodareći posrednim uzrocima nebesa.

Ti kroz ovaj um stječeš kruh svagdanji, ali kroz onaj drugi od sfera tvoriš ćilim nebeski.

Ko svoj um iz ljubavi prema Bogu žrtvuje, On mu deset ili sedam stotina istih podaruje. (M V 3233-36)

Imaš li srce, izgubi ga! Posjeduješ li um, lud postani! Jer djelomični um čir je na oku ljubavi. (D 24224)

Mada je Iblis imao znanje, nije imao ništa od religijske ljubavi, stoga nije vidio ništa u Ademu doli otisak u ilovači. (M VI 260)

Divota uma nije obgrljena sa sedam nebesa – ah, Ljubavi, zašto je ona u tvoju zamku i torbu pala?

Mada je um samo zrnce iz hambara Ljubavi, sve tvoje perje i krila za njega su privezani. (D 22989-90)

Onaj ko nije vidio Tvoju Ljepotu, um čini svojom kiblom – slijepac se štapom služi umjesto svjetiljkom. (D 11437)

Ljubav nema nikakvih misli, jer misao je štapac. Štap uma pokazuje da um je pravi slijepac. (D 16734)

O umu! Ti si bakar, a potom te Ljubav zlatom načini. Ti nisi eliksir, znanje o eliksiru si ti. (D 36313)

Dok Tvoja Ljubav moj um u pepeo ne sagori, ja sam nesmotren, nerazborit. Stoga mi dođi! Dođi! Dođi! Dođi mi Ti! (D 1790)

Akoli je um sudija, gdje mu je onda diploma i svjedodžba? Motreći strpljenje, dostojanstvo, odanost i ishode poslova.

Akoli je Ljubav povjerenje, šta je tad znak njenog povjerenja? Sve osim Lica Prijateljeva poništila je vizija njena. (D 4901-02)

Bjelodana je trgovina uma, ali darivanje duše je ljubavna trgovina: u času usredotočenja duševno biserje ona rasipa.

Povežeš li zajedno tisuću duša, srca i umova, oni te neće odvesti bez Ljubavi do Njegova prozora. (D 9485-86)

Ne miješaju se zaljubljenici i ljudi od uma, jer niko nikada polomljeno sa nepolomljenim ne miješa.

Dok ljudi od uma iz opreza pred mrtvom lisicom se povlače, dotle nesmotreni zaljubljenici gaze zmajeve. (D 25018-19)

Ljudi od uma bivaju slomljeni pred Njim iz nužnosti, a zaljubljenici sa stostruko slobodnom voljom postaju slomljeni.

Ljudi od uma su u okovima Njegovi sužnji, ali su Njegovi zaljubljenici šećer i slatki bonboni.

Pojavite se silom! To je uzda ljudi od uma; Pojavite se milom! (XLI 11) je proljeće onih koji su izgubili svoja srca. (M III 4470-72)

Na znak upozorenja od utapanja u Okean, ljudi od uma bježe od toga – ali zaljubljenici drugog posla i zanimanja nemaju doli utapanja u njega.

Ljudi od uma stječu olakšanja kada im se ono podari; zaljubljenici razviđaju ropstvo kako bi nemilost olakšali. (D 20656-57)

Um veli: 'Ovih šest smjerova su granice i nema izlaza.' Ljubav kaže: 'Ima staza. Toliko puta sam je ja prešla.'

Um je ugledao bazar i trgovina ga je privukla; Ljubav je mnoge bazare ponad tog bazara vidjela...

Zaljubljenici koji vinski talog ispijaju mnoge vizije u tome imaju; umski ljudi srca pocrnjelih iznutra su poricanja prepuni.

Um veli: 'Ne idi naprijed, jer iščeznuće samo trnje sadrži.' A Ljubav umu reče: 'Trnovi su u tebi.'

Dosta! Tišina! Izvadi trn egzistencije iz srčanog stopala! Tad ćeš u sebi vidjeti mnogo ružinih vrtova. (D 1522-23, 25-27)

Među zaljubljenicima ne ostaj čovjek od uma, pogotovu ako voliš onog slatkoliko Voljenog.

Neka ljudi od razuma ostanu daleko od zaljubljenih, neka smrad đubreta bude daleko od vjetrova istočnih!

Ako bi čovjek od razuma došao, reci mu da je put zatvoren; ali, ako bi zaljubljenik došao, nek mu je usrdan doček izrečen!

Dok se razum otrijezni i razmisli, ljubav do sedmog neba dojezdi.

Dok razum pronade kamilu da na hadždž krene, ljubav se već oko Ka'be okrene.

Ljubav je došla i pokrila moja usta: 'Odbaci svoju poeziju i segni do zvijezda!' (D 182)

8. Smetenost i ludilo

Znak racionalna čovjeka je trijezna razboritost i hladna spoznaja svog vlastitog stanja i stanja svijeta. Ali je zaljubljenik smeten, izvan sebe i lud.

Ko može opisati djelo Nezabludivog? Ja sam samo govorio tako jer izbora nisam imao drugog.

On se katkad pokazuje na jedan način, kojiput sasvim na drugi – čin religije nije ništa drugo puka smetenost doli.

Ne smetenost koja te od Boga odbija, nego smetenost koja te utapa u Prijatelja i Njime te opija. (M I 311-313)

Ljubav prema Tebi smućuje, vizija o Tebi izbezumljuje – jer Okean čini ovo, a Biser radi ono. (D 7766)

Operi srce moje od svakog znanja, učini me nesvjесnim moga jastva; ne smije se ustuknuti pred znamenito Voljenim kao učiteljem mudrosti svih vrsta.

Duše ludaka znaju da je ova duša duševna ljuštura: poradi te spoznaje, moraš kročiti s onu stranu znanja, do ludila. (D 19447-48)

Spremi se za prijekor, a ne za očite religijske znake! Kako može ptica od ilovače letjeti u religijske nebeske oblake?

*Za ptičiji let je zrak najuzvišenije mjesto, jer on je iznad
čulnosti i samovolje visoko.*

*Stoga budi smeten, ne reci ni "da" ni "ne"! Potom ti
Milost može poslati sve.*

*Zato što si preglup da razumiješ te začudnosti, kažeš li
"da", u lažnom uvjerenju ćeš biti.*

*A ako kažeš "ne", to ti neće glavu srezati – učinit će da
ti Strogost prozor zalupi.*

*Prema tome, budi smeten i izbezumljen, ništa manje od
toga, tako ti može sprijeda i straga stići pomoć od Boga.*

*Kada postaneš smeten, lud i poništen, tad će tvoje
duhovno stanje reći: **Vodi nas Pravim Putem!** (I 5)*

*Strogost je istinski užas, ali kad se počneš tresti, ta
strahotnost sva postane od blagosti i mehkosti;*

*Jer lik užasa je svrha poricatelju – kad bespomoćan
postaneš, u Nježnost i Ljubaznost on se pretakne samu.*

(M IV 3746-54)

*Ko god slast religije okusi – u medu svijeta uživati
mogao kako bi?*

*Šta hoćeš sa razumom poput tvojega, kapljicom vina
naglavce prevrnutoga?*

*Prodaj svoj razum i kupi samo pometnju! Takva kupovi-
na će ti donijeti zaradu. (D 10446-48)*

*Jesi li Ti Sunce il' Venera il' Mjesec? Ja ne znam. Šta Ti
želiš od ovog izbezumljenog ludaka? Ja pojma nemam.*

*U ovom dvorištu Nezabludivosti sve je Nježnost i Sklad
– kakva ravnica si Ti, kakva livada, kakva avlija? Ja
pojma nemam.*

*Unebeskom prostranstvu, Mliječnim putem presječenim,
zvijezde se oko Tebe okupile poput Turkmena. Kakav
čador si Ti? Ja pojma nemam.*

*Kako divan okean u srcu, prepun riba i bez žalova!
Nikad nisam vidio takav okean, pojma nikad imao o
takvim ribama.*

*Kraljevska čast stvorenja je bajka, poput maslačka
beznačajna, nikakvog kralja ja ne poznajem doli tog
Kralja Opstojanja.*

*Divno, beskrajno Sunce – govore sve iskre prašine Tvoje!
Jesi li Ti Svjetlo Božije Biti? Jesi li Ti Bog? To da znam,
nije moje.*

*Tvoja ljupkost spaljuje duše tisuću Jakuba u pepeo i prah
– o Jusufe ljepota svih, zašto si Ti u tom zdencu. Ja ne
znam.*

*Umukni! Ti si brbljivac, u stalne si promjene potonuo.
U jednom trenu ti si hū u drugom hâ pa onda âh – ja o
tome nisam ništa spoznao.*

*Biću tih, jer sam pijan od čarolije koja me je svladala.
Ja ne raspoznajem nesebičnost i pijanstvo od stanja
trijeznoga. (D 1436)*

*O neprijatelju moga razuma! Mome neznanju mehleme
moj! Ja sam bačva, a Ti si vino što previre u njoj.*

*Ti si Prvi i Posljednji, Ti si i u duhu Vidljivi (Kur'an
LVII 3), Ti si sultan i šah, komornik i stražar budni.*

*Ti si divne i zle ćudi, onaj koji srce potpaljuje i koji
srce smiruje, ti si mjesecoliki Jusuf, onaj koji zapreku
postavlja i koprenu povezuje.*

*Ti si potpuno svjež i zelen, odveć prijatan i fin u duhu
– ti si moj duh nalik umu i poput minduše na mome
uhu.*

*Ti si dalek i samo svoj, Ti si zao dost, Ti si ispred i ono
više, Ti si eliksir i pakost.*

*O Ti koji vrebaš nesebičnost, o Riznico derviša, Gospoda-
ru! Kako su samo veseli fakiri kada si Ti u njihovu
zagrljaju!*

*Na dan kada sam trijezan, prepun pijanske galame sam
ja – ali kada sam pijan, kakva li strpljenja i strpljenja!
(D 2602)*

*On me svaki dan izluđuje i dolazi mi sa nekom drugom
igrom – jer ja sam Njegova igračka, smeten u ringu
Njegovom. (D 19410)*

*Mada polijeće uvis tvoj razum-ptica, ptica tvog opona-
šajućeg znanja se ipak hrani sa tla.*

*Oponašajuće znanje je kuga naše duše: ono je posuđena
stvar, a mi samodopadno velimo: 'Ono je naše.'*

*Ti moraš taj razum zanemariti; ti moraš lud postati!
Šta god korisnim vidiš, bježi od toga, avaj! Pij otrov, a
vodu života prosipaj!*

*Proklinji svakog ko tebe hvali! Svoju dobit i uštedu
nedostojnom podijeli!*

*Napusti sigurnost i na strašnim mjestima izbjivaj!
Odbaci slavu, budi sramotan i bestidan!*

*Dalekovidni razum ja iskušao sam – poslije toga postat
ću bezuman.*

*Jedne noći kralj Sayyedi Ajall reče Dalqaku: ‘Žurno si
otišao i oženio bludnicu.*

*Trebao si tražiti savjet od mene, ja bih našao krjeposnu
ženu za tebe.’*

*A on uzvрати: ‘Oženio sam devet pobožnih i krjeposnih
žena, svaka je postala bludnica, dok sam ja lutao iz
očaja.*

*Ja sam oženio bludnicu ovu bez želje da unaprijed vidim
šta će se desiti na kraju.*

*Mnogo sam puta razum iskušavao – od sada i nadalje
ću tražiti rasadnik za ludilo.’ (M II 2326-37)*

*Bilo šta drugo na tome putu, osim zbunjenosti i ludila,
udaljenost je i otuđenje od Boga. (M VI 609)*

*Pogledaj samo kako su ludaci skočili i iz okova postojanja
se izbavili. Pogledaj kako su potakli svoja srca da ih
izgube, jer ta srca su nedaća stupice. (D 423)*

*Baš kao što su razumi ludošću smeteni, smeten sam i ja
stanjem tih razuma sleđenih.*

*U sjene skriven led se neće otopiti – zrake mog sijajućeg
sunca on neće vidjeti. (D 18256-57)*

*Razum je pojeo nešto opijuma iz ruke Ljubavi: sejri sada
te razumske ludosti!*

Danas su i luda Ljubav i trijezni razum poludjeli.

*Oksus rijeka, koja je iz ljubavi prema Moru potekla,
Morem je i sama postala – Oksus je sada rijeka
zaboravljena.*

*Kada je Oksus Ljubav dosegnuo, okean krvi on je
ugledao – usred te krvi razum bijaše sjedio.*

Valovi krvi o njegovu glavu su se rušili, i od šest smjerova
prema Bespuću ga tjeroali,
sve dok se on nije izgubio u cijelosti i postao bistar i
dobar srazmjerno Ljubavi.

I dok se tako gubio, mjesto je gdje Zemlja i nebesa nisu
postojali dosegnuo.

Kada je htio kročiti naprijed, nogu nije imao – ali, kada
bi sjeo, golem gubitak bi pretrpio.

Najednom s one druge strane ugleda poništenje i uni-
verzum Neizreciva Svjetla,

Stijeg i stotinu tisuća kopljanika. Postade sužanj tog
Plemenitog Svjetla.

Noge mu bijahu sapete, ali se počeo micati; naprijed je
ka toj nevjerovatnoj ravnici stao se kretati,
nadajući se da će preći Tamošnjost i izbaviti se od jastva
i svega prizemnog.

Dvije doline se na njegovu putu ukazaše, jedna krcata
ružama, a druga prepuna vatre.

Poziv stiže: 'U vatru uđi, i u ružičnjaku olakšanja sebe
pronađi!

Akoli u ružičnjak uđeš, u vatri i plamenu ćeš da se nađeš.
Ili uzleti na nebesa poput Isaa, ili padni u ponore poput
Koraha!' ¹¹

Leti i svetište kralja duše pronađi, da bi mogao sve
stupice izbjeći.

To Sunce Religije i Ponos Tabriza, koji je veličanstveniji
od tvog svakog podarenog mu atributa! (D 1931)

Moja ludost je postala prijestolnicom stotinu ljudi od
razuma, moja gorčina postala je okeanom jestivog
šećera. (D 27721)

Budi lud i izbezumljen kakav si i bio! Zašto li si uopće
razuman i trijezan postao?

Razmišljanje je uvijek poradi stjecanja – ali ti si od glave
do pete sav postao od dara! (D 28080-01)

Ljudi! O ljudi! Ljudsku prirodu u meni nećete pronaći!
Čak ni ludak ne bi pojmiti mogao ono što se u srcu
mome počelo začinjati!

*Zvijezda ludaka se pomračila i on uteče od moga nemira
– pomiješao sam se sa smrću, utekao od svog postojanja.
(D 14490-91)*

*O Saki, u taj dom sa ludošću su ušli razbori! Sipali su
krv u pehar ludosti sve dok ga nisu prelili!*

*Žedni muškarci i žene su stotinu tisuća domova pos-
tojanja sažgali kako bi muževnost svoju u ludosti poka-
zali...*

*Zar ne vidje da ustrajno se sručuje leptir ludosti na
svijeću zbog neodoljive sile Ljubavi?*

*Čim duša i srce od razuma kazivanje o ludosti čuše, da
ne bi kazivanje o dva svijeta slušali, uši začepiše. (D
29743-44, 46-47)*

*O sretni i poštovani čovječe! Jesam li ja lud ili si ti? Ispij
pehar sa mnom, prijekora se oslobodi! (D 872)*

C.

ODVOJENOST I SJEDINJENJE

Ljubav Božija je uvela univerzum u postojanje, a njen odraz u stvorenjima pribavlja poticajnu snagu za svako pojedinačno djelovanje koje postoji u svijetu, od djelovanja najsićušnijeg atoma do djelovanja zvijezda i nebeskih sfera. Ljubav pronalazi svog najpotpunijeg odraza u čovjeku u kojem izvedena ljubav može iznova postati istinskom Ljubavi.

Na putu Ljubavi i duhovnog ozbiljenja zaljubljenik iskušava dva osnovna iskustva: sjedinjenje (*wisāl*) sa Voljenim i odvojenost (*firāq, hijrān*) od Njega. Poput svih zbirova suprotnosti, ova dva pojma su suodnosna. To u praksi znači da postoji beskonačan broj stupnjeva svega pojedinog u tim zbirovima. Jedno duhovno stanje se može smatrati "sjedinenjem" u suodnosu sa onim što je ranije uslijedilo, ali i "odvojenosti" u suodnosu sa nekim višim duhovnim stanjem. Međutim, sve dok duhovni putnik ne dosegne najviše stupnjeve svetosti, duhovno stanje sjedinjenja će biti povremeno praćeno, u najmanju ruku, relativnim razdvajanjem. Veoma poznati sufijski pojmovi "širenja" (*bast*) i "skupljanja" (*qabd*) ukazuju na iskustvo raznovrsnih stupnjeva sjedinjenja i razdvajanja. Čak i "usponi i padovi", koje svi ljudi iskušavaju u svom svakidašnjem životu, predstavljaju nejasne odraze tih duhovnih stanja.

Pošto istinsko opstojanje i istinski život počivaju u opstojanju i sjedinjenju, tad je razdvojenost smrt. Prema tome, kako god pojam "smrti" može označavati rastakanje tijela ili, još općenitije, poništenje jastva, tako

isto on može označavati ono što se prirodno naziva “životom”, to jest egzistencijom bez Voljenog, razdvojenošću. Kada Rumi govori o umiranju više puta, moguće je da ukazuje i na ova potonja dva značenja tog pojma. Bilo kako bilo, njegov naglasak je sljedeći: tokom duhovnog putovanja čovjek iskušava uzastopna iskustva odvojenosti i sjedinjenja ili smrti i života. Ali on svakog trena umire i iznova se rađa, primiče se posljednjoj duhovnoj postaji opstojanja i onome “Ja sam Bog”.

Zaljubljeni svakog trena mru, jer nije jednolična smrt u njihovu umiranju.

Zaljubljenik je primio dvije stotine duša od Duše Vodilje, i u svakom trenutku on ih sve žrtvuje.

Za svaku dušu on, zauzvrat, deset prima – ko uči Kur'an: deset nagrada dobiva (VI 160). (M III 3834-36)

Moj život je sjedinjenje s Tobom, moja smrt razdvojenost – u oba umijeća Ti si me načinio kao neusporedivost. (D 21253)

Sjedinjenje s Njim je Noć Moći (Kur'an XCVII), odvojenost od Njega noć smrtne tame – noć silne Njegove Noći. (D 6169)

Ljubav Božija, kroz koju svijet ulazi u postojanje, očituje se kroz zadržavanje dvije temeljne kategorije Atributa: Atributa Strogosti i Nježnosti. Kao što smo već vidjeli, cijeli univerzum – sve njegove suprotnosti, sudari i šarolikost – sve to se izvodi iz skladnog međuprožimanja tih dviju skupina Atributa. Za zaljubljenika ti Atributi se očituju kao razdvojenost i sjedinjenje. Stoga i razdvojenost i sjedinjenje vrše jednu istu zadaću: Skrivenu Riznicu čine vidljivom. Kroz njihovu međuigru čovjek biva vođen naprijed prema potpunom i cjelovitom očitovanju Atributa koji se odražavaju u njemu samome.

Opisujući bezbrojna duhovna stanja i postaje, iskušane od strane zaljubljenika, sufijski pjesnici upotrebljavaju široku lepezu paslika i simbola. Mada su oni izvučeni iz svijeta “formi”, oni su smišljeno odabrani za pojedinačna “značenja” koja izražavaju – značenja koja nisu skrivena sufiji u njegovim vizijama i ekstazama. Mnogi od tih simbola poprimaju karakter tehničkih pojmova u sufijskoj literaturi.

Nalik ostalim sufijskim pjesnicima, Rumi upotrebljava slikopise koji posjeduju posebno tehničko značenje, kako ću to pokušati ilustrirati u

narednim poglavljima. Pa ipak, općenito značenje njegovih stihova uvijek je lahko dokučiti, jedno jednostavno načelo je razumljivo: šta god zaljubljenik kaže, to se tiče njegovog Voljenog.

Kada krenem od početka, On me vodi; kada tražim svoje srce, On mi ga grabi.

Kada se trsim oko mira, za mene se zauzima On; kada odlazim u boj, On je bodež moj.

Kada na svadbu dođem, On je vino i slatkiši; kada u vrt uđem, On je njegovi narcisi.

Kada se spustim u rudnik, On je rubin i kamen dragi, kada u more uronim, On je biser bijeli.

Kada pustinjom hodim, On je oaza; kada se nebeskim sferama verem, On je zvijezda.

Kada pokažem svoju snagu, On predstavlja moje grudi, kada izgaram od srcobolje, On me tamjanom kadi.

Kada me trenutak rata u strašnu bitku vodi, On bojne redove drži i vojsku predvodi.

Kada na svadbu idem u času veselja, On je saki, svadbeni pjevač i vinska zdjela.

Kada pismo pišem svojim jaranima, On je papir, pero i zdjela mastila.

Kada se probudim, On je moje novo buđenje; kada odlazim na počinak, On ulazi u moje snoviđenje.

Kada rimu tražim za svoju poeziju, On mome umu olakšava do nje stazu.

On je ponad bilo kojeg oblika kojeg možeš naslikati poput slikara i kista.

Nije važno koliko gledaš visoko, On je još uzvišeniji od onog "najvišeg" što ti doseže oko.

Idi, mani se priče i knjigā – mnogo je bolje da On bude tvoja knjiga.

Tih budi! Jer svih šest smjerova su Svjetlo Njegovo; a kada se vineš ponad tih smjerova, ostaje On, samo Nadnaravno.

Od svega sam više volio Tvoje zadovoljstvo; Tvoje tajanstvo je moje, stoga ga držim skrito.

*Divnog li Sunca iz Tabriza! On je krajnje vrijedan sebe,
poput Sunca. (D 2251)*

U narednom odjeljku iz *Mesneville* Rumi objašnjava na nešto didaktičniji način i u kontekstu razdvojenosti i sjedinjenja kako je zaljubljenik jedino zaokupljen svojim Ljubljenim. Taj odjeljak također upozorava na pogibeljnost od lažnih sufija koji su ukrali spoljašnju formu slikovitog govora bez razumijevanja njegova značenja, i koji koriste sufijsku terminologiju za vlastitu korist. Pod “jezikom ptica” zaljubljenik podrazumijeva jezik kojim zbori ptica duše koja je prhnula u nebo Božije Prisutnosti.

Prostak je ponešto od Jezika Ptica naučio, i za njih je raskoš i vođstvo tražio.

Ali one riječi su samo forma ptičijih dozivanja: nezreo čovjek je nesvjestan njihovih duhovnih stanja.

Gdje je Sulejman koji ptičiji govor poznaje? Ako vrug i prisvoji Sulejmanovo kraljevstvo, on neupućen ostaje.

Vrug ondje stoji Sulejmanu sličan. Znanje o prijeveri posjeduje, ali ne posjeduje ono: dato nam je da razumijemo ptičije glasove. (XXVII 16)

Shvati da si ti ovosvjetskog zraka ptica, jer ti nisi vidio ptice iz Njegova Prisustva.

S druge strane planine Qaf prebivaju feniksi – svaka imaginacija ne može to mjesto dosegnuti,

Samo ona imaginacija koja je Sjedinjenje kontemplirala, a, onda, nakon izravne vizije, razdvojenost iskusila.

Ne konačnu razdvojenost, nego onu poradi bolje svrhe, jer to stanje je sigurnost od razdvojenosti svake.

U nastojanju da oduhovljeno tijelo sačuva, Sunce se za časak pred snijegom zakriva.

Za dobro svoje duše, traži dobrobit od evlija! Oprezno, ne kradi riječi iz njihova govora!

Zulejha je sve imenom Jusufovim učinila, od sjemena rutice do tamjana.

Svoje ime je u onim imenima sakrila, svojim vjernima je znanje o tajni podarila.

Ako je rekla: ‘Vosak je postao zbog vatre mekahan,’ time je mislila: ‘Taj prijatelj za mene je postao zagrijan.’

'Gle, Mjesec je izašao!' ako je kazala, i ako je dodala:
 'Ona vrbova grana je ozelenjela'
 I ako je rekla: 'Lišće šuška divno' i k tome još: 'Kralj je
 svoju ljubav prema Shahnaz otkrio'
 I ako je kazala: 'Kako je blažen znameniti!' i još dodala:
 'Posteljno rublje treba razastrti'
 I ako je povikala: 'Vodonoša je vode donio' i dodala:
 'Sunce je granulo'
 I ako je rekla: 'Sinoć su oni pun lonac hrane skuhalo' ili:
 'Variva su do savršenstva doveli'
 I ako je kazala: 'Hljeb slan nije' I ako je dodala: 'Nebo
 se unatrag vije'
 A ako je povikala: 'Počela me boljeti glava' i dodala:
 'Bolje je moja glavobolja sada'
 Ako je hvalila nešto, njegov zagrljaj je hvalila; a ako je
 kudila nešto, kudila je razdvojenost od njega.
 Akoli je nabrajala stotinu tisuća imena, Jusuf je uvijek
 bio njena svrha i želja njena. (M VI 4010-13, 15-33)

1. Odvojenost i trpljenje

Sufijski pjesnici često "kude" Voljenog u pojmovima koji u konačnici mogu
 navesti na pomisao da oni izražavaju neuljudnost prema svome Stvoritelju.
 Jer Voljeni katkada može biti okrutan, može uživati nanoseći trpljenje
 nedužnom i može biti raskalašen u prolijevanju njihove krvi.

Avaj! Avaj! Vjerna osoba, poput mene, čezne krv piti
 poput Tebe!
 Avaj! Avaj! Liječnik koji krv pušta si Ti, bolesniku
 uplakano zbog bolesti.
 Te okrutnosti su mi patnju nanijele – nijedan zaljubljenik
 ih ne nanosi zaljubljeniku svome.
 Rekoh Mu: 'Želiš li krv moju liti bez ikakve krivnje ili
 grijeha s moje strane?'
 'Da', reče On, 'ljubav ne ubija drugog doli nedužnog:
 Ljubav Moja neće ubiti grješnika.
 Svakog časa ja spaljujem ružičnjake. Šta si ti Meni?
 Obično trnje.

*Skršio sam tisuću harfi sviranja ugodna. Šta si ti u
Mojim kandžama? Struna obična.
Moje vojske su razorile gradove. Ko si ti? Obične srušene
zidine.’ (D 33679-86)*

Temeljni naglasak ovih stihova je na tome da čovjek u svom samoopstojanju ne može vidjeti stvari na način na koji one jesu. Smrt jastva, koja se izvana pojavljuje kao trpljenje i patnja, zapravo je izvoriste sve radosti, a “radosti” koje mi uobičajeno iskušavamo su patnje, jer nas one drže daleko od Boga. Pošto je čovjek privržen samome sebi, on trpi kroz patnje s kojima se susreće. Ali te patnje su sva Milost skrivena u odori Srdžbe. Bog ga izvrgava trpljenju kako bi se čovjek otrgnuo od sebe i pokušao dosegnuti Jastvo. Prema tome, kada duhovni putnik u trenu osjeti slast sjedinjenja, tad je njegova razdvojenost gorča od nevolje, mnogo gora od bilo kakvog trpljenja koje svijet može nanijeti. Temeljni problem većine ljudi je to što oni ne uviđaju da su svaka teškoća i bol koje oni podnose samo sjena njihove razdvojenosti od Boga. Neki ljudi, naime, žive u čak većoj iluziji, jer ne znaju da samo njihovo postojanje nije drugo doli bol i trpljenje.

“Neko je, primjerice, postavio užetom granicu sa četiri kočića. Pomisli kako je sretan; zaboravio je radost slobode. Kada bi se otarasio kočića, razumio bi kroz kakvu je muku prošao. Djeca, isto tako, pronalaze hranu i olakšanje u bešici, dok su im ruke povojem povezane. Kada bi odrastao čovjek bio povijen u bešici, za njega bi to bila tamnica i patnja.” (F 194/203)

Prvi korak na putu izbavljenja je uviđanje da, kada se neprestance trpi bol i patnja, to je duša nečija zavezana sa četiri elementa, i čezne samo da se oslobodi. Kao što smo već vidjeli, Rumi smatra ovu vrstu svijesti o patnji (*dard*) kapijom prema putu Ljubavi, i on nam savjetuje: “Traži bol! Traži bol, bol, bol traži!” (M VI 4304) Čovjek ne može istinski razumjeti značenje boli i “trpnje” (*ranj*), sve dok ne postane svjestan svog stanja razdvojenosti. Što je svjesniji toga, to više trpi.

*Ko god je svjesniji toga, veću bol boluje, ko je god toga
više svjestan, lice mu žuće postaje. (M I 629)*

Poslanici i evlije su najsvjesniji od svih stvorenja. Stoga je Poslanik kazao: “Oni koji najviše trpe patnju su poslanici, potom pravednici, zatim oni najodličniji poslije njih i tako redom.”

*Postoji životinja dikobraz zvana, koja, ako je udaraš
štapom, postane velika i debela.*

*Što je više udaraš, ona više raste, sve se više napinje i tovi
od batine.*

*Duša vjernikova je u istini dikobraza, jer povećanje
patnje je deblja i povećava.*

*Zato su patnja i tegoba nanošeni poslanicima više negoli
su nanošeni cijelog svijeta stvorenjima. (M IV 97-100)*

Stoga čovjek ne smije bježati od trpljenja; on ga s dobrodošlicom treba dočekivati u spoznaji da mu ono povećava ljubav prema njegovoj suprotnosti, prema radosti i zanosu sjedinjenja. Što čovjek više trpi, to više čezne da bude oslobođen od izvora svoga trpljenja: od svoga samopostojanja. Srcobolja (*ghamm*) i okrutnost (*jafā*), naneseni od Voljenoga, pripravlja put za radost (*shādī, surūr*) i Njegovu odanost (*wafā*). Trpljenja i patnje su posvema nužne etape pročišćenja, kroz koje se čovjek oslobađa od prijanjanja uz sebe i svijet. Njegovo odgovaranje na trpljenje istovremeno pokazuje njegovu vrijednost. Pokuša li pobjeći od toga kroz raznovrsne zavrzlake, on, zapravo, bježi od Boga. On ne smije bježati od svog bola i srcobolje – koji mu dolaze od Boga – već on mora bježati od vlastitog jastva. Jedini način da se pobjegne od trpljenja jest traženje utočišta kod Boga od svoga jastva. Ali, izabравši Boga, čovjek je također izabrao ravnodušnost ma šta želio dobiti na dar. Svaki drugi pravac djelovanja pokazuje kako je on još prionuo uz jastvo. Najzad, Rumi često ističe da je okrutnost nametnuta od Voljenog bolja od ljubaznosti i odanosti svih stvorenja svijeta.

*U želji da nas obuzdaju i pomognu onom ko putuje,
poslanik za poslanikom sa tog Vrela postojanja dolazi.
Svaka srcobolja i trpljenje koji u tvoje tijelo ulaze za uho
te prema obećanom Prebivalištu tegle. (D 35486-87)*

*On ti je patnju nanosio sa svih strana kako bi te ponovo
vratio Tamo gdje nema strana. (D 3952)*

*Sretna je duša Njegovim kažnjavanjem probuđena iz
drijemeža! Radujući se tome, ona to smatra znakom
blagoslova. (D 5995)*

Između Boga i Njegovog slugu su upravo dva vela; svi drugi velovi bivaju očitovani iz onih dvaju: zdravlja i bogatstva. Onaj koji je zdrav veli: 'Gdje je Bog? Ja ne znam i ne vidim Ga.' Čim počne da trpi, kaže: 'Ah, Bože!

O, Bože!' I tako započne dijeliti svoje tajne s Njim i govoriti o Njemu. Tako vidiš da je zdravlje bilo njegov veo, a Bog je bio skriven ispod njegova bola. Tako isto kada čovjek zabogati, on svim sredstvima udovoljava svojim žudnjama. Danonoćno bavi se njima. Ali, čim izgubi bogatstvo, ego mu oslabi i on se Bogu okrene. (F 233/240)

“Neko reče: ‘Bio sam nemaran.’ Učitelj reče: ‘Misao i poniženje dođoše čovjeku, a ovaj reče: ‘Šta ja radim? Zašto ja to radim?’ Ovo je dokaz Božije ljubavi i naklonosti: ‘Ljubav ostaje tako dugo dok traje poniženje.’ Jer se prijatelji ponizuju, ne stranci.

No, ima raznih vrsta poniženja. Kada je neko ponižen i osjeća bol zbog toga, i kada je svjestan toga, to je dokaz da ga Bog voli i da je prema njemu naklonjen. Ali, ako je on ponižen, a ne osjeća nikakvu bol, to nije dokaz ljubavi. Ljudi, primjerice, udaraju štapom po ćilimu da istjeraju prašinu. Razborit čovjek to ne bi nazvao “poniženjem”. Ali, ako čovjek šiba svoje vlastito voljeno dijete, to se naziva “poniženjem”, i u ovom slučaju je to dokaz ljubavi. Sve dok u sebi primjećuješ bol i ukor, dotle je to dokaz Božije ljubavi i naklonosti.” (F 23/35)

*Čuvar srca neće te napustiti u povjerenju ni u okrutnosti,
u poricanju niti u priznanju.*

*Kad god okreneš svoje srce prema nečemu, od toga će
te, o srce, Njegova Srdžba odvojiti – ne zadržavaj svoje
srce na bilo kojem mjestu, nemoj u tome ustrajavati! (D
11949-50)*

*Ne traži radost, prijatelju, kada srcobolju želi Ljepota,
jer ti si molitva u lavljim pandžama.*

*Bude li prljavštinu sipao na tvoju glavu Zarobitelj srca,
budi dobro došao na mjesto tatarskog mošusa.*

*U tebi se krije neprijatelj pasije naravi, koji se jedino
svirepošču može otjerati.*

*Kada neko serdžadu štapom mlati, on ne želi serdžadu
mlatiti – cilj mu je prašinu ukloniti.*

*Tvoja nutrina je prepuna praha od zastora jastva, i
odjednom se neće ukloniti sva ta prašina.*

*Sa svakom okrutnosti i patnjom ona se, katkada u
snivanju, malo-pomalo od srčanog lica odvaja, a kojiput
u budnome stanju. (D 12074-79)*

Vinogradi moga tijela vinom će postati tek kad Vinar zapleše stopalom svojim na meni.

Podlažem dušu svoju kao vinograde Njegovu stopalu, kako bi se moja unutarinja svijest mogla oglasiti s radošću.

Iako vinogradi krvavim suzama plaču i kažu: 'Imadosmo dostatnu svirepost i nepravdu'

Ipak Plesač stavi pamuk u Svoje uši i kaza: 'Ja ne pritišćem iz neznanja.

Želiš li poreći, ispriku imaš, ali ja sam ovog djela Gospodar.

Kada dosegneš savršenstvo kroz Moja pregnuća i učenje, tad ćeš Mi izricati zahvale beskrajne.' (D 17584-89)

Uđe li srcobolja u tvoj um i uhvati li u stupicu radost tvoju, ona tad ipak pripravlja put tvome blaženstvu.

Ona tad brzo sve drugo iz kuće istjera, tako da ti radost može doći sa dobrote Izvora.

Ona stresa žuto lišće sa grane srčane kako bi stalno moglo rasti lišće svježje.

Ona korijen starog blaženstva zauzdava kako bi novi zanos mogao doći iz Onkraja.

Srcobolja će uvehlo i zgrbljeno korijenje obuzdati kako nijedan korijen ne bi mogao skriven ostati.

Mada srcobolja može mnoge stvari iz srca istrgnuti, ona će, zacijelo, zauzvrat nešto bolje donijeti. (M V 3678-83)

Vatra bježi od vode, jer je voda uništava. Tvoja osjetila i sve misli vatra su, ali šejhova osjetila i misli svjetlost slatka su.

Kada vatra njegova svjetla tvoju vatru poškropi, ona zacvrči i odjednom uvis poskoči.

Dok ona cvrči i pucketa, to "smrcu" i "bolom" se zove - sve dok taj pakao od tvoga ega studen ne postane. (M II 1255-58)

Kroz tjeskobu razdvojenosti Ti najprije zaljubljenike isprazniš, potom ih zlatom do vrha njihovih glava ispuniš! (D 29753)

Duhovna vatra će doći da te isprži, ali, ako ustukneš poput žene, nedozreli rogonja si ti.

Ne bježiš li od vatre, potpuno pečen ćeš postati – poput taze pečena hljeba, ti ćeš domaćin i dragi gost za stolom biti. (D 3296-68)

Posramljen si od svih ljudi potegne li On mač u okrutnosti, i, umjesto da kročiš naprijed, ti ćeš štit nastojati loviti. (D 30556)

Želiš li zadobiti dušu i nasmiješenu sreću steći, svejedno vidiš li nježnost ili okrutnost, poput ruže se smiješi. (D 35587)

“Bol je čovjekov vodič u svakome činu. Sve dok on osjeća bol zbog takvog čina, sve dok čezne i voli zbog takvog čina koji se javlja u njemu, on se neće dati na posao da taj čin izvrši. On bez boli neće biti kadar da taj čin dovrši, bilo da je taj čin uspjeh na ovom ili na budućem svijetu, bilo da on predstavlja trgovanje ili kraljevanje, bilo da označava religijske znanosti ili astronomiju ili šta god da on bio.

Sve dok Merjema nije osjetila bol rađanja, ona nije kretala prema stablu sreće. I porođajni bolovi je prisiliše da dođe do stabla jedne palme. (XIX 23). Taj bol ju je odveo do stabla i neplodno stablo je donijelo plodove. Tijelo je poput Merjeme, a svaki od nas ima Isaa u sebi. Ako se bol pojavi, rodit će se naš Isa. Ali, ako bol ne dođe, Isa će se vratiti svome Izvorištu onim istim skrivenim putem kojim je i došao. Mi ćemo ga biti lišeni i žetva će biti bez ikakve koristi.

Tvoj unutarnji vid je siromašan, ali je bogata tvoja životinjska priroda vidljiva, – vrag ima lošu probavu, a Džamšid od gladi skapava.¹²

Liječi svoje stanje sada dok je još tvoj Isa ovdje na Zemlji! Kada on ode na nebo, liječenje se izgubi. (F 20-21/33)

Kada bi se čovjek uopće pogledao i kada bi vidio da je smrtna i zaražena rana njegova, tad bi iz takvog gledanja bol se pojavila i iza zastora bi ga odvela.

Dok majke ne osjete bol rađanja, djeca ne nalaze načina da budu rođena.

Istina je u srcu, a trudno je srce; kao primalje djeluju evlijanske opomene sve.

Primalja veli: 'Žena nema bola nikakva. Bol je nužna jer priprema dolazak djeteta.

Razbojnik je onaj koji nema nikakvu bol, jer biti bez boli isto je što i reći: 'Ja sam Bog.'

Kazati "Ja" u krivi čas kletva je, ali reći to u pravi čas milost je. (M II 2516-22)

Tijelo je bremenito dušom, a porođajna bol tjelesna trpnja – bol i nemir donose ženi dolazak embrija.

Ne gledaj u kiselost vina, gledaj u radosti pijane! Ne gledaj u potištenost žene, gledaj u nadu primalje! (D 24291-92)

Tuga za Njim je u mome srcu riznica. Moje srce je Svjetlo nad svjetlima (XXIV 35), sa Isaom u utrobi je ono divna Merjema. (D 5990)

Koliko je Voljeni da trpim učinio prije negoli se ovaj čin u vodeno oko i jetrenu krv naselio!

Tisuću vatri, dimova i srcobolja – a oni su ime Ljubavi!

Tisuću bolova, tuga i jadova – a njihovo ime je Voljeni!

Nek svaki neprijatelj svoje duše oko posla se trsi! Dobro došao na žrtvu duše i milosrdne smrti!

Pogledaj me, jer ja Ga vidim vrijednim stotinu ovakvih umiranja – ja se ne bojim niti umičem klanju Plijendžije srdaca!

Jadi Ljubavi dva lica imaju nalik vodama Nila: vodu njenim vlastitim ljudima, krv onim drugima.

Ako tamjan i svijeća nisu sagorjeli, kakvu vrijednost će imati? Isto što i grana od trnova i tamjan će biti.

Da rat nije imao mača zamahe, koplja i strijele, Rustam ne bi bio ništa od perverznjaka drukčije.

Rustam vidi da je mač slađi od šećera, da strijele padaju dolje bolje od zlatnih cekina. (D 12063-69)

Ljubav mora malo boljeti, prijatelju! Srce mora boljeti i obrazi malo požutjeti moraju.

Bez bola u srcu i vatre u grudima, tvoja hvala gorljivom nabožnosti je neukusna. (D 13970-71)

Ljubavi, svak ti imena i naslove dariva – sinoć sam ti još jedno ime nadjenuo: “Boljka bez lijeka”. (D 65)

Čuđim se tom tragaču koga privlači čistota, koji bezglavo bježi u času laštenja.

Ljubav je kao sudska parnica, a trpjeti okrutnost je poput svjedoka: nemaš li svjedoka, izgubljena je tvoja parnica.

Ne budi očajan kada te ovaj Sudac pita za svjedoka: poljubi zmiju i gledaj gdje je riznica! (M III 4008-10)

Hej! Govori nam našim jezikom! Otvoreno govori, ne kazuj nam u simbolima! Koliko dugo ćeš krv piti u okrutnosti? Ah, sva Tvoja obilježja su krvava!

Koliko dugo ćeš šibati njegovu jetru? Koliko dugo ćeš ga kušati u njegovu životu? Koliko dugo ćeš mu loše vijesti donositi: “Ovakve ili onakve stvari su.”

Koliko dugo ćeš njegove usne gorčati? Koliko dugo ćeš njegove noći zlosretnim činiti? O Ti čije usne su slatke kao šećer! O Ti čija noć je Raj nebeski!

Da li med ikada čezne za otrovom? Da li se ocat ikad iz šećera pojavi? Dokle ćeš na stranputicu navoditi, o Zavoditelju Najveći!

Šta god činiš, Tvoje usne kazuju priče šećerne! Šta god Ti da pokreneš, Nježnost se u njemu zametne.

Kako bi čempres sličio trsci? Kako bi zlatnina bakru sličila? Kako bi Ti ikome sličio? O Kralju Dana sudnjega! (D 19103-08)

Budi okrutan! Tvoja okrutnost je Nježnost vascijela. Budi loš! Tvoj loši postupak je svaka praksa pravedna. (D 3650)

Biser je Kamen kojeg si bacio Ti, Tvoja nepravda je bolja od stotinu vjernosti! (D 5349)

Postoji beskrajna radost koja se Ljubavlju zove: pravilo je žaliti se – zašto bi, inače, okrutnosti bilo okakve? (D 5941)

Bog reče: “Ne odgađam zbog prijezira Svoj dar njemu: pomoć je upravo u tom odlaganju.

Njegova potreba je došla iz bezobzirnosti prema Meni, za kiku ga u Moj sokak tegleći.

Kad bih udovoljio njegovoj potrebi, on bi se natrag vratio i utopio u toj igri.

Mada on tuži u dnu svoje duše: "O, Ti čija se traži zaštita!" – neka ga nek jadikuje slomljena srca i ranjenih prsa.

Jer Ja uživam u njegovu glasu, dok govori: 'O Bože!', i u tajnim zazivima njegovim..."

Ljudi drže papagaje i slavuje usred kafeza, kako bi čuli cvrkut njihovih slatkih pjesama.

Ali, kako bi u kafez stavili vrane i sovuljage? Ko, zacijelo, ima sluha za priče takve?

Zasigurno znaj da je razlog baš to zašto vjernici trpe razočarenje i kad je dobro i kad je zlo. (M VI 4222-26, 28-29, 37)

Na stranu podložnost odbaci i zbog okrutnosti te Ljepote počni se jadati.

Tužim se jer tužbalica može samo Njemu goditi – dva svijeta se moraju jadata i poradi Njega očajavati.

Zašto se ne bih gorko žalio zbog lukavstava Njegovih? Jer ja nisam u halci onih Njime opijenih.

Zašto se ne bih tužio poput noći bez dana Njegova? Jer ja nisam sjedinjen s licem Njegovim koje dan obasjava.

U mojoj duši je slatka neslatkoća Njegova – nek je moj život žrtva Prijatelju koji mojoj duši patnju dariva!

Volim svoju bol i patnju kako bih ugodio svom jedinom Kralju.

Zjenice očiju mojih od praha srcobolje sam saznao kako bih ta dva mora biserima ispuniti mogao!

Dragulji su suze što ih ljudi zbog Njega proliše, mada ih oni i dalje suzama smatraše.

Jadam se zbog Duše nad dušama, ali ja nisam tužbalica, ja sam samo pričalica.

Moje srce ustrajno veli: 'Zbog Njega se izlažem trpljenju', a ja se ustrajno smijem njegovom slabom licemjerju. (M I 1773-82)

*O Ti čije Lice je poput ruže i čiji su uvojci slatki mažuran!
Moja duša je radosna kada sam zbog Tebe srcobolan! (D 4438)*

*O, moja duša je radosna zbog Tebe – neka mi duša
nikada ne bude bez Tebe! Moja duša je Tebi darovala
svoje srce i zajedno s Tvojom srcoboljom druguje.*

*Srcobolja zbog nekoga je gorka, ali ova srcobolja zbog
Ljubavi je nalik šećeru. Ne gledaj više u tu srcobolju
Ljubavi, u tu tobožnju srcobolju!*

*Kada srcobolja od Ljubavi prsa za tren napusti, kuća
postaje mezarom, a svi ukućani nujni. (D 19365-67)*

*Srcobolja se ne usuđuje približiti onom ko je zbog Tebe
bolovao. A ako bi se i približila, on bi joj glavu odrezao.
(D 21255)*

*Lijek za bol u srcu mom jest bol za Njim. Zašto svoje srce
ne bih povjerio Njegovoj boli? (D 17582)*

*Kada mi šalješ manju srcobolju, očajan sam i srce plače
mi. Ali kada izlijevaš srcobolju na mene, ja se postidim
zbog njene nježnosti.*

*Ni časak boli nije mi dopustila srcobolja Tvoja – čežnja
za Tobom nije mi dala da budem ilovača i voda...*

*Divna li bol koju nanosiš postaje lijekom mojih boli!
Divni li prah kojeg mijesiš oči miomirisom maže mi...!*

*Patnja zbog Tebe neda patnji da dođe mi – Tvoja riznica
da budem siromašni i nedostojni derviš neda mi. (D
15133-34, 36, 38)*

*Tako sam pijan od Tvoje nepravde koju ne mogu
od pravde razlučiti – ne pitaj me o Njegovoj pravdi,
darivanju i nježnosti! (D 13596)*

*Tvoja gorka okrutnost, Dušo, u biser me pretvara - jer
carstvo bisera i korala u gorkosti mora prebiva.*

*Vjernost Tvoja je jedan drugi okean, tako sladak za piti
– iz njega izviru rajске rijeke četiri. (D 21869-70)*

*U istom času sjedinjenja, samo Bog zna Mjesec taj šta
je! Jer, čak i tokom odvojenosti nevjerovatne li radosti i
duševne širine! (D 30321)*

Svitak srca moga stere se do Vječnosti, u beskraj, skraja na kraj ispisan: 'Mene ne ostavljaj!' (D 23493)

Razdvojenost i odijeljenost od Tebe, Voljeni, je tegobna, osobito poslije zagrljaja Tvojega! (D 13901)

Ljudi izbjegavaju smrt, ali umiranje pred Njim je meni poput šećera – život bez Njega je moja smrt, slava bez Njega moja sramota! (D 18797)

Smrt u nadi za sjedinjenjem s Njim je slatka, ali gorčina odvojenosti od Njega je gora od ognja. (M V 4117)

O Ti koji si naš Dobročinitelj, učvrsti naša stopala! (II 255) – *bez Tebe olakšanje je patnja, a zdravlje je boljka!* (D 14698)

Ti govoriš o razdvajanju i odijeljenosti. Šta god hoćeš, samo nemoj to željeti!

Stotinu tisuća gorkih umiranja nije koliko jedna odvojenost od Tvoga lica! (M V 4114-15)

Sjedinjenost s ovim svijetom je razdvojenost od onog svijeta. Bolest duše je zdravlje ovoga tijela.

Teško je biti razdvojen od ovog karavansaraja – stoga znaj da je teža razdvojenost od onog stalnog prebivališta!

Pošto ti je teško biti razdvojen od tog slikanja, onda razmisli šta će tu biti mrvica od onog Slikara!

O ti koji ne možeš podnijeti da budeš bez ovog svijeta varljivoga! Kako ćeš podnijeti, prijatelju, kako da budeš bez Boga?

Pošto ne možeš podnijeti da budeš bez te crne vode, kako možeš podnijeti da budeš bez Božije fontane...?

Ako bi za tren ugledao Ljepotu Boga voljenog, i bacio dušu svoju i postojanje svoje u oganj,

tad, vidjevši slavu i divotu blizine Njegove, ti slatki napici bi ti ličili na otpatke...

Brzo kreni tražiti jastvo u nesebičnosti – a Bog najbolje zna smjer pravoputnosti. (M IV 3209-13, 15-16, 18)

Udaljenost od Tebe je smrt prepuna bola i nemira, osobito udaljenost koja poslije sjedinjenja došeta! (M VI 2894)

2. Sjedinjenje i duhovna radost

O, sjedinjenje s Tobom je sviju radosti utemeljenje! Jer sve su ovo oblici, samo je ono značenje. (D 29290)

Kao što se niti jedan bol i trpljenje ne mogu čak ni izdaleka uspoređivati sa odvojenošću od Boga, tako nikakva radost ili ekstaza nisu usporedivi sa sjedinjenjem s Njim. Još jednom, naime, moramo imati na pameti to da postoje brojna duhovna stanja sjedinjenja, od kojih su neka privremena, a neka su stalna. Duhovna iskustva kroz koja su prošli duhovni putnici beskrajno su raznovrsna i poredana u bezbroj stupnjeva. Ti stupnjevi su blisko povezani u hijerarhiji evlija i poslanika, tako da ono što je sjedinjenje za jednu osobu, može značiti razdvojenost za neku drugu osobu.

Što je suština Nježnosti za priproste, Srdžba je za plemenitaše voljene. (M IV 2982)

Rumi opisuje radosti duhovnog sjedinjenja u sjajnoj raznovrsnosti slika od kojih je većina povezana sa ljubavlju i vinom. Prije negoli ih razmotrimo i raspravimo, moglo bi biti korisno navesti sljedeći odlomak koji predstavlja svojevrsno didaktično i neimaginalno objašnjenje tog tipa iskustva kroz koje evlije prolaze. Uočimo da Rumi razmatra dvije široke kategorije evlija: “duhovne putnike” (*sālikān*) ili one koji još nisu dosegli nepromjenjivo stanje opstajanja; i one “koji su u sjedinjenju” (*wāsilān*) ili one evlije koji su tako bjelodano preobraženi stanjem svijesti o Bogu da istinski mogu izustiti onu rečenicu: “Ja sam vrhovna Istina”.

“Litanije’ tragalaca i duhovnih putnika su to što su oni obuzeti duhovnim putovanjem i služenjem. Oni su svoje vrijeme razdijelili tako da svaki vremenski tren ima svoju posebnu svrhu i, poput nadzornika, taj tren ih tjera prema toj svrsi. Kada čovjek, primjerice, ustaje ujutru, to vrijeme je uglavnom rezervirano za bogoštovlje... Postoje stotine tisuća redova. Što jedna osoba postaje pročišćenija, to viši red zauzima...”

Što se tiče ‘litanija’ onih koji su dosegli sjedinjenje, o njima ću govoriti što je moguće razumljivije: ujutro svete duše, čisti anđeli i ona stvorenja koja samo Bog poznaje (XIX 9) – čija imena On drži u tajnosti od krajnje ljubomornih ljudi – dolaze da ih posjete... Vi sjedite tik do njih, ali ih ne vidite. Vi ne čujete niti jednu od onih riječi, pozdrava i smijanja...

To je izuzetno visoko duhovno stanje. Potrebno je mnogo vremena čak i da se govori o tome, jer se izuzetnost toga stanja ne može izraziti.

Kada bi se to stanje moglo samo u trenu razumjeti, nikakvi opisi, nikakvo posjedovanje, nikakve težnje više ne bi postojale. Vojske svjetala bi razorile grad postojanja: *Kada carevi neki grad osvoje, oni ga razore.* (XXVII, 34)...

Šta mogu kazati o duhovnim stanjima onih koji su dosegнули sjedinjenje osim to da su beskrajna, dok su duhovna stanja duhovnih putnika ograničena. Granica duhovnih putnika je sjedinjenje. Ali, šta može biti granica onih u sjedinjenju – to jest onom sjedinjenju koje ne može biti ugroženo razdvojenošću? Nijedan dozrio nar nikada više ne postaje zelen i nijedan dozreli plod nikada više ne postaje sirov.” (F 122-123/132-134)

D.

IMAGINACIJA I MIŠLJENJE

Rumi ističe da kod upotrebe slikovita govora i simbolizma, kako bi opisao raznovrsne dimenzije razdvojenosti i sjedinjenja, on ne slijedi svoj vlastiti hir i samovolju. Sami slikoviti govor kojeg on upotrebljava nametnut mu je izvan njegove volje, u krajnjoj liniji on je nalog Božiji. Jednostavno govoreći, mogli bismo to uzeti tako kao da znači da je on bio “nadahnut od Muze”, ali, tvrdeći takvo nešto, nismo ništa objasnili. Rumi, nasreću, ukazuje na prirodu svojih vizija i na način na koji one poprimaju formu poetična slikovita govora u brojnim odlomcima. Uspoređujući sve to, možemo vidjeti da on predočuje jasne ontološke osnove za svoju poeziju koja mu dolazi iz “Svijeta imaginacije” (*‘ālam-i khayāl*).

“Svijet imaginacije“, kao tehnički pojam, u sufizmu se obično povezuje sa školom Ibn ‘Arabija. Mada Rumi raspravlja o tom svijetu kao takvom na odveć malom broju stranica, on na njega neprestance ukazuje implicitno i izrijekom. Kada se njegovo značenje, zapravo, razumije u Rumijevim učenjima, tad postaje bjelodano da najveći dio Rumijeve poezije, ako ne sva, povezuje se s tim svijetom.

Svijet *khayāla* ili “imaginacije” predstavlja posebne poteškoće za prevoditelja zbog široke lepeze zbilja koje taj svijet obuhvaća i zbog izvjesne osiromašenosti značenja riječi “imaginacija” u engleskom jeziku. Poput riječi “imaginacija”, *khayal* ukazuje na umsko svojstvo koje priziva slike i ideje u um; ali, ovaj pojam također ukazuje na te slike i zamisli pojedinačno i

općenito, kao što ukazuje i na cijeli “svijet” ili kraljevstvo iz kojega su te slike i zamisli izvedeni. Jer, sukladno sufijskoj psihologiji, imaginacija ne tvori slike i ideje koje vidi, niti ih izvodi iz sebe, iz pamćenja ili iz uma. Ona ih, štaviše, prima iz posebnog Svijeta imaginacije, koji neovisno opstoji izvan uma.

Svijet imaginacije ima brojne dimenzije. Na najnižim razinama tog svijeta pojedinačno ljudsko svojstvo imaginacije određuje formu u kojoj se one slike predočuju svijesti. Drugim riječima, umske slike svake osobe poprimaju osebnju boju u skladu sa njenim vlastitim mentalnim sklopom, pamćenjem, inteligencijom, okruženjem i tako dalje. Ali, na svojim najvišim razinama Svijet imaginacije je neovisan o pojedinačnom čovjeku. U mjeri u kojoj onaj pojedinačni čovjek stječe pristup tom višem obzorju imaginacije – kroz vizije koje može primiti na duhovnom putu – taj pristup mu utoliko određuje i definira njegovu imaginaciju, ne obrnuto; jer imaginacija prebiva na uzvišenijem ontološkom planu negoli njegov racionalni duh.

Zbog nešto šire skale značenja sadržanih u riječi *khayāl*, dva različita pojma se upotrebljavaju kod prevođenja ove riječi: “imaginacija”, označavajući umsko svojstvo, ili svijet iz kojeg je izveden njegov sadržaj; “paslika” ili forma, ideja ili pojam sadržan u toj imaginaciji.

“Paslika” je u tom smislu netjelesna forma; Rumi, zapravo, često naizmjenično upotrebljava pojam “forme” i “paslike”. Riječ “paslika”, kao netjelesna forma, ukazuje na “forme” pojmljene snagom uma i srca (baš kao što je u klasičnim tekstovima primijenjena na odraze stvari odražene u ogledalu ili vodi). Već smo vidjeli da je “forma” svojevrsni izvanjski aspekt, kao nešto suprotstavljeno svom “značenju” ili unutarnjem aspektu. Stoga se “forma” može primijeniti na bilo šta što postaje drukčije i različito od nekih drugih stvari na bilo kojoj razini egzistencije, ne baš na materijalnoj razini. Tako ideja ili anđeo mogu biti u odnosu sa “formom”. Međutim, kada se upotrebljava riječ “forma”, ona neposredno u um priziva “značenje” koje počiva ponad nje i obdaruje ju egzistencijom.¹³

“Paslika”, nalik formi, podrazumijeva suprotnost, mada je ona ne priziva u um sa takvom snagom. Suprotnost “paslike” je “zbilja” (*haqīqat*); stoga općenito postoji, kao u engleskom jeziku, nešto nesupstancijalno i “nezbiljsko” u vezi sa paslikama pojmljenim snagom imaginacije. Ali, to nije uvijek tako, jer kada se paslika izvodi iz viših razina Svijeta imaginacije, ona je tada zbiljskija od samog uma.¹⁴

Niže razine Svijeta imaginacije obuhvaćaju sve forme, obrasce i “boje” unutar naših umova. Stoga Rumi često koristi pojam “mišljenja” (*fikr, andīshah*) sinonimno sa *khayālom*, bilo kao sa svojsvom ili sa sadržajem tog svojstva, to jest u smislu “imaginacije” ili “paslike”. Ali, moramo imati na pameti činjenicu da, prema Rumijevu domišljanju svijeta, unutar uma postoji i svijet duše, makar on samo postoji kao svijet animalne duše ili animalnog jastva. Kao što smo već vidjeli, postoje, u najmanju ruku, tri univerzalne razine duše koje su više od jastva: ljudska duša, anđeoska duša i duša svetosti. Sve te razine su nastanjene formama koje mogu biti pojmljene snagom “imaginacije”. Ali, kao što postoji gotovo beskonačno odstojanje između jastva i duše svetosti, takvo odstojanje postoji i između mišljenja i imaginacije svakidašnjih ljudi i mišljenja i imaginacije evlija.

*Šta je taj govor o mišljenju? Ondje je sve svjetlost čista.
Zbog tebe, mislioče, jedino koristi se riječ ta! (M VI
114)*

1. Imaginacija i stvoreni poredak

Sveukupnu imaginaciju, koja čini dio hijerarhijskog poretka univerzuma, stvorio je Bog i ona neprestance podaruje novosti o Njemu. Ali većina ljudi vidi samo izvanjske forme imaginacije. Te forme ih potiču da teže određenim svrhama, a ta težnja je, u krajnjemu, nužna za opstanak svijeta. Drugim riječima, čovjekova imaginacija navodi čovjeka da bira raznovrsne izvedene voljene prije negoli samog Istinskog Voljenog. Što se tiče evlije, on motri ponad forme imaginacije, on gleda njeno značenje ili “zbilju”, stoga on čezne samo za Voljenim.

“Ovaj svijet se održava snagom imaginacije. Ti to nazivaš “zbiljom”, jer ona može biti opažena ili pojmljena, a ona značenja čiji mladarak je ovaj svijet vi nazivate “imaginacijom”. Pravo stanje stvari je obrnuto. Imaginacija je upravo ovaj svijet, jer ono Značenje uvodi u postojanje stotine svjetova nalik ovom, i oni se raspadaju, rastaču i postaju ništa. Potom ono Značenje stvara novi i bolji svijet...

Jedan arhitekt razmatra gradnju u svome srcu. Njena širina je u njegovoj imaginaciji tako golema, jednako tako njena duljina, njeni stropovi i njena dvorišta. To se ne zove “imaginacijom”, jer stvarnost te gradnje je rođena i izvedena iz te imaginacije. Kad bi neko drugi doli onaj arhitekt,

zacijelo, zamislio takvu formu u svojoj imaginaciji, to bi se tad nazivalo “imaginacijom”. Ljudi u svakidašnjem govoru kažu nekome ko nije graditelj i ko o tome ne posjeduje znanje: “Ti zamišljaš stvari.” (F 120/131)

“Od imaginacije do imaginacije se nalaze brojne različitosti. Imaginacija Abu Bakra, ‘Umara, ‘Uthmana i ‘Alija je iznad imaginacije ashaba.¹⁵ A između jedne i druge imaginacije su goleme razlike. Zналаčki arhitekt zamišlja gradnju kuće, a i onaj koji nije arhitekt također je zamišlja. Razlika je golema, jer imaginacija arhitekta je bliža stvarnosti. Isto tako, u svijetu zbilja i vizija, na toj strani, postoje razlike između jedne i druge vizije *ad infinitum*.” (F 228/235)

“U suodnosu sa svijetom formi i osjetilnih stvari Svijet imaginacije je prostraniji, jer su sve forme rođene iz imaginacije. Ali, u suodnosu sa tim svijetom iz kojeg imaginacija ulazi u postojanje, Svijet imaginacije je uzak. To se mnogo bolje može razumjeti kroz govor. Ali je za stvarnost značenja nemoguće da bude shvaćena kroz riječi i verbalna objašnjenja.” (F 193/202)

*Bože, pokaži duši ono stanje gdje govor raste bez riječi,
tako da čista duša prema širokom prostranstvu Ne-
postojanja može ploviti –*

*prostranstvu krajnje otvorenom i širokom, u kojem
imaginacija i postojanje hranu mogu pronaći.*

*Paslike su tješnje od Nepostojanja – stoga je srcobolje
uzročnik imaginacija.*

*Postojanje je još tješnje od imaginacije – stoga u njoj
mjeseci mlađaci postaje.*

*Još je tješnje postojanje svijeta osjetilnog opažaja i boja,
jer to je tjeskobna tamnica.*

*Uzrok tjeskobnosti je složenost i mnoštvo, a osjetila teže
onom što je složeno štostvo.*

*Svijet Jedinstva počiva u suprotnom pravcu od osjetila,
znaj. Želiš li Jedinost, slijedi pravac taj! (M I 3092-99)*

*Mada je sultanovo tijelo jedno u obliku, stotine tisuća
soldata iza njega je u trku.*

*Potom, tim oblikom i likom dobrog kralja jedna skrivena
misao posvema vlada.*

*Gle, kako se, poput bujice, ljudi na Zemlju beskrajno
slijevaju iz samo jedne misli.*

U očima ljudi ta misao je mala, ali je poput plime svijet ponijela i progutala.

Ipak, vidiš da svako djelo u svijetu kroz misao opstoji – kuće, dvorci i gradovi, planine, ravnice i rječni slivovi, Zemlja i more, nebo i sunce, poput ribe iz mora o misli živi sve.

Zašto onda iz zatucanosti motriš, kao Sulejman, tijelo svoje, i misao svoju kao mrav, slijepi čovječe?

U očima tvojim planina je golema – misao je mačka, vuk je planina.

Svijet je užasan i strahovit u tvojim očima; bojiš se i drhtiš pred olujom, nebom i oblacima.

Ali, ti koji si manji od magarca, ti si bezbrižan i siguran od Svijeta mišljenja, poput nesvjesna kamena!

Jer ti si tjelesni oblik i ne baštiniš uma. Ti nemaš ljudskih odlika, već odlike mlada magarca.

Ti u neznanju vidiš sjenu i misliš da je stvar nekoja, pa ti ta stvar izgleda kao igra i lakrdija.

Stani, sačekaj dan kada misao i imaginacija razviju krila i sapete skute bez zastora,

kada planina postane vuna mekahna, a ova topla i hladna zemlja postane ništica.

Nećeš vidjeti nebesa, ni zvijezde ni postojanja – samo Živog, Voljenog, Jedincatoga Boga. (M II 1030-45)

“Prema tome, uočavamo kako su misli važne, dok su forme podređene njima i one su čisti instrumenti. Bez mišljenja forme su nepokretne i bezdušne. Stoga, onaj ko isključivo gleda formu također je bezdušan; on nema pristupa značenju. On je dijete, nedozrela osoba, makar je on po formi starac i makar imao stotinu godina.” (F 57/70)

“Imaginacija, mišljenje i pojmovi su predvorje ove kuće. Kad god vidiš da se nešto pojavilo u predsoblju, zasigurno znaj da će se ono pojaviti i u kući. Sve te stvari koje se pojavljuju u ovome svijetu, dobre ili loše, najprije su se imale pojaviti u predsoblju, potom u kući.” (F 140/149)

Božija bezobličnost oblik uspostavlja, a tijelo raste sa organima i osjetilima.

Ma kakva mogla biti forma, ona dobru ili zlu privodi tijelo sa sobom u sukladnosti.

Ako je forma darežljiva, tijelo je zahvalno; ako forma odugovlači, tijelo je strpljivo.

Ako je forma milost, tijelo buja; ako je forma ranjena, tijelo se u bol zavija.

Ako je forma grad, tijelo nastavlja putovati; ako je forma strijela, forma će štiti prisvajati.

Ove forme su iznad granice i računanja – sve te paslike su poticaj djelovanja.

Svi običaji i vještine su sjena forme mišljenja.

Ljudi sretno stoje na krovu – pogledaj sjenu svakog od njih na tlu.

Na najvišem krovu je oblik mišljenja, dok je čin očitovanja među tjelesnim člancima kao sjena. (M VI 3720-24, 27-30)

Trupe-ideje imaginacije neumorno iz srčanoga zastora pritjecahu.

Ako te ideje ne dolaze iz jedinstvenog nasada, kako to da jedna po jedna u srce prispijeva.

Družina za družinom, armija naših ideja u žedanju vrelu srčanom hitaju.

Puni svoje krčage i odlazi, stalno se pojavljuj i nestaj.

Znaj da su misli zvijezde koje se na svodu jednog drugog neba vrte.

Vidiš li znamenitu zvijezdu, zahvali se i učini djelo milosrđa; vidiš li neznamenitu zvijezdu, zekat udijeli i traži oprosta. (M VI 2780-85)

Paslika-domaja mišljenja izvlači snagu obnove iz tvoje duše, baš kao što ovi oblici ispod snagu obnove iz kretanja sfera izvlače.

Postoje duševne sfere, drukčije od sfera svijeta ovoga, odakle darovi silaze na konstelacije neba najnižega.

Obnavljanje za zemaljske konstelacije, darovi za konstelacije vode, vatre za konstelacije ognja – najsavršeniji Darovalac njih podari sve.¹⁶

Tako je i sa konstelacijom osjetila, uvijek punih opažanja: ona traga za umom, ne onim iz osjetila, već iz duše, i za svjetlom uma. (D 35265-68)

Motrilac srca na svojim putanjama ne može da motri iz kutka duše iz kojeg imaginacija dolazi.

Kad bi on mjesto njenog rađanja vidio, lukavo bi stazu svake neugodne paslike prepriječio.

Ali, kako bi skakač mogao uspjeti stražarski toranj i utvrdu Nepostojanja dosegnuti?

Hvata se skuta Njegove dobrostivosti poput slijepca – to je ono, kralju, što oni podrazumijevaju pod pojmom “slijepčeva posjeda.”

Njegov skut su Njegovi nalozi i zabrane – sretan je onaj koji je duše pobožne! (M III 3046-50)

Slike su, svjesno ili nesvjesno, u ruci Slikara prisutne.

Nedohvatljivi Jedan svakog trena crta i piše na stranici njihova mišljenja.

On donosi srdžbu, a zadovoljstvo odnosi, On odnosi škrtost, a darežljivost prinosi.

Jutrom i večeri ovo posvjedočenje i poništenje ne napuštaju ni za pola vremenskog hipa moje predočenje. (M VI 3332-35)

Ti uklapaš sliku u našu pamet svakoga trena: mi smo stranica Tvog rukopisa i Tvojih pismena. (D 17529)

Svaka paslika onu drugu jede, svaka misao onu drugu melje.

Imaginaciji ne možeš uteći, niti možeš zažmiriti pa joj pobjeći.

Misao je stršljen, voda je tvoje drijemanje: kada se probudiš, pčele su se sve vratile.

Nekoliko stršljenova imaginacije dolje slijeće, i ovim il' onim putem te pokreće. (M V 729-732)

Mladiću, domaćin je ovo tijelo, svakog jutra novi gost mu dolazi žurno.

Pazi! Ne reci: ‘S vrata sam ga skinuo’, jer će on, u svakom slučaju, vratiti se u nepostojanje brzo.

Gost je sve što iz nevidljivog svijeta u tvoje srce dođe – neka ti u srce s dobrodošlicom uđe! (M V 3644-46)

Oblici u mome srcu su gosti dobrodošli, a domaćin sam ja, koji ih gosti. (D 15992)

*Kada su lijepe paslike ljudske, imaginacija mu tijelo
čvrsne.*

*Pokazuju li se neprijatnim one, on se topi poput voska
kad u vatru tone.*

*Kada bi te Bog opskrbio ugodnim društvom paslika
usred škorpiona i zmijurina,*

*Zmijurine i škorpioni bi bili tvoji prijatelji, jer će u zlato
bakar tvoja imaginacija pretvoriti. (M II 594-597)*

“Čovjek je posvećen svakoj pojedinoj stvari snagom svoje predodžbe o toj stvari. Njegova paslika o vrtu dovodi ga do vrta, paslika o dućanu dovodi ga do dućana. Ali, varka je skrivena u imaginaciji. Zar ne vidiš da ideš na određeno mjesto, a potom žališ zbog toga? Kažeš: ‘Mislio sam da će biti dobro, ali ono ne bude dobro.’ Prema tome, te paslike su poput čadora u kojemu se neko krije. Kada se paslike, najzad, pomjere i stvarnosti se pokažu bez čadora imaginacije, to će, u konačnici, predstavljati čin Uskrsnuća. Kada se to dogodi, tad više neće biti mjesta za žaljenje. Ma kakva stvarnost te privukla, ti više nećeš biti ništa – ona stvarnost će te, zacijelo, privući sebi.” (F 7/19)

*Imaginacija namagarči svakoga, pa po ćošetima za
riznicama tragaju oni baš stoga.*

*Imaginacija je nekoga idejom divote ispunila, i lice
njegovo prema planinskim majdanima okrenula.*

*Lice nekog drugog imaginacija je prema moru okrenula,
pa taj žestoko se daje u potragu za biserima.*

*Neko treći je poradi bogoštovlja u crkvu otišao, a četvrti
se požudno prema njivama uputio.*

*Imaginacija nekoga navodi da zasjedu postavlja onima
koji su već izbavljeni, a nekoga tjera da bude mehlem
onima koji su ranjeni.*

*Neko izgubi svoje srce izgoneći džina, drugi svoj korak
prema astronomiji upravlja.*

*Vanjsko razilaženje svih ovih puteva dolazi od unu-
tarnjih raznovrsnosti paslika.*

*Neko je zbunjen anim drugim: ‘Šta li on to čini?’ Svakog
pehara za kušanje poriče naredni.*

*Ako su nepodudarne paslike, zašto se spoljnji putevi
razilaze?*

*Zato što je skrivena Kibla duše, svako svoje lice u pravcu
drukcijem okreće. (M V 319-328)*

*Kad naša duša nije u Bogu probuđena, naše buđenje je
poput zatočenika zakapijana.*

*Po cijeli dan djelovanje imaginacije nad dobiti i gu-
bitkom dreždi,*

*a strah od iščeznuća ne dopušta duši nikakvu čistotu il'
plemenitost il' udivljenje, niti ikakav način da u nebo
odjezdi.*

*Istinski je usnio onaj ko se u svaku pasliku nadao i s
njom neprestance razgovarao. (M I 410-413)*

*Ti si pasliku nadzornikom Tvojih stvorenja načinio, pa
su ona sva pomislila da Ti si nestvarnim postao.*

*Tvoja Paslika je sudac u gradu razdvojenosti – ali Ti si
čist od toga, jer Ti si Sultan sjedinjenosti. (D 28856-57)*

*Odbaci misao i u srce svoje je ne unosi, jer ti si obnažen,
a misao je vjetar ledeni.*

*Razmišljaš kako bi nemiru i trpnji umakao, a tvoje
razmišljanje je tom nemiru vrelo.*

*Znaj da je izvan misli dućan Božijeg stvaranja – o, ti
kojim oganj prevladava, razmatraj djela Njegova!*

*Pazi na Prolaz iz kojeg kuljaju forme, to je Tok koji mlin
nebeski pokreće,*

*Pazi na tu ružoliku Ljepotu koja tvori lica onih što srca,
poput ruža, plijene, pazi na taj Vrutak svih iskušenja od
kojeg zaljubljenima obrazi se zaplamene!*

*Ovih stotinu tisuća ptica sretno iz Nepostojanja dolijeće,
ovih stotinu tisuća strijela iz istog Luka polijeće. (D
11837-42)*

2. Umicanje imaginaciji

Jedini put utjecanja od uobrazilje je raspirivanje plamena ljubavi u srcu. Ali, paradoksalno govoreći, ljubav se hrani i raste na paslici o Voljenom. Tako, sve dok čovjek ne usmjeri svu svoju pozornost prema Voljenom i ne zaokupi svoju imaginaciju samo pomislina na Njega, njegova ljubav neće

rasti i on neće biti kadar uteći od misli i paslika o nekim drugim stvarima. Veza između mišljenja i usredotočenja, istaknuta naprijed u jednom drugom kontekstu (II, C, 2), ovdje ulazi u igru. Cilj ovog vještaka je u tome da svoje mišljenje potpuno preusmjeri prema Bogu i da ne motri bilo šta drugo doli pasliku Voljenog. Kao rezultat tog čvrstog rasta njegove ljubavi je to što će on dosegnuti tačku na kojoj samo glad i žeđ za tom Paslikom ostaje. On će biti vođen korak po korak kroz naizmjenična stanja širenja i skupljanja sve dok njegova uobrazilja ne bude više mogla biti razlikovana od stvarnosti izvan i ponad njega samoga. Uobrazilja kao relativno subjektivno stanje je preobražena u pasliku Voljenoga, koja neprestance tegli zaljubljenika prema gore.

“Zaljubljenik je nešto divno, jer on prima snagu, rast i stječe vitalnost od paslike svoga Voljenog. Zašto je to začuđujuće? Paslika Lejle je Medžnunu neprestance darivala snagu i postajala njegovom hranom.¹⁷ Ako paslika drugotno voljenog posjeduje moć i djelotvornu snagu da osnaži zaljubljenika, zašto se onda čudiš što će paslika istinski Voljenog podariti snagu zaljubljeniku i u njegovom vidljivom i u nevidljivom svijetu? Ali, kako mi ovdje možemo govoriti o “imaginaciji”? Ona je sama duša Zbilje koja se ne zove “imaginacijom”. (F 119-120/130-131)

Svako mišljenje je za sebe pasliku izabralo – tako, kada se nađu zajedno, zaljubljenici Njegove paslike su nešto odvojeno i jedinstveno. (D 5342)

Imaginacija u duši vidi nepostojeću stvar, ali, gle, svijet je imaginacije dar!

Rat i mir, ponos i sram – sve to je imaginacije mar.

Ali paslike, koje u zamku svece love, mjesecolike ljepote Božijeg vrta zrcale. (M I 70-72)

Ljudi se rasipaju tim gizdavim idolima; oni ugađaju senzualnosti, potom prigovaraju svojim djelima.

Ugađajući paslikom senzualnosti, oni čak ostaju još dalje od stvarnosti.

Tvoja čežnja za paslikom je krilo koje te može vinuti do onog što je zbiljno.

Ali kada u senzualnosti uživaš, tvoje krilo tone; postaješ kljast i paslika bježi od tebe.

Čuvaj svoja krila i ne ugađaj senzualnosti – tad ono krilo čežnja do Raja te može odvesti. (M III 2133-37)

Kad god srce povjeriš mišljenju, nešto će ti iznutra biti izvrgnuto ništenju.

Šta god domišliš i zadobivaš, kradljivac će ući sa one strane s koje se sigurnim osjećaš.

Stoga se pozabavi onim što je bolje za tebe, kako bi se nešto manje uzelo od tebe. (M II 1505-07)

O, Saki srca prosvijetljenih, podigni pehar od plemenitosti, jer iz pustare Nepostojanja mene doveo si Ti.

Kako bi duša mogla kročiti ponad mišljenja i poderati ta vela. Jer mišljenje guta dušu, izjeda je svakog trenu. (D 14620-21)

Ne razmišljaj o drugom doli o mišljenju o Stvoritelju! Bolje je gledati misli o Voljenom nego misli o hljebu. (D 27369)

Ono što otvara put je istinsko umovanje, istinski Put na kojemu je kraljevo napredovanje.

Istinski kralj je onaj ko je kralj u sebi, kroz riznice i vojske niko kraljem ne bi.

Njegovo kraljevstvo vječno ostaje, poput slave imperija Muhammedove religije. (M II 3207-09)

“Ljudi su podijeljeni u određeni broj klasa i oni imaju različite stupnjeve na Putu. Kroz borbu i pregnuće neki od njih dosegnu stanje u kojemu nije bitno za čim oni u sebi i u mislima čeznu, oni tu čežnju ne ozbiljuju. To je stanje unutar čovjekove moći. Ali, kad u čovjeku ne bi postojao izvor čežnje i mišljenja – čežnja ne bi bila unutar njegove moći. Ništa osim Božije privlačnosti ne može to istrgnuti iz njega.” (F 128/139)

Grotlo unutaršnjeg šaptanja je Ljubav i ništa drugo – ko bi, inače, ikada prigušio šaptanje to? (M V 3230)

Ti si vidio vatru koja spaljuje svaku mladicu. Pogledaj sada vatru duše koja spaljuje imaginaciju!

Ni imaginacija niti stvarnost nisu od te vatre sigurne, kad se ona usred duše razbukta.

Ona je dušmanin svakog lava i mačke svake; Sve prolazi, jedino ostaje Njegovo lice (XXVIII 88). (M VI 2236-38)

Čim je Ljubav raširila svoje ruke da bi me zagrlila, svaka misao je tad na stranu od mene pobjegla. (D 24935)

Očisti svoje srce od mišljenja i imaginacije! Zanemari travu i razgledaj livade! (D 35237)

Dosta mišljenja! Dosta, jer svakog ti trenu ono zbori: 'Ah, pitam se šta se s time zbilo? Ah, šta li ću činiti? Gdje li je ovo il' ono, gdje li?' (D 21764)

Kradljivca loših misli u tamnicu vodi. Brzo veži njegove ruke i u žandarski ured ga odvedi.

Akoli ga policajac – um – ne kazni, policajca zgrabi i Sultanu ga dadni. (D 34791-92)

Očisti srce od srcobolje, jer ono je dom Njegove paslike! Paslika tog zavodničkog Idola nježna odveć je. (D 4710)

Prazan je dom moga srca, lišen čežnje poput Raja.

U njemu nema nikakva rada, samo ljubav Božija, nijednog stanovnika nema, samo sjedinjenja s Njim paslika.

Očistio sam taj dom od dobra i od zla – moj dom je prepun ljubavi spram Jedinoga. (M V 2802-04)

Poput ružičnjaka paslika Tvog lica je došla, i kazivanja o Tvojim šećerli usnama donijela.

Rekoh joj: 'Kakve novosti imaš o nutarnjem duševnom Središtu? Kako je začudno da duša i svijet nemaju novosti o Tvome svijetu!'

Šta si ti, zacijelo, i gdje je izvor tvoj? Kakav dragulj si ti i gdje je rudnik tvoj?

Hod između bila je Ljubav koja me tjerala Tebi. Najprije bijah sužanj Ljubavi, potom služih Tebi.' (D 23686-89)

Odvojivši se od srca i duše, zasjedoh kraj puta, da postavim zasjedu karavani imaginacije koja na Njeg naluta.

Osim od sluga Njegove srcobolje i glasonoša Njegova pomazanja, okrećem glavu i korak od svakog ko lice svoje pokaza. (D 14876-77)

U nastojanju da Tvoju pasliku proučimo, neznatniji od priviđenja biti moramo. (D 16516)

Nuh – paslika Tvoja – moli za Amurdariju i za okean kad mi molimo: 'Eto zašto mi, sa očima poput Amurdarije, plivamo. (D 17222)

Njegova je paslika vrč na fontanu očiju mojih stavila. Njegova li izgovora: "Želim da moja odjeća u vodi toj bude oprana."

Rekoh Mu: 'Kako možeš prati odjeću u krvi?' A On reče: 'Na toj strani sve je krv, ali sam ja na ovoj strani.

U tom smjeru sve je samo krv, ali u Mome smjeru voda je sve. Ja nisam Egipćanin – pred ovim Nilom ja imam odlike Musaove.' (D 18301-03)

Neko mudraca upita: 'Šta su istina i laž, čovječe govora divna?'

On dohvati uho svoje i stade da kazuje: 'Ovo je laž. Oko je istina i ono pouzdanost posjeduje.'

Ono prvo je laž u odnosu na ono potonje – većina kazivanja je relativna, pouzdani čovječe...!

Trudi se kako bi imaginacija mogla iz tvoga uha u tvoje oko dospjeti, kako bi ono što je bilo lažno moglo istinito postati!

Zatim će tvoje uho prirodu tvog oka poprimiti: tvoja dva vunolika uha će biserjem postati.

Ili će, pak, cijelo tvoje tijelo u ogledalo se pretvoriti, sve će okom i biserom srca tvoga postati.

Uho će pasliku uzburkati, koja će posrednik sjedinjenja s Voljenim postati.

Trudi se kako bi paslika mogla narastati, tako da će taj posrednik Medžnunovim vodičem postati. (M V 3907-09, 20-24)

Šta je rođeno od atributa i imena? Paslika. Potom paslika postaje posrednik sjedinjenja. (M I 3454)

Za posjednike duhovnih stanja sve što, na početku, paslika bilo je, u konačnici sjedinjenje postaje, kada Voljeni prispije. (D 11825)

Ono što je na početku paslika, jednog dana postaje sjedinjenje – sinoć je nekoliko nepostojećih paslika prispjelo u postojanje. (D 13504)

Svi voljeni su pred nama poput imaginacije iščezli: pasliku našeg Voljenog smo pred svoje oči stavili. (D 16704)

Njegova paslika je poput moga vodiča na ljubavnome Putu: ja govorim o Putu, ali šutim o vodiču. (D 16913)

Ibrahim je kao Voljenoga paslika – u formi idola, u značenju rušitelja idola.

Neka je hvala Bogu stoga što, kada se ukazao, duša je vidjela svoju vlastitu pasliku u obličju kakvo je Njegovo! (M II 74-75)

Sve dok paslika Prijateljeva u našim unutarnjim srcima stanuje, naš je posao da Mu služimo i da Mu se duša žrtvuje. (M II 2573)

Poput divljači od mene bježi Tvoja divna paslika, jer moje tijelo je forma sa rukama i nogama.

Ta bezoblična paslika je tjelesne oblike ogadila meni i meni sličnih stotinama, i iščeznuće u Njemu mi omilila. (D 9810-11)

Štednjak moga uma opet je počeo grijati lonac koji prijesnu hranu kuha: pasliku ljubavi Voljenoga. (D 12745)

Kada Tvoja slatka srčana paslika brzo u nevidljivo promakne, plamen ognja Ljubavi uvis do sfera sukne. (D 26296)

Odvojenost od Tebe me razara! Tvoja paslika je postala mojom hranom: jer moje srce je steklo stomak pun nezasićene gladi za Tobom! (D 11448)

Ako ne ideš u postelju, tad sjedi, ja idem u postelju. Kazuj svoju priču, ja sam ispričao svoju.

Dosta sam priča imao i bio poput pijanice – drijemež me tjera da teturam i svuda padam postrance.

Bio pospan ili budan, ja žedam za Prijateljem tim, pratiocem i drugarom srodnim sa likom Njegovim.

Ja slijedim to lice nalik liku u ogledalu, koje skriva i otkriva samu ćud Njegovu.

Kada se On smije, nasmijem se i ja, kada se On pokrene, isto učinim ja.

Kaži: ‘Odmori se – jer biseri značenja koje sam nanizao na đerdan govora skupljaju se iz dubina Okeana Tvoga.’ (D 1451)

3. Paslika je sve

Imaginacija evlija je potpuno preobražena, tako da primaju paslike od svojih vlastitih umskih svojstava, oni ih primaju na ontološkoj razini neovisno o njima samima. U svojim duhovnim iskustvima i uznesenjima oni primaju pasliku Voljenoga.

Ne daj srce moje ruci odvojenosti, jer to nije dolično! Ne ubijaj onog koji za Njega umire! Ne ubijaj njega, idola, jer to je dvolično!

U naklonosti Ti si me izabrao, zašto si sada od mene utekao? O, Ti koji si povjerenje očitovao, ne budi okrutan, jer to nije prikladno!

Riznica Tvoje plemenitosti podarila mi je odoru sreće. Ne svlači tu odoru sa moga tijela, jer to prikladno nije! Moje srce se čini kao da je cjelovito lice, bez naličja. Nije pristojno da okrećeš Svoje lice od mene! Ne okreći mi Svoja leđa!

O sjedinjenju s Tobom sam govorio. Tvoja plemenitost je na to pristala! Pošto je već pristala, ne pitaj zašto – jer to nije dolično!

Ti si moj šećer i slatkiš – a slatkiš ne govori o gorčini. Ne govori o gorkim riječima pred nama, jer to nikako ne priliči!

Donesi one riječi od kojih je svaka duši slična! Ne skrivaj svjetiljku u noći, jer to nije gesta dolična!

Tvoja srcobolja, koja me je krhkim učinila, nije ni u tijelu niti izvan njega. Srcobolja je vatra bez mjesta – prikladno pitati nije iz mjesta je kojega!

Moje srce je došlo iz Svijeta neizrecivoga, a Tvoja paslika sa druge srčane strane. Ne razdvajaj ta dva putnika, jer to pristojno nije!

Ne zatvaraj kućna vrata, gledaj prema sufijama! Reci: 'Dobro došli!', i ne jedi samo rižu, jer to ne priliči pristojnima!

O, srce, zažmiri pred mišljenjem, jer mišljenje zamka srca je. Ne idi Bogu neoslobođen od misli, jer to pristojno nije! (D 907)

*San putniku noću odagnaš Ti: 'Ne spavaj! Ustani! Sjedi!
U paslici-domu srca sjedi, i motri svaki potez kista kojeg
povlačimo Mi!*

*Jedna po jedna slikarija od Nas dolazi, tako da ona prva
može onoj drugoj mrvica postati,
pa ti možeš u srcu znati istiniti oblik od lažnoga razliko-
vati.*

Naslikao sam te u nakani da hvališ Moj kist.¹⁸

*Sve slike su noćas tvoja molitva – ne skidaj samar sa
svoga ata.*

*Radi lova se veri po danjemu svjetlu! Ne razmišljaj o
jastuku i dušeku!*

*Noć je Lejla, stoga tumaraj noću. Akoli si ti Medžnun,
ne skidaj obuću! (D 20326-33)*

*Osluškuj iz srca tajanstva koja nisu ono svjetovno!
Shvati ono što ne može biti shvaćeno!*

*U kamenolikom srcu ljudi vatra prebiva, koja zastore u
njihovu korijenu i temelju spaljuje.*

*Kada koprene budu sažgane, srce će potpuno shvatiti
kazivanja Hidrova i Božije znanje.*

*Drevna Ljubav će stalno obnavljajuće forme pokazivati,
usred duše i srca ona će ih očitovati. (D 21238-41)*

*Čim Tvoj lik se odluči u srcu mome nastaniti, gdje god
da ja sjednem, tu uzvišeni Raj će biti.*

*One misli i paslike poput Goga i Magoga – svaka hurijin
obraz postaje i kineska beba. (D 6718-19)*

*Kada usred noći u srce uđe Njegova paslika, gle u svakom
kutku je Jusuf, u svakom pravcu hurija! (D 29800)*

*Tvoja paslika je sultan koji u srcu tumara, ona je Sule-
jman koji u Hram prispijeva.*

*Tisuće svjetiljki svijetli i cijeli Hram obasjava – to je Raj
i vrelo Kevser¹⁹ nakrcani melekima i hurijama. (D 771-
772)*

*Kada Tvoja paslika zaigra u srcu mome, koliko samo
opijenih paslika dolazi zajedno s njome!*

*Oko Tvoje paslike igraju one, Tvoja mjesecolika paslika
u središtu vrti se.*

Kada se jedna paslika o Tebe očeše, ona sunčanim trakom poput zrcala odbljesne.

Moje riječi su postale opijene od jednog Atributa, i stotinu puta one proputuju od jezika do srca, od srca do jezika.

Moje riječi su opijene, moje srce je pijano, i Tvoja paslika je pijana – padajući jedno na drugo pogleda upiljena.
(D 21098-102)

Ah, čin duše je čist od ispraznosti, njeno opstojanje je čisto od oskvrnuća! Svakog trena je jedna forma rođena u gradu duše, bez muškog i ženskog začeca.

Svaka forma je bolja od Mjeseca, od meda i šćecera slađa, služeći moga Voljenog sa stotinu tisuća divota i hvala.
(D 18948-49)

Ah, forma duše i duša forme! Ti si srušio dućan za idole.

Pošto je moj idol Tvoja paslika, mi moramo postati štovatelji tog idola! (D 29473-74)

Ibrahim, koji je svake godine imao običaj idole rušiti, danonočno je bio klesar idola u Tvome domu-paslici.
(D 8061)

Pijana i posrćuća tumara mojim srcem-Mjesecom paslika mog Prijatelja: plemenita, beskrajna, kraljevska, velikodušna, divna! (D 25681)

Od tog časa Tvoj lik je postao družbenik srca, ja više ne prebivam na Zemlji, već na nebesima. (D 16448)

Njegova paslika je postala pratilac zaljubljenika vatrenih – neka Tvoj lik nikada ni za tren ne odsustvuje iz očiju naših! (D 62)

Ljepota Nevidljiva lika je s onu stranu – posudi, samo posudi prosvjetljenih očiju tisuću. (D 18189)

Znaš li ti šta to sija u srčanom zrcalu? Samo onaj koji poznaje čistotu zna Pasliku ondje pokazanu. (D 6456)

Rekoh svom srcu: 'Kako si?' – 'Rastem, jer ja sam dom Njegovoj paslici, Bogami.'

*Njegova paslika u srcu – potom srcobolja i jad teški.
Uronjeno u Njegovu Vodu života – potom prestravljeno
od smrti. (D 19817-18)*

*Njegova paslika prođe pored, a duša reče: ‘To je On,
Kralj gradova zemlje nepostojeće!’ (D 23344)*

*Lik te kineske ljepotice neće nikada napustiti moje srce!
Okus Njegova šećera neće nikada napustiti moje usne!
(D 8113)*

*Njegov lik nije nikada napustio niti će napustiti moje
srce – ondje nikada nije bio niko jednak ili Njemu sličan,
niti će. (D 22676)*

*Tvoja paslika je stalno pred mojim očima – divnog li
snoviđenja kojeg gledam u času buđenja!*

*Kada Tvoja paslika miluje bespomoćno srce, ono se
ne slaže sa njegovom kožom od udivljenja zbog Tvoje
ljubavnosti ljupke. (D 27552-53)*

*Sve drugo doli paslika Voljenog je trn ljubavi, mada će
to ružičnjakom postati. (D 12266)*

*Kada Tvoja paslika uđe u srce zaljubljenika, svjetiljke
Života ispune dom njegova tijela.*

*Druge paslike nestaju kad dođe Tvoja paslika, poput
umova zatočenika dok uzvikuju: ‘Sloboda!’ (D 5015-16)*

*Paslika Voljenog nenadano iz srca podiže svoju glavu,
nalik mjesecu na obzorju, slična na grani cvijetu.*

*Sve paslike svijeta bježe pred Njegovom paslikom, nalik
komadićima željeza pred magnetnom silom. (D 432-
433)*

*U trenucima obredne molitve, Tvoja paslika, Kralju, je
nužna i obavezna za mene kao sedam ajeta Fatihe.²⁰ (D
2307)*

*Tvoja paslika, poput Isaa, jezdi u srce da novu dušu
udahne – ona se na planini spušta na Musaa poput
božanske Objave. (D 19466)*

*Ti u prsima crtaš lik, bez oca, na sliku Isaa – da je
Ibn Sina pokušao razumjeti to, bio bi poput na ledu
magarca.²¹*

Divni, slatki lik koji sadrži sav okus svijeta slankasti – ko je ikada vidio da so pristaje uz halvu, o muslimani!

Kad bi zračenje tog lika moglo sliku na zidu dotaknuti, slika bi dobila dušu i počela govoriti i gledati. (D 35277-79)

Moje srce je ostriga, njen biser Prijateljeva paslika – ali, mene sada ondje nema, jer taj dom je prepun Njega. (D 6098)

Njegova paslika je zastala, još snažnije zurivši, u srcu svome mene zaboravivši.

Uništi me taj metež, satra, poništi! I veliko i ono malo mene napusti. (D 33941-42)

Paslika moga Turčina svake noći atributima moje biti postaje – jer poricanje moje biti u Njemu posvema je posvjedočenje mene. (D 5953)

Ah, u Tvojoj ljepoti vidjeh svoju ljepotu! Postah ogledalo samo za Tvoju pasliku. (D 23677)

Paslika srca-tog širećeg Mjeseca uđe u moje srce. Pošto nema puta niti kapije, kuda uđe, pitam se.

Kada ljupkoliki Idol te ljepote i vedrine uđe, idol, idolopoklonik i vjernik, svaki na sedždu padne.

Kako je blaženo vatreno, čelično srce kao mjesto Njegove svjetlosti! Zar se zrcalo ne raduje kada čistota ondje kroči?

Zato što sam plantaža šećerne trske, kako se mogu zahvaliti? On izađe kroz kapiju okrutnosti, i uđe kroz kapiju vjernosti!

Svako nasilje vjernost će postati, svaka kaljuža u čistotu pretvoriti! Atributi ljudske prirode će poništeni biti, atributi Božiji će dojezditi!

Sve slikarije su nestale, cijeli okean prekrila boja plava! Sva uznositost je iščezla, dospjela je cijela Slava! (D 8072-77)

4. S onu stranu Paslike

Pošto je svaka forma u određenom smislu istovjetna sa svojim značenjem, tad paslika Voljenoga nije ništa drugo doli zbilja Voljenoga. Ali, sa jednog drugog motrišta gledano, značenje transcendirira svaku formalnu predodžbu: Voljeni počiva s onu stranu Svoje paslike. Čak i ako je paslika Voljenog neusporedivo zbiljskija od ovoga svijeta, ona je još manje zbiljska negoli sami Voljeni. Sjedinjenje sa Paslikom je jedno uzvišeno stanje na Putu, ali sjedinjenje sa Voljenim je daleko iznad toga.

O, Pasliko, koja kroz srce prolaziš, Ti paslika nisi, ni džin i čovjek niti si.

Ja čeznem za Tvojim tragovima, ali Ti tragove ne ostavljaš na Zemlji ni na nebesima.

Misao koja dolazi u srce govori o Prijatelju – njena usta ću napuniti zlatom i žrtvovati dušu svoju...

Njegov lik je uzrok – On je svjetlo neba: prosegni s onu stranu slike i lika – Njegova duša je slatka, duša Njegova! (D 13373, 75)

Čas za časom Paslika – glasonoša Njegov – putem srca dosegnu mene; stalno obnavljano zračenje mi dođe od Njegove ljupkosti i ljepote.

O, Gospode, je li to mene dohvatio ovaj miomiris terevenke iz Raja? Ili mi to dolazi Zefir iz dana sjedinjenja? (D 17125-26)

Položih Tvoju divnu pasliku u svoja prsa – crveni žar je biljeg od Sunca. (D D 28310)

Ma kakav dar da sam primio od Tebe, ja sam se povjerio Tvome Liku, jer Tvoj šećerli lik ima Tvoju slavu i sliku.

Ne, ja sam u krivu, jer, iako Tvoja paslika nije kao druge paslike, sva njena ljepota i krasota Tvoje su darivanje. (D 7952-53)

Tražio sam sličnost sa Tvojom mjesecolikom paslikom, o, bezlično Jedno, čak sam i sedam nebesa pretražio, ništa ne nađoh slično. (D 4481)

Ti si moja Ljubav, pa kako bi Ljubav mogla imati lik i oblik? Ti si samo u drugorazrednom smislu uzeo na sebe lik. (D 26147)

Mada Ljubav svaki lik nadilazi, ipak se u Ljubavi javlja svaki Jusuf predivni! (D 27705)

Koje oblike bezoblični Jedan poprima? Šta ti uopće znaš o Njegovim oblicima? (D 28167)

Taj Idol nije sadržan niti u jednom obliku – ne unosi idole u kuću-pasliku!

Pošto su svi idoli i idolopoklonici On, On nije drugo doli sve: šta su sve stvari drugo doli u Njemu poništene?

Ljudi to ne mogu razumjeti, niti ja imam dopuštenje potpuno o tome govoriti. (D 13133-35)

Ruža je od onog svijeta, u ovom svijetu ne može biti sadržana. Kako bi paslika Ruže u svijetu imaginacije mogla biti prisutna? (D 14256)

Ako si otvorio oči prema suncu sjedinjenja, tad se uspni k obzoru zbilja – ne govori više o paslikama! (D 14328)

Padni ničice pred paslikom Kraljeva lica! Jer ta paslika je vezir te Zbilje, tog Kralja. (D 3889)

Ah, bez paslike Tvoga lica uobrazilja sve zbilje su! Bez Tebe je duša u mom tijelu truplo u svome pokrovu. (D 18872)

Ti si Duša zbilja, srca-veselih paslika, i Duša onih Mjesečevih slika koje se opisati ne mogu riječima. (D 21638)

Kada se duša izbavi iz ranog djetinjstva, ulazi u sjedinjenje, oslobođena od opažaja, umovanja i umišljaja. (M III 4113)

Ja sam onaj koji rezbari idole iz Njegovih paslika – ali ja smrskam idole kada dođe vrijeme sjedinjenja! (D 15157)

Ljubav u odvojenosti tvori oblike. Ali u vrijeme sretanja ono Bezoblično pokaže Svoju glavu i poviče:

‘Ja sam korijen korijena strpljivosti i pijanstva; odraz je Moj ljepota koju vidiš u oblicima.

Sada sam razmaknuo velove i bez posredovanja pokazao Ljepotu.

Pošto si postao tako utkan u Moj odraz, pronašao si snagu da vidiš samu Suštinu.' (M V 3277-80)

Njegova paslika svjetlost u oku pojačava, ali je ta svjetlost tama u prisustvu sjedinjenja Njegova. (D 4727)

Ah, u utvare je zaljubljenike pretvorila Tvoja paslika – takva je vojska paslika, šta će onda biti Tvoja ljepota? (D 22763)

O, bezoblični Otmičaru srca! O, neoblikovani Tvorče oblika! O, Ti Koji si zaljubljenima dao pehar prepun nemira!

Ti si zatvorio moja usta, da tajanstva ne mogu izustiti, a u srcu si otvorio kapiju koju ne mogu imenovati.

Čim je Tvoja ljepota u tajanstvu odbacila veo, moje srce je osjetilo sakija, a moja glava vino.

Bijah svitanje, a Tvoja paslika odjaha na njegovu atu. Svete duše, bezbrojne poput pijeska, odjezdiše u pješaćkom hodu.

A oni koji su na nebu čuveni po svome slavljenju Tebe, satraše svoje ružičnjake i poravnaše svoje molitvene ćilime.

Duša ne može podnijeti da gleda nezakriveno lice Tvoje, a Tvoja ljepota je veličanstvenija nego bilo šta što kažu usne moje.

Moja duša je pijana kamila što tetura iza Tebe, a moje tijelo je ular oko vrata kamile.

Moje srce je bremenito od tebe, Šemse Božiji iz Tabriza! Kada ću ugledati čedo rođeno iz tvoga znamenja! (D 2331)

Graciously je počela tumarati Kraljeva paslika, grumenje zemlje i kamenje je oživjelo, mrtvo drvo se nasmijalo, žena nerotkinja čedo rodila.

Pošto je Njegova paslika takva, gle kakva Njegova ljepota mora biti! Njegova ljepota se pokazuje u paslici koja Ga ne može pokazati.

Njegova paslika je sunčani sjaj nad dušama, Njegova ljepota plamteće Sunce na četvrtim nebesima. (D 24336-39)

E.

POEZIJA I SLIKOVITI GOVOR

Kada duhovni putnik jednom opazi paslike u kojima Se Voljeni objavljuje, on još ne može biti kadar opisati ih riječima. Neki od nekolicine obdarenih koji su to, ipak, uspjeli, pjesnici su postali. Kao jedan od najvećih takvih pjesnika, Rumi je u svojoj ulozi često razmišljao o tome kako se paslike i značenja preobražavaju u slikoviti govor i riječi. On istovremeno raspravlja o središnjoj ulozi “riječi” u njegovim učenjima i u islamu.

Srce islama je riječ Božija, Kur'an, koji predstavlja izravni, pisani odraz Božijeg atributa govora ili riječi (*kalām*). Pošto su Božiji atributi suvječni sa samim Bogom, muslimani smatraju da Kur'an u svojoj biti odvijeka supostoji s Bogom. Riječ Božija je istovremeno cjelovito i potpuno odražena i u drugim dvama domenima: u makrokozmosu ili stvorenom univerzumu kao cjelini, i u mikrokozmosu ili u čovjeku.²² Svaka pojedina stvar, u krajnjoj analizi, stvorena je kroz riječ Božiju: “Kada nešto poželi, On tome samo kaže: ‘Budi!’, i ono biva.” (Kur'an XXXVI, 81). Muslimanski mislioci su uvijek naglašavali važnost Božije stvarateljske riječi u prirodnom poretku univerzuma i čovjeka, baš kao što su potcrtavali središnju ulogu Njegove pisane riječi u ljudskom privođenju spasenju.

Rumi je u velikoj mjeri govorio o riječima općenito, a posebice o značenjima kroz koja je izražena mudrost Božija za čovjeka; još osebujnije govoreći, on govori o načinu na koji su riječi bile preobražene u poeziju.

1. Stvaranje i govor

“Korijen svih stvari su govor i riječi. Ti ne znaš ništa o govoru i o riječima i smatraš ih beznačajnim. Ali, govor je plod drveta djelovanja, jer riječi su rođene iz djelovanja. Preuzvišeni Bog je stvorio svijet iz Riječi, jer je kazao: ‘Budi!’ i on bi.’

Vjera može biti u srcu, ali, ako je ne izraziš riječima, beskorisna je. Premda je obredna molitva čin, taj čin nije vrijedan ukoliko u molitvi ne recitiraš sadržaj iz Kur’ana. Kada kažeš: ‘Riječi ništa ne vrijede’, ti tad poričeš svoje vlastito posvjedočenje kroz svoje riječi. Ako riječi ništa ne vrijede, zašto slušamo kad govoriš da riječi ništa ne vrijede? Ti to, nakon svega, izražavaš riječima.” (F 75/87)

Čovjek je skriven ispod jezika svoga. Jezik je pred dvorištem duše zavjesa.

Kad vjetar zavjesu podigne, mi motrimo tajanstvo dvorišta kuće,

Bilo da su biseri u njemu ili zrnje pšenice, ili da su zlatne riznice, zmije su to i škorpioni sve.

Ili da je tik pored zmije riznica – jer ne može biti bez čuvara niti jedna riznica zlatna. (M II 845-848)

“Ove riječi su za osobu koja treba riječi u nakani da razumije. Glede onog koji shvaća bez riječi, kakva je njegova potreba za riječima? Nakon svega, nebesa i Zemlja su posvema riječi za onoga ko razumije. Oni su rođeni iz Riječi “Budi!” i ono bi. Kakvu potrebu ima za vrištanjem i klicanjem onaj koji čuje šaptanje?” (F 22/33)

Obilaženje onoga koji motri Kralja, pred Strogoćom i Nježnosti, nevjerovanjem i vjerovanjem se odvija.

Njegov verbalni izraz nikada u ovaj svijet nije ušao, jer to je skriveno, skriveno, skriveno!

Ta divna imena i riječi pojavile su se jedino sa Ademovom ilovačom i vodom.

Ademov vodič bio je Onaj Koji imenima poučava (II 31) – ali ne u odori od slova.

Kada je Adem odjenuo ruho od vode i ilovače, sva ona duhovna imena crnoga lica postaše,

Jer ona staviše masku od daha i riječi, da bi se značenje očitovati moglo vodi i ilovači.

Mada govor u jednom smislu zastore pomjera, u deset drugih smislova on ih navlači i sakriva. (M IV 2967-73)

Mudrac vidi govor kao nešto veličajno – govor sa neba dolazi – on nije nešto bezvrijedno.

Kada ne govoriš dobre riječi, one nisu tisućne, jedno su one; ali kad govoriš dobre riječi, jedna riječ je na tisuće.

Govor dolazi iza zastora – potom vidiš da on predstavlja attribute Boga Stvoritelja. (D 9896-98)

Moj govor je sakat i nesavršen, jer jedino Tamo govor je savršen.

Ako bi evlija o Onome riječi govorio, stopalo bi ti se okliznulo. A ako govorio ne bi, teško li tebi!

A ako bi koristio formalnu analogiju, ti bi se za samu formu prihvatio, mladiću! (M III 1277-79)

Krila govora ne širi, jer jedino Tamo ti možeš bez krila letjeti!

Sve što kažem, koža je od govora – kada je iko otkrio da je od njegove kože bit tajanstva? (D 12683-84)

Traži ono značenje u ovim mojim riječima! Moji slatki uzdisaji su Njegova busija,

Jer imena su sa imenovanim istovjetna: Adem motri Suštinu kroz sama Imena! (D 7053-54)

2. Vrijednost poezije

Rumi nije imao nikakva poštovanja prema poeziji kao takvoj. Ako poezija ima ikakvu vrijednost, tad se ona nalazi u značenju i poruci koju prenosi. U svakom slučaju, Rumi nije imao izbora u svom vlastitom stihovanju. Kada kaže: 'Slušaj trsku' u prvom retku *Mesnevi*, on aludira na činjenicu da on sam predstavlja tek sredstvo za riječi koje su stavljene u njegova usta.

“Jedna od mojih odlika je to da ja ne volim žalostiti bilo koga... Ja sam toliko obuzet time da ugodim drugima tako da, kada ovi prijatelji dođu da me posjete, ja se prestrašim od pomisli kako bi im moglo biti dosadno. Stoga ja recitiram poeziju kako bih ih držao zaokupljene. U protivnom, šta uopće da činim sa poezijom? Ja, Boga mi, osjećam odvratnost prema poeziji. Ondje, u mojim očima, nema ničega vrijednog...

Uostalom, čovjek nastoji uvidjeti šta trgovci trebaju u datom gradu i šta će oni kupovati. Potom on kupuje i prodaje to, makar to bila i najneznatnija dobra.” (F 74/85-86)

Moja poezija je poput egipatskog hljeba: noć prolazi, a jesti ne možeš ga.

Dok je još svjež jedi ga, prije nego se prah naseli na njega!

Njegovo mjesto je u žarkim predjelima svijesti – usljed hladnoće on će u ovom svijetu umrijeti.

On poput ribe u trenu pljusne o suho tlo. Trenutak kasnije vidiš ga kako leži beživotno.

Kako je svjež, dok ga jedeš, staneš li umišljati, mnoge ćeš fantastične paslike morati naslikati.

Svoju vlastitu uobrazilju ćeš gutati, čovječe, a nećeš gutati te riječi drevne! (D 981)

Izbavio sam se, kakve li tuge, živ ili mrtav, iz ove samovolje i ovog jastva! Ali, živ ili mrtav ja drugog doma nemam doli Božijeg izobilja.

*Izbavio sam se iz ovih stihova i gazela, Kralju i Sultanu Vječnosti! **Mufta'ilun, mufta'ilun, mufta'ilun** me je progonio do smrti!²³*

Neka bujica ove rime i posebne riječi odnese! One su koža! One su koža! Samo pjesničkim mozgovima one priliče! (D 485-487)

Želiš li svakim svojim dijelom da kazuješ i skladaš poeziju, tad idi, govor svoj utišaj! Ne oslanjaj se na stihove i prozu! (19487)

Tvoja ljubav je preobrazila u stih i gazel svaku vlas moju! Tvoj zanos je svaki dio mene pretvorio u zdjelu medenu! (D 24655)

Motri krv u mojim stihovima, ne motri poeziju! Jer moje oči i srce iz krvi Njegove ljubavi istječu.

Kada krv proključa, boju poezije dajem joj ja, tako da moja odjeća ne ostane krvlju umrljana i bez krvavih tragova. (D 29787-88)

Bog mi nije podario bilo kakvu bol srca, već to da tragam za rimama mojih stihova, a potom me i izbavio iz toga. Uzmi tu poeziju i rastrgni je, kao staru krpu! Jer značejna izmiču riječima, vjetru i zraku. (D 2592-93)

Božija privlačnost uvodi moje riječi u postojanje, jer On je meni bliži negoli ja sebi samome. (D 7393)

Onaj Koji me izveo iz Nepostojanja čini da govorim u svakom trenu. Iz Svoje plemenitosti On je u biser pretvorio svaku riječ moju. (D 19019)

Ja sam potpuno iščezao, a potom tumač Božiji postao – bio ja pijan il' trijezan, niko od mene ništa ni manje niti više nije čuo. (D 14705)

Ušuti! Ali šta ja mogu činiti? Kiša je došla, a ja sam samo jarak odvodni. (D 29280)

Prijatelj me sinoć poljubi u usta – zašto bi, inače, moje riječi bile tako pune mirisa? (D 33970)

Hrana meleka su moje riječi. Akoli ne govorim, gladni meleki će kazati: 'Govori! Zašto si šutljiv ti?'

Ti nisi melek, šta ti znaš šta je njihova hrana? Šta ćeš činiti sa manom? Ti si samo za poriluka!

Šta ti znaš o ovom pirjanom jelu iz kuhinje moga mozga? Jer Bog danonoćno tim kuhanjem upravlja. (D 30144-46)

Sva pitanja i odgovori su Njegovi – ja sam poput stare violine. On brzo i nevješto odsvira ono: 'Oplakuj!' značenje. (D 14295)

Vidio sam Njegovo suđenje i okanio se svog krivog suđenja. Postao sam flauta i jadikovka na Njegovim usnama. (D 17044)

Ja samo želim govoriti o Sakijevim nadahnjivanjima u srcu mome, jer ja nisam drugo doli gajde. (D 17234)

Mnogo sam govorio, oče, ali ja znam da to dobro znaš ti: ja sam bezglava i nespretna flauta u Flautistovoj ruci. (D 14685)

Akoli sam pun vjetra, to je zato jer sam flauta, a Flautist si Ti – jer Ti si moje Jastvo, a ja sam samozadovoljan, Voljeni. (D 16830)

Zaljubljeni jadikuju poput trski, a Ljubav je flautist. Kako divne stvari Ljubav udiše toj od tijela flauti! Flautist je skrit, a vidljiva je flauta – moja flauta je, u svakom slučaju, pijana od vina Njegovih usana. On, katkad, miluje flautu, kojiput je bije! Ah! Ja jadikujem u rukama tog slatkomelodičnog, flautolomećeg Flautlije! (D 20374-76)

“Jedina korisnost govora je ta što on može uzrokovati da tragaš za i potičeš svoju čežnju. Ta svrha se ne ozbiljuje kroz sami govor. Akoli to nije tako, tad neće biti nikakve potrebe za svim tim duhovnim vojevanjem i samoponištenjem. Govor je nalik tvom nastojanju da vidiš nešto što se poizdaleka giba, a potom se ti najednom nađeš iza toga, kaskajući i težeći da to vidiš. Ti to ne vidiš iz onog gibanja sa odstojanja.” (F 193-194/202)

“Sažet i koristan govor je poput upaljene svjetiljke koja ljubi neupaljenu svjetiljku i odlazi. To je dovoljno za nju, jer je postigla svoj cilj. Konačno, jedan poslanik nije ta izvanjska forma. Njegova forma je njegov bojni konj. Poslanik je Ljubav i Naklonost, i to zauvijek traje.” (F 226-227/234)

Pričaj mi o Tvojim začudnostima, Ljubavi! Kroz govor mi vrata Nevidljivoga za stvorenja otvori! (D 14324)

Govor je lađa, a značenje je more – ukrcaj se brzo, da mogu upraviti pramac korablje! (D 15985)

3. Razumijevanje poezije i govora

“Govor dolazi po ljudskoj mjeri. Naš govor je poput vode koju ispušta čuvar zdenca. Kako bi voda znala u koje polje ju je čuvar poslao – u krstavaca lijehu, u lijehu s lukom ili u ružičnjak? Ja to veoma dobro znam: akoli voda dođe u bujicama, tad postoji znatan komad žedne zemlje na tom mjestu. Ali, ako voda pomalo nadolazi, tad ima malo zemlje; u pitanju je mali vrt ili neznatno dvorište. Poslanik je kazao: ‘Bog utkiva mudrost u jezike propovjednika do mjere slušateljeve težnje.’ Ja sam krpač cipela. Postoji obilje kože, ali ja režem i šijem prema mjeri stopala.” (F 108/119)

*Ah, da samo imaš moći da primiš srčano objašnjenje iz
moje duše!*

*Govor je mlijeko u prsima duše: ono neće slobodno teći
bez nekog ko ga siše.*

*Kada je slušatelj žedan i kad spoznaji teži, propovjednik
postaje glagoljiv, čak i kad mrtav leži.*

*Kada je slušatelj svjež i bez dosade, i mutavac govori
jezika na stotine.*

*Kada stranac na moja vrata ulazi, žena iz harema iza
vela zalazi.*

*Ali, akoli bi blizak prijatelj ušao, bez ikakve štete, one
gospođe bi podigle sa lica svojih pokrivke.*

*Što god je od dobrog, finog i lijepog načinjeno, načinjeno
je takvim kako bi okom bilo viđeno. (M I 2377-83)*

“Kur’an je poput nevjeste. Mada ti povlačiš koprenu sa njenog lica, ona ti se ne pokazuje. Kada istražuješ Kur’an, ali ne osjećaš nikakvu radost ili mistično otkrivanje, to je stoga što je tvoje povlačenje koprene učinilo da budeš odbijen. Kur’an te je zaveo i pokazao ti se ružnim. On ti veli: ‘Nisam ja ta divna nevjesta.’ On je sposoban pokazati se u bilo kojem obliku kojeg poželi. Ali, ako ti prestaneš povlačiti njegovu koprenu i tražiti njegove ugođaje, ili ako napajaš svoje polje, čini to poizdaleka i ustrajavaj u onome što te zadovoljava, tad će ti ona nevjesta pokazati svoje lice bez ikakve potrebe da svlačiš njenu koprenu.” (F 229/236-237)

*Mnogo puta sam ove riječi, dobri čovječe, govorio! I
nikada se od tumačenja njihova nisam umorio.*

*Jeo si hljeb da prekomjeran gubitak težine spriječiš. Ovo
je isti hljeb, zašto ne dokoličariš?*

*Glad ti dolazi iz tvog zdravog tjelesnog sustava, i lošu
probavu i dosadu u tebi sagara.*

*Kada čovjek dobiva spremnu gotovinu od gladi, njegovi
organi i dijelovi tijela postanu za stalnu obnovu vezani.
Zadovoljstvo se izvodi iz gladi, a ne iz novih slatkiša;
glad čini ječmeni hljeb boljim od šećera.*

*Stoga je tvoja dosada iz nedostatka loše probave i gladi,
a ne iz ponavljanja riječi.*

*Zašto ti nije dosadno kupovanje, cjenkanje, rasprava i
ćaskanje?*

Kako to da ti u šezdeset godina nije dojadilo čavrljanje i klevetanje?

Dan za danom, bez imalo dosade ti si laskanja izricao kako bi se stidnice dočepao.

U ovaj posljednji čas si izgovarao riječi one, sa žarom i žudnjom stotinama puta vatrenije negoli ranije. (M VI 4292-301)

Čak i kad nikoga ne bi bilo da sluša, moje riječi bi bile uzvišene: ili se u svjetlo pretvori ili kreni! Sa takvom nepravednošću ne postupaj prema meni!

Ti si poput bola u oku, ti si moje oko probio. Gospodine, prevrni stranicu svoga jastva, ili ću ja slomiti svoje pero! (D 14627-28)

Ovo spominjanje Musaa postalo je preprekom u ljudskim umovima – oni misle da su se nekad davno dogodila ta kazivanja.

Spominjanje Musaa služi kao krinka: Musaovo svjetlo je, dobri čovječe, tvoja vlastita kovanica!

Musa i faraon su u tvom vlastitom iskustvu – ta dva protivnika ti moraš tražiti u vlastitom egu. (M III 1251-53)

Avaj! Sve to je situacija tvoja vlastita – ali sve to tvoja uobrazilja faraonu pridijeva. (M III 972)

Uši primaju moje riječi spoljašnje, ali niko ne čuje moje duhovno vriskanje.

Moj dah je zapalio mnoge vatre u svijetu, moje riječi, trpeći iščeznuće, prouzročile su da mnoga postojanja snažno provriju. (D 21930-31)

Ja ne govorim ove riječi, Ljubav ih govori. Ja sam jedan od onih koji o tome ne zna ništa da zbori.

Jer to je priča koju su kazivali samo oni stari nekoliko milenija. Šta ja znam? Ja sam potomak trena ovoga.

Ali, moj potomak je parazit na Vječno Jednome, povezanost sa kojim stoljećima dariva me.

Govorim riječi izvrnute, jer izokrenuti svijet i mene izokreće.

Slušaj moj govor kada moja neumorna duša iskoči iz tih vrtloga!

Ispreplteno su razgranate riječi što ih tvori ilovača i voda. Kako im mogu dati jednu boju? Ja sam u tim granama.

Ne, pogriješio sam, jer ja sam jednobojan poput Sunca, ali skriven iza oblaka ovog prizemnog svijeta. (D 16007-13)

To je Okean Jednosti, u kojem ne postoje supružnički partneri. Njegovi biseri i ribe Njegove samo su Njegovi talasi.

Ah, apsurda li! Apsurda! Da bi iko Njemu pripisao partnera! Daleko to bilo od onog Okeana i Njegovih neprestanih talasa!

Ne postoji u tom Okeanu nikakvo partnerstvo. Ali, šta mogu kazati o onom koji izgleda udvojeno? Ništa! Ništa i nikako!

Pošto se mi uspoređujemo sa lažnim vidovnjacima, idolopokloniče, nužno je reći kao da Njemu pripisujemo suparnike.

Ona Jednost je s druge strane predodžbi i opisa. Ništa doli dvojnost ne ulazi u arenu jezika.

Stoga, ili poput lažnog vidovnjaka živi u toj dvojnosti, ili zašij svoja usta i budi sretan u nijemosti!

Ah, govori i budi tih naizmjenice – udaraj u svoj doboš poput lažnog vidovnjaka, i to ti je sve.

Kada vidiš povjerljivoga, povjeri mu tajanstva duševna, a kada vidiš ružu, zapjevaj poput slavuja!

Ali, kada vidiš mješinu punu prijevare i lažnosti, sklopi svoje usne i u badanj se pretvori. (M VI 2030-38)

Šta ja to pričam, Voljeni – ove dvije-tri podkusurene usporedbe sa Tvojom sličnosti. Šta ja imam? Šta ja to znam? Zašto poredim stvari sa Njim? (D 19454)

Kako bih se ja hvastao sjedinjenjem s Njim? Kako ću Njegovu ljepotu opisati? Jer one egzotične ptice izbjegavaju stupicu mojih riječi. (D 18766)

Kako bih Te nazvao Mjesecom? Mjesec trpi nestajanje. Nazovem li Te čempresom, on je drvo – ali Čempres može sagorjeti, a Mjesec može iščeznuti. Osim korijena od korijena duše, ništa drugo nikakvim se korijenom ne hvali. (D 2053-54)

Daj mi vina, muka mi je više misliti! Koliko još dugo ćeš me mišljenju povjeravati?

Koju prijevaru mogu upotrijebiti, Saki, koja je prijevara ta? Jer Ti si Stvoritelj prijevare i Varalica.

Šalješ me vani sa nekim dokazom svakog trena, jer Ti si ljubomoran i teško dostupan veoma.

Ne postoji nikakvo “vani” ili “unutra”, nikakav “pehar” ili “vino”, strujanje govora sadašnjeg to je jedino. (D 34170-73)

Dođi! Dođi! Jer Ti si darovatelj uzvišenosti i ljepota. Dođi! Dođi! Jer Ti si lijek tisućama ejuba.

Dođi! Dođi! Mada Ti ne napuštaš nikada – ali na najljepši način svaku riječ Tebi govorim ja. (D 32451-52)

Značenje u stihu može biti samo slučajno, jer poezija je kao pračka – ona nije pod kontrolom potpuno. (M I 1528)

Tiho, jer stihovi ostaju, ali odlaze značenja – kada bi značenja ostajala na mjestu, svijet bi bio krcat njima. (D 26741)

“Sayyid Burhan al-Din bijaše podučavao. Usred njegove besjede ludak reče: ‘Trebamo riječi bez ikakvih analogija.’ A on uzvrat: ‘Dođi bez analogije! Tad ćeš čuti riječi bez analogija.’ Konačno, ti si analogija samoga sebe; ti nisi ovo. Tvoja tjelesna osoba je tvoja sjena. Kada neko umre, ljudi kažu: ‘Preselio je taj i taj.’ Akoli je on bio samo to tijelo, gdje je on onda otišao? Međutim, zna se da je tvoja vanjština analogija tvoje nutrine, kako bi ljudi mogli suditi o tvojoj nutrini iz tvoje vanjštine.” (F 219-220/226-227)

“Šta god da kažem, analogija je, a ne ekvivalent. Analogija je jedno, ekvivalent nešto drugo. U nastojanju da povuče analogiju, Preuzvišeni Bog je usporedio Svoje svjetlo sa svjetiljkom, a postojanje evlija sa staklenkom (usp. Kur’an XXIV 35). To je zbog analogije. Njegova svjetlost ne može biti

obuhvaćena stvorenom egzistencijom ili prostorom. Kako bi tek On mogao biti sadržan u staklenci i svjetiljci?” (F 165/174)

Ja ustrajno tragam za onim što je analogno Tebi u oba svijeta, ali ga niko ne nalazi. Gospode, zar nećeš reći šta je to što Tebi sličići? (D 27044)

Šta su prošlost, budućnost i sadašnjost Bezmješća čovjeku, unutar onoga koji se nalazi u svjetlu Božijemu?

Da li je jedna stvar prošlost ili budućnost koja se za tebe vezuje; to dvoje su samo jedno, ali ti misliš da su dvoje.

Neko je nečiji otac, a sin je neko drugi; strop je ispod Zayda, a iznad 'Amra visi.

Odnos onog "gore" i "dolje" izvodi se iz te osobe dvije. A samog stropa što se tiče, on tek stvar jedna je.

Ali to nije ekvivalent onome. Te riječi su analogija. Stare riječi su nemoćne da izraze nova značenja. (M III 1151-55)

Tvoje atribute neuki ne može razumjeti bez analogija, premda analogija povećava pogrešnu predstavu o Tvojoj sličnosti sa stvorenjima.

Ali, ako bi zaljubljenik u svojoj čežnji pripisao neku formu Tebi, More neusporedivosti stoga zamutilo se ne bi.

Akoli pjesnici usporede mlađak sa potkovicom, njihova besmislica neće ga učiniti manje Mjesecom. (D 31651-53)

Postoje beskrajne razlike između fizičkog tijela lava i tijela srčanog ratnika.

Ali, kada se povuče analogija, čovječe koji razlučivati znaš, pogledaj njihovo jedinstvo u pogledu njihova borbenog duha!

Jer, taj srčani ratnik, u konačnici, analogan je lavu, makar i nije ekvivalentan njemu u svakom pogledu. (M IV 420-422)

Gnostik je umakao onim pet čula i šest dimenzija, posvješćujući ti ono što je nad njima.

Njegove aluzije su aluzije Vječnosti; on je sasvim prosegao uobrazilje i postao njen dio sastavni.

Akoli on nije izvan tog šestokutnog zdenca, kako će biti kadar iz njega izvući Jusufa?

On se spušta iz nepoduprta nebeskog čekrka, da bi izvukao vodu; njegovo tijelo, poput čabra, je tu da pomogne u zdencu.

Jusufi uz njegov čabar prijanjaju, izbavljaju se iz zdenca i kraljevi Egipta postaju.

Ostali čabri tragaju za vodom iz bunara, dok je njegov čabar oslobođen od vode i za duhovnom družinom traga.

Tražeci hranu svoju, čabri u vodu zaranjaju svoju, ali njegov čabar je hrana i život za dušu riblju.

Čabri su navezani za čekrk veliki, ali njegov čabar među dva prsta Svevišnjega se drži.

Šta je taj čabar? To uže? Taj čekrk, hoj? To je odveć slabašna analogija, paša li moj!

Odakle mogu donijeti nerazmrskanu analogiju? Nikad predočio nisam i nikada neću sličnost gnostikovu.

Stotine tisuća ljudi u samo jednom čovjeku je skriveno, stotinu lukova i strijela u jednom tobolcu je sadržano.

(M VI 4568-78)

Božije neiscrpno obilje "vrtom" zovem ja, jer ono je vrelo svekolike izobilnosti i sukus svih vrtova.

To što, inače, "nijedno oko vidjelo nije" – kako bi to bilo mjestom vrta? Sami Bog je svjetlo nevidljive svjetiljke nazvao "lampa",

Ali, to je analogija, ekvivalent nije. Kroz nju zbunjeni čovjek uhvatiti trag umije. (M III 3405-06)

Mrav se zadovolji jednim suhim zrnom ovsu, jer on nije svjestan našeg zelenog i svježeg klasa.

Reci mravu: 'Proljeće je, a ti imaš ruke i noge. Zašto ne napustiš humku i ne odeš u polje?'

Šta je to mjesto za jednog mrava? Sulejman je sam pocijepao plašt od čežnje! Bože, nemoj me kazniti za ove moje lomne analogije!

Haljine se kroje prema stasu mušterije. Mada je platno dugo, njen stas visok nije.

Dovedi mi visoki stas, potom ćemo dati da se kroji duga haljina, čija mjera neće moći biti izmjerena mjerom Mjeseca. (D 25433-37)

4. Tumačenje slikovita govora

Poetični slikoviti govor, čija prvotna uloga je da potakne Ljubav u slušatelju, prema Rumijevu mišljenju, mora biti prikladan i oblikovan sukladno čovjekovu razumijevanju. Ondje ne smije biti ništa slučajno, osobno ili površno u vezi sa načinom na koji se to čini. Glede onoga kojega se to tiče, njegova poezija mu je dana od Boga. Drugim riječima, on ne stvara niti je izumio sam svoj slikoviti govor, nego ga on prima iz Svijeta imaginacije unutar kojega se Voljeni očituje zaljubljenima u "imaginalnim" formama.

Rumi seže u pojedinosti kako bi objasnio značenje svog poetičnog slikovitog govora mnogo dalje od većine sufijskih pjesnika, i njemu se čini da ovisi o usmenom predanju i čitateljevu uvidu, kako bi priskrbio duhovno tumačenje. U naredna tri poglavlja ćemo razmotriti Rumijeva objašnjenja tri glavne teme sve sufijske poezije: vrta, lijepe žene i pijenja vina. Mada sam osobno razdvojio ove teme poradi prikladnijeg raspravljanja, to ne znači da ih i sam Rumi razdvaja. Mnogo je više slučajeva u kojima njegova poezija prepliće dvije ili sve tri ove teme, dok pravi kombinacije i nekih drugih tema.

"Iščeznuće u Bogu je sljedeće: Bog učini da Ga se evlije boje, ali ne strahom kakav imaju ljudi od lavova, leoparda i tirana. On im otkriva da strah dolazi od Boga, da sigurnost dolazi od Boga, radost i veselje da dolaze od Boga, hrana i san dolaze od Boga. On se pokazuje evliji u trijeznom stanju, dok su njegove oči otvorene, i to u osjetilnim formama koje su dostupne samo evliji: u formi lava, leoparda ili vatre. Stoga evlija uviđa da, kada ugleda formu stvarnog lava ili leoparda, taj prizor nije od ovoga svijeta. To je forma iz svijeta nevidljivoga, koja je očitovana na tom mjestu. On se također pokazuje u formi veličanstvene ljepote; isto tako vrtovi, rijeke, hurije, palače, hrana, piće, haljine od časti. Buraci, gradovi, kuće i svaka vrsta začudnosti. On istinski zna da sve to nije od ovoga svijeta, već da je sve to Bog očitovao njegovoj viziji i pokazao mu sve to u konkretnim formama. Stoga evlija zasigurno zna da je strah od Boga, da je sigurnost od Boga i da sve što daje olakšanje je od Boga." (F 44-45/56)

Najprije bijaše opijenost, zaljubljenost, mladost i tome slično; zatim dođe raskošno proljeće i sve tako osta zajedno.

Oni ne imadijahu oblike, potom se u formama divnim pokazашe – gle kako na sebe primaju forme stvari imaginacije!

Srce je predsoblje oka: za neke, sve ono što može srce dosegnuti, ući će u oko i oblik će postati. (D 21574-76)

F.

PROLJETNI VRT

Ako je sjedinjenje proljeće ili, katkada, ljeto, tad je jasno da je razdvojenost jesen ili zima. U pjevanju o vrtu Rumi nudi izričit izraz o toj suprotnosti i, istovremeno, povezuje određeni broj važnih sukladnih pojmova, uključujući atribute nježnosti i srditosti i duhovna stanja širenja i skupljanja (vidi tabelu III, odjeljak I, D, 7).

“*Ekvivalent* nije isto što i *analogija*. Stoga gnostik daje naslov proljeća sreći, radosti i širenju, dok jeseni ime daje skupljanju i srcobolji. Ali, kako radost nosi formalnu sličnost proljeću, ili srcobolja sličnost padu? Ipak je to analogija bez koje um ne bi bio u stanju pojmiti ili razumjeti ona značenja.” (F 167/176)

Ti katkada spaljuješ koprene, kojiput ih čuvaš. Ti si tajanstvo jeseni, Ti u proljeće duhaš.

Jeseni i proljeću od Tebe prispijeva gorčina i slatkoća. Dođi, pokaži šta imaš – Ti si njihova nježnost i strogoća!

Proljeće dolazi, Ti si sreće darovalac; kada jesen dođe, Ti si jesenji sadilac. (D 34321-23)

Prema Poslanikovim riječima, vizija i srce su “među Božijim prstima” – baš kao što je i pero, prijatelju, u piščevim rukama!

Ta dva prsta su Nježnost i Strogoća, a među njima je pero srca; njegovo širenje i skupljanje izvodi se iz ta prsta dva. (M III 2777-78)

*Iskušanja zime i jeseni, vrućina ljeta i dušolikost proljeća,
povjetarci, oblaci i svjetlucanje – sve što opstoji sa takvim razlikama među stvarima izvanjskim očitovanjima biti može.*

Prah obojene zemlje može izložiti, svakako, rubine i drago kamenje u zemnoj utrobi skriveno.

Šta god da je ova tamna zemlja iz Božije riznice i Okeana Velikodušnosti ukrala –

Sud unaprijed donesene odluke veli: 'Reci mi istinu. Mrvu po mrvu, sve šta si uzela opiši?!'

Kradljivac reče – mislim Zemlja – 'Ništa! Ništa!' Sud joj dvostruku muku zada.

On mu, katkada, govori nježno, poput šećera; kojiput ga za kosu tegli i na najgori način postupa,

U težnji da one stvari skrivene mogu postati očite kroz Nježnost i Strogoću, kroz oganj straha i nade.

Nježnost Svemoćnog suda je proljeće, dok je jesen Božija prijatna i zastrašivanje.

U značenju zime je soba za mučenje, tako da u njoj mučenju možeš biti izvrnut, ti, lopove!

Stoga katkada iskušava širenje srca ratnik duhovni, dok u drugim trenucima trpi skupljanje, bol i patnju on trpi.

Jer ova voda i ilovača – naša tijela – su poricatelji i kradljivci duševnog svjetla.

Bog podvrgava naša tijela vrućini i hladnoći, trpljenju i patnji, čovječe lavlji.

I na nas On tovari strah, glad i lišava nas bogatstva i tijela, sve zbog očitovanja istinskog duševnog cekina.

(M II 2951-64)

Kada ti skupljanje dođe, putniče, ono je u tvojoj najboljoj koristi. Ne daj da ti srce u gorčini sagori!

Jer ti se širiš u stanju širenja i radosti, a prihod za skladištenje opskrbe se traži u rastrošnosti.

*Da je uvijek ljetno vrijeme, u vrt bi ušle vreline Sunčeve
I spržile bi njegove zasade do samih njihovih korijena. I
to staro mjesto ne bi više bilo zeleno nikada.*

*Mada je decembar kisela lica, ljubazan je; jest da se ljeto
smije, ali i spaljuje.*

*Kada vrijeme stezanja dođe, motri u sebi širenje! Budi
svjež i ne nabacuj bore na čelo svoje...!*

*Duhovni ratnik srcobolju kao ogledalo vidi, u kojem se
lice njegove suprotnosti pojavi.*

*Nakon što trpnja pokaže svoje lice, njena suprotnost,
 sreća i divota potom se pojave.*

*Gle te dvije suprotnosti u prvoj tvojoj ruci: nakon
stezanja, širenje mora doći.*

*Kada bi stezanje ili širenje uvijek prvo dolazilo, tad ono
ne bi drugo doli potištenost bilo.*

*Poredak uspostavljaju ova dva atributa; ta dva stanja
su važna za njega, kao što su ptici krila. (M III 3734-39,
62-66)*

*Ovo vidljivo proljeće i vrt odraz su unutarnjeg vrta:
cijeli ovaj svijet je samo jedan grumen zlata, a rudnik
je nutrina.*

*Stoga zaljubljenik motri, što god kažem u stihu, kao
čisti cekin njegova duhovnog stanja, ali čovjek od uma u
tome vidi samo rekla-kazala. (D 20482-83)*

*Za trenutak uz svoj um, brate, prioni: trenutak za
trenutkom proljeće i jesen su u tebi.*

*Promotri vrt srca, zelen, svjež i nov, prepun ružinih
pupoljaka, čempresa i jasmína,
tako mnogo lišća u kome su grane skrite, tako mnogo
ruža kojima se lug i čador kite!*

*Ove riječi – koje se izvode iz Univerzalnog Uma
– miomiris su onog pupoljka, čempresa i zumbula...*

*Značenje umiranja je potreba: usmrti se iz potrebe i
siromaštva,*

*Kako bi Isaov dah u život te mogao uvesti, i život sa tim
dahom divnim i znamenitim jednakim učiniti.*

Da li je kamenje kroz proljeće zelenim postalo ikada?

Postani prah, tako da možeš narasti poput raznobojnih ruža.

Godinama si bio kamen srceparajući – pokušaj sada za tren prah biti! (M I 1896-99, 1909-12)

Proljeće i vrt su iz Raja nevidljivoga vjerovjesnici – poslušaj, jer na vjerovjesniku je da poruku dostavi (V 99). (D 13712)

Šta god da moj um obraduje, miomiris je mog Voljenog, šta god srce moje ponese, svjetlosni trak je Prijatelja mog.

Zašto su Zemlja i njena stvorenja u takvom kvasanju, zašto? Moj Saki je prosuo kapljicu na tlo.

Vidiš li nekoga smrznutog i slabog, taj je u ljubavi sa svojim vlastitim djelima – ne gledaj na svoja vlastita djela, u mene budi pogleda uprta!

U vrijeme proljeća sva zemaljska tajanstva očita postanu; kada moje proljeće dođe, sve moje duhovne tajne probeharaju.

Zemaljski ružičnjak skriva zemaljsko trnje; kada moj ružičnjak se pojavi, svo moje trnovito nespokoјstvo odnese.

Jesen čini čovjeka bolesnim, stoga on gutljaj proljeća pije; kada se moje proljeće nasmije, moj bolesnik na noge ustaje.

Šta je taj vihor jeseni? Dah tvog poricanja. Šta je taj lahor proljeća? Dah mog posvjedočenja. (D 1945)

Ti si posijao srčano sjeme ispod ove vode i ilovače. Ono neće stablom postati sve dok ne dočeka Tvoje proljeće. (D 5811)

Kada jednom opaziš Njegovo lice, tad će ruže, narcisi, vrbe, čempresi i ljiljani izrasti u srcu tvome. (D 20148)

Kada paslika mog Voljenog razveseli moje proljeće, Njegovo lice rasijava ruže, moja vizija ružičnjak postaje. (D 10194)

To što je Bog kazao ruži pa je nasmiješio, i mome srcu kazao je i stotinu puta ljupkijim ga načinio. (M III 4129)

Stiglo je proljeće, prijatelju! Ustani i u vrt pođi! Ali ja ništa drugo ne gledam – moje proljeće si Ti. (25675)

O, smijehu, novo proljeće, stiglo si niotkuda! Nekako mi sličiš Prijatelju. Šta si vidjelo od Njega?

Smiješ se i svjež a si lica, zeleno i mošusom namirisano – jesi li iste boje kao naš Prijatelj ili si nešto od Njegove boje kupilo?

Divna li razdoblja, nalik duši koju si sakrio od oka: očita u tvojim djelima, ali u biti tvojoj skrivena.

Ružo, zašto se ne smiješiš? Ta, izbavila si se iz razdvojenosti. Oblače, zašto ne plačeš? Ta, od svog prijatelja odsječen si.

Ružo, namiriši livadu i nasmiješi se svemu što si vidjela! Jer si se mjesecima među trnjem skrivala.

Vrte, dobro nahrani one nove pridošlice, čije priče, što do tebe dopiru, iz groma su odjekivale.

Vjetre, zanjiši grane u znak sjećanja na dan kada si bio svjedok sjedinjenja.

Pogledaj ta stabla, sva su poput terevenke razdraganih radosna – ljubičice, zašto si se u srcobolji previla?

Ljiljan veli pupoljcima: 'Mada su vam oči zatvorene, brzo ćete ih otvoriti, jer blaženstvo kušate.' (D 2936)

Crvena ruža, koja u paramparčad razdire svoj oblak – njen poticaj za to meni je najednom poznat.

Vrba je opustila svoje grane u pravim nizovima, kako bi sve propuštene molitve tako nadoknadila.

Ljiljan sa svojim mačem i jasmin uz štit svoj, i jedan i drugi se pripremaju za sveti boj.

Siroti slavuj – kako samo trpi! Na pojavak ruže on stalno pilji.

Svaka dražesna nevjesta u vrtu veli: 'Ta ruža ondje u mene pilji.'

A slavuj odgovara: 'Zbog mene izvodi one ljubomorne, bezglave i nesmotrene geste baš ta ruža!'

Mladarak podiže svoje ruke u zazivnoj molitvi – hoću li vam reći koje zazive on sada čini?

Ko stavlja turban na glavu pupoljka? Ko li ljubicu na pola presavija?

Mada je jesen bila odveć okrutna, promotri dobro predanost proljeća!

Šta god da je jesen u plijenu odnijela, proljeće će doći i donijeti novo namjesto toga.

Govorim o ružama, slavujima i ljepoticama vrta kao o razlogu – ali zašto, zašto to činim, pobogu?

Zbog ljubomore one Ljubavi – u svakom slučaju ja opisujem Božije milosti.

Ponos Tabriza i svijeta Shams al-Din još jednom veliku naklonost pokaza mi. (D 1000)

U punini srca moraš koračati, jer se u punini ilovače sreća ne može nalaziti.

Srce je domaja sigurnosti, prijatelji – ona je izvor i u ružičnjacima ružičnjaci! (M III 514-515)

Kada oblaci Tvoje ljubavi proliju kišu svojih neusporedivih bisera, tisuću divnih oblika izraste iz duše i srca, baš kao kada kiša sa neba dođe, pa brzac, jezerce i bistru tekućicu prekriju sićušne kupole.

Kakve kupole!? Jer iz tih kupola dolaze narcisi, ruže, ljubičice i zumbuli mlađaku slični. (D 14319-21)

Jutros me moje usredotočenje u vrt odvede, a vrt nije ni izvan niti u svijetu ovome.

Upitah: 'Baščo začudnosti! Kakav vrt si ti?' A ona mi reče: 'Onaj što se ne plaši ni zime ni jeseni.' (D 35726-27)

Cvijeće koje raste iz zelenoga bilja samo jedan tren traje, ali cvijeće Uma nikada cvjetati ne prestaje.

Cvijeće koje izbija iz slabe ilovače, ali cvijeće koje u srcu cvjeta – ah, kakve li sreće! (M VI 4649-50)

Ljubav je ružičnjak – od nje nek se hrana uzima! Drvo siromaštva puni unutarnji vrt plodovima. (D 11873)

Čuvari vrta Ljubavi trgaju plodove iz svojih srca vlastitih. (D 22212)

U beskrajni vrt srca ušetaj i njegove obilne slatke plodove razgledaj!

Gledaj zelenilo njegovih njišućih grana, motri nježnost ruža bez trnja!

Koliko dugo ćeš gledati formu tijela ovoga svijeta? Vrati se i razmatraj njegova nutarnja tajanstva! (D 11648-50)

U zelenom vrtu Ljubavi, koji kraja nema, pored srcobolje i radosti ima obilje plodova.

Zaljubljenost je iznad ova dva stanja. Zelena i svježja, bez jeseni i zime je ona. (M I 1793-94)

G.

VOLJENI KOJI SRCE KRADE

Bog je jedini vrijedan naše ljubavi, jer On je istinski Voljeni; svaki drugi predmet ljubavi zakriva Njegovo lice. Kod opisivanja Njegove paslike, koju oni domišljaju u svome srcu, sufije često koriste terminologiju koja se ponajprije odnosi na ono izvedeno ljubljeno iz muškog ljudskog bića, to jest odnosi se na ženu. Svaki slikoviti govor, korišten od perzijskih pjesnika u gazelima ili "ljubavnoj poemi" kada slave one izvedene ljubljene, kod sufijskih pjesnika poprima novo značenje.

Još jednom treba imati na pameti da ovdje nije u pitanju poetska uobičajenost, jer žene, prema sufijskim učenjima, očituju božanske attribute Ljepote, Milosti, Nježnosti i Ljubaznosti na jedan relativno izravan način unutar svojih izvanjskih formi. Prema Rumijevu mišljenju, njihova izvedena ljepota je najbliža istinskoj Ljepoti u materijalnom svijetu. Iz tog razloga njihova ljepota, koja privlači muškarca, može biti jedna od najvećih prepreka njegovu duhovnom razvitku. Sve dok on misli da ženska ljepota pripada njoj, on će zastranjivati. Ali, kada jednom postane kadar gledati njenu ljepotu kao odraz Božije ljepote, tad se njegova izvedena ljubav može preobraziti u istinsku Ljubav.

Iblis prokleti reče Stvoritelju: 'Želim golemu zamku za ovu lovinu.'

Zlato, srebro i krdo konja Bog mu pokaza: 'I sa ovim možeš ljude skretati s pravoga puta.'

'Divno!' povika on, i mrzovoljno opusti usne; stisnu se i kiseo k'o limun postade.

Tad Bog onom zlosretnom šejtanu podari zlato i dragulje iz majdana začudnih.

'Uzmi ove druge zamke, prokletniče!' – 'Daj mi više od toga, najbolji Pomagaču,' prokletnik na to će.

Podari mu slatku i bogatu hranu, divne napitke i mnoge plaštove svilene podari mu.

On reče: 'Treba mi više pomoći od ovoga, Gospode, tako da ih mogu vezati za uže od ličine usukane (CXI 5).

Potom oni koji su Tobom opijeni, koji su muževni i kuražni, mogu polomiti kosti ove poput ljudi.

Kroz ove zamke i užadi od samovolje, Tvoji ljudi će biti odvojeni od navade kukavičke.

Sultane Prijestolja, ja želim jednu drugu zamku – zamku koja izdajnički gura ljude u prijevaru.'

Bog donese vino i muziku, i postavi ih pred Iblisa. Iblis se malo osmjehnu i zamalo sretan posta.

Tad Iblis zazva Božiji vječni atribut 'Onoga koji u zabludu odvodi':²⁴ 'Dno okeana iskušenja dobro zamuti...!'

Tako mu On ljepotu žene pokaza, veličanstveniju od uma i čovječijeg strpljenja.

Iblis ispreplite svoje prste i od radosti zapjeva: 'Bi li mi je odmah podario – do svoje želje sam dospio ja!'

Kada vidje one čeznutljive oči koje duh i um burkaju, njihovu čistotu obraza, koja u oganj gura laskavost srčanu,

lice, madež, obrve, usne putene – činilo se da i sam Bog zasja iza nježne koprene.

Vidio je nježne pokrete i njeno koketiranje, poput Božije teofanije iza pregrade tanahne. (M V 942-953, 956-961)

Raskošnost simbolizma i slikovita govora sufijске ljubavne poezije uvećana je snagom činjenice što perzijski jezik ne pravi nikakvu razliku između rodova u imenicama ili zamjenicama. Kao rezultat toga je činjenica da pretežan dio terminologije upotrijebljene u kazivanju o izvedenim ili

“profanim” voljenim može se podjednako primijeniti i na Boga. Golemi dio, ako, zacijelo ne, pretežan dio, sadržaja sufijskih ljubavnih poema se može čitati tako kao da su upućeni ženi. Izvjestan broj njih je, zapravo, nesumnjivo nadahnut ženskim lijepim odlikama, ali to nije sprječavalo pjesnika da motri žensku ljupkost u smislu ogleдала Božije ljepote.

Dvosmislenost izvornog perzijskog jezika u pogledu roda ne može se, nažalost, zadržati u engleskom jeziku. Kao i većina prevodilaca, mislio sam da je bolje ako uklonim tu dvosmislenost umjesto da upotrijebim neku varku kako bih sačuvao izvornu aromu.²⁵ Iz određenog razloga sam samovoljno upotrijebio velika slova, mada ni takav način ne postoji u perzijskom jeziku. Ono što praktički znači jest to da, primjerice, kada Rumi govori o *ma’shūqu* ili *dilbaru*, ja to prevodim kao “Voljeni” i tvorim zamjenicu koja se odnosi na taj prethodni pojam, u smislu zamjenice “On”, “Njega” ili “Njegov”. Ali bi se jezički moglo upravo jednostavno tvoriti imenicu “voljena” i zamjenicu “ona” ili “nju”. U svakom slučaju, sami sadržaj stihova često je dvosmislen, a paslike koje su upotrijebljene nepoznate su zapadnjačkim čitateljima. Jedino bi ta činjenica mogla opravdati moju odluku da u prijevodu uzmem u obzir pojam istinski Voljeni i da zanemarim podjednako moguće ukazivanje na izvedeno voljenog.

1. Svjedok

Riječ *shāhid* ili “svjedok” je jedan od dvosmislenih pojmova perzijske ljubavne poezije usljed širokog poretka značenja koja taj pojam obuhvaća. Taj pojam, u jednom smislu, označava Božije ime, podjednako ravno kur’anskom pojmu *shahīd*, koje se pojavljuje u brojnim stavcima, kao naprimjer: “Allah je, zaista, svjedok svemu.” (XXII 17) U drugom smislu *shāhid* je atribut Poslanikov i, u širem smislu, atribut svih poslanika i evlija, kao, naprimjer, u stavku: “O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka...” (XXXIII 45), to jest kao svjedoka vjere i ljudskih djela, kao onoga koji će posvjedočiti u vezi s njima na Dan ponovnog proživljenja. U sličnom smislu je ovaj pojam upotrijebljen da označi “svjedoka” ili jedan element “dokaza” predstavljenog sudu. Diljem perzijske literature ovaj pojam također može označavati divnu ženu ili lijepog muškarca, koji su uzeti da budu znakovi, ogleдала ili “svjedoci” Božije ljepote. Stoga ovaj pojam također označava “predmet ljepote vrijedan naše ljubavi”, to jest on označava voljenog ili

voljenu, u izvornom ili u izvedenom značenju riječi. Ovaj pojam također može ukazivati na pasliku ili formu istinski Voljenog u srcu. U tom smislu ovaj pojam iznova susreće ono svoje prvo značenje, jer “niko ne poznaje Boga doli Bog sam”. Ono vremenito ne može poznavati Vječno do te mjere da sufija kontemplira Boga u svome srcu, a Bog je navlastito Onaj Koji kontemplira: u konačnici, Svjedok, Svjedočanstvo i Posvjedočeno su jedno.

Neke sufije, poput Awhada al-Dina Kirmanija i Fakhra al-Dina ‘Iraqija, čini se da su sustavno upotrebljavali vidljive predmete u svijetu kao potporu za kontempliranje onog unutarnjeg posvjedočenja. Ova dva lika su posebice poznati po meditiranju nad Svjedokom kako je odražen u osobi mladih ljudi, zbog koje prakse su često bili osuđivani od drugih sufija, uključujući i samog Shamsa iz Tabriza.

Kada Rumi govori o Svjedoku, on obično misli na Svjedoka u srcu. On, katkada, misli na evliju koji je preobražen u locus očitovanja Božije ljepote i koji je postao Njegovim voljenim, ili predmetom Njegovih riječi: “Ali, glede tebe...”

Mora se također spomenuti “*shâhid-bâz*”, osoba koja je “predana svjedocima”, onaj koji je zaokupljen kontempliranjem njihove ljepote. Zbog različitih razina značenja riječi “svjedok” u perzijskoj literaturi, *shâhid-bâz* može, katkada, označavati “ljubitelja mladića” u homoseksualnom smislu riječi. Ova riječ se češće odnosi na onoga koji je posvećen kontemplirajućoj ljepoti u ljudskoj formi. U drugom odjeljku koji je nešto niže citiran, Rumi tu riječ primjenjuje u onom potonjem značenju na samoga Boga.

Do mjere do koje Rumi govori o izvanjskim fizičkim formama ljudskih bića kao “svjedoka” ili očitovanja Božije ljepote, on ili ne pravi nikakvu aluziju na njihove rodove ili ih feminizira. Rumi na sličan način često ukazuje na “netaknute djevojke” ili “nevjeste” srca, to jest na paslike i forme Božije ljepote u njemu. Možda je riječ o “svjedoku” u smislu u kojem na sebe preuzima muški lik Jusuf kojega muslimanski izvori nazivaju najljepšom osobom koju je Bog ikada stvorio.

“Bog ima određene sluge koji, kada vide ženu pod velom, zapovijede joj: ‘Skinu svoj veo kako bismo mogli vidjeti tvoje lice! Ko si ti? Šta si ti? Kada ideš tako pokrivena i kada te mi ne možemo vidjeti, mi bivamo zbunjeni, govoreći sebi: ‘Ko ono bijaše? Kakva ona osoba bijaše?’ Ja nisam neko ko će, vidjevši tvoje lice, biti očaran tobom i privučen tvojom ljepotom. Odavna me je Bog učinio čistim i slobodnim od svega tvoga. Ja sam siguran od pogibelji da te gledam i da postanem zbunjen i očaran. Ali, kada te ne

bih vidio, tad bih bio zbunjen od pomisli: 'Ko ono bijaše?' Ova skupina je u suprotnosti sa jednom drugom skupinom – skupinom ljudi ega. Ako bi oni vidjeli lica svjedoka, oni bi bili očarani i zbunjeni zbog njih. Stoga je bolje da se svjedoci zadrže zakrivenim kako ne bi bili zarobljeni od tih ljudi. Ali, glede ljudi srca, za njih je bolje da im se svjedoci otkriju, kako ne bi bili zbunjeni.

Neko je kazao kako u gradu Khawarazmu niko nije zaljubljen, jer ondje ima mnogo svjedoka. Niko odskora ne vidje svjedoka i ne izgubi svoje srce doli onaj koji vidi jednog drugog, ljepšeg svjedoka, i njegovo srce postaje hladno prema onom prvom svjedoku.

Učitelj reče: 'Mada se oni nisu zaljubili u svjedoke Khwarazma, ipak su se zaljubili u sam Khwarazm, jer u njemu ima beskonačan broj svjedoka. Taj Khwarazm je siromaštvo: u njemu su bezbrojne ljepotice, to jest značenja i duhovne forme. Prema kojoj god se okreneš i kod nje malo otpočineš, druga ti pokaže svoje lice i ti zaboraviš onu prvu – i tako *ad infinitum*. Stoga, daj da postanemo zaljubljenici u samo siromaštvo u kojemu se mogu pronaći takvi svjedoci.'" (F 159/167)

Želiš li da ti se svjedoci nebeski pokažu, učini da tvoje srce bude drug zrcalu-glačalu! (D 21565)

Kuću svoga tijela učini vrtom i ružičnjakom! Kutak srca svoga načini da bude džamija petkom!

Potom u svakom trenu ti ćeš kontemplirati jedincatog svjedoka, koji ti na pladnju donosi rijedak slatkiš od badema. (D 32022-23)

Ko je to što dođe tako pijan od Prodavca vina? On je ili Prijatelj ili je prispio sa strane Prijatelja, ili je svjedok duše, njen strgnuti veo; ili je Jusuf Egipćanin, koji je iz dućana prispio. (D 24684-85)

Noćas radimo kao sluge, srčanu užad zatežemo, da čador nad narcisima i ljiljanima podignemo.

Koliko dugo ćemo, tražeći put, gugutati: 'Gu, gu...' (Gdje je? Gdje?)', poput golubice. Srebrenkasta prsa Svjedoka drobe ovaj svijet u mrvice.

Svaki mjesecoliki svjedok je postavio zamku na putu za drugoga, svaki je kralj nad kraljevima, svaki je ljepši od narednoga. (D 34724-26)

Da posvjedočim o Bogu, svjedok duše zamoli me, ovo nevjerno srce pronađe vjeru, zacijelo je pronađe! (D 30916)

Ah, kad bi samo otvorio za trenutak vrata ove kuće, vidio bi da je prisni prijatelj srce žive stvari svake; Jakubove oči će postati radosne kroz pogled na svoga sina, Saki sjedinjenja će proliti pehar vječnoga vina.

On će pokazati Svoje lice i reći: 'Ja sam tvoj Svjedok, nemoj se bojati! Ovo gubitak nije, dobitak si pronašao ti!' (D 30459-61)

Kada posvjedočeni Svjedok svijet ukrasi, mi smo od svjedoka i bugarskih robinja izbavljeni. (D 15590)

Proljeće je došlo i decembar je minuo, vrijeme pijenja i flauta je stiglo! Sjedinjenje pehara i vina je dospjelo, trenutak stola je iščez'o!

To staro lukavstvo je minulo, nestali su ta zima i nevolja! Proljeće je stiglo i stotinu svjedoka porodilo, muškaraca i žena. (D 34700-01)

Ovo uništeno srce ja ću pred Tvoju pasliku staviti. Bude li moralo govoriti o vjernosti: 'Je li ovo vjernost?', ja ću kazati.

Kada pokucam na kapiju pritužbi, sud pravde će otvoriti svoja vrata – moj svjedok će biti Njegov obraz, moj dokaz će biti Njegove oči poput narcisa. (D 5856-59)

Ti si istinska i izravna vizija, stoga se smij mišljenju i oponašanju! Ti si svekolika kontemplacija, koja se smije prenesenoj novosti i kazivanju.

U trajnoj Prisutnosti ti si Svjedok i Posvjedočeno u jednom trenu! Smij se Putu, putniku, kretanju i putovanju!

Svoju glavu između iščeznuća i poništenja uzdigao si – smij se glavi, kraljevskoj vlasti, pasu i kruni! (D 30442-44)

Proputovao si svijet i mnoge planine pretrčao na Zemlji. Putuj sada u duši i motri ljude koji su cijelom dušom postali!

Motri štovatelje zapovijedi Božije, natopljene njom, sa svojim božanskim darovima, svojom ljepotom i svojim svjedokom-prirodom. (D 24187-88)

Svjedoče bez nesavršenstva, duša pleše zbog tebe! Ah, ti si opio našu glavu – mir Božiji se stere od nas do tebe! Shamse Božiji iz Tabriza! U parfimeriji ti si i mošus i amber – od nas do tebe mir se Božiji stere! (D 24522-25)

Znaj da gnostikovo oko svetište za ova dva svijeta pribavlja, jer svaki kralj prima pomoć od njega.

Muhammed je zagovornik za nemilost svaku, jer njegov pogled nigdje od Boga ne smaknu (LIII 17).

U toj noći – ovome svijetu – gdje je Sunce iza vela, on je sačuavao svoju viziju o Bogu i zadržao nadu u Njega.

Njegove oči su primile mirisnu vodicu iz onog Zar grudi tvoje nismo prostranim učinili? (XCIV 1). On je gledao ono što Džibril nije mogao nositi...

On je kontemplirao stanja svih Božijih sluga. Bog ga je nazvao Svjedokom baš stoga.

Alatke Svjedoka su jezik i oči, tako britki da nijedna tajna ne može njegovu noćnom bdijenju umaći.

Čak i kada bi stotinu tužitelja svoju glavu pokazalo, Sudac bi Svjedoka slušao.

Takav je postupak sudaca kod donošenja odluka: svjedok pokazuje njihova dva jasno motreća oka.

Riječi svjedoka zamjenjuju oči sučeve, jer on je nepriistrasni vidjelac tajne.

Tužitelj ima jedno oko, ali ga samozanimanje prevladava; samozanimanje je veo srčanog oka.

Bog želi da pobožan postaneš, stoga treba da napustiš samozanimanje i svjedok ostaneš,

jer ti samoživi poticaji su na očima zastori, stegnuti oko vizije kao na očima povezi...

Tako je Poslanik vidio tajanstva bez ikakvih zastora; vidio je putanju duša vjernika i nevjernika.

Bog ne posjeduje skrovitije ništa u visokim nebesima i na Zemlji negoli je ljudska duša.

Bog je otkrio sve stvari, uvehle i svježe (usp. Kur'an VI 59), ali je sa onim duša je od naloga Gospodara mog (XVII 85) zapečatio tajanstva duše.

Stoga, pošto je Poslanikovo moćno oko dušu vidjelo, ništa više njemu nije ostalo skriveno.

On je apsolutni svjedok u svakom sporu; ove riječi svakoj glavobolji čini skidaju.

Božije ime je Pravedni, a svjedok je Njegov; stoga je pravedni svjedok oko Voljenog.

U oba ova svijeta Bog u srce zuri, jer kralj na svjedoka motri.²⁶

Božija ljubav i Njegova tajna "kontempliranja svjedoka" (shâhid-bâzî) su temelji svakog Njegovog metanja zastora.

Stoga je kazao naš Motrilac svjedoka: 'Ali zbog tebe u času susreta u noći mi'radža.

Božiji sud vlada nad dobrim i nad zlim, ali zar Svjedok ne vlada nad sudom Božijim?

Zatočenik tog Suda postao je njegov zapovjednik! Blago tebi, oštrovidi Poslaniče, koji si Božiji miljenik! (M VI 2860-63, 66-73, 76-86)

Leti ka Nevidljivome! Ne leti u tom smjeru, moja brza ptico! Idi Skrivenom Domu, moje shvaćanje i moja misli! Šta ima svijet pokazati iz bezdana Univerzalnog Uma doli bubnjanja? Šta je nebeskim sferama drugo ostalo od uroda mojih sfera doli slama?

Ja sam ranio tvoje srce – ne iscjeljuj ranu koju nanosim ja! Pocijepao sam tvoju halju – ne krpi halju koja je pocijepana!

Motri me sa što više radosti, jer ja sam od glave do pete Voda Života. Ne budi tako sumnjičav, ti koji strahuješ od razorenja u mojim rukama!

Tik uz obalu mog duševnog mora, okean je manji od kapljice – u blizini moje težnje ispunjene srcoboljom, radost vrijedna ječmenog zrna nije.

Kraljevi love zečeve, prepelice i gazele, ali pogledaj divlje lavove naglavce zavezane u moje kožne remene!

*Lavlja srca krvi su okrenuta, a krv je, nalik ružama,
obojila bojište. Oni koji ljude navedu na bjesnilo, s moje
strane su u bjesnilo odvedeni, svjedoci onog 'Zbog tebe.'
(D 18897-903)*

Pojmovi poput 'Svjedoka', 'Otimača srca', 'Osvajača srca', 'Srčanog olakšanja' se primjenjuju na divnog, zanosnog Voljenog i predstavljaju teofanije Njegove naklonosti. Ali se Voljeni, pokatkad, očituje kao Strogost i Srdžba, u kojem slučaju je On okrutan i krvopija. Kao što smo vidjeli, Rumiju ne smeta upotrebljavati relativno šokirajući slikoviti govor. U narednim odjeljcima navodimo dva odvojena primjera upotrebe termina 'bludnica' (*rūspî*). Ako je svjedok Voljeni opažen u divnoj formi, tad je bludnica voljena pojmljena u ružnoj formi. Drugim riječima, bludnice su paslike, opažene u srcu, koje na prvi pogled povećavaju bol i agoniju razdvojenosti. Ali, zaljubljenik ih s radošću mora objumiti, jer one, zapravo, nisu drugo doli divni Svjedok.

"Pa, ja sam bludnik. U vrijeme kada sam bio mali, to je bio moj posao. Znam da to pomjera prepreke i spaljuje velove. To je korijen svih čina podložnosti. Sve drugo je drugorazredno. Isto tako, sve dok ne prerežeš vrat janjeći, beskorisno je klevetati njegove koljenice. Post odvodi u nepostojanje gdje se, nakon svega, zatječe svako blaženstvo. *A Allah je na strani izdržljivih.*" (II 249) (F 126/137)

*Od Poslanika alhemiju nauči: šta god ti Bog podari,
zadovoljan budi.
Svakog trena u potištenosti zadovoljan moraš biti,
kapija rajska će ti se otvoriti.
Ako ti dođe srcobolje glasonoša, prigrli ga kao prijatelja!
Okrutnosti koja od Voljenog dolazi – toplu dobrodošlicu
iskaži!
Potom, da srcobolja uzmogne zastor podići, sipaj šećer,
budi nježan i onaj koji srce plijeni budi.
Dočepaj se ivice krajička vela od srcobolje, jer ona je
divna, ali i varljiva je.
U tom sokaku bludnik sam ja – svukao sam veo sa
svakog lijepog lica.
Sve one su navukle ružne velove, tako da pomisliti
možeš da liče na zmajeve.*

Ali ja sam sit duše svoje – ja štujem zmajeve! Ako si zasićen svojom dušom, tad osluhni njihove jeke dobrodošlice!

Srcobolja me bez smijeha pronaći neće nikada – kao “lijek” bol dozivam ja.

Ništa nije blagoslovljenije od srcobolje, jer njena nagrada beskrajna je.

Ne pokažeš li svoju muževnost, ništa nećeš pronaći. Biću tih, da pogreška iz mojih usta ne iskoči. (D 2675)

2. Gledanje Lica

Gledanje Voljenog je istinski dobitak ljubavi. Prije negoli zaljubljeni uhvati bljesak Voljenog, njegovo pregnuće na duhovnom putu će ovisiti o govorkanju, i vatra će u njegovu srcu buknuti. Ali, kada jednom primi dar najprofinjenijeg kušanja zanosa u viziji, on će potpuno izgubiti zanimanje za sve drugo doli za Boga.

U jeziku Ljubavi Lice ukazuje na sjedinjenje, dok se duhovne naklonosti primaju snagom poljupca. No, uvojci Voljenog zaklanjaju Njegovo lice i, na taj način, ukazuju na razdvojenost. Ili su oni, pak, dvosjekli mač. Oni zakrivaju Lice, ali u konačnici oni su Njegovi uvojci. Stoga su oni lanac koji će, kada se dosegnu, spašavati od survavanja u more mnoštva.

a) Vizija

“Čovjek je uvijek u ljubavi sa onom stvari koju nije vidio ili za nju čuo ili je nije shvatio. On za njom danonoćno traga. ‘Ja sam sluga onog što ne vidim.’ Ali, on se dosađuje sa onim što je vidio i što je shvatio, i on bježi od toga. To je razlog zbog kojeg filozofi poriču viđenje Boga. Oni vele: ‘Kada biste Ga vidjeli, moglo bi se desiti da Ga se zasitite i da vam bude dosadno – ali je to nedopustivo.’ Sunijski teolozi odgovaraju da bi to moglo biti tako samo kada bi On imao samo jednu boju. Ali On očituje stotine boja u svakom trenu, jer *svakog časa On je obuzet nekom svrhom* (LV 29). Ako bi se On pokazao u stotinama tisuća teofanija, nijedna od njih ne bi nikada sličila nekoj drugoj. Konačno, ti također vidiš Boga u samom tom trenutku, u Njegovim učincima i djelima. Ti svakog trena vidiš nešto drugo, jer nijedno od Njegovih djela ne slični nekom drugom. U trenutku radosti postoji jedna

teofanija, a u času potištenosti postoji neka druga teofanija, u momentu straha neka treća, a u času nadanja neka četvrta teofanija. Pošto su djela Božija i teofanije Njegovih djela i učinaka različite i ne sliče jedne drugima, sa teofanijom Njegove Biti je isto, baš kao i sa teofanijom Njegovih djela. O jednoj od njih sudi iz perspektive one druge! I ti također, koji si jedna čestica Božije moći, svakog trenutka trpiš tisuću promjena i nikada ne ostaješ isti.” (F 113-114/124-125)

Čovjek je vizija, ostalo je koža; ali je samo vizija Prijatelja stvarna vizija.

Gdje ne postoji vizija o Prijatelju, čovjek je od slijepca nešto bolji. Kada tvoj prijatelj nije trajan, bolje je ti ga izbjegni. (M I 1406-07)

Ili vizija o Prijatelju ili ljubav prema Njemu – zar bi čovjek mogao koristiti ovaj svijet za neku svrhu drugu? Želiš li vidjeti Prijatelja u Njegovu liku, svoju dušu drži u sedžde stavu! (D 1445-46)

Božija nakana spram čovjeka je vizija i razumijevanje – ah, milosti Božija, nikada ne napuštaj viziju i razumijevanje! (D 10906)

Kada čovjek ubere plodove vizije, ovaj mu svijet izgleda poput strvine. (M II 582)

U predanju se prenosi kako je jedan lijep i skupocjen konj, čija je vrijednost bila vrijednost poreza cijele jedne provincije, doveden Poslaniku Božijem kao dar. On ga je prihvatio i kazao: ‘Da mi je bila ponuđena koljenica, ja bih je prihvatio.’ Drugim riječima, ‘Moja nezainteresiranost mi jasno stavlja do znanja kako zemaljska skladišta i riznice nisu ništa u usporedbi sa onim nebeskim, jer ova Zemlja moli za nebeske mrvice. Meni su ponuđene one nebeske riznice i skladišta, a ja ih, ipak, ni pogledao nisam. *Pogled mu nije skrenuo, nije prekoračio.* (LIII 17) Pitam se, kada je neko već vidio lice Božije, kako bi ijedna stvar u njegovim očima mogla išta predstavljati? Postupio sam tako iz svoje nezainteresiranosti. Ali i iz velikodušne muževnosti, saosjećanja i želje da ugodim Božijim stvorenjima, te stoga prihvaćam i ukazujem čast svakom daru koji mi je donesen, čak i nozi zeca. Ne bih razočarao darodavca.” (MK 47:52/113)

Zar nikoga nema čiste i vizije vrijedne kojom zuri u zvijezde?

Zar nikoga nema čistog od te vode i ilovače da zuriti u Okean uzmogne?

Da je kadar nogu svoju položiti na Qaf planinu, i pogled uperiti prema Feniksovom krilu?

Da Sunce uzmogne njegovu viziju učiniti pijanom, bezglavom i beznogom?

Zar nema nikoga ko prima puninu od svjetla Ljubavi, kako bi vizija njegova mogla potpuno Onkraj segnuti?

Voda snagom vode postaje čista – čovjek koji može gledati viziju od Vizije prima.

Postani samo vizija, jer Božijem dvorištu samo vizija ima pristupa! (D 1169)

Vidio sam tog dobrog i divnog Kralja, to Oko i Svjetiljku srca,

tog Tješitelja srca i Nutrinu, svijet i tu dušu – narastajuću dušu.

Vidio sam Njega, Koji umu um dariva, a čistotu čistoti poklanja,

taj Predmet divljenja prema Mjesecu i nebesima, tu Kiblu duša evlija.

Svaki moj i najsićušniji djelić svojim vlastitim glasom dozivao je: ‘Sva hvala pripada Bogu i sve zahvale!’

Kada je Musa iznenada vidio to Svjetlo iz grma, kazao je: ‘Spasen sam od traganja! Jer bijah baštinik tog dara.’

Bog reče: ‘O Musa, putovanja se mani! Svoj štap baci! (XXVII 10)

Odjednom Musa izbaci iz srca svog prijatelje, drugove i bližnje.

To je znak onoga: Izuj, zato, obuću svoju! (XX 12): ‘Prema ova svijeta dva dokrajči ljubav svoju!’

Srčani dom nema prostora za drugo doli za Boga – srce poznaje ljubomoru poslanih od Boga.

Bog reče: ‘O, Musa, a šta ti je to u tvojoj desnoj ruci?’ – ‘Ovo je moj štap za moj put’ – Musa izusti. (XX 17-18)

Bog reče: ‘Baci ga (XX 19) i motri čudesa nebeska!’

On ga baci i on zmija postade; kad on zmiyu ugleda, bježati stade. (XX 20-21).

Bog reče: 'Ne boj se, uzmi je! Ja ću je vratiti u ono što je bila ranije.' (XX 21);

'Tvog neprijatelja ću učiniti tvojim pomoćnikom, tvog protivnika tvojom potporom.

Tad ćeš znati da jedino iz Mog obilja dolaze prijatelji vjerni i nježni.

Kada tvojim rukama i nogama budemo bol darivali, u tvojim će očima izgledati k'o da su zmijama postali.

Ruko, samo Nas doseži! Nogo, jedino Cilju teži!

Ne bježi od trpljenja koje ćemo ti tovariti, jer gdje god trpljenje nađeš, ondje ćeš i način izlječenja pronaći.'

Niko nije od trpljenja bježao a da, zauzvrat, nešto gore nije pronašao.

Bježi od mamca – to je mjesto gdje pogibelj počiva.

Napusti mjesta pogibelji i idi tamo gdje um prebiva!

Shams iz Tabriza je svoju plemenitost pokazao, ali, kada je otišao, sa sobom ju je ponio. (D 123)

b) Lice

Gospodaru, ako bismo ikakvu olakšicu bez Tvoga lica imali, svaku olakšicu nam tad oduzmi! (D 16277)

Niko ne biva svjestan te kraljevske Prisutnosti, sve dok bez srca i uma ne dođe kući.

Ludak je onaj ko je Tvoje lice vidio, a potom se od Tebe, ne hodeći u ludilu, udaljio! (R 618)

Jedan pogled na Njega više od stotinu duša vrijedi. Stoga predaj svoju dušu, kupi jeftinu, potom idi! (D 23099)

Mada je prvi pogled bio bez razmišljanja, ipak je postao glavnicna i za Ljubav osnova. (D 7468)

Čim sam vidio lice tog Jedinog Voljenog, vidio sam svoje srce u srcobolji beskrajnoj. (D 16390)

Lica mi Tvoga, nikada nisam lice poput ovoga vidio! Kako Ti slišiš toj formi o kojoj sam mnogo slušao? (D 14979)

Ah, ne tjeraj onoga ko je jednom lice Tvoje vidio, Tvoje lice vidio od Tvog lica daleko!

Ko gleda drugo doli Tvoga lica, mukama izvrgnut je! Sve drugo doli Boga, ispraznost je! (M VI 2897-98)

Pošto je Tvoje lice idol, tad je idolatrija još slađa; pošto vino dolazi iz Tvog pehara, tad je opijenost još draža.

Bijah tako poništen u postojanju ljubavi Tvoje, da je moje nepostojanje od postojanja mog tisuću puta slađe. (R 904)

On, poput Sunca, ne spava niti jede, i On hrane i spavanja lišava duše:

'Dođi, postani Ja, ili imaj iste odlike kao Ja! Tad možeš vidjeti Moje Lice u onom što je teofanija!' (M VI 578-579)

Kada je duša bila poništena, kazala je u usredotočenju: 'Ništa doli Boga kontempliralo nije ljepotu Božiju!' (D 8994)

Tvoje lice me je učinilo ružičnjakom trajnim, Tvoja vizija je moje oči zadržala trajno blistavim.

Običavao sam govoriti: 'Moje zlo oko neka je od Tvoga lica daleko!' Voljeni, bih li ja mogao biti ono zlo oko? (R 1166)

U nastojanju da se možemo sjećati jedni drugih, ja poklonih svoje ranjeno srce Tebi i Tvoj lik primih.

Primih lik Tvoje ljepote, mjesecoliko-podjarmljujuće lice, i, mlađaku nalik, luk obrve Tvoje! (D 17092-93)

Danas je moja prilika Voljenog vidjeti; danas će najveličanstvenije Sunce granuti.

Jučer je Prijatelj bio svekolika Srdžba i krvopija, ali je danas apsolutna Nježnost i bespomoćnome hrana.

Ništa ne govori o hurijama, mjesecima, dušama ili ljupkim stvorenjima, jer niko od njih Njemu ne sličī – On je od nečeg sasvim drugoga.

Ko god je vidio Njegovo lice, a uništen nije, taj čovjek nije – on ploča mramorna je. (D 4713-16)

Mjeseče moj, moja svjetiljko blistava! Otkada sam prvi put vidio Tvoje lice, gdje god da sjedem, radostan sam ja, gdje god da idem, usred ružičnjaka sam.

Gdje god paslika Kraljeva da je, tu je vrt i mjesto kontemplacije; u ma koje stanje da kročim, u samozadovoljstvo umočim se.

Premda su vrata ovog šestostranog manastira zatvorena, mjesecoliki Voljeni Svoju glavu proturi kroz moj prozor iz Nemjesta. (D 14632-34)

Onaj ko te svega naslikao samim Njime, u tvojoj ludoj čežnji te na miru pustiti neće.

U tvome domu obavijesti – mislim na tvoje srce – On će učiniti da dvije stotine divnih drugara ondje poraste. (R 57)

Da se raj Tvoga lica otkrije u teofaniji, ni pakao ni njegovi nesretni stanovnici ne bi opstali. (D 33434)

Kada teofanija Božije ljepote narasta, gledaj: mrva po mrva obaju svjetova poput Musaa se opija.²⁷ (D 4208)

Onaj ko je vidio Tvoje lice – kako to da su hladne njegove oči riznica pohranjena u zemlji, Mjesec koji nebom šeta! (D 5851)

Da li iko uz Tvoje lice razmišlja o lučama i svjetiljkama?

Oni vele: 'Mozak svoju snagu prima iz sna.' Da li zaljubljenik o mozgu razmišlja? (R 619)

Kada Te žena susretne, ona se od svog muža razide; kada muškarac vidi Tvoje lice, on svojoj ženi više ne ide. (D 8119)

Kunem se duhom Tvojim! Makar i vladanje nad svijetom po srijedi da je, bilo šta drugo osim gledanja Tvoga lica prazna bajka i prijevara je. (D 3596)

Znaj da bilo kakvo pregnuće ili trud, osim kontempliranja lica Tvog, nevjerovanje je na Putu i nepoznavanje Istinitog.

Čim si pokazao to Lice, s Tobom je nestala pamet i vjera. U svakom smjeru Halladž duše vidi neka druga vješala.

Ti si dušu učinio ludilom, a srce okeanom. Kako bi srce moglo slati pogled drugom doli onom Voljenom? (D 11541-43)

Svjetlost Sunčeva lica ne može činiti što Tvoje lice čini; pometnja Uskrsnuća ne može učiniti ono što Tvoja ljubav učini.

Ko god vidi Tvoje lice, nikada u ružičnjak otići neće; ko god kuša Tvoje usne, nikada o vinu govoriti neće.

Kada Tvoji uvojci stignu, mošus svoj miomiris povuče; kada Tvoje svjetlosno zračenje dođe, razum svoju glavu natrag vuče. (D 8226-28)

Da samo jedna trunčica Tvog lica pokaže se, ni dervišev ogrtač niti kršćanski pojas ne bi na Zemlji održali se.

Kada pokažeš Svoje lice bilo kome u ova svijeta dva, vatra ga proguta i ne preostaje mu drugo doli Tvoja srcobolja.

Kada bi ti strgnuo veo sa tog divnog Lica, od Sunčeva i Mjesečeva lica ne bi ostalo ni traga.

Sa vinom Ljubavi Ti ostavljaš da spavaju oni koje je vatra progutala – samo si Ti onaj koji je povjerilac tajanstava. (D 657)

Tvoje blistavo lice je ogledalom moje duše postalo – to dvoje: moja i Tvoja duša najednom postaje jedno.

O savršeni, puni Mjeseče! Dom srca Tvoj dom je! Um – koji nekoć bijaše gospodarem – Tvoj sužanj i vratar postade.

Od onog dana Alastu duša se Tobom opila, mada ju je za trenutak voda i ilovača zbunila.

Pošto je sada ilovača na dno se spustila, voda je bistra ostala. Ne mogu kazati više: ‘Ovo je moje, a ono je Tvoje.’

Sada je Vladar iz Ruma smrskao Etiopljane²⁸ – neka Tvoja nasmiješena sreća za svagda pobjedonosna bude! Ah, Tvoje lice je poput Mjeseca – daj da ponekad jadikujem, jer Tvoja slatkorječiva ljubav moj je veo postala. (D 2243)

Šta si Ti pio sinoć? Kaži mi, šecerli Idole moj, kako bih i ja mogao isto piti – dan i noć, sve ove godine duge, dok ne iscrpim život svoj.

Ako me zavodiš Ti, istinito će mi pripovijedati Tvoja boja – otkako sam vidio Tvoju boju, moja glava je omamljena.

Za trenutak povuci Svoje uzde – ne ostavljaj me u žurbi! Nek se moje srce prosvijetli, da u punini u Tebe zuri.

Moje srce divlje udara – ostani još trenutak ovaj! Krv mi se cijedi iz očiju – moje piljenje u žurbi ne ostavljaj!

Kada sam daleko od Tebe, podučavam zemlju da bude tamna i zlosretna; ali, kada Te za trenutak pogledam, ja obasjam plava nebesa.

Kada se Sunčev obraz od Zemljina lica odmakne, noć mora tamnu odoru razdvajanja na sebe da namakne.

Ali, kada se Sunce ujutro pokaže, Zemlja bijelo ruho odjene – ah, Tvoje lice je sunce duše! Ne udaljavaj se od mene!

Ne budi tiranin, Idole! Krv moju nevino ne prolivaj! Svoje srce prema meni ne zatvaraj, Idole, moj dragulj ne upropaštavaj!

Sinoć je pehar Tvoju pasliku u moju ruku stavio – prije nego Te vidjeh ondje, želju za vinom nisam imao.

Nebesa i Zemlja su nakvasali od napitka kojeg Si im podario – nahrani me iz Svog vlastitog Jastva, jer ja sam omršavio!

O, prgavi Idole, Tvoja svadljivost bi čak i šećer opila! Tvoja duša je moja duša, Tvoja zvijezda je i moja!

Srcu svome stalno govorim: ‘Pij krv i ostani mirno!’

Ali ono samo slegnu ramenima: ‘Ti si miran, ja sam nagluho.’ (D 1407)

c) Uvojci

Okolo koje je kradomice u to Lice gledalo, stotinama pijanjanja i terevenki je svjedokom bilo,...

Uho koje je čulo riječ ‘Mir!’ sa usana tog Prijatelja, nikada neće prihvatiti laskanja i prijekove Vremena.

Pošto nisi vidio kovrdže Njegovih uvojaka, ispričan si kod Njega, ti koji si se zapleo u dobro i zlo tekućega Vremena! (D 25133, 35-36)

Bog je tebi prisutan – Mi smo čovjeku bliži negoli njegova vratna žila kucavica (L 16) – ali ti si u Njegovim uvojcima i nesvjestan, poput češlja. (D 24826)

U velovima mirisne kose motri to Lice! Ah, kakvog li Lica! Sami Bog ga je mio, daleko od svih umivatelja lica.

Ništa ne zastire Njegov obraz doli krajevi Njegovih uvojaka – katkada su oni palica, kojiput polo loptica.

Njegovo lice je tako prozračno da zaljubljeni zalutaju, i na krajevima onih loknica Njegovu formu gledaju. (D 2334-36)

Mnoge duše su se kotrljale pred tom polo palicom Njegovih uvojaka! Duša ambera je smetena od takvog mošusa! (D 27597)

Stijeg Tvojih uvojaka Tvoju ljepotu zakriva – inače bi Tvoja svjetlost snažnije sijala, o, Ti ljepoto brbljiva! (D 21768)

On je sjena i svjetlo, On je sabranost i raspršenost: Svjetlo obasjava Njegovo lice, a sjena Njegovu kosmatost. (D 22734)

Neka Nevidljivi Lik dođe i makne te iz forme, jer Njegove udvostručene kovrdže u teškoće su te uplele. (D 24225)

Kovrdže Tvojih uvojaka raščupale su i zaplele moje poslove – stavi Svoje raskuštrane uvojke na moje zape-tljane poslove! (D 25305)

Zgrabi Sunčevu haljinu objema svojim rukama: budi potpuno raspetljan od onih kuštravih loknica. (D 34800)

Nećeš dosegnuti lice Idola sve dok te On zamkom Svojih uvojaka ne zgrabi – ali ustraj, jer ustrajnost će te ispeći! (D 9487)

Za onoga ko ima mrvicu srca u svojim prsima, živjeti je teško bez ljubavi spram Njega.

Onaj ko gleda Tvoje sindžirli uvojke, halku na halci, pa opet racionalan ostane, taj lud je. (R 581)

Šta bi me to očaravalo doli Tvoja oka dva? Šta bi me to do ludila dovodilo doli Tvoja sindžirli dva uvojka?

*Zašto bih se okretao prema licu Tvome, poput nebesa,
doli iz ljubavi, Licu za kojim se traga na mjesecini? (D
17213-14)*

*Od one noći kada krajeve Tvojih uvojaka u snu vidio
sam, bijah zbunjen i pometen, ali Ti nisi tumačio moj
san. (D 28045)*

*Kada sam segnuo s onu stranu svoga uma, dohvatio sam
krajeve Tvojih uvojaka – sada sam uhvaćen i zarobljen u
Njegovim kovrdžama. (D 14951)*

*Dođi, zakuj taj sindžir za moja stopala, jer ja sam
otkinut od lanca racionalnih spona!*

*Kada bi donio dvije stotine sindžira, potrgao bih svaki,
osim kovrdža silno Voljenog moga. (M VI 610-611)*

*Danas je Kralj potajno izašao pred ludake, pa su
jadikovati stale duhovno opsjednute duše njihove.*

*Taj Kralj je prepoznao moj glas u toj vrevi, jer je bio čist
od zadaha životinjske naravi.*

*Načinio je kraljevsku gestu, to jest ‘jednog od opsjednutih
je oslobodio njegovih okova.’ O, Kralju, ako sam ja op-
sjednut, Ti si Sulejman svih opsjednutih duša.*

*O, Kralju! Ti znaš tajanstva ptica i zaziva džinskih.
Kako bi izgledalo kad bi i Ti izgovorio čaroliju nad
ludakom ovim!*

*Neki starac dođe pred Kralja i reče: ‘U okove stavi njega,
jer ovaj ludak je izazvao golemi metež i štetu među
vragovima.’*

*Moj Kralj reče: ‘Ovaj ludak može biti okovan samo
Mojim uvojcima – tebi nije poznata njegova priroda.*

*On će tisuće lisičina potrgati i u Našu ruku doletjeti. On
će postati od onih koji će se Nama vratiti (XXI 93), jer on
je soko kraljevski.’ (D 2509)*

d) Poljubac

*Dođi! Koliko dragocjenih rubina košta poljubac, koliko?
Kad bi poljubac i cijeli život vrijedio, kupiti bi se morao.
Zato što je poljubac čist, on prahu ne može pristajati
– slobodnom dušom ću postati, ovo tijelo ću napustiti.
Okean Čistote mi reče: ‘Svoju čežnju nećeš bez računa
doseći: skupocjeni biser počiva u tebi, stoga ljušturu
razdri!’ (D 19857-59)*

*On prodaje poljubac za dušu! Idi, kupi ga! On poklanja
poljupce bez dinara! (D 21187)*

*Ah, djelo Tvojih očiju nevinog ubija! I, avaj, djelo Tvojih
rumenih usana potrebama udovoljava! (D 19843)*

*Ništa slično Tvojim paslici nisam vidio nikada: Ona
ljubi, ali ona usta nema! (D 7278)*

*Poljubac mi daje i ode taj kradljivi plijendžija srca! Šta
bi se desilo da mi je umjesto jednog dao šest ili sedam
poljubaca?*

*Svaka usna koju On ljubi nosi svoje biljege: slatkoću
Njegovih usana ona raznosi i rasprskuje.*

*Drugi biljeg je to što luda čežnja za usnom Vode Života
svakog časa čini da Ljubav pali tisuću vatri i plamenja.*

*Jedan drugi biljeg je taj što tijelo, poput srca, juri
užurbano nakon tog poljupca.*

*Kao Prijateljeve usne ono postaje nježno i divno – kakve li
divote! Nježnost iz vatre Onoga Koga se voli bezgranično!
(D 419)*

*Molio sam za jedan poljubac, a Ti mi njih šest darova!
Čiji učenik Si bio, pa Se takav učitelj iskova?!*

*Kako divna zaklada si Ti za dobrotu i nježnost! Ah, Ti si
sa tisuću sloboda obdario svijet! (R 1692)*

3. Ljubomora

Arapski i perzijski rječnici definiraju riječ *ghayrat* kao “gnušanje zbog prisvajanja nečijeg prava od nekog drugog.” To nije daleko od Websterove definicije “ljubomore”: “nepodnošenje suparništva ili nepovjerenje.” Obje bi definicije bile podesne da objasne starozavjetnu upotrebu riječi “ljubomorani”: “Ne smiješ štovati nikakvog drugog božanstva, jer Gospod... je ljubomorni Bog” (Izl 34 : 14).

U arapskom i perzijskom jeziku bliska veza između riječi “ljubomorani” (*ghayrat*) i “drugi” (*ghayr*) je od temeljne važnosti za razumijevanje naravi ljubomornog Boga. Mada pojam “ljubomorani” nije upotrijebljen u Kur’anu, riječ “drugi” se javlja u brojnim odjeljcima koji su blisko povezani sa pojmom ljubomorani, kako je on shvaćen od sufija. Da navedemo samo jedan primjer: Kur’an veli kako je poruka mnogih predislamskih poslanika bila sljedeća: ‘Štujte Boga! Nema drugog boga doli Njega’ (VII 59, 65, 73, 85; Xi 50, 61, 84). Sličnost između ove zapovijedi i one starozavjetne: ‘Ne smiješ štovati drugog boga’ po sebi je očita.

Ukratko, Božija ljubomora je blisko povezana sa postojanjem stvari i bića drukčijih negoli je On. No, mi se ovdje neposredno susrećemo sa prividnim paradoksom: ne postoji ništa “drugo”. Ono što se pojavljuje “drukčije doli Boga”, jest, zapravo, pjena na površini Okeana, a pjena očituje značenja, Skrivenu Riznicu koja se izvanjski pojavljuje kao sunčevo svjetlo na zidu. Cjelokupno mnoštvo je očitovanje Jedinstva.

Ako čovjek vidi stvari kao nešto drugo negoli je Bog, to mu se događa stoga što on nije kadar vidjeti ih kakve one istinski jesu. On mora smrskati ljušturu samopostojanja i vidjeti sve stvari kao očitovanje Božijih imena i atributa.

Ostaneš li u formama, idolopoklonik si. Iziđi izvan forme i značenje motri! (M I 2893)

Zdrobiš li sebe, jezgra ćeš postati – tad ćeš kazivanje o zadivljujućoj Jezgri čuti. (M V 2143)

Za haljinu ljubavi prepunu zanosa ti se uhvati, jer ništa te drugo ne može iz drugotnosti izbaviti. (D 32512)

“Ono drugo” je zastor na našim očima izatkan od naše vlastite uobrazilje. Ni mi sami niti stvari koje opažamo izvan sebe nisu istinski drukčiji od Boga. Stoga, kazati da je Bog “ljubomorani” znači da se On

gnuša činjenice da je “ono drugo” prisvojilo Njegovo pravo da bude jedino Božanstvo. Jer, kada mi gledamo ono drugo, mi gledamo mnoštvo, stvari neovisne od Boga, “lažna božanstva”. Sve dok ne dosegemo konačno samoponištenje i optrajavanje u Bogu, mi nećemo prestati biti predmetom Njegove ljubomore. Jer, tad postoji samo On – ono drugo je prestalo postojati.

Rumi govori o ljubomori sa dva temeljna i uzajamno nadopunjujuća motrišta. Sa prvog motrišta gledana, Božija ljubomora označava to da, gnušajući se činjenice da je ono drugo prisvojilo Njegovo pravo da bude jedini predmet štovanja, On poništava sve drugo. On to čini pokazujući Svojim stvorenjima da su sve stvari koje su drugo doli On – uključujući i sama ta stvorenja – nestvarne, nestalne i ružne. Prema tome, On okreće ljude od onog drugog prema Sebi. Bog vodi neke ljude na taj način sve dok oni ne postanu Njegovi zaljubljenici, a potom ih često čini predmetom podsmijeha i kuđenja “onog drugog”.

Sa drugog motrišta gledana, ona ista ljubomora znači to da Bog zadržava zastore preko očiju stvorenja, jer oni nisu vrijedni da Ga gledaju. Onima koji nisu odbacili sve drugo iz svoje vlastite vizije nije darovan pristup Njemu. Ako jedna osoba ne želi stupiti na duhovnu stazu i podnijeti cjelovitu disciplinu koju ta staza podrazumijeva, Božija ljubomora toj osobi neće dopustiti da gleda išta drugo doli onoga što je drukčije doli Boga. Postoji očigledna veza između ovog drugog motrišta i “nerazboritosti” koja podržava opstojnost svijeta. Kada bi Bog pokazao Svoje lice “onom drukčijem” negoli je On, to bi ishodilo poništenjem tog “drugog”, što je suprotno Božijem planu otkrivanja Skrivene Riznice.

Ukratko, Božija ljubomora se očituje, s jedne strane, u rušenju idola ili “onog drukčijeg” i, s druge strane, očitovanjem zastora koji brane “onom drukčijem” da ima pristupa Njegovoj nepovredivoj prisutnosti. Mada se ove dvije aktivnosti pojavljuju suprotstavljenim, one, zapravo, ozbiljuju jedinstvenu svrhu očitovanja Skrivene Riznice razdvajanjem različitih vrsta stvorenja i činjenjem njihovih naravi bjelodanim. Jer, ljubomorna djelovanja potiču načelo sličnosti snagom kojeg svjetlost privlači svjetlost, uzrokujući da tama ostane iza zastora svoje vlastite drugotnosti.

a) Rušenje idola

Kada Ljubav zavlada i svoj bijes pokaže, ona sve lijepe stvari za oko učini ružnim.

*Ljubavna ljubomora svaki smaragd učini takvim da se kao poriluk pojavi – to je značenje onog **nikakav drugi bog ne postoji**.*

Ne postoji nikakav drugi bog doli On, ah, zaštitniče, Mjesec ti se kao crni kotao pokazuje. (M IV 866-868)

Kada Okean Svoju ljubomoru prema drugotnim uzrocima pokaže, ožednjeli čovjek napušta mješinu za vodu poput ribe. (M VI 3629)

Rekoh: 'Postao si mrzovoljan, kao ovaj il' onaj.' A on reče: 'Kiseo sam zbog dobra, a ne zbog gorčine ili štete, to znaj!

Kada neko uđe i kaže: 'To sam Ja,' ja ga za kiku povučem i kažem: 'Ovo je svetište Ljubavi, životinjo, a ne štala!' (D 14124-25)

Ti ostaješ i vino, dok mi poništeni bivamo – zašto onda Svoje lice pred Sobom držiš skriveno?

Ali, Tvoja ljubomora je sveprisutnost i tutor koji motri – Ti si ubio tisuću zaljubljenih tutora poradi.

Svakog trena tutor (lâlâ) veli: 'Ne! Ne! (lâ, lâ)', u poricanju: 'Odsijeci glavu onom nema božanstva! Predaj se samo Bogu!' (D 2370-72)

Požalih se zbog Njegove ljubomore. On se nasmiija i kaza: 'Šta god ti put zaprečava – ukloni ga!' (D D 13557)

Jedini Bog očitova Svoje znakove na šest strana onima prosvijetljenoga vida.

Ma koje životinje ili biljke oni bi motrili, vrtove božanske Ljepote oni bi kontemplirali.

Zato im je On kazao: 'Gdje god da se okrenete, ondje lice Njegovo nađete. (II 115)

Akoli žedan piješ vodu iz pehara, ti Boga motriš u toj vodi.

Ali onaj koji zaljubljen nije u vodi svoj vlastiti lik nazire, o ti koji oko imaš nutarnje!

Pošto lik zaljubljenoga u Njemu poništen bi, koga on u vodi vidi? Reci mi!

Zbog djela Ljubomornog Boga, on Božiju ljepotu u licima hurija gleda, poput Mjeseca u vodi odražena.

Njegova ljubomora je uperena na zaljubljene i predane vjernike, a ne na zvijeri i vragove.

Da je vrag zaljubljen postao, igru bi dobio – Džibril bi postao, a onaj vrag bi nestao. (M VI 3640-48)

Iz ljubomore Ljubav čini da se zaljubljeni pokaže kao i neprijatelj svaki. Kada učini da ga ljudi odbace, on se Ljubavi iznova vrati.

Onaj koji je vrijedan stvorenja, vrijedan Ljubavi nije – samo duša rospije za stotinu muževa se udaje.

Pošto zaljubljeni nije prikladan za “one druge”, neka ga svi drugi odbace – tad će Kralj Ljubavi učiniti ga članom Svoje sjedeljke.

Kada ga stvorenja od sebe odbace, on se druženja s njima odriče; svoju vanjstinu i nutrinu on slatkoj Ljubavi prilagođuje.

Ali, kada ga stvorenja prihvate, njegov duh ga njima mami, a njegovo srce potajno ovom ili onom stazom jezdi nečijoj ljubavi.

Kada Ljubav to vidi, ona kaže: “Moji uvojci su sjenu pustili, tako da miris mošusa i ambera ondje miriše zaljubljeni.

Ta dva mirisa ja ću načiniti neprijateljem njegova uma i mozga – i on će ih, najzad, morati napustiti oba.

Mada je zaljubljeni udisao mošus kao znak sjećanja na Mene, samo se novak na Stazi, nalik djetetu, pita: ‘Gdje li je to? Gdje je?’

Kada jednom ostavi djetinjstvo, oko znanja će otvoriti – zašto bi trčkarao tamo-amo obalom rijeke, vodu tražeći?”

Akoli si odskora postao zaljubljeni, nek ti gorki lijek bude pilula, da bi te Shirin mogla načiniti slađim od meda Khosrawova.²⁹

Možda će te Shams iz Tabriza opiti pićem ponad ova dva svijeta, i tako te sasvim izvlastiti iz ovog tijela tvojega! (D 742)

b) Zadržavanje velova

“Ljubomora” znači da je On drugo doli sve druge stvari, da je On s onu stranu objašnjenja i iznad vreve riječi. (M I 1713)

Divne li ljubomore koju Kralj prema Sebi primjenjuje! Jer On je Sultan i Čuvar zastora je.

Božija ljubomora je zastor podigla; ona je nisko i uzvišeno pomiješala. (M VI 2615)

O, Živote duše! Pošto Ti imaš u ovome svijetu dom, zašto prašina na putu ne zbori? Zašto je kamenje nesvjesno? Zašto je otrov gorak? Zašto je oštro trnje? Zašto ljutnja nasilje pokazuje? Zašto su noći crne?

Jednoga dana u vrtu Njegova lica stadoh se pitati: ‘Kako je u ovome svijetu, za Njegove vladavine, trn mogao trnom biti?’

Da li je ta Prisutnost iz ljubomore Njegovo vlastito lice zakrila? Je li On to zadržava Svoju “drugotnost” kako one “drukčije stvari” ne bi mogle vidjeti Njega?

Ili je samo tako obično, opako i tusto oko svijeta ovoga, da ne može vidjeti ništa od Plemenitosti tog Lica Blještavoga? (D 21100-04)

Ti nisi takav da ono drugo ne bi moglo stati tik do Tebe, nego si Ti iz ljubomore podario one divne naslove:

Katkada “vrč, koji put “pehar”, ponekad “nedopušteno, gdjekad “zabranjeno” – svi oni su Ti, jer Ti si ponekad Vodič, katkad ono vođeno.

Kroz svjetlost Tvoje Uzvišenosti Ti si Mjesec, kroz Svoju Plemenitost ružičnjak si; ali poput čempresa i ljiljana, Ti slobodan od oboga si.

Ali, kad bih povikao: ‘O, Cjelino!’, dijelovi Te ne bi priznali, jer zasebni dio ne poznaje drugo doli ono pojedinačno.

Uspoređujem Te sa dijelovima kako bi mogli čežnju tražiti; kad oni počnu čeznuti, Ti ćeš ih sreći gurati. (D 32485-89)

Zbog ljubomore Bog Adema imenima pouči – svegrleća Cjelina velove tka, velove koji su dijelovi.

Ljubomora je bila usmjerena ka “onom što je drukčije”, ali, pošto ondje ne bijaše ničeg drugačijeg, zašto taj jedincati Bog pokaza jedno kao da dvoje je?

Usta su ispunjena tajnama iz Mukloga Svijeta. Šta glagoljivog sprječava da ih izgovara?

Zbilje šećerli usana prigušile su riječi talasima od poljubaca. (D 2453-56)

Od sada i nadalje slavuj će u vrtu našu pjesmu pjevati: on će o Ljubavi, koja slast širi i dušu uvećava, kazivati.

Akoli on poznaje boju lica našeg Prijatelja, zašto govori o tulipanima, potočarkama i ružama?

On tako govori iz ljubomore i s nakanom da prikriiva – on i ne spominje glavu i izvor, on govori o stopalima. (D 9957-59)

Ljubav je suština svake divne paslike, ali Božija ljubomora oblikuje koprenu od duše. (D 10680)

Tvoja uobrazilja je pendrek ljubomore, koji štiti okoliš dvorca od Ljepote.

On je spriječio svakog tragača koji veli: ‘Nema nikakva prilaza dvorcu!’ Svaka paslika koja dođe: ‘Stani!’, kaže mu. (M V 367-368)

Da nije to tako za ljubav Sunčevoj ljubomori, svaka trunka prašine saki bila bi. (D 34046)

Ti si skriven zbog Svoje ljubomore – inače si Ti Sunce očito, jer se pojavljuješ u svakoj trunci prašine. (D 29940)

Stotinu milosti je sakrilo Njegovu ljubomoru – inače bi njome u jednom trenu bilo spaljeno svjetova stotinu. (M IV 2651)

“Svojim učenicima savjetujem da, kada vam nevjeste značenja pokažu svoja lica u vama, i kada su vam tajanstva otkrivena, oprezni budite! Pazite

da o njima “drugima” ne govorite! Ne opisujte ih! I ne kazujte svakome riječi koje od mene čujete! Kao što je Poslanik kazao: ‘Nikakvu mudrost nedostojnom ne udjeljujte, ili ćete nepravdu počinuti; i ne zadržavajte ništa od onog vrijednog, inače ćete nepravdu počinuti.’ Zamislite da trebate zadobiti svjedoka ili voljenu, i da se ona skriva u vašem domu, govoreći: ‘Nikome me ne pokazuj, jer ja tebi pripadam!’ Da li bi ikada bilo prikladno ili dopustivo da ju se voda po bazarima i da se svakom rekne: ‘Dođi, pogledaj ovu divnu ženu!’? Ta voljena ne bi nikada bila sretna da joj se takvo šta dogodi i, zacijelo, ona bi se na vas veoma razljutila.” (F 70/81-82)

Kad to ne bi bilo zbog ljubomore ružolikog lica Njegova, ja bih bio slavuj svakog ružičnjaka i vrta. (D 33961)

Iz čežnje za Njegovom paslikom postao sam poput srdžbe, a iz ljubomore prema imenu Njegovu ja spominjem Mjesečevo ime. (D 14868)

Tako sam sladak, a počivam u mrzovolji; tako sam pun riječi, a sjedim u nijemosti.

Kako bi veo mrzovoljni moju slatkoću od ta svijeta dva mogao sakriti.

Ne želim da svak čuje ove riječi, tako da od stotinu tajanstava iz Njegove Prisutnosti ja ću samo jedno reći. (M I 1760-62)

Rekoh: ‘Postanem li mrzovoljan, iz ljubomore ću to činiti, kako svako zlo oko slavu i divotu mog prijateljstva s Tobom ne bi moglo dosegnuti.’

On reče: ‘Zaboravi zlo oko! Ono samo upija ilovaču i vodu. Kako posjednik zlog oka može dosegnuti Uzvišenost Moju?’ (D 19156-57)

Ne dosađuj se sa mnom, jer sam, zacijelo, divan svjedok ja! Ljubomora me u čador sakrila.

Na dan kada ja zbacim sa duše čador od tijela, vidjet ćeš da sam ja zavist Mjeseca i zvijezda.

Umij svoje lice i očisti se, da bi me mogao vidjeti! U protivnom se udalji, jer ja sam svoj svjedok vlastiti!

Ja nisam svjedok koji će sutra stara baba postati – ja ću biti mlad, svjež srca i divotan sve do beskrajne Vječnosti.

Čak i kad bi se taj stari čador pohabao, svjedok neće biti oronuo; život čadora će doći do kraja, ali mi beskrajno živimo.

Kada Iblis vidje Ademov čador, odbacio ga. Adem mu doviknu: 'Ti si odbačen, nisam ja!'

Ostatak meleka na sedždu su se prostrli i izustili: "Mi smo svjedoka, evo, napokon pronašli!

Pod čadorom je idol čiji atributi su naše umove pomrsili, stoga smo se mi na tle ničice prostrli!

Kad naši umovi ne bi smrdljive vješticije oblike od oblika svjedoka lučiti umjeli, mi bismo tada otpadnici u Ljubavi bili.

Kakvog li mjesta za "Svjedoka"? Lav Božiji on je – mi poput djece zborimo, jer mi govorimo djeci koja tek abecedu uče.

Djeca su orasima i grožđicama zavedena – šta mi, inače, zajedničkog imamo sa bademima i sjemenjem susama? Kad bi se stara baba u oklop i pod kacigu sakrila, pa kazala: 'Ja sam Rustam na Božijim frontovima', svak iz njenih pokreta da žena je poznao bi. Kako bismo uopće pogriješili? Mi smo okupani u Muhammedovoj svjetlosti!"

Poslanik reče: 'Vjernik je onaj koji razliku zna praviti' – sada ušuti! Jer bez zborenja, ja sam pravoputno vođeni. Ostalo poslušaj od Shamsa, ponosa Tabriza, jer mi smo rekli tek dio priče tog kralja. (D 1705)

H.

PIJENJE VINA I LUMPOVANJE

Jedna od najomiljenijih paslika sve sufijske poezije, kod opisivanja duhovnih užitaka i ekstaza sjedinjenja, jest paslika o pijenju vina i opijanju njime. Ako su egzoterijski učitelji, katkada, osuđivali sufije za kršenje Božijeg zakona, vjerovatno su kao primjer osude navodili pijenje vina, koje su sufije stalno hvalili u poeziji koju su citirali. Ali Rumi još jednom objašnjava značenje svog slikovitog govora u tako izričitim pojmovima da ostaje malo prostora za krivo tumačenje.

1. Vino

Vino je “ono što opija”, stoga postoji nekoliko vrsta vina. Pored vina koje se pravi od grožđa, postoji senzualnost koja uzrokuje sljepoću i udaljuje onoga koji to vino pije od Božije naklonosti; postoji Ljubav koja dere zastore što dijele čovjeka od Boga i uzrokuje sjedinjenje. Golem dio sadržaja *Diwana* i značajan broj mjesta iz *Mesneviye* Rumi koristi kako bi hvalio onu treću vrstu vina i potaknuo njegovo ispijanje.

*Gutljajem vina Bog snagu pijancu podari, da se iz ova
dva svijeta izbavi.*

*On je u hašiš vrlinu zasadio kako bi čovjeka za trenutak
od njegova jastva oslobodio.*

On je san podario kako bi svaku misao iz ova dva svijeta izbrisao...

On ima stotine tisuća takvih vina da ih tvojim opažajima dariva.

Zloslutno jastvo raspolaže vinima ogavnosti, koja udaljavaju od Staze pravoputnosti.

Um posjeduje vina sreće, koja ga ka vječnom boravištu vode...

Slušaj, srce! Ne budi svakim opijanjem zavedeno! Isa je pio s Bogom, ali se njegov magarac ječmom opijao. (M IV 2683-85, 87-89, 91)

Znaj da svaka putena želja vinu i hašišu slična je – ona zakriva um i razbor omamljuje.

Vino nije samo uma opijanje: šta god je puteno, to oči i uši zapušuje.

Iblis je daleko od jednog vinopije – ponos i odbijanje pijanim učinilo ga je. (M IV 3612-14)

Mada na tisuće onih je koji su s Bogom pili, oni jedno su; oni koji su sa samovoljom pili, dvočlani i tročlani su. (D 3603)

Odvoji se od putenog opijanja, poput mene – motri njenu opijenost u deve!

Znaj da u ovom svijetu putena opijenost je prezrena u usporedbi sa opijenošću anđela.

Njihova opijenost zasjenjuje opijenost putenosti – kako bi oni ijedan pogled putenosti poklonili?

Sve dok se ne napiješ slatke vode, slatka ti je slana, kao što je i svjetlo u očima.

Samo jedna kap nebeskog vina otrgnut će tvoju dušu od svih ovih vina i sakija. (M III 819-823)

Hej, ti koji si vino pio ovoga jutra u svoje zdravlje! Hej, kroči naprijed! Da ti šapnem neke tajanstvene riječi u uho tvoje:

Vino duše je rijetko, stoga idi kušaj malo i njega! Jedna kapljica će te odvojiti od tvoje trijeznosti i razbora.

Kada kroz pijenje i opijanje utekneš od te trijeznosti, velikodušnost Prodavca vina stotinu drugih trijeznosti podarit će ti.

Kada uđeš u tajanstva, duša će ti da piješ dati. Tvoje klicanje i vrema sfere će u metež gurnuti.

Uzmi ovog drukčijeg vina, ne tog crvenog ili onog od ambera. Ovo vino će te učiteljem značenja učiniti i izbaviti iz vidljivih oblika! (D 4273-77)

Kada ne bi više grožđe iz zemlje izrastalo, znaj da bi pijanstvo Ljubavi još djelovalo.

Kada staklopuhač ne bi više pehare pravio, znaj da bi pehar vina Ljubavi još u ruci se nalazio. (D 12341-42)

Njegovo vino nije od soka pravljeno niti Njegov pehar od stakla – Njegovi slatkiši nisu od šećera i badema, kao oni od tijesta oskudna. (D 32555)

Pokaži nam Svoje lice! Ne sakrivaj ga, o Ti Koji si poput Mjeseca poznat diljem sedam nebesa!

Mi smo skupina zaljubljenih čija čežnja je doprla na ovo putovanje izdaleka,

o Ti Koji u Svom vlastitom Duhu posjeduješ stotine tisuća dženneta, hurija i mjesta!

Pogledaj dolje sa krova, i s naklonošću promotri tu zajednicu potištenih zaljubljenika!

O Saki sufija! Daj nam vina koje ne dolazi iz bačve ili grozdova!

Daj onog vina čiji miris vrienja podiže umrle iz njihovih mezara! (D 1160)

O Saki duše! Napuni taj pehar stari, tog odmetnika srca, tu busiju religije napuni!

Napuni taj pehar vinom koje izvire iz srca i sa dušom se miješa, vinom čije vrienje opija oko koje na Boga pogleda!

To vino loze je za zajednicu Isaa – ali ovo halladževsko vino pripada zajednici Kur'ana.

Postoje bačve onog vina i bačve vina ovoga. Dok otvaraš one prve, vino onih drugi ne kušaš nikada!

Ono vino za tili čas potjera srcobolju iz srca – ovo ne uništava srcobolju niti može ukloniti zlobu nikada, nikada. (D 929-933)

*Dvije tisuće bačvi vina nije ravno jednoj kapljici vina Tvog!
Šta je vino od praha u poredbi sa vinom duševnog?!*

*Vino i slatkiši ovoga svijeta kao i svijet ovaj nikakvu
vjernost nemaju; ali Božije vino i pehar poput Boga
vječni su. (D 30096-97)*

*Muhammed je otvorio kapiju pivnice Nevidljivog –
golemo mrtvilo je prevladala potraga za vinom Prečistog.
(D 6740)*

*Božije vino višestruko je dopušteno, vino iz bačve Božije
nije zabranjeno. (D 15804)*

*Prostak pije vino izvana, ali ga gnostici piju iznutra. Miris
tih usta priču kazuje, stoga mi je jezikom ne pričajte! (D
19204)*

*Tiho! I ne spominji ime vina pred nezrelim čovjekom, jer
njegov um se vraća vinu koje je sramotno. (D 9062)*

a) Pehar

“Pehar” može biti aluzija na samo vino ili na vinsku zdjelu: a ona je tijelo zaljubljenikovo, duša ili egzistencija.

*Ovo nije vidljivi pehar i vino vidljivo. Ne zamišljaj tako
stvari o šejhu koji motri Nevidljivo!*

*Budalo, pehar vinski je šejhova egzistencija, u kojem
mokraća šejtanska ne može biti sadržana.*

*Njega preplavljuje svjetlost Božija – on je slomio pehar
tjelesni, on je Svjetlost Apsolutna. (M II 3408-10)*

*Ako se slomi moja čaša, ja neću ispijati tugu, jer Saki
ima drugi pehar na Svome rukavu.*

*Zemljano tijelo je pehar, a duša vino čisto je. On će mi
dati drugi pehar, jer pehar koji imam nepotpun je. (D
6320-21)*

*Poklonio sam pehar svoje glave vinu duševnom, tako da
mogu drugovati sa Sarijem, Shiblijem i Dhu'l-Nunom.³⁰
(D 17225)*

*O skrivena čašo! Jesi li ti pehar ili si duša? Voda Života?
Zdravlje za slaboga? (D 27545)*

*Makni ovu prizemnu igračku od pehara! Donesi mi
pehar dostojan čovjeka! (D 12360)*

b) Saki

Saki ili peharnik je Ljubav ili Voljeni ili lik Voljenog opažen u srcu; ovaj pojam, katkada, može ukazivati na evliju koji je izvanjski i ljudski lik Ljubavi. Rumi često ukazuje na kur'anske stavke koji govore o rajskim vinima i o Bogu kao "Onom Koji napaja" (*saqâ*, to jest *saki*). Najčešće citirani stavak je ovaj: "Njihov Gospodar će im dati da piju čisto piće" (LXXVI 21)

*Ljubav čini da vino duhovnog ozbiljenja ključa – Ljubav
je skriveni saki iskrenog vjernika. (M III 4742)*

*Mi smo ribe, a naš Saki nije drugo doli Okean Ljubavi
– ako ga manje ili više pijemo, taj Okean presahnuti
hoće li? (D 16716)*

*Ti si vino, a ja sam vrč. Ti si voda, a bardak sam ja. Ja
sam pijan u tjesnu sokaku, ah, moj Saki, moj Vodonošo!
(D 19174)*

*O duhovni Saki, duhovnog vina donesi! Ti si Voda
Života, a svi mi neutaživo žedni! (D 35649)*

*Sve ljubavne potrebe ovdje su, ali bez Njega bančenja
nikakva su.*

*Bilo koje vino čiji saki Prijatelj nije, samo je povećavanje
bolesti i mučnine. (D 10457-58)*

*Kad Bog sipa vino vječno, čovjek pije kao čovjek vino
Njegovo.*

*Vino i pehar Stvoriteljev ajetom hrane dušu: On će im
dati da piju. (D 12362-63)*

*Njihov Gospodar će im dati da piju: to je pehar silni – u
zakrivenosti od vjernika i nevjernika dodaj ga meni! (D
24737)*

*Želiš li da ajet Njihov Gospodar će im dati da piju bude
upućen tebi, o žedni! A Bog najbolje zna put ispravni.
(M III 3219)*

c) Razvaline

“Razvaline” (*kharâbât*) ili “krčme” (*may-khâna*) su mjesta na koja ljudi idu piti vino daleko izvan društva. Ta mjesta su poništenje samopostojanja, mjesto preživljavanja unutar Sakija.

Pošto Si Svojim razvalinama posvetio mene, Ti si razvalio mene – pa, ipak, Ti si moje zdanje. (D 12171)

Daj to duhovno vino iz Razvalina, to jest značenja ona, jer samo u vinu koje mi je darovano vrijednost je moja. (D 16850)

Pošto ti nisi ostavio ovaj svijet poradi duševnih Razvalina, ti tad ispijaj bezukusno bludište umjesto vina! (D 32021)

Moja prsa su postala svjetska krčma – stotinu je blagoslova na mojim viteškim prsima! (D 18023)

Jednog dana ćeš u krčmi vidjeti izvaljena mene; moj turban će biti u zalogu, a ja izmoren od molitvene serdžade.

Bit ću pijan, moj Jaran će pijan biti, a Njegovi slatki uvojci na mojoj ruci će biti – ah, divnog li Svjedoka! Ah, divna li vina mi! (D 24626-27)

Ja sam rob ljudi Tvojih razvalina: prema tim razvalinama ne okreći moja leđa! (D 21354)

Šta ti znaš o Razvalinama? Jer one postoje izvan šest smjerova. Razvaline su vječne, a ti si prispio baš sada. (D 19546)

U ovom prizemnom mjestu bijah u veselju i pijanstvu saputnik Ljubavi. Upitah: ‘Ko si ti?’ – ‘Sultan Razvalina’, ona će meni. (D 15289)

d) Mejhanska družina

Razvaline su nastanjene nedoličnim osobama koje se uobičajeno dovode u vezu sa takvim mjestima, to jest sa razuzdanim (*rindân*), sa “huljama” (*qallâshân*), sa “ljudima koji izazivaju nevolje” (*awbâsh*) i, naravno, sa kalandarijama i sufijama.

*Mi smo razuzdani, sjedimo po čoškovima razvalina
poništenja – gospodine, šta mi imamo sa ukrasima,
trgovištima i dobrima? (D 11310)*

*Uđi u krug razuzdanih, jer najbolja halka to je! Motri
neizbrojna vina, svjedoke i sakije! (D 12121)*

*Sinoć se moje srce opilo voljenim licem i, gle, razbilo
pehar pred Kraljem.*

*Opijen sam licem Mjeseca! Sretan sam sa svojim grijehom!
Stoga sad skrši moju ruku, zgriješio sam pred Kraljem!*

*Ja sam potpuno razuzdan i huljav, ja sam drznik u
religiji Ljubavi – kakvu baštinu imam da bih je na dar
mogao poslati? (D 17683-85)*

*Čim sam vidio Njegov pehar, postao sam huljama glavlar
– čim sam vidio njegov šešir, izgubio sam svoje srce i
turban. (D 14735)*

*Ako si razvratnik i hulja, pravednost pokaži prema
neredu! Ako si divan i čestit, zašto ostaješ iza leđa
zastoru? (D 26408)*

*Ako si potpuni razvratnik, tad se budala kloni! Prema
Vječnome Svjetlu oko svoga srca otvori! (D 32975)*

*Srce, u Razvaline ne idi, premda si ti Kalender svijeta
najveći!*

*Jer oni ondje sve što jesu proćerdaju. Bojim se da nećeš
sve odigrati, pa ćeš ostati iza leđa zastoru.*

*Akoli odeš, ne idi sam sa sobom! Predaj se tragu onog
Bestražnog! (D 29046-48)*

e) Talog

Akoli postoji negativna strana vina, tad se ona pronalazi u njegovu “talogu” (*durd*), koji je u suprotnosti sa vinom, koje je “čisto” (*sâfi*). Talog je aluzija na odvojenost od Boga, ukazivanje na bol (*dard*) i srcobolju koja prati Ljubav. Istinski zaljubljenici, naravno, “ispijaju talog” zajedno sa čistim vinom, jer oni s radošću prihvaćaju sve šta god im Voljeni podari.

*Zašto si se počeo gnušati taloga, koji je srcobolja i misao?
Šta se desilo ljepoti Voljenog, šta bi, o vino magično? (D
5229)*

Idi u pustinju nepostojanja, pođi u Vrt Irama!³¹ Nećeš naći vina bez taloga u ciklusu Vremena. (D 25091)

Zamisli da si ispio čisto vino cijeloga svijeta – tragao sam za nečim jednakim talogu, to jest za bolom religije, ali nisam našao ništa. (D 4483)

O Saki, naspri onog taloga što bol nanosi čistim evlijama, i pij čisto i od tjeskobe slobodno vino sa sufijama. (D 1545)

Kada će se prašina pod Idolom sa našom krvlju pomiješati? Kakva slast, glede ovih tijela, sa dušama će se stopiti!

Kakva slast, glede ostriga našega srca, sa njihovim strašnim bolom razdvojenosti, sa čistim i pravim biserima će se pomiješati!

Kakva divota da dan i noć skupa divane, da vatra i voda su drugari, da Srdžba i Plemenitost su vjenčani, da talog i čisto vino su pomiješani, da sjedinjenje i razdvojenost su pomireni, da vjera i nevjera su jedno postali, i da miomiris sjedinjenja s našim Kraljem i istočni lahor su ispreplteni! (D 25058-61)

Mada je sinoć u pehar talog sipao duševni Saki, talog kojeg naš Saki sipa sva je čistota u čistoti! (D 5003)

Daj taloga, ionako um ne luči razliku između taloga i čista vina! (D 29448)

Mada me On sakijem pijanih učini, ja sam pehar za talog, koji je Njegov bol slađahni. (D 17577)

2. Pijanstvo i trijeznost

Ljudi piju vino jer ono donosi pijanstvo (*mastî, sukr*). Trijeznost (*hushyârî, sahw*), iz koje sufije nastoje uteći, jest samopostojanje sa svim njegovim pratećim elementima. Opijenost je poništenje samosvijesti, ideja i poticaja povezanih sa jastvom; konačno, pijanstvo je iščeznuće u Bogu.

Već smo vidjeli da je Ljubav, u određenom smislu, suprotstavljena umu. Pijanstvo, na sličan način, istječe iz prevlasti Ljubavi, dok trijeznost

proistječe iz prevlasti uma. Kao što to bijaše slučaj sa suprotnošću između Ljubavi i uma, u ovom slučaju je također um taj koji je osporen, jer njegovo nepretrgnuto posvjedočenje sprječava zaljubljenog da zadobije pristup Univerzalnom Umu i onom što počiva onkraj. Također bismo se trebali prisjetiti suodnosa između Ljubavi, sjedinjenja i božanskog atributa Nježnosti, svega onoga što ponajprije dolazi u stanju pijanstva.

Trunčicu tijela iz pehara čistoga vina izbaci! Ukloni je kako bismo mogli blaženstvo zgrabiti, kako bi naše oči mogle segnuti iza velova i biti izbavljene od kuće i pokušstva, od krova i od vrata. (D 11821-22)

Sipaj staro vino na glave zaljubljenih! Uvuci novi oblik u srca pijanih! (D 12359)

Daj vina, o Saki, ovih dana posljednjih! O Ti koji si kradljivac umova ljudskih!

Ovo vino je zemaljska stvorenja podiglo u sfere nebeske.

O, vino, ti predstavljaš ljestve nebeske!

Vinom razvali kapiju srcobolne tamnice! Izbavi dušu u zatvora tuge! (D 21220-22)

Srce je vezano sa stotinu vrsta čvorova, i ništa ne labavi te čvorove doli vino duševnog trsa. (D 29438)

O ti čije srce je okean, jedan pehar moraš popiti! Tad će tvoja ljudska supstanca moći se pokazati. (D 33476)

Darovao mi je vino mudrosti. Daj da ga opišem za tebe: gorko, ugodno i divno, poput vjernosti u srcu mome. (D 19054)

O zadovoljni i radosni Saki! Odmah vina donesi, da bismo blaženo mogli piti i blaženo u sjeni vječne Nježnosti zaspati. (D 28976-77)

Njegovu nježnost, katkada, sa vinom nastojim porediti, a kojiput sa svjedocima, ali ništa od toga u Božijem Jedinstvu sadržano ne može biti. (D 27683)

Kada spomenem ime vina, na Tebe i Tvoj oganj mislim ja; kada tužaljku pjevam, Ti si usred mojih vapaja. (D 32484)

Ti si vino, stoga je pijenje vina opunomoćenje! Ti si idol, stoga je idolopoklonstvo ovlašćenje! (D 28397)

Uzmi pehar i sve nas učini pijanim, jer niko blažen postao nije sve dok sam sebi nije postao skrivenim.

Kada si od sebe skriven, brzo ovaj svijet napusti! Ne okreći lice nazad k sebi – pazi! Pazi! (D 21761-62)

Budi uvijek opijen i sebi ne dolazi – kada se otriježniš, ti već sputan si. (D 36337)

Bog reče: 'O dušo koja si od tuge pobjegla, Mi smo otvorili kapiju za sjedinjenje s Nama – dobro Nam došla!

O ti čija nesebičnost i opijenost su Naše Jastvo, o, ti čije postojanje se iz Našeg izvodi stalno!

Sada ću ti govoriti bez riječi i uz stalno obnavljanje drevnih tajni: poslušaj, ti!' (M III 4682-84)

O Saki, kada Si bio vino koje je na Zemlju kapalo, zašto Si ondje kapao, ako nas ludim nisi učiniti želio?

O Saki, gdje je Nježnost onog dana kada Si bio Sunce koje sipa svjetlo i na igru tjera iskre praha?

Svoj prst na Svoje usne stavljaš: 'Umukni!' Ja se pokoravam, ali će kapljice koje Si na nas prosuo, govoriti...

Sa prvom kapljicom koja na Zemlju pade, Adem je dušu primio; kada Si kapljicu na nebesa prosuo Džibril se rodio.

Birao Si predane vjernike sve dok se Milost nije opila – tad se Milost nasumice na dostojne i nedostojne sipala! (D 29556-58, 60-61)

Bog ima vino, skriveno vino, od čije jedne kapljice si ti i svijet postao.

Drugi put, drugi put kada On kapljicu ispusti, ti ćeš iz ovoga i budućeg svijeta, i od sebe samoga izbavljen biti. (D 6639-40)

Kada potpuno u vinu budeš rastvoren, za tili čas postaješ bitak savršen.

Postat ćeš vječan snagom onoga On piće darova – bez smrti, poništenja i bez udaljavanja. (D 28980-01)

Noćas potpuno izvuci dušu iz moga tijela, tako da više u svijetu ne mognem imati ni oblika nit' imena!

Ovog časa sam pijan u Tebi – daj mi pehar drugi! Tad ja mogu biti izbrisan iz oba svijeta i biti zadovoljan u Tebi.

Kada postanem ono što znaš Ti i kroz Tebe se poništim, tad ću uzeti pehar nepostojanja i ispiti ga, jedan za drugim.

Kada duša kroz Tebe postane prozirna, kada plane svijeća – ako nije poništena Tobom, prijesna je, prijesna. Iz časa u čas mi sada darivaj vino nepostojanja; kada u nepostojanje kročim, neću razlikovati kuću od njenog krova.

Kad tvoje nepostojanje poraste, duša će se stotinu puta pred tobom prostrijeti – o, ti čijem nepostojanju tisuće postojanja su robovi!

Daj mi vina, mjeru za mjerom! Izbavi me iz mog postojanja vlastitog! Vino je Tvoja posebna milost, um Tvoja opća naklonost.

Pošalji valove iz nepostojanja da me tiho odnesu! Koliko ću još obalom Okeana hodati u strahu?

Zamka mog kralja Shamsa al-Dina u Tabrizu lovi molitve poj, ali ja nemam straha od te stupice, jer ja sam sada u njoj. (D 1716)

Bože! Bože! Ne pitaj za atribute vina iz samopostojanja! Motri njegovu svegrleću nježnost u očima pijanca! (D 23311)

Kako bi trijezan čovjek poznao pijanstvo pijanca? Kako bi Abu Jahl znao duhovna stanja Muhammedovih drugova? (D 906)

Pošto si Ti Saki, “nevjera” trijeznost biti mora. U noći kada si Ti Mjesec, spavanju je zabrana! (D 19915)

O Posjedniče obilja! Ko god pije iz Tvog pehara, izbavljen je od trijeznosti i kazni dovijeka.

Njihovo pijanstvo je to što su poništeni zasvagda – ko god je poništen u Tvojim ljubavi, neće više uskrnuti nikada. (M V 4204-05)

Slušaj moje riječi: ‘Pij vino trsa duševnog! Učini svoj trijezni um umom nesebičnog i pijanog! (D 2280)

Lik uma je vascijela kritika srca, ali je lik Ljubavi tek opijenost sama. (D 33781)

O umu! Činiš me opstojećim! O Ljubavi! Činiš me pijanim! Tjeraš me Svevišnjem Gospodu, iako me smatraš prijezira vrijednim. (D 35822)

Nemiješanim, kraljevskim vinom polij mene! Pošalji moj višestruko nadareni um na spavanje! (D 1150)

Kada bi samo jedna kapljica te pijanosti pala na svih stanovnika ovoga svijeta umove, ni svijet niti čovjek, ni prisila niti slobodna volja ne bi opstali. (D 35076)

Najprije treba pehar tom brbljivom jastvu dodati, tako da njegovo racionalno svojstvo neće više brbljati.

Kada se jednom svojstvo razboritosti ispriječi, bujica će doći i sve znakove ovoga svijeta i mjesta zbrisati. (D 24716-17)

Jučer je um otišao sa trskom u svojoj ruci i u halku razvratnika kročio: 'Koliko još dugo ćete ovu pokvarenost slijediti, koliko dugo?'

Kada je naš Saki na njegovu glavu prolio pehar vina, um je kapiju isposničke ćelije razvalio: 'Koliko još će biti ovoga bogoštovlja?'

On je svoj ružičnjak odbacio i licemjerje napustio: 'Sada je vrijeme za radost! Koliko će još ove beščutne srcobolje biti, još koliko?' (D 27775-77)

O gospodine, navikao sam imati tisuću umova i dobre navike. Sada, kada sam pijan i razoren, loše navike su dobrodošle! (D 32431)

Čovjek u svojoj srcobolji sličići meti za strelice – osim pijanstva i nesebičnosti, nema nikakve oklope. (D 21898)

O Saki, digli smo bunu i u rat odlučili krenuti! Prolij to rujno vino kako bi sve moglo jednom bojom postati!

U ova dva svijeta Tvoj lik očituje Plemenitost Boga koji je dao da se pije. Pokaži Svoje boje vina lice, kako bi moglo biti omamljeno sve!

Kada u naravi postanemo vino, vino će se poništiti! Kada postanemo potpuni hašiš, hašiša će sasvim nestati!

*Gle! Mišljenje i srcobolja su se tik do nas odlučili nastaniti.
Daj vina da bismo se mogli dvije milje udaljiti!*

*O putujući pjesniče, tako ti Boga zapjevaj pjesmu
o pijanstvu, da bi nam tvoje pjevanje, poput harfe,
donijelo ugodu.*

*To je gozba Cara od Ruma – stoga ulašti naša srdašca
tako da možemo postati bez hrđanja, poput duševnog
ogledala!*

*Cijeli svijet je stegnuto srce, ali smo mi tako prostrano
radosni, tako da za tren poželimo stegnuto srce postati!
Ko je ikada vidio takvog dušmanina razboru? Miješa-
njem s njim mi posve postajemo umom, znanjem i
umjetnošću!*

*Kada Shamsi Tabrizi pokaže svoje lice u vrtu čistote,
hajdemo ga što prije zgrabiti za vrat ljubavi njegove.
(D 1648)*

*Daj mnogo vina, o Saki, kako bi naše nade i zebnje mogle
nestati! Odrubi glavu mišljenju – šta mi zajedničko s
mišljenjem možemo imati?*

*Započni zdravicom! Trijeznost iskorijeni! Nezakrivenu
nasladu iz okova postojanja izbavi! (D 420-421)*

*O, Ljubavi, donesi vina za duše Tvoje djece! Izbriši misli
tim vinom poput žeravice! (D 11254)*

*Kada Saki svodi moj gutljaj vina na jednu uru, ja
zgrabim Njegovu halju u kukavnom jadanju.*

*Ja lijem krv pred Njim poput pehara; u svojoj kolebljivosti
poput vina vrijeme ja:*

*“Sit sam od dumanja, daj mi vina! Koliko me dugo želiš
predavati mislima?” (D 34168-70)*

*Naše srce je poput srca ptice: slobodno od mišljenja. Jer
mi smo posve postali bezbrižni od tog teškog pehara! (D
25150)*

*Pehar njihovog Boga duše poništava: on ih izbavlja od
mišljenja, rata i sukoba. (D 35680)*

*O, srcoboljo, idi, odlazi! Ti nemaš ništa sa pijanima. Ti
možeš nanjušiti ozljeđu bilo kojeg trijezna čovjeka.*

Pijanci su sigurni od misli i srcobolje – učini tužnim onoga ko još siguran nije!

O pijana dušo na gozbi na kojoj će čestiti iz pehara piti (LXXVI 5), potajno se lukavim mačkama, zatočenim samovoljom, smijulji! (D 21555-57)

Ovi pijanci nemaju svoje vlastite kontrole – osim zaštite Božije nemaju druge utvrde. (D 11702)

Slušaj riječi Sana'ija iza zastora: 'Položi svoju glavu baš ondje gdje si se napio vina!'

Kada pijanac iz krčme zaluta, on sprdnja postane i igračka dječija.

Zapada u blato s ovu il' onu stranu puta, a svaka budala njemu se naruga.

On tako nastavlja dalje, a za njim pristaju djeca, nesvjestan pijanstva i okusa vina.

Svi su ljudi k'o djeca, samo ne onaj koji je Bogom opijen. Niko ne doseže zrelost doli onaj koji je od samovolje oslobođen. (M I 3426-30)

Čovjekova trijezna umnost i razbor izvode se iz njegove hladnoće – gdje su um i razbor kada ga vino ugrije?

U nedostatku umske trijeznosti čovjek posjeduje drugu vrstu razbora – kako se može umska trijeznost porediti sa spavačevim snovima?

Sve dok je ptica u krleci, ona skučenost trpi. Kada se krletka zdrobi, šta se tad dogodi?

Kada je um prisutan, jastvo je puno pogreški zbog grijeha, ali kada je Um nad umovima prisutan, gdje su tad grijesi jastva? (D 23415-18)

To je dan veselja, godina radosti, jer danas si se Ti dogodio u našoj ulici!

Tmuša srcobolje se podigla kada je u sredinu stavljena Tvoja svjetiljka.

Kako mišljenje i srcobolja mogu ustati pred peharom vjernosti, kojeg si pljuskao Ti?

O vino, iz koje kože si prispjelo? O Mjeseče, koje razdoblje te je donijelo?

Ti si opijen, razdragan i pun blaženstva, ti si srce sultana i šaha.

A um, koji je presuditelj srcobolje bio – s takvom umiješnošću ju je od nas odagnao!

Blago tebi, jer ti si stopalo srcobolje zavezao, i kapiju stotinu vrsta radosti otvorio! (D 2744)

3. Mahmurluk

Trijeznost ili sabranost je stanje onih koji su još zatočeni snagom svog vlastitog jastva. Ali, kada jednom duhovni putnik uznapreduje do stanja u kojem iskušava naizmjenična stanja sjedinjenja i razdvojenosti, tad je njegova razdvojenost često znak “mahmurluka” (*khumâr*). To je stanje bolesti i mučnine iskušane snagom alkoholičnog ili drogerskog poroka onog koji biva otrgnut od izvorišta svoga poroka i koji ne može pronaći ništa bolje doli još više poročnosti. To je bol, čežnja, gorčina i srcobolja zbog razdvojenosti nakon kušanja sjedinjenja s Bogom.

Svaka putena želja u ovom svijetu, bila ona baština, položaj ili hljeb, može te opiti. Potom, kada je ne možeš pronaći, tad ćeš mahmuran postati.

Taj mahmurluk – koji je srcobolja – dokaz je da te tvoja čežnja opila. (M III 2257-59)

*Ako Ti na tren odneseš vino Svojih usana iz ružičnjaka, svaki jasmin (*saman*) će težiti tri maunda (*sah man*) zbog glavobolje i mahmurluka. (D 20576)*

Mada surovost decembra vrt u mahmurluk tjera, proljetna nježnost tu muku prekida. (D 5929)

Taj Saki duše nije došao! Moj mahmurluk svoj lijek nije dobio! (D 7453)

Iako se On kisela lica zbog tvoje srcobolje pojavi, poslušaj novosti: ako si noć, jutro je tu! Ako si mahmuran, vino dolazi! (D 14359)

Rano mi daj vina, o velikodušni Saki! Sinoć nisam nikako spavao od mahmurluka i žeđi.

Učini da Tvoje ime spominju usne slatke – moja glava je mahmurna zbog Tebe, pijanstvo nek je okrzne! (D 12164-65)

Ljubav me je upitala: 'Gospodine, šta želiš ti?' Šta li drugo doli kapiju prodavača vina mahmurna glava želi? (D 10896)

Bez Tvojih vinodarnih usana kako može mahmurno srce biti slomljeno? Bez luka Tvoje vijugave obrve djelo duše ne može biti svršeno. (D 19262)

O Idole, donesi vina i odagnaj mahmurluk pijanaca! Ljubav prema Tvome licu ih je potpuno nesigurnim učinila. (D 20968)

Sinoć, pošto sam dugo čekao i mahmuran bio, paslika Voljenog mi dođe – O, Gospode, čemu to bijaše nalik? O Gospode! (D 21838)

Mi smo potpuno mahmurni zbog Tvoga lica, žedni zbog pehara opstojanja. Stoga u zalog ostavimo turbane i halje kod Sakija! (D 24260)

Ustaj, jer mi smo izbačeni i okove smo rastrgali! Ustaj, jer mi smo opijeni, do vijeka od mahmurluka slobodni! (D 11855)

Mi smo od smrtnog mahmurluka slobodni, jer mi vječno vino pijemo, od mahmurluka oslobođeni. (D 18477)

*O Ti koji si san moj prekin'o, otišao u čoše i sjeo!
U moje srce si ušao poput Mjeseca – ali nestaneš kada
Te srce pogleda.*

Pošto Si pokazao vrt Nepostojanja, kako bismo sa postojanjem mogli imati strpljenja?

Kada je duša opijenost pronašla i sjedinjenje, kakvo će njeno stanje biti u mahmurluku, kada dođe razdvojenje? Kako bi taj dom uspravan stajati ostao, čiji stup si Ti kroz razdvojenost srušio?

O pijani mozgu, ti si pomislio kako si se iz trpnje mahmurluka izbavio!

Ali sjedinjenje i razdvojenost postoje u Ljubavi – na putu postoje usponi i padovi.

Mada u jednom smislu poznaješ Boga, u deset drugih ti štuješ to što je ilovača i voda!

Ti još dugo moraš biti na putovanju, prije negoli dosegneš mjesto koje tražiš u svome ludilu. (D 2742)

4. Samâ'

Nijedno veselje pijenja ne bi moglo biti potpuno bez muzike. Riječ *samâ'* doslovce znači "slušanje" i ukazuje na sesije slušanja muzike. Mada Zakon Božiji, općenito uzevši, s prijezirom gleda na muziku, učitelji Zakona nisu mogli postići jednodušnost na njenom zabranjivanju. Mnogi od njih su smatrali kako je slušanje muzike poput raspirivanja vatre. Supstanca jedne osobe, ma kakva mogla biti, biti će očvrsnuta muzikom. Stoga je muzika dopustiva onima sa dobrom supstancom. Mnoge sufijske skupine, u svakom slučaju, slušale su muziku na svojim okupljanjima i često bi igrali uz muziku. Rumi i neke druge sufije su čak koristili ples kao sredstvo uvježbavanja učenika, jer on može pomoći kod usredotočenja umskih svojstava i odagnanja nesabranosti.

Samâ' u Rumijevoj poeziji ukazuje na slušanje muzike, uz uobičajenu pretpostavku da je u to uključen i ples. On također izrijekom ukazuje na ples posredstvom drugih pojmova (*raqs, pa kûftan*). Ali, kao što je slučaj sa svim paslikama koje on koristi, muzika i ples su, u prvome redu, unutarnja strana, a samo u drugotnom smislu pojava unutar spoljnega svijeta. U *samâ'* putujući pjesnik (*mutrib*) igra ulogu analognu ulozi sakija u stanju mahmurluka.

On je u zvuku tamburina, poput gorljivih zaljubljenika, prepoznao pasliku Božiju koja doziva čovjeka.

Tužaljka ratne trublje i prijetnja doboša univerzalnoj trublji su sličnost strahovita.

Stoga filozofi vele kako su melodije ove iz vrtnje nebeskih sfera izvedene.

Ljudska pjesma uz basa zvuke odjek je vrtnje nebeske.

Vjernici kažu da će rajski učinci svaki ružan glas lijepim učiniti.

Svi smo mi dio Adema, i slušamo sve one melodije iz Raja.

Mada su nas sumnjom prekrile ilovača i voda, mi se još sjećamo štošta od onih zvukova.

Ali, pošto su sa prašinom tuge pomiješane, kako bi ove visoke i niske note taj užitak proizvele...?

Pošto je samâ' hrana zaljubljenih, oni u njoj pronalaze pasliku sretanja sa Voljenim.

Zvukovi i jeke snaže paslike u umu, ili ih, pak, u forme obrću. (M IV 731-738, 42-43)

“Kralj igra polo u polju da bi stanovnicima grada – onima koji nisu kadri sudjelovati u borbi i ratovanju – pokazao štošta od borbe i ratnika: odsječene neprijateljske glave i njihovo kotrljanje baš poput lopti koje se kotrljaju u polju; i njihovo proganjanje, napad i uzmicanje. Ova igra u polju je poput astrolaba za ozbiljno bavljenje borbom. Ljudi Božiji na sličan način vrše obredne molitve i samâ'u, kako bi pokazali šta to oni rade unutar svoje skrivene svijesti. Oni promatračima pokazuju kako slijede Božije naloge i zabrane koji su posebno njima dani. Pjevač u samâ'î je poput imama u molitvi: sudionici ga slijede. Ako on pjeva polagano, oni polagano igraju. Tako izgleda to kako oni slijede Boga koji im iznutra dariva zapovijedi i zabrane.” (F 136-137/146-147)

Šta je samâ'? Poruka od onih koji su u srcu skriveni. Srce – taj stranac – mir pronalazi u njihovoj poslanici.

Vjetar je taj koji čini da procvjetaju grane uma, zvuk koji otvara izlaze postojanja.

Zov duhovnog pijevca zoru donosi, zvuk Marsova bubnja pobjedu pronosi.

Vino duše je zadržalo ubojite strelice u tjelesnom buretu – kada je tijelo čulo tamburin, počelo je kvasati i pripravnost pokazivati svoju.

Divna li slatkoća se u tijelu pojavila, jer su mu sav željni šećer podarili flauta i usne pjevača.

Gle sada tisuću škorpiona koje je srcobolja ubila, tisuću susreta radosnih bez ijednog pehara! (D 18177-82)

U našim borbenim linijama mi nismo štitove pred naša lica stavljali – u našoj samâ'î mi smo bez svijesti o tamburinu i flauti.

Samâ' je postala prozor prema Tvome ružičnom onkraju; uši i srca zaljubljenih kroz taj prozor virkaju.

Mi uzdišemo, jer taj prozor strašan zastor postao je – ali ne! Jer to je slatki veo – ne kaži ništa, čisti čovječe! (D 25392-93)

Ovo je dan radosti. Dođi, hajde da svi budemo prijatelji! Uzmimo jedni druge za ruku i krenimo tamo gdje je Voljeni!

Kada svi postanemo jednobojni i budemo omamljeni u Njemu, samo hodimo dalje, plešući, prema bazaru.

Ovo je dan za sve ljepote da plešu – hajdemo svi zatvoriti svoje dućane i da svi budemo na izletu!

Ovo je dan za duše da nose odore od časti – krenimo prema tajanstvima kao Božiji uzvanici!

Ovo je dan kada u vrtu podižu čadore idoli – krenimo prema ružičnjaku i piljimo u njih! (D 1647)

Ah, bez Tebe se vino u talog pretvorilo! Ah, bez Tebe je samâ'u led okovao! (D 24838)

Donesi pehar u rano jutro poput Sunca, jer Sunce je naučilo svaku iskru praha da igra. (D 32537)

Danas postoje samâ, vino i pehar; pijani Saki, bratstvo razuzdanih –

ona vrsta raspojasanih koji s one strane postojanja dojezdije, ne oni smeteni, lakrdijaši koji hašiš jedu razuzdani! (D 27975-76)

Zaigraj ondje gdje možeš svoje jastvo srušiti, istrгни mehlem iz rane osjećajnosti!

Ljudi igraju na trgu i šale se kao lakrdijaši – ljudi plešu u svojoj vlastitoj krvi.

Kada su se iz svojih vlastitih ruku izbavili, svojim rukama su zapljeskali; kada su iz svog vlastitog nesavršenstva iskočili, oni su zaplesali.

U njima samima njihovi pjesnici tamburin sviraju; njihova vreva čini da se valovi okeana ljeskaju.

Mada ne vidiš ti, ali da i lišće u krošnjama pljeska, oni to mogu čuti.

Ti ne možeš opaziti pljeskanje lišća – tebi treba srčani sluh, a ne uho tijela. (M III 95-100)

Nebesa su poput derviške odore u plesu, ali je Sufija skriven. Muslimani, ko je ikada vidio da plašt pleše bez tijela u njemu?

Odora pleše zbog tijela, tijelo pleše zbog duše, a ljubav prema Voljenom je šiju duše zavezala za kraj uzice. (D 20379-80)

U času samâê jedan drugi zvuk čuje sufija, onaj zvuk sa Božijeg Prijestolja.

Ti jezdiš naprijed i osluškuješ oblik samâê; a oni posjeduju jedno drugo slušanje. (D 11163-64)

Samâ' moga sluha je Tvoje ime, Tvoj pehar samâ' moga uma. Stoga me iznova sazdam, jer snagom Tvoje duše ja sam ruina! (D 22894)

Kada si napustio ilovaču, brzo si kročio u vrt srca. Svijet samâê je izvan ovog i onog svijeta.

Mada je visok krov sedmoga neba, ljestve samâê sežu dalje od krova.

Pod tvojim stopalom pleše sve drugo doli Njega! Ti samâ'i a ona tebi pripada! (D 13685-87)

Niko ne pleše sve dok Tvoju naklonost ne ugleda – Tvoja naklonost čini da zametak u utrobi zaigra.

Šta je tako neobično s plesanjem u utrobi ili u nepostojanju? Tvoja svjetlost čini da kosti u mezarju igraju!

Igrali smo daleko iza zastora svijeta ovoga – budite žustri, prijatelji, zbog igre onog svijeta drugoga! (D 2061-63)

Vjernici igraju i svojim rukama pljeskaju u dnu mezarja; oni su pijani na gozbi Bezmjesja, žedno pijući vino od imana. (D 26386)

Ljubav je svoju putujuću pjesmu otpočela, a ja sam danonoćno harfa ili flauta.

Ti danonoćno terzijanom kucaš u žicu, a moje visoke note i tužaljka do neba sežu. (D 3293-94)

Neko reče: 'Dostojanstvo i poštovanja umanjuje samâ' – ti možeš imati dostojanstvo, jer moja sreća i dostojanstvo su ljubav Njegova.

*Ja ne želim um i mudrost – znanje o Njemu je dovoljno meni. Noću je svjetlost lica Njegova moj Mjesec jutarnji.
(D 19143-44)*

Budi čist i prašina ove veže postani! Ne budi ohol prema samâi zaljubljenih!

Njihovu samâu poričeš li, na Dan Proživljenja među pse ćeš svrstan biti. (D 21326-27)

Želiš li da tvoja domovina bude Voljenim ispunjena, kreni, isprazni dom od "svega drugoga"!

A želiš li da samâ' djelotvorna bude, drži je podalje od oka koje poriče!

Koga god samâ' nije pijanim učinila – smatraj ga poricateljem, makar za njega prihvatljiva bila...

Odašalji mu izgovor neki, kako bi ti mogao korist samâ'e žnjeti;

Sebe iz središta izbaci, kako bi mogao vlastito jastvo u svom zagrljaju zgrabiti! (D 12275-77)

5. Duhovno lumpovanje

Pijenje vina, opijanje i lumpovanje su paslike sjedinjenja sa Voljenim. Duša kroz vino otkriva svoj istinski identitet i doseže trajnu duhovnu radost.

*Donesi vina, o Saki – neka moja glava i turban budu
Tvoja žrtva! Donesi pehar duše gdje god da nađeš ga!*

Dođi pijan, tumarajući, s peharom u ruci – neka Ti ne bude dopušteno da budeš Saki, a nama da smo trijezni!

Donesi pehar, jer moja duša u svojoj čežnji izgubila me je – kakvo je ovo mjesto za strpljivost i odmaranje?

Donesi Pehar Života, čija narav je ista kao Tvoja – jer prijatelj je on ranjenih srdaca i čuvar tajanstava.

Kad bi jedna kapljica vina na zemlju jalovu pala, najednom bi cvjetovima ružičnjaka ona procvala.

Kada bi čaša rujna vina u ponoć zapjenušala, svjetla njegova bi nebesa i Zemlju ispunila.

Divna li vina! Divna li vrča! Divnog li Sakija! Neka se duše prostru pred njima, neka se prostru pred njima!

Dođi, jer su tajne skrivene u mom srcu – pronesi unaokolo rujno vino i na mjestu ne ostavi niti jednu koprenu!

Pošto si me opio Ti, tad gledaj kako će lovac na lava u lov krenuti!

Blagoslovljeni Bog! Kakvog li časa! – kada je nakrcana miomirisom pehara i svjetlom lica Voljenog družina naša!

Na pladnje polažu svoje duše tisuću pijanaca, poput iskri prašine pred svijećom – “Uzmi ovo, a donesi vina!”

Pjesnici slađahna glasa i glasne pijanice čine da venama Prodavca vina vino teče!

Motri stanje mladića iz pećine koji su vino pili: trista i devet godina su snivali u pećini razvaljeni i pijani!³²

Kakvo vino je Musa sipao na opsjenare? Pijani, kao samozatajni ljudi, predali su svoje ruke i noge! (Kur'an VII 124)

Šta su Egipćanke u Jusufovu licu vidjele, koje je učinilo da do rana posijeku svoje ruke predivne?

Šta je sveti Saki sipao na glavu svetog Jurija, tako da ga je potpuno srcobolja napustila i od nevjernika nije imao nikakva straha?

Ubili su ga tisuću puta, a on je ipak ustrajavao: “Ja sam pijan i svijest o ‘jednom’ niti o ‘tisuću’ nisam imao.”³³

Ashabi koji su otišli nagi pred strijelama, razvaljeni su i opijeni zbog Izabranog Muhammeda.

Ne, pogrešno! Jer Muhammed nije bio Saki – on je bio pehar prepun vina, a Bog je bio Saki onih pobožnih.

Koje vino je sin Edhem pio pa je, poput pijanca, gadljiv prema svojoj vladavini i kraljevstvu bio?³⁴

Koje pijanstvo je podarilo usklik: ‘Meni slava!’?³⁵ Ko izusti tajnu: ‘Ja sam Bog’ i ode na vješala?

Miris tog vina vodu učini da bude čista i blistava – i ona poput pijanice ode prema okeanu u neprestanim sedždama.

Ljubav prema ovom vinu ispuni Zemlju bojama, njen sjaj ozari slatko lice od ognja.

Ako ne zbog tog vina, zašto vjetar postade donositelj tajnih kazivanja, koji oživljuje pastire i vrtove, i koji je knjiga pravorijeka?

Kakav užitak ova četiri počela izvode iz miješanja! Gle kako su biljke, životinje i ljudi njihova posljedica!

Kako svjesno uzimanje vina ovu crnu noć ima? Jedna čaša vina iz cipela izbacuje stvorenja.

Koju plemenitost Majstorovu trebam opisati i koje rukotvorenje? More Njegove moći nema nijedne obale!

Hajdemo piti vino Ljubavi i ponijeti ljubavno breme, poput pijane kamile usred karavane.

Da čezneš za razborom takvo pijanstvo te neće učiniti, već ono pijanstvo koje će i razum i dušu probuditi.

Pijanice će izbljuvati sve drugo doli Boga, jer "drugo doli Bog" samo je mahmurluk i glavobolja.

Kako je ovo čisto vino u usporedbi s vinom trsa? Ovo je Voda Života, a ono je strvina.

Čas te ono vino svinjom, a čas majmunom učini – na kraju te ona rujna voda u čovjeka crna lica pretvori.

Srce je bačva Božijeg vina, stoga mrdni njenim čepom: neodgojeni prirodni karakter zapušio ju je ilovačom.

Kad makneš djelić ilovače sa vrha bačve te, njen miomiris i tisuću koristi odande diže se.

Moradnem li izbrojiti te koristi, do Posljednjeg dana ne mogu ih izbrojiti.

Pošto smo nemoćni, ostanimo uz Poslanikovu molitvu: 'Ne mogu izbrojiti tvoje blagoslove!' Stoga je vrijeme da prestanemo brojiti, a pehar duše da počnemo dizati!

Uđi u društvo Shams al-Dinovih zaljubljenika! Jer Sunce na nebu krade svjetlo od njegova sunca. (D 1135)

Ti si još uhvaćen u stanju namještanja svojih cipela i turbana. Kako li ćeš pronaći pehar onog teško pijana? Tako ti duše moje, dođi u Razvaline načas! I ti si čovjek, osoba, i ti dušu imaš.

Dođi i založi kod Prodavca vina onog Alastu svoju sufijsku halju, jer od tog vremena – prije vode i ilovače – ondje je bilo u izobilju vina na prodaju.

Siromah, gnostik i derviš – a onda ti trijezni? Ova imena su sve metafore – ti samo zamišljaš stvari.

Nisu li samâ' i pijenje vina onog što On daje da se pije djelo derviša? Nisu li dobit i gubitak, višak i manjak djelo trgovca?

Dođi kaži nam šta je to "Alastu?". Trajno uživanje. Ne ostaj u licemjerju, jer ti si potpuno spreman za Putovanje!

Zašto stežeš glavu koja ne boli? Zašto sve činiš da ti se zdravo tijelo razboli? (D 3067)

O, pjesniče, zapjevaj ovu melodiju: "Naš Prijatelj je pijan došao, čisti i vjerni život je pijan došao!"

Akoli bi se On, poput varnica, na odoru Srditosti spustio, ja bih Ga poznao, jer nam je On mnogo puta u uobičajenoj halji pijan došao!

Akoli bi On prolio moju vodu i moj krčag razbio – ništa ne reci, brate, jer ovaj Vodonoša je pijan došao!

Ja nastojim da zavedem svoga Pijanca, a On se smiješi: 'Gle ovog priprosta čovjeka, odakle on pijan dolazi?

Pokušavaš li to prevariti onu Osobu čije najneznatnije riječi čine vodu i vatru nesebičnom, a pijanim zrak i zemlju?'

On reče: 'Kako da duša onoga koji prima ovaj dah umire? Onaj koji je opijen Bogom, u Njemu zauvijek opstaje.'

Motri istinsku Ljubav, koja dušu nalik peharu ispunja! Gledaj lice Sakija, koji iz carstva Opstojanja dolazi, smije se i opija.

Svak u ovome svijetu je izabrao prijatelja, a mi imamo Ljubav za prijatelja – od vremena Alastu On se sa mnom i s tobom opija. (D 391)

Opet smo se iz krčme vratili pijani, opet smo iz onog gore i dolje utekli.

Svi pijanci su radosni i igraju – neka idoli svojim rukama zaplješću!

Riba i more su posve opijeni, jer stupice su Tvojih uvojaka vrhovi!

*Naše razvaline su naglavce okrenute, bačva je prevrnutu,
a krčag u parčićima je.*

*Kada je šejh razvalina taj nered vidio, na krov se popeo
i odozgo skočio.*

*Vino je počelo previrati i postojanje u nepostojanje, a
nepostojanje u postojanje pretvarati.*

*Na sve strane padaju razbijene čaše i stakla parčići
– koliko pijanaca će svoja stopala raniti!*

*Gdje je onaj koji ne može glavu razlikovati od nogu? On
je pijan pao u čorsokak onoga Alastu.*

*Lumpovanjem su sasvim obuzeti štovatelji vina – slušaj
sviranje lutnje, o štovatelju tijela! (D 515)*

I.

LJUBLJENI LJUBLJENOG

Rumijeva religija Ljubavi je poruka čovjeku od njegova Istinski Voljenog, poruka koja ga podsjeća da je on predmet riječi Božijih: 'Ali zbog tebe...'

1. Zov ljubavi

U *Mesneviji* ili u *Diwanu* Rumi stalno podsjeća čitatelja na njegovo istinsko jastvo. Mada on naglašava obećanja koja je dala Božija plemenitost, on ne zanemaruje prijetnje Njegove srdžbe i strogosti.³⁶

*Gospodine, ti si grešnik na putevima moga Prijatelja.
Ti i stotinu poput tebe zbunjeni ste mnome i mojim
zaokupljenostima.*

*Svaki vrat nije vrijedan mača Ljubavi – kako bi moj
krvožedni lav krv pasa mogao srkati?*

*Kako bi moj Okean podupirao daske svake korablje?
Kako bi tvoj slani napitak iz mojih oblaka spuštao dolje
bisere?*

*Ne povezuj tako svoju glavu, ne trljaj tako svoj nos – kako
bi magarić, poput tebe, dokućio zob iz moga koša?*

*Gospodine, dođi sebi načas! Otvori malčice svoje oči
– makar što nisi ravan ničemu što kažem naglas.*

Taj čovjek veli: 'Zašto zaljubljenik izgleda pijano i bestidno?' Je li vino ikada napustilo sram, naročito kada ga je moj Saki sipao?

Onaj koga je razbojnik prevario, istu varku i pokvarenost uči – moj dosjetljivi lovac ga zamkom njegova vlastitog jastva čini.

Kako bi oni željeli kupiti starog razbojnika u Njegovu dućanu? U mome bazaru živi Jusuf se pokazuje u svakom kutku.

Kako bi sova poput tebe mogla pristajati Ružičnjaku Irama? Ni slavuj duše, čak, ne pronalazi svog puta do moga ružičnjaka!

Ponos Tabriza! Sunce Božije i Sunce religije! Kaži mi: nisu li tvoj glas sve ove riječi moje? (D 2056)

Neka se stidi cijela karavana! Iblisom je raspršena! Svakog trena odabire jedan pravac djelovanja i postaje njegova luda!

Žrtvovao si se tijelu zbog đavolove hrane – jesi li ti onda đavolov jarac ili Iblisovo janje?

Čovječe zlatnog rudnika! Zašto se žališ? Povij svoju šiju – samo ti trpiš te pljuske, jer si Iblisov talir.

Bijelu repu vari! Ne nadaj se ni mrvici tog vrta zelena! – jer ti sjediš tik do hljeba, kao Iblisova salata.

Kada vidiš hranu, na svoje lice padaš poput pedera – ljubitelj si vražije sperme i Iblisova penisa!

Olučiš da postiš, ali ti unutarnji glas kaže: 'Magarče, položi svoju glavu u Iblisove načve!'

Ti pojma nemaš kakva će biti tvoja stvarna situacija – uz sve tvoje znanje i učenost, ti si samo šija Iblisova.

Odlutao si u brizi kako da utoviš svoje tijelo; počeo si jadikovati kao da si vlastito grlo Iblisovo!

Bilo da zapadneš u nevjeru il' vjerovanje, ti bljuješ na oboje poput psa – tvoja vjera i nevjerovanje su jedino u Iblisa.

Sve dok dan smrti ne dođe, poput lošeg sirćeta, i dočepa se tvoga vrata, postaćeš kiseo i gnjio kao Iblisova grgljača!

Jureći za onima koji kolaju oko komada hljeba i jate se oko gozbi poput muhe oko trpeze – sve do Dana

ustajanja na život vječni ti ćeš biti uzvanik sofre Iblisove! (D 2879)

O, srce, ne stavljaš med u usta bolesnika! Ne govori zanosnim očima na skupu slijepaca!

Mada je Bog bliži slugi Svom od damara života koji kuca (Kur'an L 16), On je daleko od onih koji su daleko od Njega.

Svojim vlastitim nutarnjim jastvom sebe zabavi! Tad će skrivene djevice, poput Mjeseca, iza svojih velova u teofaniji izaći!

Mada ćeš u tom činu za sebe i svijet se izgubiti, izvan svijeta i sebe čuven ćeš postati.

Akoli si Mjesec sjedinjenja, daj znak svog sjedinjenja! Pričaj o rukama, srebrenim prsima i licima hurija!

A akoli si žuto zlato od srcobolje razdvojenosti, gdje je tad plamteći ugarak razdvojenosti? Samo su novčići bijednika bez sjaja i zamrljani.

Pošto ti nemaš ljubavi, barem vrši služenja dužnosti, jer Bog nikada neće zarade radinih zanemariti.

Znaj da je ljubav prema Bogu pečat Sulejmanov – kako bi se Sulejmanov prihod mogao odnositi na trud mravov?

Odbaci odoru mišljenja i sumnje, jer jedino Sunce sija nad onim bez odjeće!

Traži utok u zaporima Shamsa iz Tabriza, jer oni kiše mošusnim mirisom i štite te od nasilnika. (D 2073)

Ne prljaj svoje usne ljubeći svaka usta i svaku hranu jedući! Tad će ih usne Voljenog učiniti pijanim i šećerom ih nahraniti.

Tvoje će usne biti slobodne od zadaha usana "drugih osoba", a tvoja ljubav će biti nedodirljiva, čista i jedina.

Usne koje ljube stražnjicu magarca – kako bi ih svojim šećerli poljupcem mogao blagosloviti Mesija?

Znaj da je sve, osim vječne svjetlosti, nanovo prispjelo u postojanje – zašto sjediš na hrpi novog đubreta i tražiš usredotočenje?

Kada đubre nestane u srcu povrtnjaka, oslobođeno će tad biti od svoje đubretnosti i smrada, i bit će ugodna hrana.

*Sve dok si izmet, kako bi mogao znati radost posvećenja?
Segni ponad svoje đubretli prirode i kreni kod Blago-
slovljenoga i Transcendentnoga!*

*Kada je Mesija povukao natrag svoju ruku od mučnog
bludilišta, njegova ruka je postala lijekom cijeloga
svijeta.*

*Kada je Musa oprao svoje ruke i usne od Faraonova
obilja, bijela ruka mu je podarena iz plemenita Okeana.
(Kur'an VII 108)*

*Želiš li sačuvati stomak i usne od svakog nezrela ploda,
budi pun biserja, ali gorak na površini, poput okeana.
Pazi! Okreni svoje oči od drugih, jer ono Oko je
ljubomorno. Pazi! Drži svoj stomak praznim, jer On je
za tebe trpezu postavio.*

*Akoli se pas nasitio, ni za kakvu igru nije, jer trčanje i
borba za natjecanjem u žaru gladnoga se bije.*

*Gdje su čisto srce i usne da prime pehar čisti? Gdje je
žustri sufija da nakon halve pohiti?*

*Nek pokaže zbilje u ovim mojim riječima Onaj koji nam
vino i pehar dariva! (D 96)*

*Samâ' je samo za neumornu dušu – stoga brzo poskoči,
zašto si u čekanju?*

*Ne sjedi ovdje sa svojim vlastitim mislima – ako si
čovjek, idi do Voljenoga.*

*Ne reci: 'On me, možda, ne želi.' Šta žedan čovjek ima
od takvih riječi?*

*Razmišlja li leptir o plamenu? Misao je beščasće za dušu
ljubavnu.*

*Kada ratnik čuje zvuk doboša, najednom vrijedi ljudi
deset hiljada!*

*Čuo si bubanj, stoga izvuci svoj mač bez odlaganja!
Tvoja duša je korica svevladajućeg Dhu'l-Fiqara!³⁷*

*Potegni mač i uzmi kraljevstvo Ljubavi, jer kraljevstvo
Ljubavi će vječno trajati.*

*Ti si Husein na Karbali, ne razmišljaj o vodi! "Voda"
koju ćeš danas vidjeti samo je mač vode iz vječnosti!³⁸
(D 338)*

O ti koji tragaš na stazi religije, daj mi zrnce savjeta – ugodnog srcu, dobro odmjerenoga.

Nesmotreno sa pohlepnim ne sjedi, jer prljave duše će i tvoju prljavom učiniti!

Postane li tvoje srce čisto od požude, ono će pronaći slatkoću od smokve. (Kur'an XCV 1).

O nemoćni čovječe, kad čovjekom Božijim odlučiš postati, nevjeste će iz tvoga srca proključati.

Nalik Mjesecu, Veneri, Plejadama i Suncu, dobre vile će svoje lice pokazati u zdencu tvojih očiju.

Ispij ono što kažemo, jer to su upute Ljubavi – te upute u grobu neće biti od koristi.

Pokaži svoje milosrđe darovanjem žutog zlata svoje srcobolje onim divnim nevjestama – tad te ružne žene neće zavesti svojim hvalisanjima.

Ove divne djevice jedino žele nekoga ko može njihovu ljepotu razlikovati – ti ih ne možeš mirazom zavaravati.

Te ljepotice lica poput ruže postidit će te budeš li svoju istinsku prirodu prodavao za đubre.

Od ova dva mlinska kamena, onog nižeg koji nosi kamen koji je teži – nije li donji od onog gornjeg vredniji?

Kameni blok za zidanje koji je isklesaniji, više udara dlijeta je morao trpjeti.

Sinaj je odlikovan među planinama, jer je bio snagom Božije teofanije smrvljen u komadima. (Kur'an VII 143)

Tiho! Budi strpljiv! Gdje ti je postojanost? Da li je Ljubav ikada od bilo koga oduzela istrajnost? (D 1911)

Sana'i! Akoli ne pronađeš prijatelja, budi svoj prijatelj vlastiti! U ovome svijetu svakovrsna čovjeka i svekolike svrhe čovjekom za vlastitu svrhu budi!³⁹

Svaki član ove karavane krade svoje vlastito breme – ostavi svoje vlastito jastvo iza i sjedi pred breme svoje!

Ljudi prodaju prolaznu ljepotu i kupuju to što je ljubav prolazna – pređi preko ona dva suha riječna korita i budi svoja vlastita rijeka!

Ovi tvoji prijatelji ustrajno te za ruku ka nepostojanju vuku – svoj vlastiti pomagač budi, uzmi natrag svoju ruku!

Ove ljepotice su na slikarskom platnu od vela ljepote srca naslikale – sa svojim vlastitim Voljenim budi, uđi iza koprene!

Budi sa svojim vlastitim Voljenim i razborit, dobar čovjek budi! Budi više od dva svijeta – u svom vlastitom carstvu živi!

Idi ne opijaj se vinom koje oholost povećava – motri blistavost Lica i zadrži svijest o svom vlastitom ja! (D 1244)

Koliko još ćeš ići nazad? Naprijed kreni! Ne ulazi u nevjerovanje, u vjerovanje uđi!

Pogledaj eliksir skriven u žuči – u žuč dođi! I dođi, korijenu korijena svoga vlastitog jastva se vrati!

Mada si oblikom zemlja, izatkan si od biti pouzdanja.

Ti čuvaš riznicu Božijega svjetla – stoga dođi, vrati se korijenu korijena svoga vlastitog jastva!

Kada si se jednom zavezao za samozatajnost, bićeš izbavljen od onog što jest sebičnost,

i oslobođen od spona stotinu stupica – stoga dođi, vrati se korijenu korijena svoga vlastitog jastva!

Rođen si od potomaka zastupnika Božijega, ali si oči okrenuo u pravcu ovog svijeta niskoga.

Avaj, kako možeš samo sa ovim sretan biti? Stoga dođi, korijenu korijena svoga vlastitog jastva ti se vrati!

Iako ti štitiš riznicu svijeta kao talisman, u sebi ti si samo majdan.

Otvori svoje skrivene oči i dođi, korijenu korijena svoga vlastitog jastva se vrati!

Stvoren si od tračaka Uzvišenosti Božije i zadobio si sreću svoje sretne zvijezde.

Koliko ćeš još, onda, u rukama nepostojećih stvari trpjeti? Dođi! Korijenu korijena svoga vlastitog jastva se vrati!

Ti si rubin u granitnom središtu – koliko još dugo ćeš nam nuditi obmanu?

Možemo vidjeti istinu u tvojim očima – stoga dođi, vrati se korijenu korijena svoga vlastitog jastva!

*Došao sam tu iz prisutnosti onog uznositog Prijatelja,
pa si ti pijan, nježan i zanosna srca,
A tvoje oči su slatke i pune žara – stoga dođi, vrati se
korijenu korijena svoga vlastitog jastva!
Kralj i saki Shams-i Tabrizi spustio je preda te pehar
vječni.*

*Slavljen neka je Bog! Kako li divna, čista vina! Stoga
dođi, vrati se korijenu korijena svoga vlastitog jastva!
(D 120)*

*Zacijelo ljubav prema Prosvjetitelju srdaca drži budnim
zaljubljenike cijelu noć, bez hrane i spavanja.*

*Prijatelju, ako si zaljubljen, budi poput svijeće: topi se
cijele noći, radosno sagaraj sve do zore!*

*Onaj koji je poput hladna vremena u jesen, nije
zaljubljen nikako – zaljubljenikovo srce je usred jeseni
žarko ljeto.*

*Dragi prijatelju, akoli imaš ljubavi, to želiš obznaniti.
Stoga klikni poput zaljubljenika! Klikni! Klikni!*

*Ali, ako si okovan putenošću, prava na Ljubav ne traži
– u duhovni mir kroči i okove svoje spali!*

*Priprosti čovječe, kako bi se zaljubljenik zakačio za
putenosti pokrovac? Kako bi Isa jeo istu hranu kao i
njegov magarac?*

*Želiš li dosegnuti miomiris ovih simbola, tad svoje oči
okreni od svega, samo ne od Shamsa al-Dina iz Tabriza!*

*Ali, ako ne možeš vidjeti da je on od oba svijeta veći, ti si
još uteg na dnu okeana od nespvijesti.*

*Stoga, idi pred učitelje uobičajena znanja – pravovjerjem
se bavi i učitelj znanja o onom “što je zabranjeno, a šta je
dopušteno” postani!*

*Prevalila je djetinjstvo u ljubavi za Shamsom al-
Dinom moja duša – ljubav za njim nije pomiješana sa
groždicama i orasima.*

*Moj razum me napustio i nepotpuni su stihovi moje
pjesme – zato moj luk nema nikakve šare niti presvlake.
O Džalaluddine, snivaj i govor napusti! Nijedan leopard
neće nikada tog lava zgrabiti! (D 1196)*

2. Glasonoša ljubavi

Kao sljedbenik Poslanikov, šejh je Božiji glasonoša na Zemlji. Gazeli koji raspravljaju o šejhovom duhovnom stanju i tajanstvima njegova sjedinjenja s Bogom posebice su snažni kada pjevaju u prvome licu.

Hajdemo izabrati jedni druge za drugare! Hajdemo sjediti jedni drugima uz noge!

Prijatelji, sjedite malo bliže, tako da možemo gledati jedni drugima lice!

Iznutra posjedujemo mnoge skladnosti – ne misli da samo to što vidiš smo mi.

Mi sada sjedimo zajedno ovdje, ruke nam vino drže, a rukave nam pune ruže.

Mi imamo put iz ovog vidljivog svijeta do svijeta Nevidljivog, jer mi smo drugari otkrivenja poslaničkog.

Svaki dan u vrt dolazimo i stotinu cvjetova motrimo.

U želji da ih razbacamo među zaljubljene, njima punimo svoje halje preko mjere.

Šta god nakupimo u vrtu, prospemo dolje, zatim izaberemo ono što je najbolje.

Ne kradite od nas srca svoja – mi kradljivci nismo, mi smo dostojni povjerenja.

Motrite naše riječi! One su miomiris onih ruža – mi smo ružin grm iz ružičnjaka pouzdanja.

Ovaj svijet je ispunjen miomirisom ruža onih. Oni vele: 'Dođi! Jer takvi smo ti mi!'

Kada smo se dočepali njihova mirisa, oni su nam ga oteli – oni nas čine velikim, mada smo mi malehni.

Mogli bismo biti najbevrjedniji sužanj Ljubavi, ali mi, poput Ljubavi, vrebamo u busiji. (D 1553)

Da sam igračka u rukama svih srcobolja, ne bih bio pronicav i mudar, već bih bio budala.

Kad Sunce Ljubavi ne bi meni pripadalo, katkad bih, poput Saturna, u teškom jadu uzlazio, a kojiput silazio.

Da moj vodič nije miomiris grada Ljubavi, demoni bi me uhvatili kao one što su se u pustinji lakomosti izgubili.

Da je u svome domu ostalo sjediti Sunce duša, ja bih obuzet bio otvaranjem kapija, dolaženjima i odlaženjima.

*Da Ružičnjak duše nije potištenog milovao, kako bih
glasonoša Vrta vjernosti, poput istočnog vjetra, bio?*

*Da Ljubav nije samâ-zaljubljenik i tamburin-rob navike,
zašto bih ja pjevao pjesme flaute i harfe?*

*Da mi moj Saki nije napitak podario kako bi me ugodno
popunio, ja bih kao ništica, kao rub pehara bio.*

*Da Vrt grane i hladovinu nije imao, ja bih bez korijenja,
poput drveća sreće ništavnih ljudi bio.*

*Da Istina Božija nije na mojoj Zemlji zasjala, ja bih
grješnik, luda bio, kao zemaljska priroda.⁴⁰*

*Ako nikakva puta iz groba do Raja nema, zašto tako
radostan i srčan u ovom tjelesnom grobu sam ja?*

*I ako nikakva puta sa lijeve na desnu stranu nema, zašto
sam ja drugar sjevernog i južnog vjetra, poput vrta?*

Da nije bilo Vrta plemenitosti, kako bih procvjetao ja?

*Da nije Božije plemenitosti i obilja, bio bih nametljiva
dosada!*

*Dosta! Slušaj kazivanje što se rađa iz Sunca! Kad ne bi
bilo takvog rađanja, zalazak bio bih ja! (D 2996)*

*Pred takvom dušom-obdarujućom divotom, kako ne
bih umro? Kako poludio ne bih i Tvojih uvojaka, poput
lanaca, se dočepao?*

*Kada pijem Tvoje vino, kako ne bih iščeznuo? Ti si vino,
a ja sam voda, Ti si med, a ja sam mlijeko.*

*Otvori Svoja usta, tu beskrajnu slatkoću – akoli Ti ne
prihvatiš moje izvinjenje, pa dobro, Tvoja laskanja
prihvatiti ja ću!*

*Da li znaš zašto se smiješim? Svoje goleme čežnje poradi
– ja sam princ zaljubljenih u gradu tvoje Ljubavi!*

*Ja i vječna Ljubav na svijet smo došli iz utrobe iste
– mada se pojavljujem kao novi zaljubljenik, po Bogu
sam starosti beskrajne!*

*Otvoriš li svoje oko, samo ćeš se sebi dopasti. Ali,
pronadeš li ovu viziju, znat ćeš da sam bez usporedbi.*

*Poput ljudi ja potpaljujem štednjak svih onih koji su
smrznuti; a u štednjaku toplih duša, moje tijesto će do
najvećeg savršenstva ispečeno biti.*

*U svojoj nježnosti ja sam kao mlijeko – nikada u grlu
zastao nisam ja. Ne čini nikakve greške, mada sam slan
poput sira!*

*U svojoj ljubavi za Shamsom iz Tabriza, ja sam sultan
na čijoj glavi je kruna – ali kad on na prijesto dođe,
njegov vezir sam ja. (D 1695)*

*Ova karavana ne nosi naš teret – ona nema ništa od
žara našeg Prijatelja.*

*Mada su stabla sva postala zelena, ona nisu dokučila
miris proljeća našega.*

*Tvoja duša može ružičnjak biti, ali njeno srce neće naš
trn raniti.*

*Tvoje srce može biti okean stvarnosti, ali se njegova
uzavrelost s našom obalom ne može uporediti.*

*Mada su planine odveć postojane, blagodareći Bogu
našu postojanost nemaju one.*

*Duša, vinom jutarnjim opijena, nije čak ni miris naše
mahmurnosti dosegla.*

*I sama Venera, putujući pjesnik nebeski, ne posjeduje
moć za ovaj naš čin.*

*Pitaj nas o Božijemu lavu – svaki lav ne posjeduje našu
snagu.*

*Ne pokazuj novčić Shamsa Tabrizija onom koga ne
krasi naša čistoća! (D 695)*

*Kako znaš kakve smo mi ptice, ili šta to pjevuši svakog
trena naše srce?*

*Kako nas iko može zaustaviti? Mi smo, katkada, riznica,
kojiput smo razvaljeni ostaci!*

*Nebesa se vrte zbog nas – eto zašto se i mi vrtimo kao
točak.*

*Kako bismo mogli u ovome domu ostati? U ovome domu
svi mi smo samo uzvanici.*

*Mada smo kao prosjaci u sokaku, naše odlike promotri!
Potom ćeš saznati koja vrsta sultana smo mi!*

*Pošto ćemo sutra biti kraljem u cijelom Egiptu, zašto
bismo bili očajni zato što smo danas u zatvoru?*

*Sve dok bijasmo ovakvog oblika, niko nas zlostavljao
nije, niti smo mi zlostavljali ikoga.*

Kada Shamsi Tabrizi postane naša zvanica, mi se umnažamo stotinama milijuna puta! (D 1767)

*Kako bih znao moj unutarnji drugar koja je vrsta kralja?
Ne gledaj moje požutjelo lice, jer ja imam noge od čelika!
Ja sam svoje lice sasvim okrenuo prema Kralju Koji me
je ovdje doveo: tisuću zahvala imam za Onoga Koji me
je stvorio.*

*U jednom trenu ja sam Sunce, u narednom okean
bisera. Iznutra posjedujem uzvišenost nebeskih sfera,
izvana prizemnost zemnoga praha.*

*U ovom krčagu svijeta ja lutam kao pčela – ne gledaj samo
u moje žalosno zujanje, jer ja imam dom krcat meda!*

*O srce, tražiš li nas, uzleti do plave kupole – moja palača
je utvrda koja mi daje sigurnost zaštite.*

*Kako je strašna voda koja vrti mlinski kamen nebeski!
Ja sam vodeni točak – zato su tako slatki moji krici!*

*Pošto vidiš da svi slijede moju zapovijed: vragovi, ljudi
i džini, zar ne možeš shvatiti da sam ja Sulejman i da je
pečat u mojoj desnoj ruci?*

*Zašto bih bio sasušen? Sve je na meni u cvatu! Zašto bih
bio magarčev sužanj? Ja jašem na Buraqu!*

*Zašto bih bio manji od Mjeseca? Nijedan škorpion nije
moju petu ugrizao! Zašto ne bih izašao iz ovog zdenca?
Čvrsto uže sam dosegnuo!*

*Podigao sam dom za golubove duše – u ovom smjeru
poleti, ptico duševna, jer ja posjedujem stotinu nedo-
sezljivih tornjeva!*

*Ja sam tračak Sunca, mada svim ovim domovima lutam.
Ja sam kornelijan, zlato i rubini, od vode i ilovače rođen
mada sam!*

*Kakav god biser vidiš, potraži u njemu drugi biser!
Svaka čestica praha veli: 'Iznutra ja sam riznica!'*

*Svaki dragulj ti veli: 'Nek ti nije dovoljna moja ljepota, jer
svjetlo u mome licu izvodi se iz svijeeće moga razbora!'*

*Biću tih jer, da shvatiš, ti nemaš razbora – ne steži svoju
glavu, ne pokušavaj me prevariti, jer ja oko imam koje
razbor cijepa. (D 1426)*

Pogledaj me! U bilo šta drugo piljiš li ti, ti, zacijelo, nisi svjestan Božije ljubavi!

Motri lice koje je primilo svoj sjaj od Boga! Možda ćeš najednom zadobiti blaženstvo iz toga.

Pošto je razbor tvoj otac, a tijelo majka ti, motri ljepotu lica svoga oca! Pokaži da si njegov sin!

Znaj da šejh od glave do pete nije drugo doli Božiji atributi, svejedno što ćeš ga u ljudskom liku gledati.

On je u tvojim očima kao pjena, ali se kao Okean predstavlja; u ljudskim očima on još stoji, mada je na putu svakog trenu.

Još smatraš da je teško dosegnuti stanje šejha, mada on pokazuje tisuću Božijih najvećih znakova – kakva si ti budala!

Duhovni lik, čist od elemenata, oteo je srčanu Merjemu sa Dvora Božijega.

Usputni glasonoša dahom je obremenio srce, dahom koji zakriva tajanstvo duše.

O srce obremenjeno s Kraljeve strane! Kada spustiš breme, budi sigurno da se motri na tebe!

Kada Shams-i Tabrizi podari oblik tom bremenu, kao srce ćeš postati – i nalik srcu ti ćeš odletjeti Nevidljivomu! (D 3072)

Nisam napustio tvoj čin – stalno me time zaokupljaš; svakog trenu ti meni sve draži bivaš.

Tako mi sunca moga carstva i moje mi čiste biti! Neću dopustiti da odeš, u nježnost ću te pretvoriti.

Svojim vlastitim sjajem ću tvoje lice prosvijetliti i sa deset prstiju oprosta tvoju glavu okrznuti!

Nebo Božijeg zadovoljstva je ispunilo milosnih oblaka tisuću – moradnem li dopustiti njihovoj kiši da padne, učinit ću da padne na tvoju glavu.

Opasao sam slabine svojom nježnošću kako bih te utješio, jer blagoslove moje utjehe i sjedinjenja ti si vido.

Tisuću iscjeliteljskih napitaka vrije u Ljubavi, u noći u kojoj si mi kazao: 'Bolestan sam ti'.

Istupi naprijed, kako bih mogao novo ulje izliti na oči tvoje – možda će postati dovoljno blistave da opsegnu tajne moje.

Kako bih povukao svoju nježnost sa izabranika od mojih izabranih? Jer u savršenstvu moje nježnosti ja i prema drugima pružam ruku pomoći.⁴¹

Zgrabio sam te kao kradljivac i izručio čuvarima, jer pehar moje riznice pronađen je u tvojim bisagama.⁴²

Zbunjen si pred mojom strogoćom i nemaš priliku govoriti – mada sam silno strog, u mojoj strogoći je skriveno tisuću nježnosti.

Nije li Benjamin kroz tu nesreću pronašao svoga Jusufa? Pojmi samu nježnost u svim mojim djelima!

Jusuf ga je odvojio i objasnio mu šta se desilo: 'Ja ne bih bez razloga bol srcobolje nanio'.

Biću tih kako bi ti mogao biti sam – ali nikada ne misli loše o meni ti, moj sužnju! (D 1723)

Zaljubljeni! Zaljubljeni! Ja prašinu u dragulje pretvaram! Putujućii pjesnici! O putujućii pjesnici! Vaše tamburine ja čistim zlatom ispunjavam!

O žedne duše! O duše žedne! Danas vam dajem vodu da pijete! Ovu kantu za smeće ću u raj pretvoriti, u nebesko jezerce.

Bespomoćni ljudi! Ljudi bespomoćni! Pomoć mora stići! Pomoć mora doći! Svako ranjeno i bolno srce, o Sanjaru, u sultana ću pretvoriti.

Eliksiru! O eliksiru! Pogledaj mene, jer ja stotinu manastira u džamije pretvaram, stotine vješala u propovjedaonice! Nevjernici! O nevjernici! Ja razvezujem vaše čvorove! Jer Ja sam apsolutni vladar: neke ljude činim vjernicima, a nevjernicima neke druge!

Gospodine! O gospodine! Ti si vosak u mojim rukama! Postaneš li mač, peharom ću te učiniti; postaneš li peharom, u mač ću te pretvoriti Ja.

Bio si kap sperme i krv postao, potom si ovaj skladni oblik poprimio – dođi mi, sine Ademov! Još i ljepšim te budem načinio.

Očaj pretvaram u radost i izgubljenog vodim, vuka pretvaram u Jusufa, a otrov u šećer svodim.

O sakiji! Sakiji! Usta sam svoja otvorio, kako bih u svadbeni vez svaku suhu usnu za usnu pehara svezao!

Ružičnjače! O ružičnjače! Posudi ruže iz mog ružičnjaka! Tad ću ja tvoje slatke trave staviti pored lotosa.

Nebesa! O nebesa! Bićete još i zbunjenija od narcisa kada ja prah u amber pretvorim, a jasmin načinim od trnja.

O Univerzalni Umu! Univerzalni Umu! Sve što kažeš istina je. Ti si vladar, darežljiv si – učini da moj govor presahne. (D 1374)

Obrnuo sam se kao nova godina, kako bih slomio prijevore zatvorske i skršio pandže i zube tih ljudoždernih sfera.

Sedam nevodnjačkih planeta zemaljska stvorenja gutaju – prosuću vodu na njihovu vatru i njihove vjetrove ušutkat ću.

Poletio sam od bespočetnog Kralja poput sokola, koji se sprema da sove, koje papige jedu, u ovom razvaljenom manastiru poubija.

Od samog početka sam sklopio savez da žrtvujem svoju dušu Kralju. Smije li se kršiti duševna kičma, moram li prekršiti svoj savez i prisegu!

Danas sam ja Asaf, vezir Sulejmanov, mač u ruci i ferman – slomiću šiju svakome ko bude pred Kraljem drzak.

Vidiš li vrt buntovnog cvijeća koje cvjeta dan ili dva, ne žalosti se! Jer ću ja sa nepoznate strane sasjeći sve njihovo korijenje.

Skršiću samo nepravdu i zločestog tiranina – bude li išta imalo i trun od toga, tad sam ja nevjernik, i skršiti ću ga! Gdje god postoji polo loptica, drvenom palicom Jedinosti je udarena – ne otkotrlja li se ona dolje do polja, smrskat ću je udarcem moga malja.

Ja sam sada na Njegovoj gozbi, jer je Njegova nakana Plemenitost, to sam vidio. Postao sam najmanji sluga Njegova puta, kako bih Sotoni noge polomio.

Bio sam samo gruda zlata, ali, kada me je Sultanova ruka zgrabila, rudnik sam postao – postaviš li me u ravnotežu, tasove vage ja bih skršio.

Kada pustiš razvaljena i pijana čovjeka, poput mene, u kuću, zar ne znaš da čas ovo, čas ono u njoj polomit ću?

Kada čuvar poviče: ‘Stoj!’, na njegovu glavu pehar vina prolit ću; a ako me vratar ščepa, njegovu ruku slomit ću.

Akoli se nebeske sfere oko mog srca ne zavrtte, za korijenje ću ih potegnuti; akoli nebesa s podlošču djeluju, vrteća nebesa ja ću smožditi.

Stolnjak plemenitosti Ti si raširio i na ručak me pozvao – zašto si me prekorijsavao kada sam hljeb lomio?

Ne, nikako – ja sjedim u pročelju Tvog stola, ja sam ravnatelj Tvojih uzvanika. Jedan ili dva pehara vina ja ću na goste proliti i lišiti ih njihova srama.

O Ti koji nadahnjuješ moju dušu poezijom iznutra! Smijem li odbiti i šutljiv ostati, jer se bojim da ne zgriješim protiv Tvoga naloga.

Ako bi mi Shams-i Tabrizi vina poslao i pijanim me učinio, briga bih oslobođen bio i stupove univerzuma bih srušio! (D 1375)

Pogledaj me! Biću ti u mezaru prijatelj blizak, u noći dok dućan i dom napuštaš.

Čut ćeš moje selame u mezaru, a potom ćeš saznati da nikada nisi skriven mome pogledu.

Iza tvoga vela ja sam poput tvoga razbora i svijesti – u vrijeme radosti i sreće, u vrijeme trpnje i bolesti.

Kada u toj samotnoj noći čuješ glas prijatelja, bit ćeš izbavljen od nasrtaja zmija i bojazni od mrava.

Mahmurluk od Ljubavi donijet će ti dar u mezar: vino, svjedoke, svijeće, čevape, slatkiše i tamjan.

Kada upalimo luču razbora, kakva vriska i vrevu će se dići iz umrlih u njihovim mezarima!

Bit će zbunjena tom vriskom i vrevom prašina iz groblja, zvukom bubnja Uskrsnuća, strašnom grajom Ustajanja.

Onaj čiji mrtvački pokrov se raspao u strahu će zatvarati ušne duplje – ali šta da čine mozak i uši koji su tik do zvuka Trublje?

Gdje god da pogledaš, vidjet ćeš lik moj – bilo da gledaš u sebe ili u tu vrevu i bunilo.

Bježi od škiljave vizije i ispravi oči svoje – jer na taj dan će zlo oko biti daleko od ljepote moje!

Pazi! Pazi! Ne gledaj kakva je moja ljudska forma! Ne griješi, jer duša je silno nježna, a Ljubav strašno ljubomorna!

Šta je to mjesto za formu?! Da je pokrov od klobučine čak nabran u stotinu nabora, njegov stjeg bi pokazala svjetlost duševnog ogledala.

Udari u bubnjeve i slijedi svoj put do grada putujućih pjesnika! Mladići puta Ljubavi provode dan čišćenja.

Ako slijepci tragaju za Bogom umjesto za novcem i mrvicama, nijedan od njih neće ostati sjediti na rubu jarka.

Zašto si u našem gradu otvorio dom pripovjedača? Neka usta pripovjedača ostanu zatvorena, poput svjetla! (D 1145)

Mada oko razbora i pronicanja vidi me kao ludaka, ja posjedujem mnoga umijeća u krugu zaljubljenika.

Ljubav me načinila Sulejmanom, a moj jezik Asafom – kako bih ja bio vezan svakim tim lijekom i zazovom?

Ja se nikada nisam okrenuo od Ka'be, poput Ibrahima – ja boravim u Ka'bi, ja sam njen stup od kamena.⁴³

Ne može mi pristupiti Rustema tisuću – zašto bih se ja potčinio mlitavom jastvu?

Uzimam u ruku mač krvavi – ja sam mučenik Ljubavi usred moje vlastite krvi.

U ovoj zaravni ja sam slavuj Svemilosnoga. Ne tragaj za mojom granicom i međom – ja nemam nikakvih granica.

Shams-i Tabrizi mi kroz ljubav bio je hrana – ja sam veći od Duha Svetog i od Kerubina. (D 1747)

Dolazi dan kada će ove moje riječi protiv tebe svjedočiti: “Zvao sam te – ja, Voda Života – ali si se oglušio ti.” (D 25658)

POGOVOR

Rumi – poetska jeka sa orijenta ljudske duše

*Božiji čovjek kralj je ispod derviškog haljetka,
Božiji čovjek – riznica s blagom u ruini skrivena.¹*

Da li je Rumi, zacijelo, susreo kozmičkog Šemsa iz Tabriza vidljive, pozitivne geografije Irana ili je susreo svog vlastitog *hijerokozmičkog Šemsa* iz hijerogeografskih prostranstava svoje duše, svog duševnog Irana, Šemsa iz smaragdnoog grada Hurqalye, Hurqalye svoje nadsvijesti (*sirr*), to pitanje je sada sasvim nevažno na jednak način kao što je na kraju postala izlišnom Rumijeva vlastita potraga za iščezlim Šemsom nakon njihova četrdesetodnevnoog duhovnoog egzila i srčanog razgovora (*munajat*) kojem su bile izvrgnute njihove dvije razučene intime. Ma šta bio pravi uzrok Rumijeve potpune duhovne preobrazbe, sada je važno samo to da nakon četrdeset godina njegova zemaljskog života imamo jednog posve drugog Rumija ili Rumijeva iznutarnjeg, duhovnoog vodiča, Rumijeva *meleka njegova bića* ili samog *Hidra* ili *Džibrila Rumijeva bića* sukusiranog u samoj supstanci i *semantičkom talogu* sadržinskog opsega Rumijeve *Mesnevije* i *Diwana*. Rumijeva potraga za Šemsom iz Tabriza nije drugo doli njegova vlastita duhovna pustolovina, njegovo duhovno putovanje (*sayr al-suluk*) u središte vlastite hijerogeografije, potraga za samim orijentom njegove duše na kojem se rađa *Šems njegova bića*² i vremenite ritmove njegova kozmičkog života preobražava u vječnost, a velike talase okeana Rumijeva bitka,³ uzbibane božanskim uplivom u Rumijevu intimu, pretvara u vječne

i negažene snjegove. Poneka pahuljica tih snjegova dopire i u svjetove naših duša sa *mesnevijskih* i *divanskih* obronaka intuitivne planine *Qaf* sada već iščezlog Rumija. Rumi je završio svoju vlastitu duhovnu potragu i najzad se susreo sa svojim *alter egom* u kraljevstvu Mesneville i Diwana, svejedno da li taj *alter ego* nosi ime hidrovske, džibrilijanske ili neke druge melekutske inteligencije. Sada je preostalo da danas, nakon Rumija, svako od nas pokrene vlastitu duhovnu potragu na sliku Dželaluddina Rumija i na tragovima što nam ih je Rumi ostavio na snijegu-cjelcu svog blistavog književnog i poetskog opusa.

Nije nimalo lahko pokrenuti svoju vlastitu duhovnu potragu bez duhovnog vodiča, jer Rumijevo mesnevijsko i divansko sadržinsko kraljevstvo je bezgranično, metageografsko, metajezičko i hijerokozmičko. Njegove "granice" su "granice" srca, a njegovo prijestolje je hijeratičko srce, duhovno srce božanskog Mikrokozmosa.⁴ Ono nije ni istočno ni zapadno, ni sjeverno niti južno. Na njegovu hijerokozmičkom nebu sija *šemsudinovski* sunčani disk, džibrilijansko sunce sa luminoznozelenom hidrovskom svjetlošću. Svjetlost tog Sunca nije ni istočna (*šarqi*) niti zapadna (*garbi*), nego je *išraqi* svjetlost koja grije toplinom srca i duše, a sjaji sjajem polarnog svjetla transcendentnog Uma (*aurora consurgens*).⁵ Snagom te svjetlosti Rumi je uspio svladati sva pomračja i mrkline svoga prizemnog jastva, a njegovim sjajem je razbistrio i rastalio *talog* tog jastva i pretaknuo ga u čisto, prozirno vino Ljubavi, koje nije vino trsa, nego vino koje je plod čežnje i duhovnog sjedinjenja zaljubljenika-vinopije i Voljenoga-Peharnika koji vino Ljubavi sipa u sufijin pehar-srce i neprestance ga drži u stanju duševnog mahmurluka – derta i žeđi za Voljenim. Vino Ljubavi raste na slojevitom tlu i duhovnom humusu mesnevijskih i divanskih vinograda, koji iz tog tla crpe najbolje duhovne gene i rađaju plodovima sjajnim, zrelim i sočnim poput *zrela maslinova ploda* na vrhu mističnog Sinaja. Ti plodovi su sočni stoga jer se hrane humusom Riječi Božije i duhovnim supstratom pravorijeka Poslanika islama, ali njihovoj sočnosti doprinosi i voda sa Vrela Života, koja se slijeva sa obronaka planine *Qaf* i poput obilne kiše pada u plodne zaravni onog duhovnog Tabriza okruženog vječnim proljetnim vrtovima *Mesneville* i *Diwana*. Sjaj tim plodovima, iz kojih se cijedi čisto vino Ljubavi, daju topli *išraqi* zraci *šemsudinovskog* sunčanog diska, koji stoji u zenitu čak i onda kada se tek rađa ili zalazi na hijerokozmičkom nebu Rumijeve duše.

Kada bismo pokušali zamisliti sada posve duhovno, svjetlosno lice Rumijevo, što su do danas mnogi uznastojali učiniti, teško bismo ga odjednom mogli naslikati, jer nakon onoga što nam je Rumi kao duhovni zalog ostavio svojim književnim opusom jasno je da njegovo lice, koje se zrcali u sadržaju *Mesnevije*, *Divana*, *Fihi ma fihi*, *Maktubata* i drugih prozних djela, nije slika, monolitna predodžba, jednoobrazno odraženi odslik. Njegovo duhovno lice je krajnje raskošan mozaik, egzistencijalni arhipelag, beskrajno iznijansirana duga, svekozmičko zrcalo, uzbibani okean, savršeno brušeni dijamant, graciozno rašireni paunov rep, sjajni biser iz okeanskih dubina... Ono je, zamalo, bezlično i bezoblično naprosto zato što je njegov duhovni bitak nakvasao na svjetlosnoj ilovači koju je kroz višestruke svetopovijesne i hijeropovijesne aione obasjavalo džibrilijansko sunce suhufskih, zeburskih, tevratskih i kur'anskih riječi, i hidrovsko sunce što je prosijavalo kroz intime neizbrojnih glasonoša Riječi Božije, kroz duhovna predanja hijeropovijesnih tradicija kakve su one vedske, upanišadske, puranske, zen-avestinske, dasatirske i druge. A sva ta svjetlosna sazvučja su, na kraju, u punini zasjala u svjetlu pravorijeka Poslanika islama, koji je semantička punina (*jawami' al-kalim*) svih riječi Božijih i svih izvornih predanja, i koji je univerzalna primateljka (*al-qabil al-kulliy*) svakog svetopovijesnog i hijeropovijesnog oblika Riječi Božije koja je svoj dugin spektar lomila na snježnoj površi ko zna koliko dostojanstvenika, pravednika, navjestitelja, glasonoša i apostola Jedinoga Boga. On je, ujedno, Rumiju nepotrošiva i neprevazidljiva paradigma i duhovni obrazac na čiju sliku je i sam Rumi kretao u svoju duhovnu pustolovinu (*sayr al-suluk*) od odsudne životne važnosti.

Slijedeći primjer Poslanika islama i njegovo iskustvo svetopovijesnog *mi'radža*, Rumi je svoj hijeropovijesni, sufijski, duhovni *mi'radž* uvijek ozbiljivao, ne kao *habibullah* – miljenik Božiji, jer taj naslov je mogao imati samo Poslanik islama, nego kao *'ašiq*, onaj koji je nepretrgnuto u svom žeđanju za Voljenim ispijao sami *Talog* svjetlosnog vina Ljubavi, i to iz onog Pehara koji je u sebi jedino sukusirao taj talog i čiji pehar je sagrađen na samim iznutarnjim značenjima Riječi Božije. Treba li kazati da *Talog* vina Ljubavi predstavlja sama suština Riječi Božije kao takve, a Pehar ili Krčag je Poslanik islama kojeg su navlastito oblikovale “Dvije Ruke Božije” i u njega kao makro i mikrokozmosa izlile sami *Talog* božanskih riječi u njihovu punoljetnom, krunskom kur'anskom dovršenju? Ako je Poslanik islama u sebi sukusirao svu svetopovijesnu puninu Riječi Božije (*tanzilat*), onda je

Rumi, na neki način, u svoj duhovni krčag smirio i nataložio hijeropovijesnu puninu Riječi Božije (*ta'wilat*), dok se gombao sa beskrajnim talasima silaznorazlijevajuće svjetlosne rijeke Objave u svojoj neodoljivoj potrazi za ko zna kojim Šemsom iz ko zna kojeg Tabriza.

Dok opisuje svoj cjeloživotni sufijski *mi'radž*, koji za Rumija ne započinje u zrelijim godinama zemaljskoga života nego već u majčinskoj utrobi kao put kojeg on često oslovljava *mi'radžom od embrija do Uma*, Rumi koristi univerzalni jezik u kojemu miruju sadržinski geni najnjegovanijeg akademskog pojmovlja do svakidašnjeg pučkog govora, jezika kuhinje, bazara, jezika nerazumne prirode stvorenja, *malakutskog* jezika, jezika krajnje metafizičkog simbolizma i znakovlja. Njegov jezik je, dakle, univerzalan, jer semantička širina njegova jezika izriče onu cjelovitu egzistencijalnu dugu koja se razvija u polju mineralnog kraljevstva božanskog mikrokozmosa, kao čovjeka Božijeg, a svoj raskošni višebojni spektar smiruje u polju same božanske Prisutnosti, u istodobno prozirnoj i neprozirnoj svjetlosti Ilijuna. Koliko god se njegov jezik može smatrati jezikom ljudskog zemaljskog svakodnevlja, valja ipak reći da je njegov jezik potpuno hijerokozmički, *malakutski*, metapovijesni, gotovo preegzistentan. To ne kažemo s razloga raskošnih simbolizama, metafizičkih znakova i nesvakidašnje slikopisnosti njegova jezika, čiju širinu semantičkog polja je, često, veoma teško pratiti, nego to velimo s razloga unutarnjih, inicijacijskih značenja koja on smiruje u svoje riječi i u svoj jezik, a ta značenja, te preegzistentne zdjele najrafiniranijeg duhovnog jezika (*al-ta'ayyunat al-tabita*) takve su da jednostavno graniče sa svijetom Nebitka, sa tom beskrajnom i bezgraničnom pustopoljinom u kojoj, među ostalim darovima Duha Božijeg, stanuje, prebiva i odvijeka se *ušatorava* i sam jezik. No, pojam Nebitka u Rumijevoj poeziji i prozi nikako ne označava nebitak kao puko ništa, kao čisto nepostojanje. Za njega je taj pojam, kao i za većinu sufijskih mislilaca, simbol beskrajnog prostora vječnog i sveobuhvatnog božanskog Znanja iz kojeg Voljeni, snagom svoje promisli, trijezne i dobrohotne Volje i nepogrešivog Nauma izvodi sve na bivstvovodavnu svjetlost svog vlastitog samoočitujućeg Bitka. Ondje su izvori one pregoleme egzistencijalne rijeke *tajallijata*, epifanija, očitovanja, kraljevstava mnoštva, u čijem svakom detalju je skriveno zrcalo jedinstva na čijoj ulaštenoj površi se pojavljuje Lice vječno Jednog i Jedinog Gospodara svih svjetova i civilizacija. U toj beskrajnoj pustopoljini Nebitka, koji je tek drugo ime za vječno božansko Sveznanje, klija sjemenje za svaki egzistencijalni oblik i za svako božansko

stvorenje koje čeka milost svog bivstvovodavnog oblikovanja i izlazak na svjetlost kozmičkog Dana u vremenskom ritmu svog strogo određenog *kadera*. To preegzistentno sjemenje i preegzistentne zdjele bitka svake stvari i svakog budućeg stvorenja sukusirani su u božanskom Mikrokozmosu (*insan rabbani*), u zatvorenom okeanu njegova srčanog pehara, koji je dostatno širok i dubok unutar samo jedne podložne mikrokozmičke duše žive da se u njemu odraze sva kraljevstva, uključujući i samo Lice Božije. Svaka egzistencijalna pregrada svjetova i kraljevstava smirenih u okeanu srčanog pehara božanskog Mikrokozmosa, koja ih odvaja jedno od drugoga, ujedno predstavlja i svojevrzni egzistencijalni talog, brojna egzistencijalna vela čije tamne tonove opijeni božanski Mikrokozmos mora, okom srca, do te mjere prozirnim učiniti da kroz njih može vidjeti samo Lice Voljenoga. Jer, sve dok ne ugleda Lice Voljenoga, božanski Mikrokozmos, evlija, sufijski hijeratik ili *homo viator* se nalazi u stanju egzistencijalne razdvojenosti od Voljenog, u zarobljeništvu svoga jastva, u tamnici vlastite prenabujale uobrazilje, a to stanje Rumi, uglavnom, oslovljava dertom, mahmurlukom, srcoboljom. To stanje je po svojoj egzistencijalnoj tegobnosti i nepodnošljivosti nalik stanju u kojemu se Poslanik islama našao nakon prve stanke koja je nastupila poslije prvih objava koje je primio od Boga. Ako je sadržina božanskih objava, prema Rumijevu mišljenju, metafora za čisto vino koje Bog-Objavitelj, Voljeni sipa u srčani pehar Poslanika islama, tad je zatišje, koje je nastalo nakon prvih objavljenja Božijih, dert, mahmurluk i srcobolja koju je Poslanik islama u tom razdoblju osjećao. Razlika je jedino u tome što je taj dert u Poslanikovu srcu bio snažniji, jer je Poslanik islama imao priliku i čast kušati univerzalni semantički *Talog* svih božanskih objava koje su ikada ječale svetopovijesnim aionim i svetogeografskim obratnicama Riječi Božije. Koliko je tek, s druge strane, Poslanik islama morao pokazati talenta u svom hermeneutičkom prozrijevanju i izbistravanju onih svetopovijesnih pregrada i svetojezičkih zastora, koji su dijelili jedno svetopovijesno razdoblje Riječi Božije od drugog, kako bi vidio samo semantičko dno božanskoga Logosa kao takvog razljeveno na samome Licu Duha Božijega. Kako bi drukčije Poslanik islama mogao bez zazora najaviti sebe kao puninu svih riječi Božijih i kao primateljku svake egzistencijalne i sapijencijalne epifanije koja se ikada otkrila na stranicama *Liber mundi* (*al-Qur'an al-afaqi*) i *Liber revelatus* (*al-Qur'an al-anfusi*) i poput pojedinačnog bisera se iz Skrivene Riznice dokotrljala do srca Poslanika islama. Snagom takvog hermeneutičkog (*ta'wili*) izbistravanja cjelovitog svetopovijesnog

svjetlosnog toka Riječi Božije, Poslanik islama je mogao puninu Riječi Božije u svom srčanom krčagu pretaknuti u sami svjetlosni nektar u, rumijevskim jezikom kazano, čisto vino (*khamr safi*) kojim će se do kraja kozmičkog Dana *opijati* pokoljenja, kulture i svekolike zemaljske civilizacije.

Rumijeva upotreba jezika je takva da je odveć osebudna i kao takva samo njemu svojstvena. Rumi ne zazire da upotrebljava za obične ljudske uši gotovo bogohulno pojmovlje kroz koje nastoji izraziti ono najsvetije i najuzvišenije. On je, u tom pogledu, jedan gotovo bespremačni *malamati* sufijski mislilac, onaj koji svjesnom relativizacijom i brisanjem linije između tzv. korektnog i “ortodoksnog” i onog “blasfemičnog jezika” svjesno se u očima svakidašnjih ljudi nastojao pokazivati kao onaj koji izaziva sablazan običnog svijeta. No on nije, zacijelo, želio izazivati sablazan kod ljudi, nego je njegov prvi i jedini cilj bio to da svakidašnji ljudski jezik univerzalizira do kraja i da pokaže kako niti jedna riječ u ljudskom jeziku i u uhodanoj govornoj praksi nije do te mjere nedostojna da ne bi mogla ponijeti i značenje onog najsvetijeg. S razloga takovrsne upotrebe jezika, kao i zbog svega onoga što je on načinio svojim briljantnim književnim opusom, Muhammed Iqbal je Rumija nazvao “svjetiljkom na putu slobodna čovjeka”.⁶ Dovoljno je samo prisjetiti se šta riječi poput *vina*, *pijanstva*, *mejhane*, *peharnika*, *razvalina* i *mejhanske družine* znače u svakidašnjem ljudskom govoru, a kako uzvišene poruke i značenja one imaju u samoj Rumijevoj upotrebi. To će reći da Rumi želi jasno staviti do znanja kako su svakidašnja značenja koja ljudi daju riječima samo pjena koja se prigodice javlja i već u narednom trenutku iščezne na beskrajnom vodotoku ljudskoga jezika čijim dnom, kao nepotrošiva postojanost i beskrajnost struji pustopoljina Nebitka ili semantički beskraj božanskoga Sveznanja.

*Šta da činim muslimani? Samog sebe više ne znam,
Nit' sam židov nit' kršćanin, nit' štujem vatru nit' sam
musliman*

*Nit' sam s istoka niti sa zapada, nisam s kopna, nisam
s mora,
Sa ovog svijeta sigurno nisam, a nebeske sfere nisu mi stan*

*Nisam od zemlje, nisam od vode, nisam od vatre, nisam
od zraka,
Nisam nebeski, zemaljski nisam, postojim a k'o da i ne
bivam*

*Iz Indije nisam, nisam iz Kine, niti sam iz Bulgara niti
Saksina,*

Nisam iz kraljevstva iračkoga, a dom mi nije ni Horasan

*Ni s ovog ni s onog nisam svijeta, nisam iz Vrta, nisam
iz Ognja,*

*Nisam od Adema, nisam od Have, moj nije Firdevs niti
Ridvan*

*Bezmjesnost je moje mjesto, neoznačenost moj je znak,
Šta će mi tijelo, šta li duša, Duši svih duša sam pokoran.⁷*

Prof. dr. Rešid Hafizović

BILJEŠKE

Uvod

1. Širok i opsežan prikaz Rumijeva života, djela i značenja priskrbila je Annemarie Schimmel u djelu *The Triumphal Sun* (London: East-West Publications, 1978). Postojanje ove izuzetne knjige, koja je posebno snažna u svom razmatranju pjesničkih i književnih dimenzija Rumijeva djela, oslobađa me potrebe da pribavim određenu materijalnu pozadinu koja bi, u protivnom, mogla biti nužna.
2. S. H. Nasr, *Jalal al-Din Rumi: Supreme Persian Poet and Sage* (Tehran: Shura-ye 'Ali-ye Farhang o Honor, 1974), p. 23.
3. Što se tiče spiska kratice, vidjeti p. IX. Cjelokupne bibliografske pojedinosti vidjeti u Indexu vrela.
4. Nasr, *Jalal al-Din Rumi*, p. 23.
5. Rumi koristi svoje vlastito ime (Jalal al-Din) samo u jednom gazelu (D 1196); glede prijevoda ove poeme, vidjeti kraj odjeljka III, I, 1.
6. Aflaki, *Manaqib al-'arifin*, priredio T. Yazici, 2 sveska. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1959-1961), pp. 102-103).
7. Tisuću gazela završava Shamsovim imenom ili njegovim spominjanjem, pedeset i pet je posvećeno Salahu al-Dinu, četrnaest Husamu al-Dinu, a četiri nekim drugim likovima. Dvije tisuće i stotinu i pedeset gazela ne spominju nikakvo ime. Više od pet stotina

gazela završava sa frazom: ‘Ušuti!’ ili tome slično, koristeći riječ *khâmúsh*, što je neke znanstvenike navelo na sugestiju da je Rumi koristio riječ *khâmúsh* kao naslov za pero. Međutim, kontekst i gramatička struktura u mnogim od ovih slučajeva pokazuju kako to nije tačno. Štaviše, Rumi završava stotinu drugih gazela sličnim frazama, kao što je: ‘Dosta!’ Logičnije objašnjenje toga zašto on tako često koristi riječ *khâmúsh* leži u činjenici da je on cijenio vrline šutnje i da je volio hvaliti ih kao uobičajeno sredstvo da se gazel privede kraju.

8. B. Futuzanfar, *Risalah dar tahqiq-e ahwal wa zindigani-ye Mawlana Jalal al-Din*, drugo izdanje, (Tehran: Taban, 1333/1954), p. 216)
9. Ovo pitanje će biti potpuno jasno kroz izbore stihova. Vidjeti posebice odjeljak III, E, 2.
10. Ovo djelo je priredio i preveo na francuski S. De Laugier de Beaucueil (Cairo: L’Institut française d’archéologie orientale, 1962).
11. Nicholson je, u vezi s tim, bio uspješniji od Arberryja, čiji prijevod djela *Fihi ma fihi* obiluje mnogim greškama koje bi se, vjerojatno, mogle pripisati neopreznosti i žurbi kod pripremanja teksta. K tome, Arberijeva nastojanja oko versificiranog prijevoda *Ruba’iyyata* daleko su uspješnija, bilo kod pronalaženja odgovarajućeg prijevoda bilo kod davanja osjećaja za izvornu aromu poezije.
12. I Nicholson i Arberry uporno prevode riječ *surat* kao “forma”, ali riječ *ma’nâ* prevode sukladno svom razumijevanju misanog sklopa. Nicholson, u najmanju ruku, koristi deset različitih prijevoda, uključujući sljedeća značenja: smisao, zbilja, duhovna zbilja, suštinska zbilja, duh, duhovna istina, duhovno načelo, duhovna stvar, suština, zamisao, idealna stvar. Arberry dodaje barem još četiri prijevoda: istina, nebeska istina, apstrakcija, istinitost. Nekoliko drugih primjera tehničkih termina, koje jedan ili obojica povremeno prevode, skupa sa mojim prijevodima, jesu sljedeći prijevodi: ‘*aql* (raz/um), *lutf* (nježnost), *qahr* (strogoća), *ghamm* (srcobolja), *dard* (bol), *ranj* (trpljenje) *khumâr* (mahmurluk).

Dio I: Teorija

1. S. H. Nasr je iznio temeljni značaj ove razlike u Rumijevim djelima, i to u svojoj knjizi *Jalal al-Din Rumi*.
2. “Ja sam Bog” je čuveni iskaz sufijskog mučenika Halladža, a taj iskaz igra značajnu ulogu u Rumijevim učenjima (vidjeti III, A, 7). Trebalo bi također uočiti da “smrt” ovdje ukazuje na smrt tijela, u tom stanju se stvari opažaju snagom prodorne vizije (vidjeti I, D, 11), i na “duševnu smrt”, kada se čovjek iznova rađa u Bogu (vidjeti III, A, 5).
3. Abu Jahl, “otac neznanja”, je ime kojeg je Poslanik dao jednom od svojih savremenika iz Mekke koji je činio sve što je u njegovoj moći kako bi onemogućio novu religiju.
4. Unutar izabраниh tekstova kur’anski navodi su naznačeni kurzivom i, kada je to neophodno, navedeno je poglavlje i ajet.
5. Duša pripada stvorenom poretku stvari, što je činjenica koja je posvjedočena poslaničkim pravorijekom (*hadîth*) koji je citiran niže. Rumi luči četiri razine duše i to izrijekom u dva odjeljka, od kojih je prvi preveden niže (M II 3326-29, IV 1887-89).
6. Na “Jednu dušu” (*nafs-i wâhid*) se ukazuje i u Kur’anu i u Hadîthu. Vidjeti niže, kraj odjeljka I, D, 3)
7. Pojam *nafs* se u sufizmu često dijeli u tri razine, sukladno kur’anskoj terminologiji: *nafsi ammârah* ili duša koja ka zlu teži, što je razina jastva, kako smo naprijed vidjeli. Na dvije više razine, *lawwamah* (duša “koja sebe kori” zbog svojih vlastitih grijeha) i *mutma’innah* (duša “koja je u miru” s Bogom) Rumi ukazuje (primjerice u M V 557, D 9047, 23068, 29515, 31182, 34209). Rumi također spominje “univerzalnu dušu” (*nafs-i kull ili kullî*), koja predstavlja pasivni pol duhovne egzistencije, pol koji je u suprotnosti sa aktivnim polom, Univerzalnim umom (vidjeti M II 173, D 2507, 4884, 32526, 33296); on ukazuje i na “uzvišene, nebeske duše” (*nufûs*), koje su ekvivalent “nebeskim umovima” (*uqûl*; M VI 450, VI 3072). U jednom odjeljku knjige *Fihi ma fihi*, pojam *nafs* se uzima da označi uzvišeniju dušu, a *rûh* da označi životinjsku dušu (F 56/68). Postoje još mnogi drugi primjeri u kojima Rumi koristi riječ *nafs* u pozitivnom smislu, kao ekvivalent za “duha”. U tim slučajevima ja sam ovaj pojam prevodio kao duša umjesto kao jastvo.

8. Sulejman je dobro poznat po svojim čudotvornim moćima nad silama prirode, posebice nad divljim životinjama i džinima. Rumi često ukazuje na njega u svojoj poeziji, koristeći nekoliko različitih predanja povezanih sa islamskim izvorima. Najvažnija od tih predanja, za naše ovdašnje svrhe, su sljedeća: 1. Sulejmanov pečat. Sulejmanov čudotvorni pečat ili prsten pečatnjak koji mu je pribavljao vlast nad čovjekom, prirodom i džinima. "I sakupiše se Sulejmanu vojske njegove, džinovi i ljudi i ptice, sve četa do čete, postrojeni." (Kur'an, XXVII 17). Jednom prilikom jedan džin uze na sebe Sulejmanov lik i bijaše u stanju koristiti njegov žig, i za kratko vrijeme zavlada nad Sulejmanovim kraljevstvom. 2. Jezik ptica. U Kur'anu Sulejman veli: "O ljudi, dato nam je da razumijemo ptičije glasove" (XXVII 16). Sufije to tako tumače kao da to označava jezik božanskih tajanstava ili jezik ptica duše koje lete Božijoj Prisutnosti. 3. Mravi. Kada Sulejmanove vojske "stigoše do mravlje doline, jedan mrav reče: 'O mravi, ulazite u stanove svoje da vas ne izgazi Sulejman i vojske njegove a da to i ne primijete!' I Sulejman se nasmija glasno riječima njegovim." (XXVII 19). Rumi često suprotstavlja to duhovno onom materijalnom ili suštinsko onom neesencijalnom kroz sliku Sulejmana i mrava.
9. Ženska priroda jastva je razmatrana u II, C, 4.
10. Riječ *sirr*, doslovce "tajna", obično se prevodi kao "krajnje unutarnja svijest", a gotovo redovito predstavlja sinonim za srce, kako se ono već definira, mada Rumi rijetko koristi taj pojam. "Krajnje unutarnja svijest je poput korijena drveta; mada skriven, njegovi učinci se pojavljuju u lišću i granama." (F 187/196) Vidjeti također M III 4386, D 20438, 23410, 35151.
11. Rumi ovdje aludira na Musaove riječi u Kur'anu: "Gospodaru moj, ukaži mi se da Te vidim!" Stavak nastavlja dalje: "Ne možeš Me vidjeti" – reče – "ali pogledaj u ono brdo, pa ako ono ostane na svom mjestu, vidjet ćeš Me." Kada je njegov Gospodar otkrio Svoju teofaniju brdu, u prah ga je pretvorio; a Musa se onesviješćen strovali" (VII 143) Rumi često ukazuje na pretvaranje u prah planine Sinaj.
12. Rumi ne podrazumijeva da samo jedna osoba ima pristup srcu koje vidi Boga. Štaviše, on ukazuje na sebe kao nekoga

ko je ozbiljio to stanje zamalo do savršenstva, to jest stanje najuzvišenijeg prijatelja Božijeg na kojeg neke druge sufije ukazuju kao na “pola” (*qutb*). Svi drugi prijatelji Božiji su poredani u hijerarhijski slijed podno njega; oni od njega primaju svoje opstojanje i “okreću se oko njega”. Što se tiče najsavršenijeg prijatelja Božijeg, on je središte univerzuma, univerzuma koji izvodi svoje postojanje iz egzistencije tog čovjeka (vidjeti I, D, 1). Riječ *qutb* se u Rumijevim djelima, manje ili više, koristi kao sinonim sa pojmom *walī* (prijatelj Božiji, svetac). On u jednom odjeljku definira pojam *qutb* u smislu “gnostika koji je dosegnuo sjedinjenje” (M V između 2338 i 2339).

Qutb je onaj koji se vrti oko sebe – oko njega se vrte nebeske sfere. (M V 2345)

Grieh je oko sebe se vrtjeti, samo ne za qutba u njegovoj ljepoti – to dozvoljeno i halal njemu je, jer on u Praroditeljsku Zemlju putuje. (D 18746)

Vidjeti također M I 2129, II 1984, IV 1418.

13. Postoje brojni obrasci za klasificiranje Imena i Atributa sukladno različitim školama islamskoga mišljenja. Izabranik ovdje je sukladan sa onim što je implicirano Rumijevim djelima. U nakani da zadrži ovu raspravu u granicama, neke klasifikacije i primjene, prirodno pripojene snagom tekstova teologiji i metafizici, zanemarene su. Ta Imena, pribavljena u tablicama, preuzeta su iz dobro poznatog Poslanikovog pravorijeka o “devedeset i devet Božijih imena”. Glede prijevoda tog *hadisa*, vidjeti *Mishkat al-masabih*, preveo J. Robson, 4 sveska (Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1963-1965), pp. 483-484.
14. Za dalje Musaovo moljakanje da vidi Boga (bilješka 11 naprijed).
15. Glede kur’anskog kazivanja o Musaovu štapu, njegovog pretvaranja u zmiju i njenog gutanja čarobnjačkih “konopaca”, vidjeti VII 115 i dalje, XX 65 i dalje, XXVI 43 i dalje.
16. ‘Afīf al-Dīn al-Tilimsani, naprimjer, učenik Ibn ‘Arabijev i prijatelj Sadra al-Dīna al-Qunawija, piše kako su četiri temeljna Božija atributa: Život, Znanje, Volja i Moć, koji se pojedinačno očituju u smislu vatre, zraka, vode i zemlje (*Sharh al-asma’ al-husna’*, tumačenje Imena Al-Basir, ms. Lâleli 1556, Sülejmaniye Library,

- Istanbul). Al-Qunawi, učenik Al-Farghanijev, na sličan način pripisuje ime svakom od svojstava tih elemenata: Život-toplota, Znanje-hladnoća, Volja-vlažnost, Moć-sušoća (*Muntaha'l-madarik*, Cairo: Maktab al-sana'i, 1293/1876, svezak I, p. 54).
17. Aluzija na hadîth: "Srce vjernikovo je među dva prsta Milostivoga."
  18. Za Jusufa se u islamskim vrelima kaže da je najljepša osoba koju je Bog ikada stvorio. Rumi stalno na njega ukazuje kao na primjer Božije ljepote odražene u ljudskom liku.
  19. Rustam je arhetipski junak drevne Perzije, kojeg je Firdawsi učinio besmrtnim u djelu *Book of Kings*. Hamza je amidža Poslanikov i jedan od sjajnih ratnika ranoga islama.
  20. Bol i trpljenje povećavaju svijest i znanje o Bogu. Vidjeti poglavlje III, C, 1.
  21. Vidjeti, naprimjer, D 645, 2707, 7482, 32890.
  22. Kao što su neki sufije izrijekom isticali odlike i utjecaj svakog vidljivog neba sukladni su određenom aspektu duhovnog zračenja pojedinačnog poslanika, ali poslanici ne "prebivaju" na nebesima, jer njihovi duhovi transcendiraju mjesto. Vidjeti Sadr al-Din al-Qunawi, *Al-Fukuk*, štampano na margini Kashanijeva djela *Sharh manazil al-sa'irin*, Teheran, 1315/1897-1898, pp. 275-276; odjeljak je naveo Jami u djelu *Naqd al-nusus*, priredio W. C. Chittick (Tehran: Imperial Iranian Academy of Philosophy, 1977), pp. 240-241.
  23. Rumijev bliski prijatelj Sadr al-Din al-Qunawi, Ibn 'Arabijev nekadašnji učenik, još jednom raspravlja o silasku duše kroz raznovrsna nebesa, sfere elemenata i kroz tri kraljevstva, i to na izričiti način negoli sam Rumi; on jasno pokazuje vezu između silaska duše i njenog ponovnog uzlaska. Sukus njegova učenja u vezi s ovim pitanjem vidjeti kod W. C. Chitticka i P. L. Wilsona, *Fakhruddin 'Iraqi: Divine Flashes* (New York: Paulist Press, 1982), pp. 162-164. O nešto detaljnijem prikazu vidjeti Chittick, "The Circle of Spiritual Ascent According to al-Qunawi," *Neoplatonism and Islamic Thought*, priredio P. Morewedge (Albany: SUNY Press, uskoro iz štampe). Glede islamske pozadine ovoga gledanja na silazak duše, usporediti Al-Farabijevu "neoplatoničku" shemu

(M. Fakhry, *A History of Islamic Philosophy*, New York: Columbia University Press, 1970, pp. 136-139).

24. Buraq je konj koji je odnio Poslanika na nebo prilikom njegova *mi'rādža*.
25. O Halladževim čuvenim iskazima vidjeti niže III, A, 5.
26. Nakon što je Ibrahim porušio idole svoga naroda, kralj tog vremena Nimrod naredio je da on bude bačen u vatru. Ali ga je Bog sačuvao od povrede: "O vatro" - rekosmo Mi – "postani hladna, i spas Ibrahimu!" (Kur'an XXI 69)
27. O značenju imaginacije u Rumijevim učenjima vidjeti III, D.

Dio II: Praksa

1. Rumi se ne bavi ovim pitanjima na izričit način, a čini se da nema nikakva razloga da se upušta u tanahna lučenja koja je načinilo islamsko mišljenje među nekim poslanicima, posebice onim *anbiyā', rusul i ūlu'l-'azm*. Ta lučenja su se mogla pripisati Rumiju, ali ona ne igraju nikakvu ulogu u njegovim učenjima.
2. Primjerice u M III 704, 4317, IV 1416, 1853; D 17961.
3. Sufije jasno luče razliku između ove dvije vrste savršenih prijatelja Božijih: oni kojima je povjerena nebeska misija da vode druge Putem, i oni kojima nije data takva ovlast. Rumijev prijatelj Sadr al-Din al-Qunawi iznova razmatra ovo pitanje u svom djelu *Tabsirat al-mubtadi* (Ja sam priredio i preveo ovo djelo, i nadam se da će uskoro biti objelodanjeno).
4. Kazivanje o Jusufu i Zulejhi ili Potifarovoj ženi općenito je razmatrao Rumi i drugi pjesnici u smislu arhetipskog primjera zaljubljenikove predanosti Voljenom, mada Jusuf predstavlja Voljenog, a Zulejha zaljubljenika. U ovom stihu Rumi aludira na kur'ansko kazivanje o njihovom odnosu, prema kojemu je Zulejha pokušala zavesti Jusufa, ali je on uspio tome umaći: "I njih dvoje prema vratima potrčaše – a ona razdera straga košulju njegovu" (XII 25). Kazivanje se nastavlja pripovijedanjem o tome kako su žene iz grada optuživale Zulejhu: "Upravnikova žena navraćala momka svoga na grijeh... I kad ona ču za ogovaranja njihova, posla po njih, te im pripremi divane, dade svakoj od njih po

- nož i reče: 'Izađi pred njih!' A kad ga one ugledaše, zadiviše se ljepoti njegovoj i po rukama svojim se porezaše: 'Bože, Bože!' – uskliknuše – 'ovo nije čovjek, ovo je anđeo plemeniti!'" (XII 30-31)
5. Ad i Semud su bili dva naroda koje je, prema kur'anskom kazivanju, uništila Božija srdžba zbog njihovih grijeha.
  6. Hidr ili "Zeleni poslanik" se često poistovjećuje sa Ijasom. Sukladno kazivanjima, on se napio Vode Života i još se ukazuje svetim ljudima kako bi ih uveo u uzvišena tajanstva.
  7. Ovaj stih sadrži aluziju na Kur'an: "Mi smo Davudu Našu milost ukazali – 'O brda, ponavljajte zajedno sa njim hvalu!'" XXXIV 10)
  8. Vidjeti dio I, fusnota 8.
  9. Ukazivanje na Kur'an: "A Merjema im na njega pokaza: 'Kako da govorimo djetetu u bešici?' – rekoše. 'Ja sam Allahov rob' – ono reče – 'meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti.'" (XIX 29 i dalje)
  10. Poslanik je primio prisegu od mnogih ashaba u Habibiji nadomak Meke, šeste godine po Hidžri; na taj događaj se aludira u Kur'anu: "Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli." (XLVIII 18) Ovaj čin je postao prototipom za ceremoniju inicijacije u sufizmu, tokom koje šejh uzima učenikovu ruku u svoju i, između ostalih stvari, recitira sljedeći stavak: "Oni koji su ti se zakleli na vjernost – zakleli su se, doista, na vjernost samome Allahu; Allahova ruka je iznad ruku njihovih." (XLVIII 10)
  11. Planina Qâf je mistična planina za koju se tvrdi da opasuje Zemlju. Izraz: "Od planine Qâf do planine Qâf" označava ukupni opseg zemaljske kugle.
  12. O "paslici" koja ulazi u srce vidjeti III, D.
  13. Ploča dobro čuvana (*Lawh-i mahfûz*), spomenuta u Kur'anu kao lokus u koji je upisan Kur'an (LXXXV 22), obično se tumači u kozmološkom smislu, to jest da označi Univerzalnu Dušu, pasivni pol duhovne egzistencije. U nju Pero – Univerzalni Um – upisuje znanje o svim stvarima koje će ući u postojanje. Kao rezultat toga javlja se stvoreni univerzum.

14. Poslanik je kazao: “Ah kako ja čeznem sresti svoju braću”; za taj iskaz se smatra da se odnosi na prijatelje Božije koji će biti rođeni u narednim pokoljenjima.
15. Bayazid iz Bistama je jedan od najvećih sufijskih evlija, na koga se često odnosi naslov “sultan gnostika”. Yazid je drugi umejevički halifa, čovjek odgovoran za ubojstvo Poslanikova unuka Huseina, i općenito je arhetip zločinca.
16. ‘Ali je rođak i zet Poslanikov, najveći vitez u islamu i prijatelj Božiji, zaštitnik duhovnog viteškog bratstva (*futuwwāt*).
17. Poglavlje V iz Kur’ana je naslovljeno nakon “trpeze” na koju se ukazuje u sljedećim stavcima: “A kada učenici rekoše: ‘O Isa, sine Merjemin, može li nam Gospodar tvoj trpezu s neba spustiti?’ – on reče: ‘Bojte se Allaha, ako ste vjernici!’ Isa, sin Merjemin, reče: ‘O Allahu, Gospodaru naš, spusti nam s neba trpezu da nam bude praznik, i prvima od nas i onima kasnijim, i čudo Tvoje, i nahrani nas, a Ti si hranitelj najbolji!’” (V 112, 114)
18. U kazivanju o Musau i Hidru u Kur’anu (XVIII 61-83), Musa krenu u potragu za tajanstvenim Hidrom, koga je Bog “poučio pravom znanju”. (66) Musa reče: ‘Sve ću ići dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora, ili ću dugo, dugo ići!’ (60) Ovdje se ukazuje na to da Hidrovo skrivanje u moru, čini se, aludira na ovaj kur’anski stavak i na poteškoću da mu se i na kakav način pristupi.
19. Vidjeti dio I, fusnota 8.
20. U djelu *Book of Kings* Turan predstavlja zemlju Turaka koji su neprestance bili u ratu sa Irancima. U ovom kontekstu izraz Iran i Turan aludira na cjelokupni nastanjeni svijet.
21. Metafizički temelji za ovaj polaritet razmatrani su u školi Ibn ‘Arabija. Al-Qunawijev učenik Al-Farghani, naprimjer, pravi razliku između arhetipa djelovanja (*fā’liyyah*) i arhetipa prijemčivosti (*qābiliyyah*) unutar Jednosti i Mnoštva koje obuhvaća Božansko. Drugim riječima, sa stajališta “Isključive Jedinosti” (*ahadiyyah*), Bog je Jedan u svakom pogledu i isključuje svako mnoštvo. Ali, iz perspektive “Uključivog Jedinstva” (*wāhidiyyah*), Božija Jednost je vrelo svekolikog mnoštva, što je činjenica koja je ilustrirana mnoštvom Njegovih imena. To

korespondira onom što je već razmatrano: Esencija je apsolutno Jedna, ali Imena podrazumijevaju mogućnost izvanjskog očitovanja i pluralnosti. Prema tome, Božija esencija je aktivna u smislu da je vrelo svega, dok su Imena pasivna u smislu da sve što ona očituju izvodi se iz Esencije. Ali, u suodnosu sa svijetom, Imena su aktivna. Vidjeti *Muntaha'l-madarik*, p. 13, djelomično navedena kod Jamia u djelu *Naqd al-nusus*, pp. 36-37. Al-Kashani potvrđuje ovo stajalište i dodaje da i aktivna i pasivna Imena se nalaze na razini Božanskog. *Istilahat al-sufiyyah*, na margini djela *Sharh al-manazil al-sa'irin*, p. 107; također djelo *Naqd al-nusus*, pp. 107-108.

22. 'A'ishah je bila Poslanikova najmlađa žena, za koju se često kaže da mu je bila najdraža.

Dio III: Dosezanje Boga

1. Rumi čak započinje jedan svoj gazel Halladževim stihom i nastavlja poemu od trinaest stihova u istom ritmu i metru (D 2813). Vidjeti također M I 3934-35; III 3839, 4186-87; V 4135; VI 4062; D 4116. Primjeri ukazivanja na Poslanikov pravorijek uključuju M VI 724 (na početku), 754; D 9931, 11966.
2. Za Idrisa, dva puta spomenutog u Kur'anu, koji se obično poistovjećuje sa Enohom, kaže se da je bio blizak sa melekom smrti i da je jednog dana od njega tražio da mu ovaj uzme dušu; melek je to učinio i nakon izvjesnog vremena opet je vratio u tijelo.
3. Abu Sa'id Abi'-Khayr je jedan od čuvenih ranih sufijskih učitelja.
4. Prema Poslanikovom sunnetu, preporuča se post na Ašuru, to jest desetog dana mjeseca muharrema. Bio je to onaj dan u kojem je ubijen Poslanikov unuk Husein na Karbali 61/680. godine.
5. "Feniks" (*anqâ* ili *simurgh*) prebiva na planini Qâf. Sukladno drevnim predanjima, ako bi njegova sjena pala na nekoga, taj bi postao kraljem. U sufizmu feniks često simbolizira dušu prijatelja Božijeg ili samog prijatelja Božijeg, dok planina Qâf predstavlja njegovo duhovno stanje u Božijoj Prisutnosti.

Zov je dosegnuo duše: 'Dokle ćete krzmati se?' Hajde krenite, svom prvotnom domu se vratite!

Pošto je planina Qaf – naša blizina – vaše prvotno mjesto u kome ste se rodili, poletite radosno planini Qaf, jer vi ste feniksi! (D 9964- 65)

U ovom odjeljku čini se da “feniks” simbolizira dušu prijatelja Božijeg, dok je “alhemija” šejhova moć da preobrazi duše učenika iz bakra u zlato.

6. Prema kur'anskom kazivanju, Musaov protivnik faraon je kazao: ”Ja sam gospodar vaš najveći!” (LXXIX 24).
7. Zbog široke skale značenja koju obuhvaća riječ ‘*ishq* i njeni sinonimi (to jest *mahabbat*, *dūstī*), pokušao sam povući razliku između nekih od njih kroz upotrebu velikih i malih slova: Ljubav kao univerzalna zbilja neovisna o čovjeku, ili u smislu atributa Božijeg pisana je velikim slovom, dok pojedinačna ljubav, kao ljudsko svojstvo, nije. Međutim odveć je teško povući liniju između dvije upotrebe, a otuda može proisteći i određena nekonzistentnost.
8. Glede raspravljanja o metafizici Božije ljubavi prema svijetu, vidjeti Chittick i Wilson, *Fakhruddin 'Iraqi* (naprijed, dio I, bilješka 23), posebice pp. 17-28.
9. Sanjar i Qubad su poznati kraljevi; onaj prvi je bio posljednji od velikih seldžučkih kraljeva (umro 552/1157), dok je onaj potonji vladao tokom predislamske sasanidske dinastije.
10. Abu Bakr i 'Umar, skupa sa 'Uthmanom i 'Alijem su bili najbližiji drugovi Poslanikovi i prva četverica halifa islama.
11. Za Koraha, jednog od Musaovih sunarodnjaka, kaže se da je bio najbogatiji živi čovjek. Prema kur'anskom kazivanju, bio je sravnjen sa zemljom zbog svojih grijeha i drskosti (XXVIII 81 i drugi odjeljci).
12. Jamshid je mistični iranski kralj i prorok, i također prvi smrtni čovjek. On ovdje također simbolizira čovjekovu duhovnu prirodu.
13. Sufije će, katkada, govoriti o “formama” koje su razlučene i definirane unutar Božijeg znanja. “Značenje” koje stoji iza forme u ovom slučaju je Božija Esencija, koja je potpuno nerazlučiva.

14. U Ibn 'Arabijevoj školi svijet imaginacije je definiran kao međucarstvo u rasponu svijeta duša i svijeta protežnih tijela. Drugim riječima, on je zbiljskiji od materijalnog svijeta, ali je manje stvaran od duhovnoga svijeta. Štaviše, taj svijet nužno označava vezu između ona dva svijeta; bez njega svijet protežnih tijela prestao bi postojati. On je jednostavan i svjetlosan u supstanci kao duhovni svijet, ali on posjeduje mnoštvo formi poput materijalnog svijeta. Bez njegova posredničkog stanja, ona druga dva svijeta ne bi ni na koji način bili u dodiru. Na ovaj svijet se često ukazuje kao na "pregradu" (*barzakh*) između one dvije strane. Za dalje rasvjetljavanje trebaju biti konzultirana djela Ibn 'Arabija i njegove škole. Vidjeti, naprimjer, moj članak koji se uskoro pojavljuje: "Pet božanskih Prisutnosti: od Al-Qunawija do Al-Qaysarija," *Muslim World*, 1982. I sam Rumi aludira na "posredničku" prirodu ovoga svijeta; a čini se da njegovo razumijevanje imaginacije je šire od Ibn 'Arabijevog i njegovih pristalica.
15. Ashabi su oni muslimani koji su vidjeli Poslanika u tijelu. Prema njegovom pravorijeku: "Moji drugovi su poput zvijezda; kojeg god od njih slijedite, uputu pronalazite."
16. Znakovi zodijaka su podijeljeni u četiri skupine u skladu sa ona četiri elementa: zemlja-Bik, Djevica i Jarac; voda-Rak, Škorpion i Ribe; zrak-Blizanci, Vaga i Vodnjak; vatra-Ovan, Lav i Strijelac. Rumi često ukazuje na astronomske i astrološke pojmove, ali samo da bi ih upotrijebio kao simbole za svoje vlastite svrhe. On se nije uopće zanimao za te znanosti kao takve.
17. Laylâ i Majnûn ("luđak") su bili predislamski arapski zaljubljenici koji su učinjeni besmrtnim kroz arapske i perzijske stihove.
18. Ovaj stih je parafraza kur'anskog stavka LI 56: "Džine i ljude sam stvorio samo da Mi se klanjaju."
19. Kevser ("obilje") je ime za vrelo u Džennetu.
20. Fatiha, "Poglavlje koje otvara" Kur'an, je obavezni sastavni dio obredne molitve.
21. Ibn Sina (Avicenna), vjerovatno najveći filozof u islamskoj povijesti, simbolizira djelomični um.
22. Tema o "tri knjige" – Kur'an, univerzum i čovjek – značajna je tema u sufizmu, i ona pribavlja nadahnuće za neka glavna djela, kao što je Al-Qunawijevo djelo *Tafsir al-fatihah*.

23. “Mufta’ilun” je jedna od brojnih skupina slabih glasova koji se koriste za skandiranje u arapskoj i perzijskoj poeziji.
24. Na mnogim spiskovima Božijih imena, “Onaj Koji na stranputicu odvodi” (*Al-mudill*) je ime koje je postavljeno odmah do Imena “Onaj Koji na pravi put navodi” (*Al-hâdi*). Ovo ime je uključeno snagom nekoliko kur’anskih stavaka, kao što je ovaj: “A Allah ostavlja u zabludi onoga koga On hoće i ukazuje na pravi put onome kome hoće.” (XIV 4) Ibn ‘Arabijeve pristalice ističu da je Iblis očitovanje ovog Imena (vidjeti, primjerice, *Al-Qaysarijeve riječi* navedene od Jamia u njegovu djelu *Naqd al-nusus*, p. 109). Ovdje Rumi aludira na vezu između Iblisa i ovog Atributa, vezu na koju se također ukazuje u Kur’anu: “Ovo je Šejtanov posao!” – uzviku – “on je, zaista, otvoreni neprijatelj koji u zabludu odvodi!” (XXVIII 15)
25. Prevoditelji, međutim, obično naginju k tome da uzimaju u obzir izvedeno voljenog prije negoli Istinski Voljenog, što je praksa koja često otežava čitatelju da luči duhovno učenje koje je pjesnik imao na umu.
26. Nicholson je preveo riječ “svjedok” u ovome stihu kao “omiljeni”, i on objašnjava kako je ovdje data prednost viteškom značenju te riječi.
27. Odnosi se na Musaovo padanje u nesvijest kada je Bog objavio Svoju teofaniju planini Sinaj (vidjeti naprijed dio I, fusnota 11).
28. Rum ili Bizantsko carstvo Rumi koristi kao simbol svjetla i sjedinjenja, dok Etiopljani simboliziraju tamu i razdvojenost.
29. Kralj Khusraw i Shirin su par zaljubljenika koji je često slavljem u perzijskom stihu. Khusrawi ili “kraljevski” med je predstavljao poznatu vrstu odabranog meda. Shirin, čije ime doslovce znači “slatka”, također predstavlja Voljenog ili voljenu.
30. Ova tri lika, koja su živjela u trećem/devetom i četvrtom/desetom stoljeću, su među najpoznatijim likovima ranih sufijskih učitelja.
31. Iram, na koji se ukazuje u Kur’anu (LXXXIX 7), je bio niz kuća sa pogledom na plodne nasade, sagrađen u vrijeme poslanika Hûda od jednog nevjernika kao imitacija Dženneta. Ovdje također simbolizira vrt sjedinjenja.

32. Kazivanje o “družini iz pećine” ili o sedam spavača iz Efesa opširno je ispričano u Kur’anu (XVIII 9 i dalje), gdje je usputice spomenut njihov boravak ondje.
33. U islamskim vrelima za Jirjisa se kaže da je bio prorok, mada se povijesno čini da se poistovjećuje sa svetim Džordžem, kojeg je dao pogubiti Dioklecijan 303. godine. Prema kazivanjima, bio je nasmrtno mučen više puta, ali se svaki put vraćao u život.
34. Ibrahim ibn Adham je jedan od velikih evlija ranoga islama. Njegova životna priča je slična onoj Budhinoj.
35. “Slava meni” je čuveni Bayazidov “ekstatički usklik”, tumačen od sufijka skupa sa istim Al-Halladževim uzvicima poput onog: ”Ja sam Bog!”.
36. Na ovom mjestu bih podsjetio čitatelja da sam pokušao izbjeći previše citata iz djela koja su već prevedena, posebice iz *Mesnevi* i *Fihl ma fihl*. Stoga sam u ovih nekoliko posljednjih poglavlja naglašavao neprevedene gazele, mada je mogao biti obilno citiran i sadržaj iz nekih drugih vrela.
37. Dhu’l-Faqâr je ime za ‘Alijev mač.
38. “Voda” se uvijek spominje kako bi podsjetila na Huseinovu smrt na Karbali, jer vojska koja je okružila njegovu malu družinu boraca nije dopustila Huseinovim pristalicama da pristupe rijeci unatoč njihovoj golemoj žeđi.
39. Rumi ukazuje na Sana’ijevu raspravu o dobrim i lošim drugovima u njegovom djelu *Hadiqat al-haqiqah* (priređio M. Radawî, Tehran: Tahûrî, 1329/1950, pp. 448 i dalje); on posebno aludira na ovaj stih: ”Postoji zadaća za svakog čovjeka u ovome svijetu, i postoji čovjek za svaku zadaću.” (p. 449, stih 4).
40. Vidjeti odjeljak I, D, 1.
41. Kao tehnički pojam u sufizmu: “pružiti ruku pomoći” (*dastgîr būdan*) znači “inicirati” ili “primiti prisegu vjernosti”. Vidjeti naprijed dio III. Bilješka 10.
42. Svoj strogi tretman učenika Rumi uspoređuje sa ratnom varkom koju je Jusuf upotrijebio kako bi zadržao Benjamina (Kur’an XII 70 i dalje; Postanak 44.1 i dalje).
43. Prema predanjima, Ibrahim je sagradio Ka’bu i neko vrijeme se ondje nastanio.

Pogovor

1. Mevlana Dželaluddin Rumi, *Divan-i Šems*, s perzijskog preveo: Muamer Kodrić, *Lingua Patria*, Sarajevo, 2005., 37)
2. Rešid Hafizović, *Ljudsko lice u ogledalu sufizma*, Institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2005., str. 139-142.
3. S. H. Nasr, *Jalal al-Din Rumi: Supreme Persian Poet and Sage*, Tehran: Shura-ye 'Ali-ye Farhang o Honor, 1974., p. 23.
4. William C. Chittick, *The Sufi Path of Love: the sopiritual teachings of Rumi*, State University of New York Press, Albany, 1983., p. 27.
5. Henry Corbin, *Svjetlosni čovjek u iranskom sufizmu*, Institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2003., str. 89.
6. Nazir Qaiser, *Rumi's Impact on Iqbal's Religious Thought*, Lahore, 2003., pp. XI-XII.
7. Mewlana Dželaluddin Rumi, *Divan-i Šems*, s perzijskog preveo: Muamer Kodrić, *Lindua Patria*, Sarajevo, 2005., str. 45.

IZABRANA LITERATURA

1. Abdul Hakim, Kh. *The Metaphysics of Rumi*, Lahore, Institute of Islamic Culture, 1933; obnovljeno izdanje 1959.
2. Aflaki, *Manāqib al-ʿarīfīn*, priredio T. Yazici, 2 sveska, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1959-1961. Prijevod na francuski načinio C. Huart, *Les saints des dervishes-tourneurs*, Paris: E. Leroux, 1918-1922; obnovljeno izdanje 1978. Djelomoćni engleski prijevod kod J. W. Redhouse, *The Mesnevi* (niže); obnovljeno izdanje pod naslovom *Legends of the Sufis*, London: Octagon Press, 1976.
3. Arasteh, R. *Rumi the Persian: Rebirth in Creativity and Love*, Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1965.
4. Arberry, A. J. *The Rubāʿiyyāt of Jalal al-Din Rumi*, London: R. Walker, 1949.
  - *Tales from the Masnavi*, London: George Allen and Unwin, 1963.
  - *More Tales from the Masnavi*, London: George Allen and Unwin, 1968.
5. Bausani, A. "Djalal al-Din Rumi." *Encyclopedia of Islam*, drugo izdanje, London i Leiden: Luzac i A. J. Brill, 1960 i nadalje, svezak II, pp. 396-397.

6. Chittick, W. C. *The Sufi Doctrine of Rumi: An Introduction*, Teheran Aryamehr University, 1974.
— i Wilson, P. L. *Fakhruddin 'Iraqi: Divine Flashes*. New York: Paulist Press, 1982.
7. Furūzānfar, B. *Risālah dar tahqīq-i ahwāl wa zindigānī-ye Mawlānā Jalal al-Din...*, drugo izdanje, Tehran: Taban, 1333/1954.
— *Sharh-i Mathnawī*, 3 sveska (u I 3012). Tehran: University of Tehran, 1346-1348/1967-1969.
8. Golpinarli, A. *Mevlana Celaleddin, hayati, felsefesi, eserlerinden seçmeler*. Istanbul: Varlık Yayınevi, 1952.
9. Halman, T. S. "The Turk in Mewlana/Mawlana in Turkey." *The Scholar and the Saint*, izdao P. J. Chelkowski, New York: New York University Press, 1975, pp. 217-254.
10. Humā'ī, J. *Mawlawī-nāmāh, yā Mawlawī chih mīgūyād*, 2 sveska. Tehran: Shura-ye 'Ali-ye Farhang o Honar, 1354-1355/1965-1966.
11. Iqbal, A. *The Life and Work of Mohammad Jalal-ud-Din Rumi*, treće prerađeno izdanje, Lahore: Institute of Islamic Culture, 1974.
12. Meyerovich, E. (de Vitray-). *Mystique et poésie en Islam: Djalāl-ud-din Rumi et l'ordre des derviches tourneurs*. Paris: Desclée de Brouwer, 1972.
— (prijevod). *Le Livre du dedans*. Paris: Sinbad, 1976.
13. Morewedge, P. "A Philosophical Interpretation of Rumi's Mystical Poetry: Light, the Mediator, and the Way." *The Scholar and the Saint*, pp. 187-216.
14. Nasr, S. H. *Jalal al-Din Rumi: Supreme Persian Poet and Sage*. Tehran: Shura-ye 'Ali-ye Farhang o Honar, 1974.
— "Rumi and the Sufi Tradition." *The Scholar and the Saint*, pp- 169-185.
15. Nicholson, R. A. *Rumi, Poet and Mystic*. London: George Allen and Unwin, 1950.
16. Önder, M. *Mevlana bibliografyasi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
17. Redhouse, J.W. *The Mesnevi... of Mevlana... er-Rumi... Book the First*. London: Trübner, 1881.

18. Rehde, R. M. "The Style of Jalal al-Din Rumi." *The Scholar and the Saint*, pp. 275-285.
19. Ritter, H. "Djalal al-Din Rumi." *Encyclopedia of Islam*, svezak II, pp. 393-396.
  - "Maulana Galaluddin Rumi und Sein Kreis, Philologika XI." *Der Islam* 26 (1942): 116-158, 221-249.
20. Sadiq Behzadi, M. *Bibliography of Mawlavi*. Tehran: Shura-ye 'Ali-ye Farhang o Honar, 1973.
21. Schimmel, A., "A Spring-day in Konya According to Jalal al-Din Rumi." *The Scholar and the Saint*, pp. 255-273.
  - *The Triumphal Sun*. London: East-West Publications, 1978.
  - *Rumi: Ich bin Wind und du bist Feuer*. Cologne: Diederichs, 1978.
  - *As Trough a Veil: Mystical Poetry in Islam*. New York: Columbia University Press, 1982.
22. Shibli Nu'mani. *Sawānih-i Maulānā Rūm*. Lahore: Naval Kishor, 1909.
23. Winfield, H. *Masnavi-i Ma'navi, Spiritual Couplets*. Obnovljeno izdanje. London: Octagon Press, 1973.
24. Yousofi, Gh. H. "Mawlavi As Storyteller." *The Scholar and the Saint*, pp. 287-306.

INDEKS IMENA I POJMOVA

A

- Abu Sa'id 215
Ahwal, duhovna stanja 31
Al-lawh al-mahfuz, ploča dobro čuvana 191
Al-Qalam al-a'la, Vrhovno Pero 191
Amanat, duhovni polog, povjereni polog 85
Ansari 31
Arberry, A.J. 14, 33, 34, 36
Arkan, kozmički stupovi 73
Asma' Allah, Imena Božija 63
Awbash, ljudi koji izazivaju nevolje 362
Adam, nepostojanje 44
'alam al-khayal, svijet imaginacije, *mundus imaginalis* 285
'Aql, raz/um 51
'aqli juz'i, djelomični um 56
'aqli kulli, univerzalni um 55
'Attar, Fariduddin, 24

B

- baqa'*, opstajanje nakon iščeznuća 207
Batin, iznutarnje, skriveno, 41

C

- Chalabi, Husam al-Din 22, 24, 166, 177

D

- Dante 28
Dard, patnja, srčana bol 272, 363
Dhat, bit, suština 63
Dhikr, prisjećanje na Boga, molitva srca 177, 187
Dil, duhovno srce 57
Dilber, zaljubljenik na putu Ljubavi 331
Durd, vinski talog 363

F

- Fana'*, egzistencijalno iščeznuće 207

Faqr, duhovno, metafizičko siromaštvo
216

Fikr, promišljanje, molitva uma 187,
287

Firaq, egzistencijalna odvojenost 267

Fitrat, primordijalna ljudska narav
191

G

Ghamm, srcobolja 273

Ghayr, drugo doli Bog, svijet 349

Ghayrat, ljubomora 349

Ghazali, Ahmad 19

H

Halladž, Abu Mansur 221

Hamadani, 'Ayn al-Qudat 20

Haqiqqa, duhovna zbilja 29, 286

Hasti, postojanje 44, 201

Hijran, egzistencijalna odvojenost 267

Himma, duhovno htijenje 188

Hushyârî, duhovna trijeznost 364

I

Ibn 'Arabi 13

Ilham, nadahnuće 146

'Ilm-i abdan, znanje o tijelima 45

'Ilm-i adyan, znanje o religijama 45

'inaya, Božije obilje, Božija milost 188

'Iraqi Fakhr al-Din 332

'ishq, duhovna ljubav 225

'ishq-i haqiqi, istinska ljubav 232

'ishq-i majazi, izvedena ljubav 232

ithbat, posvjedočenje 210

J

jafâ, okrutnost 273

Jan, duh, duša 53

Jihad, sveti rat protiv svoga jastva
178, 181

K

Kalam, riječ, govor, stvaralački Logos
307

Kharabat, razvaline, sufijina egzisten-
cijalna pustopoljina 362

Khayal, stvaralačka imaginacija 285

Khumâr, mahmurluk 371

Khwish, osobnost 201

Khwud, jastvo 201

Kirmani, Awahad al-Din 332

L

Lewis, Franklin 15

Lutf, nježnost 67

M

Mahw, egzistencijalno potiranje 207

Ma'na, duhovno značenje 34, 35, 39

Ma'shuq, ljubljani/Ljubljeni 331

Maqamat, duhovne postaje 31

Mâ-u-manî, ja-mi ego 201

Masti, duhovno pijanstvo 364

May-khana, krčma 362

Muhasaba, duhovno preispitivanje 187

Muraqaba, duhovno motrenje 187

Mutrib, putujući pjesnik 373

N

Nafs, jastvo, duša 31, 53

Nafs 'ammara, duša koja naginje zlu
53

Nafy, poricanje 210

Nasr, S. H. 20, 22

Nicholson, R.A. 14, 33, 34, 35, 36

Nisti, nepostojanje 44

P

- Pa küftan*, ples, duhovni zanos 373
Parvanah, Mu'in al-Din 20

Q

- Qahr*, okrutnost, srditost 67
Qalandar, sufija u najvišem stanju iščeznuća 216
Qalb, srce 57
Qallashan, hulje 362

R

- Ranj*, trpnja 272
Raqs, ples, duhovni zanos 373
Razi, Fakhr al-Din 20
Rindan, razuzdani ljudi 362
Ruh, duh 53
Rumi, Dželaluddin Mawlana 13, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 52, 59, 61, 67, 70, 79, 80, 83, 85, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 135, 145, 146, 160, 166, 178, 203, 212, 225, 272, 287, 307, 319, 321, 329, 332, 357, 383
Ruspi, bludnica 337

S

- Sahw*, duhovna trijeznost 364
Samá', duhovni koncert 373, 374, 375, 376, 377, 380, 386, 391
Sana'i 24
Sayyid Burhan al-Din 316
Schimmel, Annemarie 15
Shadi, put duhovne radosti 273
Shahid, duhovni svjedok 331
Sifat Allah, Atributi Božiji 63

- Silsilah*, duhovno rodoslovlje 177
Sukr, duhovno pijanstvo 364
Surah, vidljiva forma 34, 39
Surúr, duhovna radost 273

T

- Tabrizi*, Sham al-Din 21, 145, 154, 166, 332
Taqlid, slijepo oponašanje u vjeri 152
Tawhid, jedinstvo Božija, monoteizam 137

U

- Ummiy*, urođena, a ne stečena pismenost 56

Z

- Zahir*, izvanjsko, vidljivo 41

T

- Tariqah*, put duhovnog ozbiljenja 29

Z

- Zarkub*, Salah al-Din 24, 166

W

- Wafa'*, sufijina odanost Bogu 273
Walad, Badr al-Din 22
Walad, Baha' 20, 21
Wisal, sjedinjenje s Bogom 267
Wujud, postojanje, bitak 44, 201

Y

- Yad*, prisjećanje na Boga 177